STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 03785

MOTEL DEM HAZN'S

Sholem Aleichem

•

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

שלום־עליכם.

מאָטעל דעם חזנ'ס.

הויפּט פערקויף אין פערלאַג „פּראָגרעס" ווארשא.

אלע ווערק
שלום־עליכם
פינפטער באַנד.

תרע"א — 1911

Сочиненіе Шолемъ-Алейхема томъ 5-й.
Тип. Г. Пимента и Я. Швабе, Варшава, Сѣраковская 4.

אינהאלט:

I	איך און דאָס קעלבעל	5- 17
II	מיר איז גוט-איך בין אַ יתום	21- 27
III	וואָס וועט זײַן פון מיר ?	31- 43
IV	מײַן ברודער אליהו האָט חתונה	47- 54
V	אַ שמאַלץ גרוב	57- 62
VI	מײַן ברודער אליהו'ס געטראַנק	[illegible]- 73
VII	מיר פערפלײצען די וועלט מיט טינט	75- 84
VIII	נאָכוועהענישען פון דער טינטפערפלײצונג	87- 90
IX	אַ גאַס ניסט	93-100
X	אונזער חבר פיני	103-110
XI	שאַט, מיר פאָהרען קײן אַמעריקע	113-122
XII	מיר גנבה'נען דעם גרעניץ	125-134
XIII	מיר זעגנען שוין און בראָד	137-145
XIV	קראָקע מיט לעמבערג	149-155
XV	ווייען איז אַ שטאָדט	159-168
XVI	אַנטווערפען	171-180
XVII	די חאַלאַסטרע	183-192
XVII	די חאַלאַסטרע איז צוקראָכען	195-209
XIX	לאָנדאָן	212

איך און דאס קעלבעל.

מאָטעל פּייסי דעם חזנ׳ס יונגעל.

(כתבים פון אַ יונגעל אַ יתום)

איך און דאָס קעלבעל.

א.

איך געה מיט אייך אין געוועט אויף וויפיעל איהר ווילט, אַז קיינער אין דער וועלט איז נישט געוועזן אַזוי צופריעדען מיט׳ן וואַרימען ליכטיגען נאָך־פּסח, ווי איך פּייסי דעם חזנ׳ס יונגעל מאָטעל, און דעם שכנ׳ס קעלבעל, וואָס מען רופט דאָס „מעני״ (דאָס האָב איך, מאָטעל, דעם אַ נאָמען געגעבען „מעני״.)

ביידע גלייך האָבען מיר דערפיהלט די ערשטע שטראַהלען פון דער וואַרימער זון אינ׳ם ערשטען וואַרימען נאָך־פּסח׳דיגען טאָג, ביידע גלייך האָבען מיר דערשמעקט דעם ריח פונ׳ם ערשטען גרינעם גרעזעלע, וואָס קריכט, שפּראָצט אַרויס פון דער נור וואָס אָבגעדעקטער ערד, און ביידע גלייך זענען מיר אַרויסגעקראָכען פונ׳ם פינסטערען ענגשאַפט צו מקבל פּנים זיין דעם ערשטען זיסען ליכטיגען וואַרימען פריהלינגס־מאָרגען. איך, פּייסי דעם חזנ׳ס יונגעל, מאָטעל, בין אַרויס פון אַ טוואַן, פון אַ קאַלטען נאַסליכען קעלער, וואָס שמעקט מיט זויערטייג און מיט רפואות פון דער אַפּטייק; און מעני, דעם שכנ׳ס קעלבעל, האָט מען אַרויסגעלאָזט נאָך פון איין ערגערן עפּוש: פון אַ קליין, פינסטער, בלאָטיג, פערפּאַסקודיגט שטעלעכעל מיט אויסגעקרימטע צופליקטע ווענד, וואָס ווינטער בלאָזט אַריין אַהין דער שניי און זומער שמייסט אַריין דער רעגען.

אַרויסגעחאַפּט זיך אויף גאָטס פרייע ליכטיגע וועלט, האָבען מיר ביידע, איך און מעני, אויס דאַנקבאַרקייט צו דער נאַטור, זיך גענומען אויסדריקען אונזער צופריעדענהייט. איך, פּייסי דעם חזנ׳ס יונגעל, האָב אויפגעהובען ביידע הענד אַרויף, אויפגעעפענט דאָס מויל און

אַרײַנגעצויגען אין זיך די פרישע וואַרימע לופט אַזוי פיעל, וויפיעל איך האָב געקאָנט, — און עס האָט זיך מיר אויסגעדאַכט, אַז איך וואַקס אין דער הויך, און עס ציהט מיך אַרויף אין דער טיעפער־טיעפער בלויער יאַרמעלקע אַרײַן, דאָרט וואו די שיטערע רויכיגע וואָלקענס שוועבען, דאָרט וואו די ווײַסע פויגלען טיקען זיך, בעווײַזען זיך און ווערען פערשוואונדען מיט אַ קוויטש און מיט אַ צוויטשער, און עס רײַסט זיך אַרוים פון מײַן אָנגעפולטער ברוסט אָהן מײַן וויסען אַ מין געזאַנג נאָך שענער ווי יום־טוב מיט'ן טאַטען בײַם עמוד, אַ געזאַנג אָהן ווערטער, אָהן נאָטען, אָהן אַ שום מאָטיוו, אַ מין נאַטור־געזאַנג פון אַ וואַסער־פאַל, פון יאָגענדיגע חוואַליעס, אַ מין שיר השירים, אַ געטליכע התפעלות, אַ הימלישע בעגײַסטערונג:

אָט אַזוי האָט אַרוסבעוויזען זײַן צופרידענהײַט מיט'ן ערשטען פריהלינגס־טאָג פײַסי דעם חזנ'ס יונגעל. גאַנץ אַנדערש האָט דאָס אויסגעדריקט מעני, דעם שכנ'ס קעלבעל.

מעני, דעם שכנ'ס קעלבעל, האָט קודם אַרײַנגעשטעקט די שוואַרצע נאַסע מאָרדע אין מיסט אַרײַן, אַ שאַר געטהאָן מיט'ן כאָדערשטען פיסעל די ערד אונטער זיך אַמאָל דרײַ, פעררייסען דעם עק, אויפגעשפרונגען נאָכדעם אויף אַלע פיער, און אַרויסגעלאָזט אַ טומפיגען „מע"!.

דער „מע" האָט מיר אויסגעוויזען אַזוי קאָמיש, אַז איך האָב מיך געמוזט צולאַכען און נאָכמאַכען פונקט דעם אײַגענעם „מע" מיט'ן זעלביגען נוסח, וואָס מעני. מעני'ן איז דאָס, ווײַזט אויס, געפעלען, וואָרום עס האָט לאַנג נישט גענומען, האָט דאָס קעלבעל איבערגעחזרט דאָס אײַגענע נאָך אַמאָל, מיט'ן זעלביגען נוסח און מיט'ן זעלביגען שפרונג. זעלבסטפערשטענדליך, אַז איך האָב דאָס באַלד נאָכגעטהאָן מיט אַלע פישטשעוקעס, מיט'ן קול און מיט'ן שפרונג. אַזוי עטליכע מאָל: איך אַ שפרונג, דאָס קעלבעל אַ שפרונג; דאָס קעלבעל אַ „מע", איך אַ „מע". ווער ווײַסט, ביז וואַנען דאָס שפיעל וואָלט זיך אַזוי געצויגען, ווען ניט אַ שנײַד פון אונטען אין האַלז אַרײַן פון מײַן עלטערן ברודער אליהו מיט אַלע זײַנע פינף פינגער:

— אײַנגעזונקען זאָלסטו ווערען! אַ בחור'ל פון פינף יאָהר שטעלט זיך אַוועק טאַנצען מיט אַ קעלבעל!... אין שטוב אַרײַן גיך, דו הולטײַ אײַנער!... דער טאַטע וועט דיר שוין געבען!...

ב.

בלאָטע! דער טאַטע וועט מיר ניט „געבען" גאָר ניט, דער טאַטע איז קראַנק. ער דאַווענט שוין ניט פאַר'ן עמוד פון שמחת־תורה אָן. גאַנצע נעכט הוסט ער. עס געהט צו אונז דער שוואַרצער דאָקטאָר, אַ גראָבער מיט שוואַרצע וואָנסעס און מיט לאַכענדיגע אויגען—אַ פרעהליכער דאָקטאָר. מיך רופט ער „פופיק" און שנעלט מיר מיט די פינגער אין בייכעל אַריין. ער זאָגט אָן אַלע מאָל דער מאַמען, מען זאָל מיך ניט שטאָפּען מיט קיין קאַרטאָפּלעס, און דעם קראַנקען זאָל מען געבען נאָר בוליאָן און מילך, מילך און בוליאָן... די מאַמע הערט איהם אויס, און אַז ער געהט אַוועק, בעהאַלט זי דאָס פנים אין פאַרטוך און די אַקסלען טרייסלען זיך ביי איהר... נאָכדעם ווישט זי אויס די אויגען, רופט אָב מיין ברודער אליהו אויף אַ זייט און מען סודעט זיך שטילערהייד. וואָס זיי רעדען ווייס איך ניט, נאָר מיר דאַכט, זיי קריגען זיך. די מאַמע שיקט איהם ערגעץ, ער וויל ניט געהן, ער זאָגט צו איהר:

—איידער אָנקומען צו זיי, וועל איך דיר בעסער געהן אין דער ערד אַריין!... איך וועל בעסער שטאַרבען היינטיגען טאָג!...

—ביים דיר אָב די צונג, משומד איינער, וואָס רעדסטו?

אַזוי ענטפערט איהם די מאַמע שטיל, ציפּעט צונויף די ציינער, מאַכט צו איהם מיט די הענד, איז גרייט איהם דורס זיין; זי ווערט אָבער באַלד ווייך און מאַכט צו איהם:

—וואָס זאָל איך טהאָן, מיין זוהן, אַ רחמנות אויפ'ן טאַטען... מען מוז דאָך איהם ראַטעווען!...

—פערקויפט מען עפּעס—זאָגט מיין ברודער אליהו און חאַפּט אַ קוק אויף דער גלעזערנער שאַפע, און די מאַמע קוקט אויך אויף דערזעלבער שאַפע, ווישט די אויגען און זאָגט שטיל:

—וואָס זאָל איך פערקויפען? די נשמה? שוין נישטאָ וואָס צו פערקויפען. סיידען די ליידיגע שאַפע?

—פאַר וואָס ניט?—זאָגט איהר מיין ברודער אליהו.

—רוצח!—ענטפערט איהם די מאַמע מיט רויטע אויגען—פון וואַנען האָבען זיך צו מיר גענומען אַזעלכע רוצחים קינדער?!

די מאַמע פייערט און קאַכט, וויינט זיך אויס, ווישט אויס די אויגען און בעט זיך באַלד איבער. אַזוי איז געווען אויך מיט די ספרים,

מיט דער זילבערנער עטרה פונ'ם טלית, מיט די צוויי געגילטע בע־בערלעך, מיט איהר זיידען מלבוש, און מיט אלע איבריגע זאכען, וואס זענען פערקויפט געווארען ביי אונז איינציגווייז און אלע מאל איין אנדער קונה.

די ספרים האט אוועקגעקויפט מיכל דער פאקענטרעגער, א יוד מיט א שיטער בערדעל, וואס ער האלט דאס אין איין קראצען. מיין ברודער אליהו איז נעבעך געגאנגען צו איהם דריי מאל, איידער ער האט איהם אראבגעבראכט. די מאמע האט זיך מחיה געווען, אז זי האט איהם דערזעהן און בעוויזען איהם מיט'ן פינגער, ער זאל רעדען שטיל, בכדי דער טאטע זאל נישט הערען. מיכל האט פערשטאנען, פערריסען דעם קאפ ארויף אויף דער פאליצע, זיך געקראצט אונטער'ן בערדעל און א זאג געטהאן:

— אנו ווייזט, וואס האט איהר דארטען?

מיט א ווינק האט מיר די מאמע בעוויזען, איך זאל ארויף אויפ'ן טיש און דערלאנגען די ספרים. צוויי מאל איבערחזר'ן איז נישט געווען נויטיג. איך בין מיט איין שפרונג ארויף מיט אוא גדולה, אז איך האב מיך אויסגעצויגען איבער'ן טיש און נאך געחאפט א צוגאב פון מיין ברודער אליהו, איך זאל ניט שפרינגען ווי א משוגענער. מיין ברודער אליהו האט זיך אליין מטריח געווען אויפ'ן טיש און האט דערלאנגט מיכלען אלע ספרים. מיכל האט מיט איין האנד געבלע־טערט די ספרים, מיט דער אנדערער זיך געקראצט דאס בערדעל און געזאגט חסרונות. יעדער ספר האט זיין חסרון: דארט איז דער בונד געווען נישט גוט. ביי דעם איז דער רוקען שטארק צוגעסען. דא איז דער ספר אליין קיין ספר ניט. און אז ער האט שוין גאנץ גוט אי־בערגעקוקט אלע ספרים, מיט אלע בונדען, מיט אלע רוקענס, האט ער זיך א קראץ געטהאן אין בערדעל:

— ס'זאל זיין משניות'ן, א גאנצער גאנג, וואלט איך זיי אפשר אוועקגעקויפט.

די מאמע איז געווארען טויט ווי די וואנד, און מיין ברודער אליהו איז, פערקעהרט, געווארען רויט ווי פייער; ער איז אנגעפאלען אויפ'ן פאקענטרעגער:

— האט איהר דאך לכתחילה געקאנט זאגען, אז איהו קויפט נור משניות'ן! וואס זענט איהר געקומען דולען א ספאדיק און דרע־הען א מוח?

—לאָז זײַן שטיל!—בעט זיך בײַ איהם די מאַמע, און עס הערט זיך אַ הײַזעריגע שטים פונ׳ם צװײטען אַלקיר, װאו דער טאַטע ליעגט:

—װער איז דאָרטען?

—קײנער ניט—ענטפערט איהם די מאַמע און שיקט אָב מײַן ברודער אליהו׳ן צום קראַנקען און אַלײן האַנדעלט זי מיט מיכל דעם פאַקענטרעגער, פערהאַנדעלט איהם די ספרים, אפנים פאַר זעהר װיניציג געלד, װאָרום אַז מײַן ברודער אליהו קומט אַרױס פונ׳ם טאַטענס אַלקיר און פרעגט זי: „װיפיעל?“... שטופּט זי איהם אָב און זאָגט איהם „ס׳איז ניט דײַן עסק!...“ און מיכל חאַפּט די ספרים גיך־גיך, פּאַקט זײ אַרײַן אין אַ זאַק אַרײַן און מאַכט פּליטה.

ג.

פון די אַלע זאַכען, װאָס מיר האָבען אױספּערקױפט פון שטוב, האָט מיר קײנס פון זײ ניט צוגעשטעלט אַזױ פיעל פערגעניגען, װי די גלעזערנע שאַפע.

ערשטענס, װאָס הײסט מען װעט צונעהמען? מיר האָט זיך תמיד געדוכט, אַז אונזער גלעזערנע שאַפע איז צונױפגעװאַקסען מיט דער װאַנד, װי אַזױ װעט מען זי נעהמען? צװײטענס—װאו װעט די מאַמע פערשליסען דאָס ברױט, מיט דער חלה, מיט די טעלער, מיט די בלײַענע לעפעל און גאָפּלען (צװײ זילבערנע לעפעל און אײן גאָפּעל אַ זילבערנעם האָבען מיר געהאַט, האָט זײ די מאַמע שױן לאַנג פער־קױפט!) און װאו װעלען מיר האַלטען פסח די מצה? די געדאַנקען זענען מיר געקומען אױפ׳ן קאָפּ, בשעת דער סטאָליער איז געשטאַנען און געמאָסטען די שאַפע מיט זײַן גרױסען רױטען נאָגעל פונ׳ם גראָ־בען פינגער פון דער אױסגעשמירטער האַנד. ער האָט אַלץ געדרונ־גען, אַז די שאַפע װעט ניט אַרױס פון דער טהיר. אַ סימן—אָט האָט איהר אײַך די ברײט פון דער שאַפע און אָט האָט איהר די טהיר—אסור אױב זי װעט אַרױס!

—װי אַזױ זשע איז זי אַרײַן?—פרעגט איהם מײַן ברודער אליהו.

—גײה פרעג זי!—ענטפערט איהם נחמן מיט כעס—איך װײס, װי אַזױ זי איז אַרײַן? מען האָט זי אַרײַנגעטראָגען, איז אַרײַן!...

איין מינוט איז געווען אזעלכע, וואס איך האב מורא געהאט פאר דער שאפע. דאס הייסט, איך האב געמיינט, זי בלייבט ביי אונז. עס האט אבער לאנג נישט גענומען, און נחמן דער סטאליער איז געקומען מיט זיינע צוויי בנים, אויך סטאליארעס, און מען האט געגעבען א נעהם אונזער גלעזערנע שאפע, טאקי נור ווי דער רוח דעם מלמד; פריהער איז געגאנגען נחמן, נאכדעם ביידע בנים, הינטען—איך. דער פאטער האט געקאמאנדעוועט: „קאפעל, אן א זייט! מענדעל, רעכטס! קאפעל, ניט לויף! מענדעל, האלט!...“ איך האב זיי געהאלפען נאכטאנצען. די מאמע און מיין ברודער אליהו האבען ניט געוואלט העלפען. זיי זענען געשטאנען, געקוקט אויף דער ליידיגער וואנד, וואס איז געווען בעדעקט מיט שפינוועבס, און האבען געוויינט... אנ'אקציע מיט די צוויי—נור זיי וויינען!... פלוצים טררראך! סאמע ביי דער טהיר האט געפלאצט דאס גלאז, און דער סטאליער מיט די בנים האבען גענומען זידלען זיך, ארויפלעגען איינם אויף דאס אנדערע די באד: „א ריהר פון א בלייענעם פויגעל!...“ „בערישע פים!“ „דער רוח חאפט איהם אוועק!...“ „ברעך דעם קאפ, צונ'אלדע שווארצע יאהר...“

— וואס איז דארטען?—הערט זיך א הייזעריג קול פונ'ם קראנקען אלקיר.

—גארנישט! — ענטפערט די מאמע און ווישט די אויגען.

ד.

—וואס טהוט מען ווייטער?

אזוי זאגט די מאמע צו מיין ברודער אליהו איין מאל אין א פריהמארגען און בעטראכט מיט א געקנייטשטען שטערן די ליידיגע פיער וואנד. איך און מיין ברודער אליהו העלפען איהר בעקוקען די פיער וואנד. מיין ברודער אליהו קוקט אויף מיר פערזארגט און מיט רחמנות.

—געה אין דרויסען! — מאכט ער צו מיר שטרענג—מיר דארפען דא עפים רעדען...

אויף איין פוס שפרינג איך ארויס אין דרויסען ארויס און, פערשטעהט זיך, גלייך צום שכנ'ס קעלבעל.

די לעצטע צייט האט זיך „מעני“ געגעבען א הויב אויף די

פּיסלעך, קיין עין הרע אויסגעוואַקסען, געוואָרען שען, דאָס שוואַרצע מאָרדעלע חנ׳עוודיג, די קיילעכדיגע אויגען קלוג, מיט פערשטאַנד, ווי להבדיל אַ מענש, אַ בר־דעת, קוקט אַרוים, מען זאָל דעם עפּיס געבען אין מויל אַריין, האָט ליעב, אַז מען קראַצט דעם מיט צוויי פינגער אונטערן העלזעל.

—שוין? דו האָבסט זיך שוין ווידער צונויפגעסקאָמפּאַניעט מיט׳ן קעלבעל? קאָנסט זיך גאָר ניט צושיידען מיט דיין טייערן חבר?

אַזוי זאָגט צו מיר מיין ברודער אליהו שוין אָהן קללות און נעהמט מיך פאַר אַ האַנד און זאָגט, אַז ער געהט מיט מיר צו הערש־בער דעם חזן. ביי הערש־בער דעם חזן, זאָגט ער, וועט מיר זיין גוט. ערשטענס, זאָגט ער, וועל איך האָבען וואָס צו עסען, אין דער היים איז ניט גוט, זאָגט ער, דער טאַטע, זאָגט ער, איז קראַנק, מען דאַרף איהם, זאָגט ער, ראַטעווען. מיר ראַטעווען איהם, זאָגט ער, ווי וויט מיר קאָנען. און מיין ברודער אליהו צושפּיליעט די קאַפּאָטע און ווייזט מיר אויף זיין זשילעט:

—אָט האָב איך געהאַט אַ זייגער, אַ מתנה פון מיין מחותן, האָב איך איהם פערקויפט. דער מחותן זאָל וויסען, וואָלט זיך געטהאָן חשך! די וועלט וואָלט זיך געקעהרט!...

איך דאַנק און לויב גאָט, וואָס זיין מחותן ווייסט ניט פונ׳ם זייגער און וואָס די וועלט קעהרט זיך נאָך ניט איבער. וועה! וועה! ווען חלילה, די שעה זאָל גאָר ניט זיין, עס קעהרט זיך איבער די וועלט, וואָס וואָלט דעמאָלט זיין מיט מעני׳ן, מיט׳ן שכנ׳ס קעלבעל? אַ שטומע צונג!...

—אָט זענען מיר געקומען!—מאַכט צו מיר מיין ברודער אליהו, וואָס ווערט צו מיר אַלע מינוט מעהר צוגעלאָזט און פריינדליך.

הערש־בער דער חזן איז אַ יוד אַ „מנגן“. דאָס הייסט, ער אַליין קאָן ניט זינגען; ער האָט נעביך קיין קול נישט. אַזוי האָב איך געהערט פון טאַטען. נאָר ער פערשטעהט נגינה, און זינגערלעך האָט ער אַ שטיקלעך פופצען און איז אַ בייזער מענש—סכנות! ער פערהערט מיך זינגען. איך זאָג איהם אַ „מגן אבות“ מיט אַ „דריידעל“, ער גלעט מיך און זאָגט צו מיין ברודער, אַז איך האָב „אַ סאָפּראַנאָ“. מיין ברודער זאָגט, אַז ניט נור אַ סאָפּראַנאָ, נאָר אַ סאָפּראַנאָ שבסאָפּראַנאָ!... מיין ברודער אליהו דינגט זיך מיט איהם, נעהמט אַנ׳אויפגאָב און זאָגט מיר, אַז איך בלייב שוין דאָ, ביי רב הערש־

בער דעם חזן. איך זאל איהם פאלגען, זאגט ער, און איך זאל ניט בענקען!...

איהם איז גרינג צו זאגען, איך זאל נישט בענקען! ווי אזוי זאל איך ניט בענקען זומער-לעבען? די זון באקט, דער הימעל איז ווי א קרישטאל, די בלאטע האט שוין לאנג אויסגעטריקענט. אין דרויסען ביי אונז נעבען שטוב ליגען קלעצער; נישט אונזערע, דאס איז יאסי דעם נגיד'ס קלעצער, ער קלויבט זיך בויען א שטוב, האט ער צוגעגרייט קלעצער, האט ער ניט וואו זיי אבצולעגען, האט ער זיי אבגעווארפען נעבען אונז. לאנג לעבען זאל ער, יאסי דער נגיד! ווארום פון די קלעצער קאן איך מיר מאכען א „קרעפּאסט", און צווישען די קלעצער וואקסען שטעכעלקעס מיט קריגעלעך. די שטעכעלקעס זענען גוט אויף צו שטעכען און די קריגעלעך בלאזט מען אן און מען טהוט זיי א קנאק אן שטערן — פלאצען זיי.

מיר איז גוט. מעני'ן, אונזער שכנ'ס קעלבעל, איז אויך גוט. איך און מעני זענען די איינציגע בעלי-בתים אט דא „אינוועניג אין דרויסען", און ווי אזוי זאל איך ניט בענקען נאך מעני'ן, אוזער שכנ'ס קעלבעל?...

ה.

עס איז שוין באלד דריי וואכען, ווי איך בין ביי הערש-בער דעם חזן און זינגען זינג איך כמעט גאר ניט, איך האב אנ'אנדער ארבייט. איך טראג מיך ארום מיט זיין דאבצען. דאבצי איז א קינד א הויקער. קיין צוויי יאהר אלט, און פונדעסטוועגען איז זי קיין עין הרע א שווערינקע, שווערער פון מיר. איך ריים מיר איין דאס געזונד, זי טראגענדיג. דאבצי האט מיך ליעב. זי חאפט מיך ארום מיט איהרע דארע הענטלעך און טשעפעט זיך אן מיט די דינע פינגערלעך. זי רופט מיך „קיקא". וואס עפּיס קיקא, ווייס איך ניט. דאבצי האט מיך ליעב. לאזט מיך ניט שלאפען גאנצע נעכט: „קיקא קי!" — דאס הייסט, איך זאל זי וויגען. דאבצי האט מיך ליעב. אז איך עס, רייסט זי ביי מיר פונ'ם מויל: „קיקא פי!" — דאס הייסט גיב עס מיר!... עס ציהט מיך אהיים... דאס עסען איז דא אויך ניט אי — אי — אי... יום-טוב. שבועות אויף דער נאכט. עס ווילט זיך געהן אין דרויסען זעהן, ווי דער הימעל שפאלט זיך. דאבצי

לאָזט ניט. דאָבציי האָט מיך ליעב: „קיקאָ קי״ — איך זאָל זי וויגען. איך וויג זי און וויג זי און ווער אַנטשלאָפען, און עס קומט צו מיר אַ גאַסט — מעני דעם שכנ׳ס קעלבעל, קוקט אויף מיר מיט אויגען ווי אַ בר־דעת, און זאָגט מיר: קום! און מיר לאָזען זיך געהן באַרג אַראָב צום טייך. נישט לאַנג געטראַכט, פערקאַטשע איך די הויזלעך: האָפּ! איך בין שוין אין טייך. איך שווים און מעני שווימט מיר נאָך. אויף יענער זייט איז גוט. ניטאָ קיין חזן, ניטאָ קיין דאָבציי, ניטאָ קיין קראַנקער טאַטע... איך כאַפּ זיך אויף — ס׳איז נור אַ חלום... אַנטלויפען! אַנטלויפען! ווי אַזוי אַנטלויפט מען? וואוהין? אַהיים געוועהנטליך. הערש־בער דער חזן איז שוין אָבער אויפגעשטאַנען פריהער פון מיר. ער האָט אַ גרויסען קאַמערטאָן, פּרובט איהם מיט די ציינער, טראָגט צו צום אויער. ער הייסט מיר אַנטהאָן זיך אויף גיך און געהן מיט איהם אין שוהל. מען וועט היינט צו מוסף זאָגען „אַנ׳אויסגעשטעלטע זאַך״. אין שוהל זעה איך מיין ברודער אליהו. ווי קומט ער אַהער? ער דאַווענט דאָך גאָר ביי די קצבים, דאָרט וואו דער טאַטע איז חזן!... וואָס בעדייט עס?... „נאָך די...״ מיין ברודער אליהו רעדט עפּיס מיט הערש־בער דעם חזן. הערש־בער דער חזן איז ניט צופריעדען. ער זאָגט:

— געדענק זשע, למען השם, תיכף, נאָכ׳ן עסען!...

— קום! וועסט זיך זעהן מיט׳ן טאַטען! — אַזוי זאָגט צו מיר מיין ברודער אליהו און מיר געהען אַ היים אין צווייען. ער געהט און איך שפּרינג, איך לויף, איך פליה.

— האָב צייט! וואָס פליהסטו אַזוי? — זאָגט צו מיר מיין ברודער אליהו און האַלט מיך צו. איהם ווילט זיך אפנים מיט מיר אַ ביסעל רעדען.

— דו ווייסט? דער טאַטע איז קראַנק, זעהר־זעהר קראַנק!... גאָט ווייסט, וואָס ס׳וועט זיין מיט איהם... מען דאַרף איהם ראַטעווען, ניטאָ מיט וואָס... קיינער וויל ניט העלפען... אין „הקדש״ וויל די מאַמע איהם נישט לאָזען בשום אופן! זי וואָלט פריהער שטאַרבען, זאָגט זי, איידער לאָזען איהם אין הקדש!... שאַ, אָט געהט די מאַמע.

ו.

מיט אויסגעשטרעקטע הענד געהט אונז די מאמע אנטקעגען, פאלט מיר אויפ'ן האלז און איך פיהל אויף מיינע באקען א פרעמדע טרעהר. מיין ברודער אליהו געהט צום קראנקען טאטען און איך מיט דער מאמען בלייבען שטעהן אין דרויסען. מען האט אונז ארומגעשטעלט פון אלע זייטען, אונזער שכנ'ס ווייב פעסי די גראבע און איהר טאכטער מינדעל און איהר שנור פערעל און נאך א צוויי ווייבלעך.

— איהר האט א גאסט אויף שבועות? גאט ליעב אייך מיט אייער גאסט! — די מאמע לאזט אראב די אנגעשוואלענע אויגען.

— א גאסט, אימשטיינס געזאגט, א קינד. געקומען געוואהר ווערען דעם קראנקען טאטען. פארט א קינד...

אזוי זאגט די מאמע צו דער גאנצער כנופיה ווייבער, און צום שכנ'ס ווייב, צו פעסען, זאגט זי עקסטרא, שטילערהייד, בשעת פעסי שאקעלט מיט'ן קאפ:

— א שטאדט! עמיצער זאל זיך אפילו ארומקוקען... דריי און צוואנציג יאהר אבגעקלאפט ביים עמוד... דאס געזונד אוועקגעלעגט... איך וואלט איהם אפשר ראטעווען—נישטא מיט וואס... אלץ ברוך השם פערקויפט... דאס לעצטע קישעלע... דאס קינד בעשטעלט ביי א חזן... אלץ צוליעב איהם... אלץ צוליעב'ן קראנקען...

אזוי בעקלאגט זיך די מאמע פאר איהר שכנה פעסי, שטעהענדיג אין דרויסען. איך דרעה דעם קאפ אויף אלע זייטען!

— וועמען זוכסטו? — מאכט צו מיר די מאמע.

— וועמען זוכט א קונדם? דאס קעלבעל מן הסתם...

אזוי זאגט פעסי אונזער שכנה און מאכט צו מיר מיט א מאדנע פריינדשאפט:

— ע, יונגעלע! נישטא קיין קעלבעל! געמוזט פערקויפען דאס דעם קצב. א ברירה האט מען? געניג אז מען דארף האדעווען איין סקאטינע, נאך צוויי סקאטינעס טראגען אויפ'ן קאפ!...

איז שוין ביי איהר דאס קעלבעלע דאנקען גאט אויך געווארען א סקאטינע?...

א מאדנע יודענע אט די פעסי. אומעטום שטאפט זי ארײן

איהר נאָז. זי דאַרף וויסען, צי האָבען מיר אַ מילכיגע סעודה?

— אַנטקעגען וואָס פרעגט איהר דאָס? — פרעגט ביי איהר די מאַמע.

— גלאַט אַזוי — זאָגט פעסי, הויבט אויף די שאַל און שטופּט דער מאַמען אַ טעפּעל מיט סמעטענע. די מאַמע שטופּט אָב דאָס טעפּעל מיט ביידע הענד.

— גאָט איז מיט אייך, פעסי! וואָס טהוט איהר דאָס? וואָס זענען מיר? חלילה עפּיס ווײַס איך ווער? איהר קענט מיך נישט?

— אדרבה — פערענטפערט זיך פעסי — טאַקי ווײַל איך קען אייך. דאָס בהמה'לע, קיין עין הרע ניט, האָט זיך די לעצטע צייט פערריכט... פאַרהאַן, קיין עין הרע, קעז און פּוטער... איך לייה אייך אויס... איהר וועט מיר אם ירצה השם אָבגעבען...

און פעסי די שכנה רעדט נאָך לאַנג מיט דער מאַמען און מיר ציהט דאָס האַרץ צו די קלעצער, צום קעלבעל, צום קעלבעל, צום קעלבעל!... איך זאָל מיך ניט שעמען, וואָלט איך מיך צוויינט...

— אַז דער טאַטע וועט דיך פרעגען, זאָלסטו זאָגען: אַ דאַנק גאָט!

אַזוי זאָגט מיר אָן די מאַמע, און מיין ברודער אליהו גיט דאָס מיר צו פערשטעהן אַ ביסעל ברייטער:

— זאָלסט זיך ניט בעקלאָגען, ניט דערצעהלען קיין פּזמונות, נעכטיגע טעג. זאָלסט נור זאָגען: אַ דאַנק גאָט. דו הערסט, וואָס מען רעדט צו דיר?

און מיין ברודער אליהו פיהרט מיך אַריין אין קראַנקען חדר. דער טיש איז אָנגעשטעלט מיט פלעשעלעך, פידעלעך, באַנקעלעך. ס'שמעקט אַפּטייק, דאָס פענסטער איז צוגעמאַכט. לכבוד שבועות האָט מען איהם צוגעקליבען דעם חדר מיט גרינס, צוקאָפּענס איבער'ן בעטעל האָט מען איהם אויפגעהאַנגען אַ מגן־דוד פון „ליובּיסטיק“ דאָס איז מיין ברודער אליהו'ס אַרבייט. אויף דער ערד איז אויסגע־שפּרייט שמעקענדיגס גראָז. דער טאַטע דערזעהט מיך, רופט מיך צו צו זיך מיט אַ לאַנגען דאַרען פינגער, מיין ברודער אליהו שטופּט מיך אונטער. איך געה צו צום טאַטען. איך האָב איהם קוים דערקענט. דאָס פּנים ווי ליים. די גרויע האָהר גלאַנצען, שטאַרצען איינציגווייז, ווי אַריינגעשטרייכטע, פרעמדע האָהר. די שוואַרצע אויגען זיצען טיעף ווי אַריינגעפּאַסטע פרעמדע אויגען. די ציהען זעהען אויס ווי אַריינגע־

זעצטע, פרעמדע צייהן. דער האלז איז אזוי דין, אז קוים וואס דער קאפ האלט זיך איין אויף איהם. א גליק וואס ער קאן ניט זיצען... מיט די ליפען מאכט ער עפּיס מאדנע, ווי א מענש בשעת ער שוויצט —מפּפּו! ... ער לעגט ארויף אויף מיין פּנים א הייסע האנד מיט ביינערינע פינגער, דאס פּנים מאכט א קרומען שמייכעל, ווי א מת:

און דעם קומט אן די מאמע. נאך איהר דער דאקטאר, דער פרעהליכער שווארצער דאקטאר מיט די גרויסע וואנסעס. ער בעגע־גענט מיך ווי אנ'אלטען גוטען ברודער. ער איז מיך מכבד מיט א שנעל אין בייכעל און בייכעל צום טאטען פרעהליך:

—איהר האט א גאסט אויף שבועות? גאט ליעב אייך מיט איי־ער גאסט!

—א דאנק! — זאגט די מאמע און ווינקט צום דאקטאר, ער זאל בעטראכטען דעם חולה און זאל איהם עפּיס פערשרייבען. דער שווארצער דאקטאר עפענט דאס פענסטער מיט א רעש און ביי־זערט זיך אויף מיין ברודער אליהו, פאר וואס מען האלט דאס פענ־סטער צו.

—איך האב אייך טויזענד מאל געזאגט, אז א פענסטער האט ליעב, אז מען האלט איהם אפען!

מיין ברודער אליהו ווינקט אויף דער מאמען, אז דאס איז די מאמע שולדיג: זי לאזט נישט עפענען קיין פענסטער, האט מורא פאר'ן טאטען, ער זאל זיך חלילה נישט פערקיהלען. די מאמע ווינקט צום דאקטאר, ער זאל שוין בעטראכטען גיכער דעם חולה און זאל איהם עפּיס פערשרייבען... דער שווארצער דאקטאר נעהמט ארויס דעם זייגער, א גרויסען גאלדענעם זייגער. מיין ברודער אליהו קוקט זיך איין מיט ביידע אויגען אינ'ם דאקטארס זייגער. דער דאקטאר בעמערקט דאס.

—איהר ווילט וויסען, וואו האלט דער זייגער? אהן פיער האלב עלף, וויפיעל איז ביי אייך?

—מיין זייגער שטעהט—ענטפערט איהם מיין ברודער אליהו, און ווערט מאדנע רויט פון דעם שפּיץ נאז ביז אויף יענער זייט אויערן.

די מאמע רוהט ניט. זי וואלט געהרען, מען זאל שוין בע־טראכטען דעם חולה און איהם עפּיס פערשרייבען... דער דאקטאר האט אבער צייט. ער פרעגט זיך אוים ביי דער מאמען זייטיגע

עניִים: ווען איז מײַן ברודערס חתונה? און וואָס זאָגט הערש־בער דער חזן אויף מײַן שטים? בײַ מיר דאַרף זײַן, זאָגט ער, אַ גוטע שטים. אַ שטים, זאָגט ער, געהט בירושה. די מאַמע עקט זיך! מיט אַמאָל טהוט זיך דער דאָקטאָר אַ דרעה אוים מיט'ן בענקעל צום קראַנקען טאַטען, נעהמט איהם אָן בײַ דער טרוקענער הײַסער האַנד:

—נו, חזן! ווי אַזוי דאַווענט מען עפּים בײַ אונז הײַנטיגען שבועות?

—אַ דאַנק גאָט!—ענטפערט איהם דער טאַטע מיט אַ שמײַכעל פון אַ מת.

—דהײַנו? ווינציגער געהוסט? גוט געשלאָפען?—פרעגט איהם דער דאָקטאָר און בויגט זיך אײַן צו איהם גאַנץ נאָהענט.

—נײַן!—ענטפערט איהם דער טאַטע, קוים וואָס ער חאַפּט דעם אָטעם—אַדרבה... הוסטען הוסט מען... און שלאָפען שלאָפט מען דוקא ניט... נאָר דאַנקען גאָט... ס'איז שבועות... אַזאַ טאָג... מקבל געווען די תורה... הײַנט אַ גאַסט... אַ גאַסט אויף שבועות...

אַלעמענס אויגען קוקען אויפ'ן „גאַסט", און דער „גאַסט" קוקט אַראָב אויף דער ערד, און דער קאָפּ איז איהם אין דרויסען, ערגיץ בײַ די קלעצער, בײַ די שטעכעלקעס, וואָס שטעכען, בײַ די קריגעלעך, וואָס קנאַקען, בײַם שכנ'ס קעלבעל דעם בר־דעת, וואָס איז שוין געוואָרען אַ „סקאַטינע", בײַם טײַכעל, וואָס רוישט דאָרט באַרג אַראָב, אָדער גאָר אין דער הויכער, ברײַטער, טיעפער, בלויער יאַרמאָלקע, וואָס מען רופט דאָס הימעל...

מיר איז גוט—איך בין אַ יָתום.

א.

פון זינט איך בין צו מיין שכל געקומען, געדענק איך ניט, איך זאל זיין אזא מיוחס, ווי אצינד. וואס איז מיט מיר דער יחוס? — מיין טאטע, פייסי דער חזן, ווייסט איהר דאך, איז געשטארבען דעם ערשטען טאג שבועות, און איך בין געבליבען א יתום.

פון דעם ערשטען טאג נאך שבועות האבען מיר אנגעהויבען זאגען קדיש — איך און מיין ברודער אליהו. ער טאקי האט מיך אויסגעלערנט זאגען קדיש.

מיין ברודער אליהו איז א געטרייער ברודער, אבער נישט קיין גוטער רבי, ער איז א כעסן, ער שלאגט זיך! ער האט אויפגע-פענט א סדור און האט זיך אוועקגעזעצט מיט מיר און האט אנגעהוי-בען מיט מיר שטודירען:

— יתגדל ויתקדש שמה רבה.... ער וויל אז איך זאל שוין קאנען אויסענווייניג. ער חזרט איבער מיט מיר נאך אמאל און נאך אמאל פון אנהויב ביז'ן סוף און הייסט מיר, אז איצט זאל איך שוין זאגען אליין. איך זאג אליין, אבער עס געהט ניט.

ביז „ויצמח פרקנה“ איז נאך ווי עס איז, און קומט צו „ויצמח פרקנה“ פערטשעפע איך מיך, דערלאנגט ער מיר מיט'ן עלענבויגען און זאגט מיר, אז דער קאפ איז מיר אפנים ערגיץ אין דרויסען (גלייך ווי געטראפען) אדער ערגיץ ביים קעלבעל... גלייך ווי ער איז געוועזען דערביי! ער פוילט זיך ניט און חזר'ט איין מיט מיר נאך אמאל, איך האב מיך קוים דערשלאגען ביז „לעילא ולעילא מן כל ברכתא ושירתא תשבחתא“ און ווייטער נישט א טראט! ער נעהמט מיך אן פאר'ן אויער און זאגט, אז דער טאטע זאל אויפשטעהן און זעהען, וואס פאר א זוהן ער האט!

— וואָלט איך פֿערשפּאַרט זאָגען קדיש...

אַזוי זאָג איך צו מײַן ברודער אליהו און האַפּ פֿון איהם אַ געשמאַקען פּאַטש מיט דער לינקער האַנד אין דער רעכטער באַק אַרײַן.— דערהערט די מאַמע און גיט איהם אַ פּסק ער, זאָל מיך ניט שלאָגען, וואָרום איך בין אַ יתום.

— גאָט איז מיט דיר! וואָס טהוסטו? וועמען שלאָגסטו? האָסט פֿערגעסען אַפּנים, אַז דאָס קינד איז אַ יתום?!

שלאָפֿען שלאָף איך מיט דער מאַמען אין׳ם טאַטענס בעט, דאָס אײנציגע שטיקעל מעבעל אין שטוב, די קאָלדרע, גיט זי אָב כמעט אין גאַנצען מיר.

— דעק דיך אײַן, זאָגט זי צו מיר, און ווער אַנשלאָפֿען, מײַן טײַערער יתום, עסען איז ניטאָ ג׳אָס...

דעקען דעק איך מיך אײַן, אָבער שלאָפֿען שלאָף איך ניט; איך חזר מיר דעם קדיש, אויף אויסענווייניג. אין חדר גײה איך ניט, לערנען לערן איך ניט, דאַווענען דאַווען איך ניט, זינגען זינג איך ניט. פּטור פֿון אַלדינג.

מיר איז גוט— איך בין אַ יתום.

ב.

מזל טוב! איך קאָן שוין גאַנץ קדיש אויף אויסענווייניג. רבנן קדיש אויך, אין שול שטעה איך אויף אַ באַנק און קלאַפּ דעם קדיש ווי אַ מזיק. אַ קול נגינה האָב איך אויך, בירושה פֿון מײַן טאַטען, אײַן אמת׳ע סאָפּראַנאָ. אַלע יונגלעך שטעלען זיך אוים אַרום מיר און זענען מיר מקנא. ווײַבער ווײנען. בעלי-בתים שענקען מיר אַ קאָפּיקע. יאָסי דעם נגיד׳ס יונגעל, העניך מיט׳ן אויגעל, (ער איז אַ מורא׳דיגער ניט-פֿערגינער!) אַז עס קומט צו רבנן קדיש שטעלט ער מיר אַרוים אַ צונג,— ער וויל, ער געהט אוים, ער חלשט, איך זאָל מיך צולאַכען. איהם אויף צו להכעים וועל איך ניט לאַכען! האָט דערזעהען אהרן דער שמש, האָט ער איהם גענומען פֿאַר אײַן אויער און האָט איהם צוגעפֿיהרט צו דער טיר. אַ מצוה אויף איהם! מחמת איך זאָג קדיש אין דער פֿריה און אויף דער נאַכט, געה איך שוין מעהר ניט צו העדש-בער דעם חזן און טראָג מיך ניט אום מיט זײַן דאַבצין. איך בין פֿרײַ. אַ גאַנצען טאָג געפֿין איך מיך בײַם טײַך, אָדער איך

האפ פיש אדער איך באד מיך . האפען פיש האב איך מיך אויסגע-לערנט פון זיך אליין . אז איהר ווילט , קאן איך אייך אויך אויסלער-נען . מע טהוט אויס דאס העמד און מע פערקניפט דעם ארבעל און מע געהט פאוואלי בי'ז האלז אין וואסער . מען דארף געהן לאנג— לאנג . אז איהר פיהלט , אז דאס העמד איז שווער , איז א סימן , אז ס'איז פול , געהט איהר ארויס וואס גיכער און טרייסעלט אויס דאס גאנצע גראז מיט דער בלאטע און קוקט זיך גוט צו . אין גראז ליגען פערפלאנטעט אפטמאל קליינע זשאבקעלעך , ווארפט זיי אריין צוריק אין וואסער אריין , ס'א צער בעלי חיים . אין דער געדיכטער בלאטע קאנט איהר אמאל געפינען א פיאווקע . פיאווקעס איז געלד , פאר א צעהנדליג פיאווקעלעך קאנט איהר בעקומען דריי גראשען , אנדערהאל-בען קאפיקעס . עס געהט נישט צו פוס . . . . קיין פיש זאלט איהר ניט זוכען . אמאל איז געוועזן פיש אויך , היינט איז נישטא . איך יאג זיך ניט נאך קיין פיש . איך בין צופריעדען , עס זאל חאטש זיין פיאוו-קעס . ניט אלע מאל איז דא פיאווקעס , היינטיגען זומער איז ניט גע-וועזן איין פיאווקע ! פון וואנען האט זיך דערוואוסט מיין ברודער אליהו , אז איך חאפ פיש — ווייס איך ניט . ער האט מיר שיער ניט אבגעריי-סען איין אויער פאר די פיש , א גליק וואס פעסי די גראבע , אונזער שכנה , האט דערזעהען . איין אייגענע מאמע דארף זיך אזוי ניט איינ-שטעלען פאר איהר קינד .

— אט אזוי שלאגט מען א יתום ? מיין ברודער אליהו האט זיך פערשעמט און האט מיר אבגעלאזט דעם אויער . אלע שטעלען זיך איין פאר מיר מיר איז גוט — איך בין א יתום .

ג .

אונזער שכנה פעסי די גראבע האט זיך אין מיר פערליעבט . זי האט זיך צוגעטשעפעט צו דער מאמען ווי א קלעשטש , איך זאל דער-ווייליגע זיין ביי איהר , ביי פעסין הייסט עס .

— וואס וועט אייך ארען ? — האט זי גע'טענה'ט — עס געהען ביי מיר צום טיש צוועלף , וועט ער זיין א דרייצעהנטער . ביי דער מאמען האט זי קוים געפועלט , האט זיך אבער ארויסגעשטעלט מיין ברודער אליהו .

— ווער וועט אויף איהם אלטונג געבען , ער זאל געהן זאגען קדיש ?

— איך וועל אַלטונג געבען, ער זאָל געהן זאָגען קדיש. נו, שוין? האָט איהר צו מיר גאָרנישט?

פּעסי איז נישט קיין גביר'טע. איהר מאַן איז איין איינבינדער און הייסט משה. ער האָט אַ שם פאַר'ן בעסטען בעל-מלאכה, דאָס אַליין גיט אָבער קאַרג. מע דאַרף נאָך האָבען מזל אויך. אַזוי זאָגט פּעסי צו מיין מאַמען. מיין מאַמע גיט איהר נאָך. זי זאָגט, אַז צו שלים-מזל דאַרף מען אויך האָבען מזל. פאַר אַ סימן נעהמט זי מיך, אַט בין איך אַ יתום און אַלע ווילען מיך. פאַרהאַן בעלנים, וואָס ווילען מיך צו זיך אויף שטענדיג, נאָר ווי לאַנג קרענקען איהרע שונאים, ווי לאַנג זי וועט מיך אַוועקגעבען אויף שטענדיג! אַזוי זאָגט די מאַמע און וויינט. זי האַלט זיך איין עצה מיט מיין ברודער אליהו.

— ווי מיינסטו? זאָל ער זיין דערוויייל ביי פּעסין?

מיין ברודער אליהו איז שוין אַ גרויסער. אַניט וואָלט מען זיך מיט איהם ניט-געהאַלטען קיין עצה. ער גלעט זיך מיט דער האַנד דאָס ריינע נאָך ניט בעוואַקסענע פּנים, גלייך ווי ער וואָלט שוין געהאַט אַ באָרד, און רעדט ווי אַ גרויסער:

— מהיכי תיתי, אַבי ער זאָל נור ניט זיין קיין שייגעץ.

און עס בלייבט, אַז איך וועל זיין דערוויייל ביי אונזער שכנה פּעסי, נאָר בתנאי, איך זאָל ניט זיין קיין שייגעץ. אַלסדינג הייסט ביי זיי אַ שייגעץ! אָנהענגען דער קאַץ אַ פּאַפּיר אויפ'ן עק, זי זאָל זיך דרעהען — הייסט ביי זיי אַ שייגעץ. קלאַפּען מיט אַ שטעקעל איבער די גראַטעס פון'ם גלח'ס הויף, אַלע הינט זאָלען זיך צונויפלויפען — הייסט ביי זיי אַ שייגעץ. אָבשטעקען ביי לייבקע דעם וואַסער-פיהרער דעם צאַפּען פון דעם פאַס, ס'זאָל אויסלויפען העכער האַלב וואַסער — הייסט ביי זיי אַ שייגעץ.

— דיין גליק וואָס דו ביזט אַ יתום! — זאָגט צו מיר לייבקע דער וואַסער-פיהרער. — אַניט וואָלט איך דיר איבערגעבראָכען אַ האַנד מיט אַ פוס! מעגסט מיר גלויבען אויף נאמנות.

איך גלויב איהם אויף נאמנות. איך ווייס, אַז איצט וועט ער מיך ניט אָנריהרען, ווייל איך בין אַ יתום.

מיר איז גוט — איך בין אַ יתום.

ד.

אנזער שכנה פעסי, זאָל מיר מוחל זיין, האָט געזאָגט אַ גרויסען ליגען. צוועלף, האָט זי געזאָגט, געהען ביי איהר צום טיש. לויט מיין רעכענונג בין איך דער פערצעהנטער. אַפּנים זי האָט פערגעסען אַריינרעכנען דעם בלינדען פעטער ברוך. און אפשר האָט זי איהם ניט אַריינגעשטעלט צווישען די עסערם דערפאַר, ווייל ער איז שוין זעהר אַלט און האָט קיין ציינער ניט אויף צו קייען. איך וועל מיך ניט שפּאַרען. קייען קאָן ער נישט, דערפאַר אָבער שלינגט ער ווי אַ גאַנז און האַפּט. אַלע האַפּען זיי. זייער האַפּען איז חוץ לדרך הטבע. איך האַפּ אויך. שלאָגען זיי מיך. מיט די פיס אונטער'ן טיש שלאָגען זיי מיך. מעהר פון אַלע שלאָגט זיך ושתי. ושתי איז אַ רוצח. היימען הייסט ער הערשעל, נאָר מחמת ער האָט אַ גאָלי אויפ'ן שטערן, האָט מען איהם אַ נאָמען געגעבען „ושתי“. אַלע האָבען זיי דאָ נעמען און צונעמענס: „קלעצעל“, „קאָטער“, „טשערנאָהוז“, „בופלאַקס“, „פּעטעלעלע“, „געב מיר נאָך“, „שמיר מיט פּוטער“...

האָט קיין יסורים ניט, יעדער נאָמען האָט זיך זיין שורש. פּיני הייסט „קלעצעל“ דערפאַר ווייל ער איז גראָב און קיילעכיג ווי אַ קלעצעל. וועלוועל איז אַ שוואַרצער, רופט מען איהם „קאָטער“. חיים איז אַ בופלאַקס, הייסט ער „בופלאַקס“. מענדיל האָט אַ שפּיציגע נאָז, איז ער אַ „טשערנאָהאוז“. „פּעטעלעלע“ האָט מען אַ נאָמען געגעבען פייטלען דערפאַר, ווייל ער קאָן ניט רעדען. בעריל איז אַ גרויסער נאַשער: אַז מע גיט איהם אַ שטיקעל ברויט מיט שמאַלץ, זאָגט ער: „געב מיר נאָך“. זרח'ן האָט מען געגעבען אַ מאוסען נאָמען „שמיר מיט פּוטער“ איבער אַ מאוסען חסרון, וואָס ניט ער איז שולדיג. שולדיג קאָן זיין איז די מוטער, וואָס זי האָט דאָס פערלאָזט און קינדווייז ווינציג געצוואָגען, און אפשר איז זי אויך ניט שולדיג? איך וועל זיך ניט געהן שפּאַרען. שלאָגען זיך אודאי ניט! קורץ, ס'איז אַ שטוב, וואָס יעדער האָט אַ צונעמעניש. וואָס דאַרפט איהר מעהר — די קאַץ, שוין גאָר אַ שטומע צונג, שוין געווים גאָט די נשמה שולדיג, הייסט זי ביי זיי: „פּייגע־לאה די גבאיטע“. איהר ווייסט פאַרוואָס? דערפאַר וואָס זי איז אַ גראָבע און פּייגע־לאה נחמן דעם

גבאי׳ס ווײַב איז אויך אַ גראָבע. וויפיעל, מײנט איהר, האָבען זײ שוין געחאַפּט פּעטש דערפאַר, זײ זאָלען ניט רופען קײן קאָץ מיט אַ מענשליכען נאָמען? ווי אײן אַרבעס אין וואַנד! האָבען זײ געגעבען עמיצען אַ צונעמעניש, איז פערפאַלען!

ה.

מיר האָבען זײ אַ נאָמען געגעבען — טרעפט ווי אַזוי? „מאָטעל מיט די לעפּצען“... לעפּצען איז אַ דײַטשעס וואָרט. אויף אונזער לשון הײסט דאָס „ליפּען“. אַפנים זײ איז ניט געפעלען מײַנע ליפּען. זײ זאָגען, אַז איך עס, מאַך איך מיט די ליפּען. איך וואָלט וועלען זעהען יענעם מענשען, וואָס זאָל עסען און ניט מאַכען מיט די ליפּען! איך בין ניט פון די האַנאָריסטע, וואָס מע טאָר זײ ניט אָנריהרען זײער כבוד. נאָר איך װײס ניט פאַרוואָס, מיר איז דער צונעמעניש שטאַרק נישט געפעלען! און ווײַל ס׳איז מיר ניט געפעלען, רײצען זײ זיך מיט מיר און רופען מיך דוקא אַזוי. אײַנגעגעסענע ברואים — איהר האָט נאָך אַזעלכע ניט געזעהען! פריהער האָב איך בײַ זײ געהײסען: „מאָטעל מיט די לעפּצען“: נאָכדעם: גלאַט „מיט די לעפּצען“ שפּעטער: „די לעפּצען“. גאָר שפּעטער: „לעפּצען“.

— לעפּצען! וואו זענט איהר געוועזען?

— לעפּצען! ווישט אָב די נאָז!

עס פערדריסט מיך און עס ברענט מיך און איך װײן, דערזעהט דער פאָטער זײערער, פּעסיס מאַן, משה דער אײַנבינדער, אײנמאָל, אַז איך װײן, פרעגט ער מיך, וואָס װײן איך? זאָג איך איהם, ווי אַזוי זאָל איך ניט װײנען, אַז איך הײס מאָטעל און מע רופט מיך „לעפּצען“. פרעגט ער: ווער? זאָג איך: „ושתי“. וויל ער שלאָגען „ושתי׳ן“, זאָגט „ושתי“: ס׳איז ניט איך, ס׳איז „קלעצעל“. וויל ער שלאָגען „קלעצלען“, זאָגט „קלעצעל“: ס׳איז ניט איך, ס׳איז „קאָטער“.

אײנער אויפ׳ן אַנדערן, דער אַנדערער אויפ׳ן דריטען — אַ מעשה אָהן אײן עק! איז זיך מישב דער פאָטער, משה דער אײַנבינדער, און לעגט זײ אַוועק אַלע אײנציגווײז און שמײסט זײ אָב מיט אַ טאָוועל פון אַ „קרבן מנחה“ און זאָגט זײ:

— ממזרים! איך וועל אײַך ווײַזען ווי אַזוי צו לצ׳עווען פון א

יתום, עס וועט אַ רוח אין אייער טאַטענס ערד אַריין!

אָט אַזוי. יעדער נעהמט זיך אָן מיין קריוודע, אַלע, אַלע שטעלען זיך איין פאַר מיר.

מיר איז גוט — איך בין אַ יתום...

וואס וועט זיין פון מיר?

וָואס וָועט זַײן פון מִיר?

א.

אַ נו, טרעֶפט, וואו אִיז דעֶר גן=עדן? אִיהר וועֶט נִיט טרעֶפעֶן. ווײסט אִיהר פאַרוואָס? ווײַל בײַ אִיטליכעֶן אִיז עֶר אויף אײַן אַנידעֶר אָרט. למשל, דִי מאַמעֶ זאָגט, אַז דעֶר גן=עדן אִיז דאָרטעֶן וואו מײַן טאַטעֶ, פײַסִי דעֶר חזן, געֶפִינט זִיך. דאָרטעֶן, זאָגט זִי, געֶפִינעֶן זִיך אַלעֶ עֶהרליכעֶ נשמות, וואָס זעֶנעֶן נעֶבאַך אָבגעֶקומעֶן אויף דעֶר וועֶלט; דעֶרפאַר וואָס זײ האָבעֶן נִיט דִי וועֶלט, קומט זײ יעֶנעֶ וועֶלט. דאָס אִיז דאָך קלאָר ווִי דעֶר טאָג, דעֶר בעֶסטעֶר בעֶווײַז אִיז טאַקעֶ דעֶר טאַטעֶ מײַנעֶר. וואָרום וואו דעֶן זאָל עֶר זײַן, אַז נִיט אִין גן=עדן? קאַרג האָט עֶר זִיך אָנגעֶמוטשעֶט אויף דעֶר וועֶלט?... אַזוי זאָגט דִי מאַמעֶ מײַנעֶ און ווִישט זִיך בשעת מעשה דִי אויגעֶן, ווִי אִיהר שטײגעֶר אִיז, אַז זִי רעֶדט פונ׳ם טאַטעֶן. פרעֶגט=זשעֶ אָבעֶר בײַ מײַנעֶ חברים, וועֶלעֶן זײ אײַך דעֶרצעֶהלעֶן מעשות, אַז דעֶר גן=עדן געֶפִינט זִיך עֶרגעֶץ אויף אַ באַרג פון סאַמעֶ קרִיסטאָל, הויך בִיז׳ן הִימעֶל. יונגלעֶך לויפעֶן דאָרט אַרום פראַנק און פרײַ, לעֶרנעֶן לעֶרנט מעֶן נִיט, נאָר מעֶ באָדט זִיך גאַנצעֶ טעֶג אִין מִילך און מעֶ עֶסט האָנִיג מִיט פולעֶ הויפעֶנס. זעֶנט אִיהר שוין פאַרטִיג? קומט צו געֶהן אַ יוד אײַן אײַנבִינדעֶר און טהוט זִיך אַ זאָג, אַז „דעֶר אמת׳עֶר גן=עדן אִיז נאָר פרײַטאָג אִין באָד“. אִיך האָב עֶס אַלײן געֶהעֶרט פון אונזעֶר שכנה׳ס מאַן, משה דעֶם אײַנבִינדעֶר, אִיך זאָל אַזוי הערעֶן אַלדאָס גוטס! הײַנט געֶהט דעֶרגעֶהט אַנ׳עֶק! מעֶ זאָל אַ שטײגעֶר פרעֶגעֶן מִיך, וואָלט אִיך געֶזאָגט, אַז דעֶר גן=עדן — דאָס אִיז מנשה דעֶם רופא׳ס גאָרטעֶן, זִינט אִיהר לעֶבט, האָט אִיהר נאָך אַזאַ גאָרטעֶן נִיט געֶזעֶהעֶן. דאָס אִיז דעֶר אײנצִיגעֶר גאָרטעֶן נִיט נאָר אויף אונזעֶר גאַס

ניט נאָר בײַ אונז אין שטאָדט. איך האָב מורא, אַז אויף דער גאַנצער וועלט איז ניטאָ נאָך אַזאַ גאָרטען. נישט געוועןן און סע וועט ניט זײַן! דאָס וועלען אײַך אַלע זאָגען . . . וואָס ווילט איהר, זאָל איך אײַך בעשרײַבען פריהער: מנשה דעם רופא מיט זײַן ווײַב מנשה'כע די רופא'טע? צי איך זאָל אײַך מאָלען פריהער דעם גן=עדן, מײַן איך דעם גאָרטען זײערען? איך רעכען, אַז פריהער פון אַלעם זאָל איך אײַך דערצעהלען פון מנשה'ן מיט מנשה'כען: זײ זענען דאָך די בעלי=בתים, קומט זײ פריהער דער כבוד.

ב.

מנשה דער רופא טראָגט סײַ ווינטער סײַ זומער אַ העגגקאָלנער. ער טהוט נאָך דעם שוואַרצען דאָקטאָר. אײן אויג האָט ער אַ קלײנס, און דאָס מויל איז איהם, ניט אין מײַן מאָס, אַ ביסעל אויף אַ זײט. דאָס הײסט, ניט אַ ביסעל, נאָר אַ סך, טאַקע גאָר אַ סך, פון אַ ווינטעל איז דאָס איהם געקומען. אַזוי זאָגט מנשה דער רופא אַלײן. איך פערשטעה ניט, ווי אַזוי ווערט דאָס פון אַ ווינטעל דאָס גאַנצע מויל אויף אַ זײט? וויפיעל ווינטען, גרויסע און קלײנע בין איך אַ שטײנער אויסגעשטאַנען אין מײַן לעבען! דער גאַנצער קאָפּ וואָלט שוין אַצינד בעדאַרפט זײַן בײַ מיר פון יענער זײט פּלײצעס. איך רעכען, אַז ס'איז נאָר אַ רגילות, ווי אַזוי מע געוועהנט זיך אײַן. אָט למשל פאַרהאַן בײַ מיר אַ חבר בערעל, פינטעלט ער מיט די אויגען. נאָך אַ חבר האָב איך, וועלוועל, זופט ער לאָקשען מיט יויך ווען ער רעדט. אַלסדינג אויף דער וועלט איז אַ רגילות. און חאָטש דאָס מויל איז איהם אויף אַ זײט, פונדעסטוועגען מאַכט מנשה בעסער פון אַלע דאָקטוירים. ערשטענס, איז ער בײַ זיך ניט אַזאַ פּריץ ווי אַנדערע דאָקטוירים! אַז מע רופט איהם, קומט ער באַלד צולויפען אַ פערשוויצטער. און צווײטענס איז בײַ איהם נישט קײן מאָדע שרײַבען רעצעפּטען. רפואות מאַכט ער אַלײן. אַנומעלטען האָט מיך אַ חאַפּ געטהאָן אַ מין שטעכעניש מיט אַ קעלט מיט אַ ציטערניש (אַפּנים, פון צופיעל ליעגען אין טײַך?), איז די מאַמע באַלד אוועקגעלאָפען און האָט אַראָבגעבראַכט מנשה דעם רופא. האָט ער מיך בעטראַכט און אַ זאָג געטהאָן מיט'ן קרומען מויל צו דער מאַמען:

— איהר האָט זיך ניט וואָס צו שרעקען, ס'איז אַ געלעכטער. דער שײַגעץ האָט זיך צוגעקיהלט די לונג.

און מיט די ווערטער נעהמט ער אַרויס פֿון קעשענע אַ בּלוי פּלעשעלע און שיט אויס אין זעקס שטיקלעך פּאַפּיר עפּיס אַ ווײַסע זאַך. דאָס ווערט אָנגערופֿען „פּראָשקעס“, איין פּראָשעק הייסט ער מיר, איך זאָל אײַננעהמען בּאַלד. דרעה איך מיך און קנײַטש מיך אויף אַלע זײַטען. דאָס האַרץ זאָגט מיר, אַז עס דאַרף זײַן בּיטער ווי דער טויט. כך הוה, איך האָב דאָך טאַקי געטראָפֿען! בּיטער צו בּיטער איז ניט גלײַך. פּרישע קאָרע פֿון קלײנע בּוימעלעך האָט איהר אַמאָל פֿערזוכט? אָט אַזאַ טעם האָבען זײַנע פּראָשקעס. איהר זאָלט האָבען אַ כּלל: וויבּאַלד פּראָשקעס, מוזען זיי זײַן בּיטער. עס האָט מיר ניט געהאָלפֿען קיין שום רבונו של עולם. איך האָב דעם פּראָשעק אײַנגענומען און געזעהן זיך מיט'ן טויט... די איבּריגע פֿינף פּראָשקעס האָט ער אָנגעזאָגט דער מאַמען, איך זאָל זיי אײַננעהמען אַלע צוויי שעה אַ פּראָשעק. געפֿונען אַ בּעלן אויף אײַננעהמען גאַל! די מאַמע האָט זיך נאָר אָבּגעקערעוועט אויף אַ מינוט, געגאַנגען אָנזאָגען מײַן בּרודער אליהו, אַז איך בּין קראַנק, האָב איך אַלע פֿינף פּראָשקעס אויסגעשאָטען אין פּאָמוניצע און אָנגעשאָטען אין די פּאַפּירלעך אַ בּיסעל מעהל. אַ גוט שטיקעל אַרבּייט האָט אויף זיך געהאַט די מאַמע: אַלע צוויי שעה האָט זי געמוזט לויפֿען צו אונזער שכנה פּעסי קוקען אויפ'ן זייגער. נאָך יעדען פּראָשעק, וואָס איך האָב אײַנגענומען, האָט זי בּעמערקט, אַז עס ווערט מיר בּעסער. נאָך דעם זעקסטען פּראָשעק בּין איך אויפֿגעשטאַנען אַ געזונדער מענש.

— אָט דאָס הייסט אַ דאָקטאָר! — האָט זי געזאָגט און נישט געלאָזט מיך געהן אין חדר, געהאַלטען אַ גאַנצען טאָג אין שטוב און געגעבּען מיר זיסען טיי מיט ווײַסע בּולקע.

— מנשה איז מעהר דאָקטאָר פֿון אַלע דאָקטוירים, געבּען זאָל איהם גאָט געזונד און אַ סך יאָהרען! ער האָט אַזעלכע פּראָשקעס, וואָס זענען מחיה מתים, מאַכען פֿון טויט לעבּעדיג...

אַזוי האָט זיך די מאַמע נאָכדעם בּערימט פֿאַר דער „גאַנצער וועלט“, בּשעת מעשה זיך געווישט די אויגען, ווי איהר שטייגער איז.

ג.

מנשה דעם רופא'ס ווייב רופט מען אויף איהר מאַנ'ס נאָמען: „מנשה'כע די רופא'טע". זי איז אַ טרפה יודענע. אַזוי זאָגען אַלע. ווייסט איהר פאַרוואָס? ווייל זי איז אַ רשע'טע. אַ פּנים האָט זי ווי אויף צו'להכעיס אַ מאַנסבילשען, אַ קול פון אַ מאַנסביל, טראָגט מאַנסבילשע שטיוועל און אַז זי רעדט, דאַכט זיך אייך אוים, אַז זי בייזערט זיך. זי האָט אַ שענעם שם אויף דער וועלט. זינט זי לעבט, האָט נאָך קיין אָרימאַן ביי איהר קיין שטיקעל ברויט ניט אויפגעגעסען, און אַ שטוב איז ביי איהר פון כל-טוב. ביי איהר קענט איהר געפינען אייגנגעמאַכטסען פון פאַר-אַ-יאָהרען, פון פאַר דריי יאָהרען און פון פאַר צעהן יאָהרען. וואָס דאַרף זי למשל אַזוי פיעל אייגנגעמאַכטס? פרעגט זי אַ שטייגער, ווייסט זי אַליין ניט. אַט אַזאַ טבע איז ביי איהר. אַ פערפאַלענע זאַך, איהר וועט זי שוין ניט איבערמאַכען. זי ווייסט, אַז עס קומט דער זומער, האַלט זי אין איין פרעגלען אייגנגעמאַכטס. איהר מיינט, זי פרעגעלט אויף קויהלען? ווער-וואָס? זי קאָן בעשטעהן אויף שטעכעלקעס, שישקעס, אָבגעפאַלענע בלעטלעך. זי מאַכט אָן אַזאַ רויך אויף דער גאַנצער גאַס, אַז מע קאָן דערשטיקט ווערען. טאָמער וועט זיך אייך מאַכען אַמאָל קומען צו אונז זומער-צייט און איהר וועט דערפיהלען אַ רויך פון „סמאַלינע", זאָלט איהר זיך ניט שרעקען, ס'איז ניט קיין שרפה; דאָס פרעגעלט מנשה'כע די רופא'טע אייגנגעמאַכטס, אַליין, מיט איהרע אייגענע הענד, פון איהרע אייגענע פּירות, אין איהר אייגענעם גאָרטען. און אַט אַזוי קומען מיר צו צום גאָרטען, וואָס כ'האָב אייך צוגעזאָגט.

ד.

וואָס פאַר אַ פּירות געפינט איהר ניט אינ'ם דאָזיגען גאָרטען? עפּעל, און באַרען, און ווייכשעל, און פלוימען, און קאַרשען, און אַגרעסען, און ווייםפּערלעך, און פערשקעס, און שפּאָנקעס, און מאַרעלען, און מאַלינעס, און אָזשעניצעס, און שאָלקאָוויצעס, און וואָס ניט? וואָס דאַרפט איהר מעהר — אפילו ווייבטרויבען ערב ראש השנה אויף שהחיינו וואו קריגט מען? — ביי איהר, ביי מנשה'כע דער רופא'טע! אמת, די ווייבטרויבען אַז מע פערזוכט, דערזעהט מען קראָקע

מיט לעמבערג. אַזוי שטאַרק זוייער זענען זײַ ! פֿינדעסטוועגען נעהמט זי אָב פּאָר זײַ גוטע געלד ! פֿון אַלסדינג מאַכט זי געלד. אפילו פֿון די סאָנישניקעס. גאָט זאָל אײַך היטען, איהר זאָלט בײַ איהר בעטען אויס־רײַסען אַ סאָנישניק ! זי וועט אײַך ניט געבען ! אַ צאָהן זיך אויסרײַ־סען פֿונ׳ם מויל איז בײַ איהר גרינגער ווי אויסרײַסען אַ סאָנישניק בײַ איהר פֿונ׳ם גאָרטען. הײַנט ווער רעדט פֿון אײַן עפּעל, אַ באַר, אַ ווײַנשעל, אַ פֿלוים ? חיות ניט זיכער ! איך בין בעקאַנט מיט׳ן דאָ־זיגען גאָרטען ווי אַ יוד אין אשרי. איך ווייס אפילו וואו איטליכעס בוי־מעלע געפֿינט זיך און וואָס עס וואַקסט אויף דעם און צי ס׳איז הײַנטיגעס יאָהר געראָטען אָדער ניט אַזוי געראָטען. פֿון וואַנען ווייס איך דאָס ? שרעקט אײַך ניט, איך בין דאָרטען נאָך קײנמאָל ניט געווען. ווי אַזוי האָב איך געקענט זײַן, אַז דער גאָרטען איז אַרומגעצוימט מיט אַ הויכען פּאַרקען, איבערגעדעקט מיט מורא׳דיגע שטעכעלקעס ? זענט איהר שוין פֿאַרטיג ? איז אינוויײַניג דאָ אַ הונד, ניט קײן הונד נאָר אַ וואָלף ! אויף אַ לאַנגען שטריק שטעהט ער צוגעבונדען — אָט דער דאָזיגער כלב שבכלבים, און אַנו לאָז נאָר עמיצער דורכגעהן פֿאַרבײַ, אָדער לאָז זיך איהם דאַכטען, אַז עמיצער געהט פֿאַרבײַ, הויבט ער אָן צו רײַסען זיך, שפּרינגען און בילען מיט אַזאַ כעס, גלײַך ווי דער רוח חאַפּט איהם אַוועק ! פֿרעגט זיך אַ קשיא : וויבאַלד אַזוי, ווי קום איך אין גאָרטען אַרײַן ? הערט־זשע, וועל איך אײַך דערצעהלען.

ה.

מענדיל דעם שוחט׳ס קענט איהר צי נײן ? קענט איהר דאָך מענדיל דעם שוחט׳ס דירה אַודאי נישט. זי איז די אַנדערע פֿון מנשה דעם רופֿא׳ס און קוקט גלײַך צו איהם אין גאָרטען אַרײַן. בײַ מענדיל דעם שוחט׳ס אַז מען זיצט אויפ׳ן דאַך, קאָן מען זעהען אַלס־דינג, וואָס בײַ מנשה דעם רופֿא אין גאָרטען טהוט זיך. די גאַנצע קונץ איז, ווי אַזוי קלעטערט מען אַרויף צו מענדיל דעם שוחט׳ס אויפ׳ן דאַך ? מיר איז דאָס גאָרנישט. ווייסט איהר פֿאַרוואָס ? ווײַל מענדיל דעם שוחט׳ס דירה איז די אַנדערע פֿון אונז און איז אַ סך נידריגער פֿון אונזער דירה. אַז מען דראַפּעט זיך אַרויף צו אונז אויפ׳ן בוידעם (איך טהו דאָס אָהן אַ לייטער. איך וועל אײַך אפשר אַמאָל זאָגען ווי אַזוי) און שטעלט איהר אַרויס אַ פֿוס פֿונ׳ם קלײַנעם פֿענסטערל,

אזוי זענט איהר שוין ביי מענדיל דעם שוחט'ס אויפ'ן דאך. דארטען לעגט איהר זיך אוועק ווי אזוי איהר ווילט: אדער מיט'ן פנים ארויף אדער מיט'ן פנים אראב. יעדענפאלס לעגען זיך מוזט איהר, אניט קען מען אייך חלילה דערזעהען: — וואס טהוט איהר ביי מענדיל דעם שוחט'ס אויפ'ן דאך? איך האב אויסגעקליבען תמיד א צייט פאר־נאכטליך, צווישען מנחה און מעריב, ווען איך בין געגאנגען אין שול אריין קדיש זאגען. דעמאלט איז ניט טאג און ניט נאכט, די בעסטע צייט. פון דארטען אראבגעקוקט אין גארטען אריין, שווער איך אייך, אז ס'איז א גן־עדן שבגן־עדן!...

אז דער זומער הויבט זיך אן און די בוימער הויבען אן צו בליהען, זיך בעדעקען מיט ווייסע פעדערלעך, קאנט איהר האפען אז ניט היינט איז מארגען װעלען זיך בעוויזען אין די קורצע שטעכעלדיגע בוימעלעך גרינע אגרעסען. דאס איז די ערשטע פרי, וואס עס גלוסט זיך אייך פערזוכען. פאר ראן מענשען, וואס ווארטען ביז די אגרעסען ווערען רויט. נאראנים! איך זאל האבען די ברכות, וואס גרינערהייד זענען זיי א סך מעהר בע'טעמ'ט און געשמאק. איהר וועט זאגען, זיי זענען זויער? עס ווערט פון זיי היילינג די צייהן? נו וואס־זשע איז? א זויערם קוויקט דאס הארץ און צו היילינגע צייהן איז דא א סגולה: זאלץ. מע שיט ארויף זאלץ אויף די צייהן און מען האלט אפען דאס מויל אקעגען א האלבע שעה, קען מען נאכדעם עסען ווידער אמאל די זעלבע אגרעסען. נאך די אגרעסען קומען אויף די ווייַנפערלעך. רויטינקע, מיט שווארצע פיסקעלעך, מיט געלע קערעלעך, און צעהנ־דליגער־צעהנדליגער אויף איין צווייגעלע. אז איהר פיהרט דורך צווישען די ליפען, בעקומט איהר א פולע מויל מיט ווייַנ־פערלעך, ווייניגע, שמעקענדיגע, מחיה נפשות! אז זיי קומען אויף, קויפט מיר די מאמע פאר א גראשען א קווערטעלע ווייַנפערלעך אויף שהחיינו — עס איך זיי מיט ברויט. ביי מנשה'כע די רופא'טע אין גארטען זענען דא צוויי רייהען קליינע בוימעלעך, הארט ביי דער ערד אנגעזעצט מיט ווייַנפערלעך. אויף דער זון ברענען זיי און פינקלען אב, און עס גלוסט זיך חאטש איין צווייגעלע, חאטש איין ווייַנפע־רעל מיט צוויי פינגער געבען א רים אב און גלייך אין מויל אריין! איהר וועט זיך גלויבען? אז איך רייד פון גרינע אגרעסען מיט רויטע ווייַנפערלעך, ווערט מיר שוין היילינג די צייהן, לאמיר בעסער רעדען פון ווייַנשעל. ווייַנשעל האלטען זיך ניט לאנג גרין. ווייַנשעל ווערען גיך פארטיג.

איך קען אייך שווערען ביי וואס איהר ווילט, אז איך אליין האב בעמערקט, ליעגענדיג ביי מענדיל דעם שוחט'ס אויפ'ן דאך, עטליכע ווייניגשעלעך זענען אין דער פריה געווען גרין אזוי ווי גראז. איך האב זיי גוט בעמערקט, געמאכט אויף זיי א סימן. ביי טאג האבען זיי פון דער זון בעקומען רויטע בעקעלעך. דעם זעלבען טאג פארנאכט זענען זיי שוין געווען רויט ווי פייער! ווייגשעל פלעגט מיר אויך די מאמע ברייגען אויף שהחיינו. אבער וויפיעל ווייגשעל? פינף שטיק אויף א פאדעם. וואס טהוט מען מיט פינף ווייגשעל? מען שפיעלט זיך מיט זיי אזוי לאנג, ביז מען ווייסט ניט וואו זיי זענען אהינגעקומען....

ז.

וויפיעל שטערן אין הימעל—אזוי פיעל ווייגשעל ביי מנשה דעם רופא אין גארטען. איהר קאנט פערשטעהן, אז איך בין א בעלן געווען אויף איין צווייגעלע איבערצעהלען די ווייגשעל. האב איך געצעהלט, און נישט געקאנט איבערצעהלען!... ווייגשעל האבען א טבע זיי האלטען זיך שטארק אויף די ריטלעך. זעלטען-זעלטען ווען עס פאלט אראב א ווייגשעל אויף דער ערד, ער מוז שוין זיין איבערצייטיג, שווארץ אזוי ווי א פלוים. זעהט איהר, פערשקעס — די פאלען אב, וויבאלד נאר זיי ווערען רעכט געל. אך, פערשקעס! פערשקעס! איך האב זיי ליעב מעהר פון אלע פירות. איך האב אויף מיין לעבען געגעסען נישט מעהר ווי איין פערשקע, ליעגט זי מיר נאך אין טעם. דאס איז געווען מיט א יאהר פריהער, איך בין דעמאלט נאך נישט אלט געווען קיין פינף יאהר. מיין טאטע האט נאך געלעבט און אין שטוב איז נאך געווען ביי אונז אלסדינג: די גלעזערנע שאפע, מיט דער קאנאפקע, מיט די ספרים, מיט'ן גאנצען בעטגעוואנט. קומט צוגעהן איינמאל דער טאטע פון שוהל אהיים און מאכט צו מיר און צו מיין ברודער אליהו און לעגט אריין די האנד אין דער אונטערשטער קעשענע, דארט וואו מען האלט די נאזפאטשיילע.

— קינדער! פערשקעס וועט איהר עסען? איך האב אייך געבראכט פערשקעס. א פאר פערשקעס.

און ער נעהמט ארוים די האנד פון דער אונטערשטער קעשענע,

דאָרט וואו מען האַלט די נאָזפּאַטשײַלטע, און טראָגט אונז אונטער, מיר און מײַן ברודער אליהו, צוויי גרויסע געלע קײַלעכיגע שמעקענדיגע פּירות. מײַן ברודער אליהו האָט קײן צײַט ניט. ער מאַכט אַ ברכה, הויך אויף אַ קול, „בורא פּרי העץ" און כאַפּט אַרײַן די גאַנצע פּרי אין מויל אַרײַן. איך קאָן בעשטעהן פריהער זיך אָנשפּילען, זיך אָנשמעקען, אָנשפּיגלען און נאָכדעם שוין וועל איך זי עסען, און דאָס נישט אויף איין מאָל, נאָר שטיקלעכווײַז און מיט ברויט. פערשקעס זענען גוט מיט ברויט. פון דעמאָלט אָן האָב איך מעהר קײן פערשקעס נישט פערזוכט, נאָר דעם טעם פון יענער ערשטער פערשקע קאָן איך ניט פערגעסען! איצטער שטעהט פאַר מיר אַ גאַנצער בוים מיט פערשקעס און איך ליעג בײַ מענדיל דעם שוחט'ס אויפ'ן דאַך און קוק און זעה, ווי עס פאַלט אַ פערשקע נאָך אַ פערשקע. איינע אַ געלע, אַזש אַ רויטליכע, האָט זיך פערשפּאָלטען און געעפענט. עס זעהט זיך אַרויס פון איהר דאָס בײַכיגע קערעל. וואָס וועט זי טאָן, די רופא'טע, מיט אַזוי פיעל פערשקעס? זי וועט זיי אָבטרייסלען מן הסתם און וועט פרעגלען פון זיי אײַנגעמאַכטס. דעם אײַנגעמאַכטס וועט זי פערדרוקען ווײַט אין די האַרובע. ווינטער וועט זי איהם אַוועקשטעלען אין קעלער אַרײַן און דאָרטען וועט ער שטעהן אַזוי לאַנג, ביז ער וועט ווערען געצוקערט און כאַפּען אַ שימעל.

נאָך די פערשקעס קומען אויף פלוימען. נישט אַלע פלוימען מיט אַמאָל. איך האָב צוויי סאָרטען פלוימען בײַ מנשה דעם רופא אין גאָרטען. איין בוים האָב איך מיט „טשערקינעס"! דאָס איז אַ מין קײַלעכיגע, זיסע, האַרטע, שוואַרצע פלוים. דער אַנדערער בוים איז אַ בוים פון פּראָסטע פלוימען. דאָס איז אַ מין פלוים, וואָס מען רופט זיי „עמערפלוימען". מען פערקויפט זיי אויפ'ן עמער. זיי האָבען אַ דינהײַטעל, זענען גליטשיג און קלעפּעדיג און וואַסעריג אויפ'ן טעם. פונדעסטוועגען זענען זיי ניט אַזוי שלעכט, ווי איהר מײנט. הלואי וואָלט מען זיי נאָר וועלען געבען. מנשה'כע די רופא'טע איז אָבער ניט פון די איבריגע געבערקעס. זי מאַכט בעסער פון די פלוימען פּאָווידלע אויפ'ן ווינטער. ווען וועט זי אויפעסען אַזוי פיעל פּאָווידלע?

ז.

אַראָבגע'פּטר'ט די ווײַנשעל מיט די פערשקעס מיט די

פלוימען, הויבט זיך אָן פאַר מיר אַ סדרה עפּעל. עפּעל, דאַרפט איהר וויסען, איז ניט קיין באַרען. באַרען, זיי מעגען זיין די בעסטע באַרען אין דער וועלט („פערגאַמאָטען״!), וויבאַלד זיי זענען ניט רעכט פאַרטיג, קאָנט איהר מיט זיי גאָרניט מאַכען. געהט קייט האָלץ! עפּעל מעגען זיין ווי גרין, די קערעלעך מעגען זיין ווי וויים, האָבען זיי שוין אַ טעם פון עפּעל. איהר שטעקט אַריין די צייהן אין אַ גרינעם עפּעל, ווערט אייך זויער אין מויל. ווייסט איהר, וואָס איך וועל אייך זאָגען? איך וועל אייך ניט אַוועקגעבען קיין האַלבען גרינעם עפּעל פאַר צוויי צייטיגע. אויף צייטיגע דאַרף מען וואַרטען ביז העט-העט, און גרינע עפּעל קאָנט איהר האָבען תיכף נאָכדעם ווי דאָס בוימעלע האָט אָבגעבליהט. עס ווענדט זיך נאָר אין דער גרויס, וואָס ווייטער איין עפּעל וואַקסט, ווערט ער גרעסער! ווי להבדיל אַ מענש... עס איז ניט קיין ראיה, אַז אַ גרויסער עפּעל דאַרף זיין גוט. אַמאָל מאַכט זיך, אַ קליין עפּעלע זאָל זיין בעסער פונ'ם גרעסטען עפּעל. למשל נעהמט „ארץ-ישראל-עפּעלעך״. זיי זענען ווייניג, אָבער געשמאַק. צי אַ שטיינער קיסליצעם, אָדער קוואַסעפּעלעך, וואָס געהט זיי אָב? היינטיגען זומער איז אויף זיי אַ מורא'דיג געראָטעניש, עס וועט זיין אַזוי פיעל, אַז מען וועט זיי פיהרען מיט וועגען. אַזוי האָב איך געהערט פון מנשה'כע דער רופא'טעם מויל. זי האָט דאָס געזאָגט צו „ראובן דעם עפּעל-יוד״, בשעת די עפּעל זענען נאָך געוועזען אין רעכטען בליהען. ראובן דער עפּעל-יוד איז געקומען צו געהן אָנקוקען דעם גאָרטען. ער האָט געוואָלט אָבהאַנדלען ביי איהר די עפּעל מיט די באַרען אויפ'ן בוים. אויף עפּעל און אויף באַרען איז ראובן שוין איינמאָל אַ מבין. ער, אַז ער גיט אַ קוק מיט איין אויג אויף אַ בוים, וועט ער אייך באַלד זאָגען וויפיעל פרנסה דער בוים קאָן געבען. ער וועט אייך קיינמאָל נישט האָבען קיין טעות אויף אַט אַזוי פיעל. סיידען עס וועלען זיין גרויסע ווינדען און די עפּעל וועלען אָבפאַלען פאַר דער צייט, אָדער אַ וואָרעם וועט זיך אַריינהאַפּען, אַ „האָסעניצע״ וועט זיך זעצען. דאָס איז אַלץ אַזעלכע זאַכען, וואָס אַ מענש קען ניט וויסען. אַ ווינד איז דאָך פון גאָט, און „האָסעניצעס״ אויך. חאָטש אפילו איך ווייס ניט, אויף וואָס דאַרף גאָט וואָרעם מיט „האָסעניצעס״? סיידען צוליעב דעם, זיי זאָלען צונעהמען ביי ראובן דעם עפּעל-יוד דאָס שטיקעל ברויט?... ראובן זאָגט, אַז ער פערלאַנגט נישט מעהר פון אַ בוים ווי אַ שטיקעל ברויט. ער האָט, זאָגט ער, אַ ווייב און קינדער און זוכט פאַר

זיי אַ שטיקעל ברויט. מנשה׳לע זאָגט איהם צו נישט נאָר אַ שטיקעל ברויט, נאָר ברויט מיט פלייש. זי ווינשט זיך אַזאַ מזל, וואָס פאַר בוימער זי גיט איהם. ס׳איז דען בוימער? ס׳איז גאָלד, ניט קיין בוימער.

— איהר ווייסט, אַז איך בין אייך חלילה נישט קיין שונא׳טע — זאָגט איהם מנשה׳לע — וואָס איך ווינש אייך, מעג עס מיר אָנקומען.

— המן — מאַכט צו איהר ראובן מיט אַ שמייכעל אויף זיין גוט רויט פנים, וואָס סע שיילט זיך פון דער זון — איהר גיט מיר אַרויס אַ כתב פאַר ווינדען, ווערעם און האָסעניצעס, גיב איך אייך נאָך מעהר וויפיעל איהר ווילט.

מנשה׳לע טהוט אויף איהם אַ מאָדנעם קוק פון אונטען אַרויף און מאַכט צו איהם מיט איהר מאַנסבילשער שטימע:

— גיט מיר אַרויס אַ כתב, אַז איהר געהט אַוועק פון דאַנען און גליטשט זיך ניט אויס אויפ׳ן גלייכען וועג און ברעכט זיך ניט אויס אַ פוס.

— פון אויסגליטשען זיך און אויסברעכען זיך אַ פוס איז קיינער ניט בעוואָרענט! — זאָגט ראובן און קוקט אויף איהר מיט זיינע גוטע שמייכלענדיגע אויגען — דאָס קאָן זיך טרעפען מיט אַ נגיד נאָך גיכער ווי מיט איין אָרעמאַן, ווייל אַ נגיד האָט מיט וואָס צו קרענקען.

— איהר זענט אַ יוד אַ חכם! — ענטפערט איהם מנשה׳לע מלא גזלן — נאָר אַ מענש, וואָס ווינשט דעם אַנדערן זיך אויסברעכען אַ פוס, קאָן איהם אָבדאַרען די צונג אַזוי, אַז ער זאָל גאָרניט וויסען, פון וואַנען ס׳איז צו איהם געקומען.

— פאַרוואָס ניט? — זאָגט זיך ראובן אַלץ מיט׳ן זעלבען שמייכעלע — פאַר גויט איז אַ צונג אויך נישקשה, אַבי נישט חלילה ביים קבצן...

ח.

איין עבירה, וואָס דער גאָרטען איז ניט אַריבער צו ראובן דעם עפעל־יוד אין רשות אַריין. מיר וואָלט דאָס געווען אַ סך מעהר ניחא, ווי ביי דער מכשפה׳טע. איהר האָט נאָך אַזאַ צרה ניט געזעהען. לאָז אַראָבפאַלען איין עפעלע אַ ווערעמדיגס, איין איינגעדאַרטס, איין איינגעקנייטשט, ווי ביי איין אַלטער באָבעצי דאָס פנים,

וועט זי זיך ניט פוילען זיך אָנבויגען , אויפהויבען , אַרײַנלעגען אין פאַרטוך אַרײַן און אַוועקטראָגען . וואוהין טראָגט זי זיי ? אַפּנים אויפ׳ן בוידעם , און אפשר אין קעלער , עס ווײַזט אויס , אַז אין קעלער . מחמת איך האָב געהערט דערצעהלען , אַז פאַראַיאָהרען איז בײַ איהר פערפוילט געוואָרען אַ קעלער מיט עפּעל . איז נישט אַ מצוה , מען זאָל בײַ איהר רײַסען עפּעל ? יאָ , אָבער ווי אַזוי רײַסט מען זיי ? אַרײַנחאַפּען זיך אין גאָרטען בײַדערנאַכט , ווען אַלע שלאָפען , און אָנשטופּען פולע קעשענעס , וואָלט אודאי געווען אַ שכל . וואָס=זשע וועט אָבער זאָגען דער כלב ? און ווי אויף צו להכעיס וואַקסען הײַנטיגען זומער עפּעל אײנס אין אײנס . זיי בעטען זיך , זיי חלש׳ן , מען זאָל אָברײַסען ! וואָס טהוט מען ? ס׳זאָל זײַן אַזאַ שפּרוך , אַ מין כישוף , די עפּעל זאָלען געהן צו מיר ! . . . איך קלער אַזוי לאַנג , ביז איך דערקלער . נישט קײן שפּרוך און ניט קײן כישוף , נאָר אײן אַנדער זאַך . אַ שטעקען , אַ לאַנגען שטעקען מיט אַ צוואָק בײַם שפּיץ . מיט דעם שטעקען אַבי איהר טרעפט נור מיט׳ן צוואָק בײַם הענגערל כונ׳ם עפּעל און טהוט אַ ציה צו זיך — איז דער עפּעל אײַערער . איהר דאַרפט נאָר זעהען האַלטען דעם שטעקען אַזוי , אַז דער עפּעל זאָל חלילה ניט אַראָבפאַלען אויף דער ערד . און טאָמער פאַלט דער עפּעל אַראָב , איז אויך אָהן אַנ׳אומגליק . זי וועט מײנען , אַז דאָס האָט איהם דער ווינד אַראָבגעשלײַדערט . פערשטעהט זיך , איהר דאַרפט דעם עפּעל ניט אָנריהרען מיט׳ן צוואָק , זי זאָל זיך ניט שטויסען . . . איך שווער אײַך בנאמנות , אַז איך האָב אײן עפּעל נישט צושלאָגען . און אַראָבגעפאַלען איז בײַ מיר אויך ניט . בײַ מיר פאַלען נישט קײן עפּעל . איך ווײס ווי אַזוי מען דאַרף האַלטען אַ שטעקען , אַז מען רײַסט עפּעל . דער עיקר איז , מע זאָל זיך ניט חאַפּען . וואָס האָט איהר קײן צײַט ניט ? איהר האָט דערטאַפּט אײן עפּעל ? עסט איהם אויף שטילערהײַד , רוהט זיך אָב אַ ביסעל און רײַסט ווײַטער . איך בין אײַך ערב , אַז קײן פויגעל וועט נישט וויסען !

געהט זײַט אַ נביא , אַז די מכשפה וועט גאָר וויסען דעם חשבון פון די עפּעל נאָך אויפ׳ן בוים ! אַפּנים זי האָט זיי איבערגעצעהלט בײַטאָג און האָט זיך געחאַפּט אויף מאָרגען , אַז עס פעהלען איהר עטליכע שטיק . האָט זי זיך בעהאַלטען בײַ זיך אויפ׳ן בוידעם און גענומען אונטערקוקען זיך , טאָמער וועט איהר געראָטען חאַפּען דעם גנב . אַזוי דענק איך , מחמת פון וואַנען דען האָט זי געקאָנט ״ערוויסען זיך , אַז איך ליעג בײַ מענדיל דעם שוחט׳ס אויפ׳ן דאַך און אַרבײַט מיט׳ן

שטעקען? נעחײַ װאָלט זי מיך חאָטש געחאַפּט אַלײן אָהן עדות, װאָלט איך מיך געקאָנט אָפּבעטען בײַ איהר. פאָרט אַ יתום — טאָמער װעט זי האָבען אויף מיר רחמנות? איז זי זיך אָבער מישב און געהט אַװעק צו מײַן מאַמען און צו אונזער שכנה פּעסי און צו דער שוחט'קע און נעהמט זײ אַלע דרײַ מיט זיך און קלעטערט מיט זײ אַרויף צו אונז אויפ'ן בוידעם (אַ מכשפה קען!). פונ'ם בוידעם איז זײ שוין געװען ניט שװער צו זעהען דורכ'ן פּענסטערל, װי אַזוי איך אַרבײַט מיט'ן שטעקען.

— נו? װאָס זאָגט איהר אויף אײַער תכשיט? אַצינד גלויבט איהר שוין?

די װערטער האָבען געהערט צו דער רופא'טע. איך האָב דערקענט איהר מאַנסבילשע שטימע. איך האָב אויסגעדרעהט דעם קאָפּ צום בוידעם און האָב דערזעהען אַלע פיער װײַבער. איך האָב דעם שטעקען מיט'ן עפּעל ניט אַװעקגעװאָרפען. זײ זענען אַלײן אַרויסגעפאַלען. אַ גליק װאָס איך אַלײן האָב מיך געהאַלטען אויף די פיס. איך האָב נישט געקאָנט קוקען קײנעם אין די אויגען אַרײַן. דער הונד זאָל ניט ליגען אין גאָרטען, װאָלט איך זיך דערהרג'עט פאַר בזיון. ערגער פון אַלץ איז מיר געװען דער מאַמעס טרערען. זי האָט ניט אויפגעהערט צו קלאָגען און צו יאָמערן און צו בעװײנען מיך:

— װעה איז מיר! װינד איז מיר! צו װאָס איך האָב מיך דערלעבט! איך האָב געמײנט, אַז מײַן יתום געהט אין שוהל אַרײַן זאָגען קדיש נאָכ'ן טאַטען, צום סוף ליגט ער גאָר אויף אַ בוידעם, אַ דונער איז מיר, און רײַסט עפּעל פון אַ פרעמדען גאָרטען!...

און די מכשפה שטעהט איבער איהר און לעגט צו מיט איהר מאַנסבילשער שטימע:

— שמײַסען דאַרף מען איהם, אָט אַזאַ משומד! קאַטעװען! גנאָטעװען, בלוט זאָל געהן! אַ יונגעל זאָל װיסען דאָס אַנדערע מאָל װי אַזוי צו זײַן אַ ג...

די מאַמע דערלאָזט נישט אַרויסזאָגען דאָס װאָרט „גנב".

— ער איז אַ יתום! נעבעך אַ יתום! — טענה'ט די מאַמע צו דער רופא'טע און קושט איהר אין די הענד אַרײַן און בעט בײַ איהר, אַז זי זאָל מיר מוחל זײַן, אַז מעהר װעט דאָס שוין ניט זײַן! זי שװערט איהר מיט כל השבועות שבעולם, אַז דאָס איז דאָס לעצטע מאָל, אַניט זאָל זי אָדער אַלײן שטאַרבען, אָדער זי זאָל חלילה מיך בעגראָבען!...

— לאָז ער שװערען, אַז ער װעט שוין מעהר אפילו ניט אַרײַנ-

קוקען צו מיר אין גאָרטען אַרײַן ! — פאָרערט די רופא׳טע מיט איהר מאַנסבילשער שטימע אָהן אַ קאַפּ רחמנות צו אַ יתום.

— לאָז מיר אָבדאַרען די הענד ! לאָז מיר אַרויס די אויגען ! — זאָג איך, און געה מיט דער מאַמען אַהײם און הער אויס איהר מוסר מיט איהר װײנען און צעווײַן מיך אַלײן אויך גאַנץ געשמאַק.

— איך פרעג דיך נאָר, וואָס וועט פון דיר זײַן ? — פרעגט מיך די מאַמע מיט טרעהרען, און שטעלט מיר צו אַ בענקעלע פאַר מײַן ברודער אליהו. מײַן ברודער אליהו הערט אויס די מעשה מיט די עפּעל און ווערט בלאַס. אַפּנים, פאַר כעס. די מאַמע דערזעהט, אַז ער איז אויסער זיך. זי האָט מורא, ער זאָל מיך ניט שלאָגען. זי רוימט איהם אײַן אַ סוד, ער זאָל מיך ניט שלאָגען, וואָרום איך בין אַ יתום.

— ווער טשעפּעט איהם ? — זאָגט מײַן ברודער אליהו. — איך בין נאָר אַ בעלן צו וויסען, וואָס וועט זײַן פון איהם ? וואָס וועט זײַן פון איהם ? ! !

אַזוי זאָגט מײַן ברודער אליהו און קריצט מיט די צײַהן און קוקט אויף מיר, איך זאָל איהם זאָגען, וואָס וועט זײַן פון מיר ? איך ווײס, וואָס וועט זײַן פון מיר ? אפשר ווײסט איהר, וואָס וועט זײַן פון מיר ?

מַיין בְּרוּדער אֵלִיָהוּ הָאט חַתוּנָה.

א.

מזל טוב, איהר ווייסט? מיין ברודער אליהו האט חתונה!

וועה — וועה וואס סע טהוט זיך! עס קאכט די שטאדט. די וועלט וויעגט זיך! אזוי זאגט אונזער שכנה, פעסי די גראבע. זי זאגט, אז עס וועט זיין א געהויבענע חתונה. אזא חתונה, זאגט זי, איז שוין לאנג ניט געוועזן ביי אונז אין שטאדט!

וואס איז די מעשה? נאר מצד רחמנות. מחמת די מאמע איז איין אלמנה און דער חתן איז א יתום. און א ביסעל איז טאקי צוליעב זכות אבות, דעם טאטענס נאמען! דער טאטע עליו השלום האט איבערגעלאזט א שענעם נאמען! פאר'ן לעבען האט מען עפים ניט געהערט, עמיצער זאל פון איהם אזוי שטארק רעדען. איצט נאכ'ן טויט, איז פייסי דער חזן געהויבט און געקריינט. סכנות נפשות! איך הער וואס מענשען זאגען דער מאמען מיינער. זיי זאגען איהר, אז דער מחותן איז ניט קראנק צו נעהמען אויף זיך אלע הוצאות און נאך עפים צוצאהלען אויך. ער טאר ניט פערגעסען, זאגען זיי, אז ער נעהמט פייסי דעם חזנ'ס זוהן פאר א חתן! מיין ברודער אליהו הערט דאס. ער פערשעמט זיך, גלעט זיך דאס בערדעל ווי א גרויסער, ווי א מאנסביל. ער איז שוין א מאנסביל. ערשט אט דא ניט לאנג האט זיך איהם אנגעהויבען שיטען א בערדעל. געוויס איז דאס איהם געקומען פון רויכערן. פון זינט דער טאטע איז געשטארבען, האט ער אנגעהויבען רויכערן. די ערשטע צייט האט ער זיך געמוטשעט, פלעג זיך פערהוסטען. איצט פערציהט ער זיך שוין און קאן ארויסלאזען דעם רויך דורך דער נאז. א טייערע מציאה! איהר מיינט, אז איך קאן דאס ניט? די גאנצע צרה, וואס איך האב ניט קיין טיטין! רויכער איך פאפיר, רויכער איך שטרוי, רויכער איך דער רוח ווייסט

וואָס. איז געוואָהר געוואָרען דערפון מיין ברודער אליהו. האָט ער מיר געגעבען! ער מעג און איך טאָר ניט! באשר איך בין נאָך ניט אַלט קיין גאַנצע זעקס יאָהר, אם כן וואָס בין איך שולדיג? איך האָב איהם געגעבען דאָס וואָרט, איך האָב איהם געשוואָרען ביי אַ חומש, אַז איין עק, מעהר רויכער איך ניט. ווי מיינט איהר, לאַנג האָב איך געהאַלטען וואָרט? איך בעט אייך, ווער רויכערט ניט היינטיגע צייטען?

ב.

באַלד וועט זיך איבערקעהרען די וועלט. אַזוי זאָגט פּעסי, אונזער שכנה. זי איז געקומען צוגעהן פונ'ם מחותן אַ געקאָכטע. ס'איז אַ מאוסע מעשה. דער מחותן איז געוואָהר געוואָרען, אַז דער חתן (מיין ברודער אליהו) האָט ניט דעם זייגער. דער זייגער איז געוועןן אַ גוטער זייגער, איין אמת'ער אַ זילבערנער זייגער. דאָס האָט איהם דער מחותן געקויפט אַ מתנה. וואו איז אַהינגעקומען דער זייגער? ער האָט איהם חלילה נישט פערשפּילט אין קאָרטען. ער האָט איהם פערקויפט און דאָס געלד אויסגעגעבען אויף דאָקטוירים און רפואות. ער האָט געוואָלט ראַטעווען דעם טאַטען — וואָס קומט איהם דערפאַר? אַזוי האָט גע'טענה'ט פּעסי. דער מחותן איז אָבער אַ פּראָסטער יוד. ער פרעגט, וואָס געהר זיך אָן אַ פרעמדער טאַטע צו זיין זייגער? ער איז ניט מחויב, זאָגט ער, מיט זיינע זייגערס אויסצוהאַלטען פרעמדע טאַטעס. פונ'ם זייגער איז שוין ביי איהם געוואָרען „זייגערס" און פונ'ם טאַטען — טאַטעס! פּעסי זאָגט, אַז פון אַ חזירשען עק קאָן מען קיין שטריימעל ניט מאַכען... דאָס מיינט זי אונזער מחותן. ער איז אַ פּראָסטער נפש! אַ בעקער איז ער און הייסט יונה דער בייגעלבעקער. ער באַקט בייגעל. „איהר מעגט שוין ליעגען אין דער ערד און באַקען בייגעל". אַזוי זאָגט איהם פּעסי, מסתמא אויף קאַטאָוועס. און אפשר מיינט זי טאַקי אויף דער אמת'ן? איך פערשטעה ניט, ווי אַזוי קאָן מען ליעגען אין דער ערד און באַקען בייגעל: ווער וועט זיי דאָרטען קויפען?... ער איז אַ יוד אַ נגיד, אונזער מחותן. פּעסי דרינגט, אַז ער איז איין אדיר! זי זאָגט איהם אין די אויגען, אַז ווען זי פערמאָגט האַלב פון איהם, טהוט זי מיט איהם קיין שידוך ניט, זי האָט פיינט אַ חזיר. ער מוז אָבשווייגען, וואָרום

צו איהר אַז מע פּאַלט אַרײַן, איז דאָס בעסטע — שווײַגען. ער איז שוין מוחל דעם חתן דעם זײַגער, אַבי לאָז דאָס האָבען אַ סוף. זאָגט אָבער פּעסי, אַז זי איז ניט מוחל, זי וויל ער זאָל קויפען דעם חתן אַ נײַעם זײַגער. עס פּאַסט ניט, זאָגט זי, אַ חתן זאָל געהן צו דער חופּה אָהן אַ זײַגער. טענה'ט ער: וואָס פאַר אַ שייכות. האָט זי מיט זײַן חתן? זאָגט זי: עס האָט אַ שייכות. דערפאַר, וואָס דער חתן איז פּײַסי דעם חזנ'ס אַ זוהן, און ער, יונה דער בײַגעלבעקער, איז בײַדע זאַכען: אַ נגיד אַ אַ חזיר. פערדריסט דאָס איהם, טהוט ער אַ קלאַפּ מיט דער טיר און זאָגט: „לאָז דאָס געהן אין דער ערד אַרײַן!" זאָגט איהם פּעסי: „אויף געהן אין דער ערד אַרײַן זענט איהר בילכער—איהר זײַט אַ בעקער!..."

די מאַמע האָט שטאַרק מורא, טאָמער חלילה שיקט ער אָב די תנאים. זאָגט איהר פּעסי, זי זאָל שלאָפען רוהיג: אַ יתום שיקט מען נישט אָב קײַן תנאים. איהר מײַנט, ווער האָט אויסגעפיהרט? מיר! דער מחותן האָט געקויפט דעם חתן (מײַן ברודער אליהו) אַ נײַעם זײַגער, אויך אַ זילבערנעם. נאָך אַ בעסערען פון יענעם. דער מחותן האָט איהם אַליין געבראַכט צוטראָגען. אוי, ווען איך האָב אַ אַ זײַגער! וואָס מײַנט איהר, וואָלט געווען? קודם וואָלט איך אַרויסגענומען די געדערעם און דערגאַנגען דעם שכל, פאַר וואָס אַ זײַגער געהט. און נאָכדעם? נאָכדעם ווײס איך שוין וואָס ס'וואָלט געווען.

די מאַמע ווינשעוועט איהם, דעם מחותן, ער זאָל דערלעבען איהם קויפען אַ גאָלדענעם זײַגער. דער מחותן ווינשעוועט איהר אָב צוריק, זי זאָל דערלעבען חתונה מאַכען דעם מוזיניק. דאָס מײַנט מען מיך. איך בין צופריעדען אפילו הײַנטיגען טאָג, אַבי אַ זײַגער. די מאַמע גלעט מיך און זאָגט, אַז עס וועט נאָך גענוג וואַסער איבערלויפען און בשעת מעשה זענען איהר די אויגען נאַס. איך פערשטעה ניט וואָס דאַרף לויפען אַזוי פיעל וואַסער אײדער איך געה חתונה האָבען און וואָס דאַרף מען דערבײַ ווײַנען? ווײַנען איז בײַ איהר אַ וואָלעדיגער גאַנג און דאָס מוז זי אַלע טאָג. ווײַנען איז בײַ איהר ווי למשל בײַ אײַך דאַווענען, אָדער עסען. דער שנײַדער האָט אָבגעבראַכט דעם חתן די מלבושים, וואָס דער מחותן האָט בעשטעלט—דאַרף זי ווײַנען. פּעסי האָט איהר אָבגעבאַקען לעקאַך צו דער חתונה — דאַרף מען ווײַנען. מאָרגען אין דער צײַט איז די חופּה—ווידער געוויינט! איך פערשטעה ניט, פון וואַנען נעהמען זיך בײַ מענשען אַזוי פיעל טרעהרען?...

ג.

עס גיט זיך אויס אַמאָל אַ טאָג — אַ גן-עדן! אין דרויסען איז חצי אלול און טאַקי חצי-אלול'דיג. די זון בראָט ניט אויף צו שוויצען, אויף צו ווערען באָדען זיך. זי וואַרעמט און גלעט און קושט אַזוי ווי אַ מאַמע. דער הימעל איז אויסגעצוואָגען שבת'דיג. דער גאַנצער אין-דרויסען פרעהט זיך, וואָס מיין ברודער אליהו האָט חתונה. גאַנץ פריה האָט זיך אויסגעשטעלט אַ יריד אין שטעדטעל. ווילבאַלד אַ יריד, מוז איך דאָרטען זיין. איך האָב ליעב אַ יריד דאָס חיות. יודען לויפען אַרום ווי פער'סמ'טע מייז. שוויצען, שרייען, פילדערן זיך, רייסען די גוים פאַר די פאָלעס, געהען אויס לייזען געלד — אַ טעאַטער מיט זיי! און די גוים האָבען צייט; זיי געהען דוקא פּאַוואָלי, די היטלען אַרויף, קוקען, טאַפּען, קראַצען זיך דינגען זיך, ווילען האַנדלען מציאות. גויעס מיט משונה מאָדנע שלייערס, מיט ברייטע אָפּענע פאַזוכעס, מע זעהט אַרויס די בריסט. אין די פאַזוכעס האַפּען זיי אַריין אַמאָל, אַז מע זעהט ניט, אַ שטיקעל סחורה. יודען ווייסען שוין, קוקען מיט אויגען. אַז מע דערזעהט, טרייסעלט מען אויס און עס ווערט אַ חתונה. אַמאָל מאַכט זיך, אַז איין ערלית קויפט אַ ליכטעל אין קלויסטער אַריין און פערשטעקט דאָס אין שלייער. יונגע לייט האָבען ניט וואָס צו טהון, ווילען זיך מאַכען אַ שטיקעל יום-טוב, צינדען זיי איהר אָן שטילערהייד דאָס ליכטעל. אַלע קוקען אויף דער ערלית און לאַכען. די ערלית ווייסט ניט וואָס די יודען לאַכען. הייבט זי אָן צו שעלטען אַלע יודען מיט טויטע קללות, לאַכט מען נאָך מעהר. אַמאָל ווערט דערפון אַ געשלעג צווישען גוים און יודען. איך זאָג אייך — מע דאַרף נישט קיין טעאַטער!... שענער פון אַלץ איז די „קאָננע". ווייסט איהר וואָס דאָס הייסט? דאָס איז דער פערד-מאַרק. דאָרט קויפט מען און מע פערקויפט פערד. דאָרט זעהט איהר פערד, ציגיינער, בייטשען, יודען, גוים און פריצים. דער טומעל איז דאָ חוץ לדרך הטבע, מע קאָן טויב ווערען. די ציגיינער שווערען זיך, יודען פאַטשען איבער די הענד, פריצים קנאַקען מיט די בייטשען און פערדלעך לויפען אַהין און אַהער פייל אויסען בויגען. איך האָב ליעב צו קוקען ווי פערדלעך לויפען, און ווער שמועסט לאָשעקלעך! איך געה אויס, איך שטאַרב נאָך אַ לאָשעקעל! און נישט גור קליינע לאָשעקלעך האָב איך ליעב — אַלעס וואָס איז קליין: קליינע

הינטלעך, קלײנע קעצלעך. איהר װײסט? אפילו אונערקעלעך קלײנינ־קע, קאַרטאָפעל יונגיטשקע, ציבעלקעלעך, קנעבעלעך, אַלץ װאָס קלײן איז ליעב. אַ חוץ חזרים׳לעך. חזרים האָב איך פײַנט אפילו קלײנערהײד... איך קעהר מיך אום צו די פערדלעך. די פערד לױ־פען. די לאַשעקלעך לױפען נאָך די פערד. איך לױף נאָך די לאַשעק־לעך, אַלע לױפען מיר. אױף לױפען בין איך אַ פײַער. איך האָב זעהר גרינגע פיס. דערצו גײה איך באָרפיס און זעהר לײַכט אָנגעטהון: אַ העמדעל, אײן הױז און פון אױבען אַ סיצען אַרבע־כנפותעל. אַז איך לױף אַראָב אַ באַרג און ס׳איז אַ װינטעל און די ציצית צולאָזען זיך, מאַלט זיך מיר אױס, אַז איך האָב פליגעל און איך פליה.

— מאָטעל! גאָט איז מיט דיר! שטעה אַ װײַלע!

אַזױ שרײַט צו מיר פעסים מאַן, משה דער אײַנבינדער. ער לױפט פונ׳ם יריד אַהײם מיט אַ פּאַק באַבאַלע פאַפיר. איך האָב מורא, ער זאָל מיר ניט צושטעלען אַ בענקעלע פאַר דער מאַמען און איך זאָל ניט חאַ־פען קײן פּסק פון מײַן ברודער אליהו. איך הער אױף צו לױפען, גײה צו פאַמעליך מיט אַראָבגעלאָזטע אױגען צו אונזער שכנה׳ס מאַן. ער לעגט אָב דאָס פּעקעל פאַפיר, װישט זיך מיט דער פאָלע דעם שװײס און זאָגט מיר מוסר:

— װי שעמסט זיך דאָס ניט אַ יונגעלע אַ יתום דרעהען זיך צװי־שען ציגײַנערס און לױפען משוגענערהײד מיט אַלע פערד? און נאָך אין אַזאַ טאָג! שױן באַלד די חופּה בײַ דײַן ברודער — דאָס װײסטו? קום אַהײם!

ד.

װ א ו ביזטו געװען? אַ דונער איז מיר!

אַזױ זאָגט צו מיר די מאַמע מיט אַ פליעסק מיט די הענד און בעטראַכט מײַן צוריסען הױזעל, מײַנע צובלוטיגטע פיס און מײַן פער־פלאַמט, פערשװיצט פּנים, לאַנג לעבען זאָל משה דער אײַנבינדער. קײן װאָרט האָט ער ניט דערצעהלט פאַר קײנעם. די מאַמע װאַשט מיך אָרום, טהוט מיר אָן אַ פאָר נײַע הױזלעך מיט אַ קאַשקעטעל צו דער חתונה. די הױזלעך זענען געמאַכט געװאָרען איך װײס ניט פון װאָסער אַ מאַטעריע: אַז מע שטעלט זײ אַװעק, שטעהען זײ, און אַז מע גײהט שרײַען זײ. מאָדנע הױזלעך!

—אַז דו וועסט צורייסען אָטאָ די הויזלעך, איז שוין עק וועלטו

אַזוי זאָגט די מאַמע, און איך מיין אויך אַזוי. אַזעלכע הויזען קאָנען זיך שוין ניט צורייסען. סיידען מע זאָל זיי צוברעכען. דאָס קאַשקעטעל איז גאָר פון די אַנטיקען און אַ דאַשעקעל האָט דאָס אַ שוואַרצס, אַ גלאַנצעדיגס. אַז עס הערט אויף צו גלאַנצען, בעשפייט מען דאָס, הויבט עס אָן. אויפ׳ס ניי צו גלאַנצען. די מאַמע קוקט אויף מיר און קוועלט און טרעהרען קייקלען זיך אויף איהרע געקנייטשטע באַקען. איהר ווילט זיך זעהר, אַז איך זאָל אויף דער חתונה אויס־נעהמען. זי זאָגט צום חתן:

—אליהו! ווי מיינסטו? איך וועל מיט איהם ניט פערשעמט ווערען? ער געהט אָנגעטהון קיין עין הרע ווי אַ מאָנאַרכ׳ס אַ קינד.

מיין ברודער אליהו בעטראַכט מיך, גלעט זיך דאָס בערדעל און קוקט אויף מיינע פיס. איך ווייס וואָס בעדייט זיין קוקען. ער קוקט וואָס דעם „מאָנאַרכ׳ס קינד“ געהט באָרפיס... די מאַמע פער־שטעהט אויך זיין קוק, נאָר זי מאַכט זיך ניט וויסענדיג... אַליין געהט זי אָנגעטהון אין אַ מאָדנע געל מלבוש, וואָס איך האָב עס אויף איהר קיינמאָל נישט געזעהען. דאָס מלבוש איז אויף איהר מגושם בריים. איך וואָלט געמעגט שווערען, אַז איך האָב עס אַמאָל געזעהען אויף אונזער שכנה פעסי... דערפאַר טראָגט זי אויפ׳ן קאָפ אַ זיידענע פאַטשיילע, אַ שפּאָגעל־נייע, נאָך מיט אַלע קנייטשען. דעם קאָליר פון דער פאַטשיילע איז שווער צו בעשרייבען. מע קען זאָגען ווייס, מע קען זאָגען געל, מען קען זאָגען רויז — עס ווענדט זיך אָן דער צייט. ביי טאָג איז דאָס העל־רויז, פאַרנאַכט קומט דאָס אויס געלבליך, און ביינאַכט — ווייס. גאַנץ פריה מאַלט זיך עס אויס גרינדליך, און אַמאָל אַז מע קוקט זיך שטאַרק איין פאַלט דאָס גאָר אַריין אין „אַנטיק מאָרע“, דאָס הייסט העל־רויטליך־בלוי־טונקעל־גרין־פּאָפּעליאַטע. זאָגען אויף דער פאַטשיילע אַ חסרון קען מען ניט, וואָרום ס׳איז אַ זעלטע־נע פאַטשיילע. נישט מעהר אויף דער מאַמען זעהט זי אויס פרעמד, שטאַרק פרעמד. עפּעס קלעפּט זיך ניט די פאַטשיילע צום פּנים. די פאַטשיילע איז פאַר זיך און דאָס פּנים איז פאַר זיך. אַ ווייבערישע פאַטשיילע איז ווי להבדיל אַ מאַנסבילשע היטעל. דאָס היטעל מיט׳ן פּנים בעדאַרף זיך פּאָרען, זיין ווי צונויפגעגאָסען. אָט למשל מיין ברודער אליהו. ער געהט אָנגעטהון אַ קאַרטוזעל, איז דאָס ווי אויס־געוואַקסען ביי איהם אויפ׳ן קאָפּ. די פּאות האָט מען איהם איינגאַנ־

צען אָבגעשאָרען, און ניט נור אָבגעשאָרען, נאָר אָבגעגאָלט. אַ מאַנישקע האָט ער אָנגעטהון אַ ווייסע מיט אַ האַרטען קאָלנער, מיט אָבגעלעגטע שפּיצען, און אַ שניפּסעל האָט ער געקויפט אַ ווייס מיט רויטע, גרינע און בלויע פּינטעלעך. אַ רייכער שניפּס! שטיוועל מיט'ן גלאַנץ און מיט'ן סקריפּ און אויף שטאַרק הויכע אָבצאַסען — ער זאָל אויסזעהען אַ ביסעל העכער. עס וועט איהם אָבער העלפען ווי אַ טויטען באַנקעס: ער איז זעהר קליין געוואַקסען. ער איז ניט אַזוי קליין, ווי זי איז גרויס און הויך און מאַנסבילדיג און רויט און ראַבעטיטי און אַ שטימע האָט זי אַ מאַנסבילשע. איך רעד פון דער כלה, פון יונה דעם בעקערס טאָכטער. ברכה הייסט זי. אַ פערגעניגען געוועזען צו זעהען דאָס פּאָרל אונטער דער חופּה. איך האָב קיין צייט ניט צו קוקען אויף חתן=כלה. איך בין פערנומען. איך דאַרף זעהען די כלי=זמר. און ניט אַזוי די כלי=זמר, ווי זייערע כלים. מעהר ווי אַלעם — דעם קאָנטערבאַס מיט'ן קעסעל פּויק. שענע צוויי כלים! דער חסרון, וואָס מע קען ניט צוגעהן נאָהענט אַ פּרוב טהון די כלים. באַלד עפּעס געבען זיי איבער די הענד אָדער דרעהען אייך אָן איין אויער. דער רוח חאַפּט זיי אַוועק, טאָמער ריהרט איהר זיך צו מיט אַ פינגער! איהר וועט זיי אָבבייסען! אַך, ווען די מאַמע זאָל זיין אַ גוטע מאַמע, וואָלט זי מיך געמאַכט פאַר אַ כלי=זמר. איך ווייס אָבער, אַז זי וועט דאָס ניט וועלען, ניט מחמת זי איז אַ שלעכטע, נאָר מחמת די וועלט וועט ניט דערלאָזען, אַז פּייסי דעם חזנ'ס יונגעל זאָל זיין אַ כלי=זמר. ניט קיין כלי=זמר און ניט קיין בעל=מלאכה. מע האָט שוין גערעדט דערפון ניט איינמאָל, וואָס וועט זיין פון מיר דער תכלית. אַלע זאָרגען זיך איבער מיין תכלית. די מאַמע, מיין ברודער אליהו, אונזער שכנה פּעסי און איהר מאַן משה דער איינבינדער. ער האָט חשק מיך נעהמען צו דער אַרבייט, דערלאָזט נישט פּעסי. זי זאָגט, אַז פּייסי דער חזן עליו השלום האָט ניט פערדינט, אַז זיין זוהן זאָל זיין אַ בעל=מלאכה... איך האָב מיר פעררעדט און גאָר פערגעסען פון דער חתונה. ס'איז שוין לאַנג נאָך דער חופּה. מע גרייט שוין צום טיש. ווייבער און מיידלעך טאַנצען אַ קאַדריל. איך האָב מיך אַריינגעפּלאָנטערט מיט מיינע הילצערנע הויזען אין מיטען. די וואָס קוקען ווי מע טאַנצט האָבען מיך גענומען וואַרפען איינער צום אַנדערן ווי אַ מיאַטש (באָל). „וואָס איז דאָס פאַר אַ פּריטשעפּע?“ זאָגט איינער. „עפּיס אַ שלים=מזל!“ זאָגט דער אַנדערער. „אַ רעשטעל צו די צרות!“

זאָגט אַ דריטער. דערזעהט אונזער שכנה און צושרייט זיך (זי איז שוין היזעריג ווי די וואַנד!).

—ציַ איהר זענט משוגע, ציַ חסר דעה, ציַ מוטשיר, ציַ גערירהרט, ציַ פונ'ם זינען, ציַ ניט ביי אַלע געדאַנקען? דאָס איז דאָך דעם חתנ'ס ברודערל!!!...

אַהאַ! עס האָט זיך גענומען! אודאי האָט מען מיך אוועקגעזעצט ביים טיש גלייך מיט כלה'ס צד. און ווייסט איהר מיט וועמען מע האָט מיך בעזעצט? אַז איהר וועט זיין מיט אַלצעהן קעפּ, וועט איהר אויך ניט טרעפען! מיט דער כלה'ס שוועסטערל. יונה דעם בעקערס קליין טעכ-טערל. אַלטע הייסט זי. זי איז עלטער פון מיר סך-הכל מיט איין יאָהר און טראָגט צוויי צעפּלעך, צונויפגעבונדען פון אונטען מיט אַ סטענגעלע, און זעהען אויס ווי אַ געפלאָכטענער בייגעל. איך און אַלטע עסען פון איין טעלער ניט ווייט פון חתן-כלה. דער חתן, מיין ברודער אליהו, קוקט אויף מיר, איך זאָל זיצען ווי אַ מענש, איך זאָל עסען מיט אַ גאָפּעל און זאָל ניט חאַפּען און זאָל אַכטונג געבען אויף דער נאָז. איהר ווייסט וואָס איך וועל אייך זאָגען? איך האָב קיין הנאה ניט פון דער וועטשערע. איך האָב פיינט אַז מע קוקט אויף מיר. צו די אַלע זאַכען טראָגט אָן דער גוטער יאָהר אונזער שכנה פּעסי.

—זאָלט איהר זיין געזונד! — שרייט זי מיט אַלע כחות צו דער מאַמען — טהוט נאָר אַ קוק אַהער. פאַרוואָס זאָל ניט זיין קיין שידוך?... אַ זווג מן השמים!

אויף איהר היזעריגען געשריי קומט אָן דער מחותן, יונה דער בע-קער, אָנגעטהון שבת'דיג און עס ווערט אַ שמועס, אַז איך און אַלטע זענען חתן-כלה. יונה דער בעקער לאַכט מיט אַ האַלבען מויל, דאָס הייסט די אויבערשטע ליפּ ביי איהם לאַכט, די אונטערשטע וויינט. דער גאַנ-צער עולם קוקט אויף אונז. מיר ביידע, איך און אַלטע, לאָזען אַראָב די אויגען אונטערן טיש און שטיקען זיך פאַר געלעכטער. בכדי איך זאָל ניט אויסשיסען, האַלט איך מיך צו ביי דער נאָז און בלאָז מיך אָן ווי אַ פאַחיר. נאָך אַ מינוט וועט דער פאַחיר פּלאַצען און ס'וועט זיין אַ סקאַנ-דאַל. אַ גליק וואָס די כלי-זמר טהון אַ זעץ אַ שענעם נגון, אַ וואָלאָך. דער גאַנצער עולם ווערט פערטראַכט. איך הויב אויף דעם קאָפּ און דערזעה די מאַמע מיט'ן געלען פרעמדען מלבוש און מיט דער זיידענער פאַטשיילע. זי טהוט דאָס וואָס אַלע מאָל: זי וויינט! איהר ווייסט ניט, זי וועט אַמאָל אויפהערען צו וויינען?...

אַ שמאַלץ גרוב.

אַ שְׁמאַלְץ גְרוּב.

א.

דאָס איינציגע שטיקעל גליק, וואָס האַלט מיין מאַמען אויף די פיס, איז דאָס, וואָס מיין ברודער אליהו איז דאַנקען גאָט גוט. ער האָט זיך אַריינגעחאַפּט אין אַ שמאַלץ=גרוב. אַזוי זאָגט די מאַמע מיינע און פאַר גרוים נחת חאַפּט זי אַ וויש די אויגען, ווי איהר שטייגער איז. זי האָט איהם שוין פערזאָרגט, זאָגט זי, אויף אייביג. איהר שנור, זאָגט זי, איז אפילו ניט קיין אַי=אַי=אַי (איך מיין אויך אַזוי!), האָט איהם אָבער גאָט צוגעשיקט דערפאַר אַ רייכען שוועהר. ער איז אַ בעקער. יונה רופט מען איהם, יונה דער בעקער, דאָס הייסט, ער אַליין באַקט ניט. באַקען באַקען אַנדערע. ער קויפט נאָר מעהל און פערקויפט ברויט. פסח באַקט ער מצות פאַר דער גאַנצער שטאָדט. ער איז צו בעקעריי אַ ברען און דערצו איז ער אַ בייזער יוד — סכנות. איך מעג זאָגען, אַז ער איז אַ רוצח. ער האָט מיך איינמאָל געחאַפּט בשעת איך בין געווען צוגאַסט ביי מיין ברודער אליהו און האָט מיך מכבד געווען מיט איין אייער=ביי=געל. דער בייגעל איז געווען אַ פרישער, אַ וואַרימער, נאָר=וואָס פונ׳ם אויווען. האָט דער רוח בעדאַרפט אָנטראָגען יונה דעם בעקער, איהר זאָלט געווען זעהען זיין רציחה׳דיג פנים מיט זיינע גזל=וואָיע אויגען! פון דעמאָלט אָן געה איך ניט מעהר אַהין. מיין פוס וועט שוין דאָרט ניט זיין מעהר, איך זאָל וויסען גאָלד! אַ יוד זאָל האָבען אַ טבע אָנ=נעהמען פאַר׳ן קאָלנער און אַרויסוואַרפען אויף יענער זייט טהיר, און נאָך געבען גוטע דריי סטוסאַקעס פון אונטען! איך האָב עס דערצעהלט דער מאַמען, איז די מאַמע באַלד אַוועקגעלאָפען אַהין — זי האָט איהם געוואָלט אָבשפּיעלען אַ חתונה, ווי איהם קומט, האָט אָבער מיין ברו=דער אליהו ניט דערלאָזט. ער האָט איהם אָבגעגעבען דעם גערעכט. ער האָט געדרונגען דער מאַמען, אַז ער האָט דורך מיר בזיונות. אלע

מאָל ווען איך קום צו איהם, עס איך, זאָגט ער, בײגעל. ער וועט מיר בעסער געבען, זאָגט ער, אַ קאָפּיקע, און לאָם איך געהן ערגעץ אַנדערש זיך קויפען אַ בײגעל. זאָגט איהם די מאַמע, אַז ער האָט אויף מיר קיין קאַפּ רחמנות ניט, אַז עס אַרט איהם ניט, וואָס דאָס קינד איז אַ יתום. זאָגט איהר מיין ברודער אליהו, אַז מע קאָן זיין אַ יתום און מען טאָר ניט חאַפּען קיין בײגעל פון אַ פרעמדען אויווען. זאָגט איהם די מאַמע, ער זאָל רעדען אַ ביסעלע שטילער. זאָגט איהר מיין ברודער אליהו, אַז ער וועט דוקא שרייען הויך, בכדי אַלע זאָלען וויסען, אַז איך בין אַ גנב. דאָס וואָרט „גנב" קאָן די מאַמע נישט הערען. זי ווערט אין אַלערלײ פאַרבען און זאָגט צו מיין ברודער אליהו, ער זאָל ניט פערגעסען, אַז ס'איז דאָ אַ גאָט אויף דער וועלט. מיט גאָט שפּיעלט מען זיך ניט. גאָט וועט ניט שווייגען. ער איז איין אבי היתומים. ער וועט זיך אָננעהמען פאַר'ן יתום. נישקשה, ער איז אַ גרויסער גאָט. ער קאָן. אַז גאָט וויל קאָן יונה דער בעקער ניט פערמאָגען וואָס אַ בײגעל איז ווערטה!... אַזוי זאָגט אָב די מאַמע צו מיין ברודער אליהו. זי נעהמט מיך פאַר אַ האַנד, טהוט אַ קלאַפּ מיט דער טהיר און מיר געהען אַהיים.

ב.

הערט איהר, אַפּנים אַז מיט גאָט טאָר מען זיך טאַקי ניט שפּיעלען! איהר וואָלט וויסען וואָסער אַ סוף יונה דער בעקער האָט געהאַט! איך האָב דאָך אײַך געזאָגט, אַז ער אַליין באַקט ניט. באַקען באַקען אַנדערע. עפּים צוויי יודען שוואַרצע מיט דריי ווײַבער פרעמדע, אָבגעריסענע, אָבגעשליסענע, מיט רויטע וואַרעמע פּאַטשיילקעס אויפ'ן קאָפּ (חאָטש אין דרויסען איז אַ היץ סכנות נפשות!). האָט זיך געטראָפען אַ מעשה. ניט איין מעשה, נאָר עטליכע מעשיות. דער עולם האָט זיך געקלאָגט, אַז מען געפינט אין די בולקעלעך פּאָדעס, און טאַשמעס, און טאַראַקאַנעס, און שטיקלעך גלאָז. איינער אַ קריסט האָט געבראַכט צו טראָגען צו דעם בעקער אַ גאַנצען זשמוט מיט האָהר, שוואַרצע האָהר. פאַר אַ קריסט האָט זיך יונה דער בעקער איבערגעשראָקען. ובפרט דער קריסט האָט געסטראַשעט מיט פּאָליציע. מע האָט זיך גענומען צו די בעקערס פערגלײַכען ווערענס האָהר. די מאַנסבילען האָבען געזאָגט אויף די ווײַבער, די ווײַבער האָבען געזאָגט

אויף די מאַנסבילען. די ווייבער האָבען גע'טענה'ט, אַז זיי האָבען אַלע געלעגט האָהר. די מאַנסבילען האָבען גע'טענה'ט: וואו האָט איהר געזעהען ביי מאַנסבילען אַזעלכע לאַנגע האָהר? ביז די ווייבער האָבען זיך צוקריגט, און אַז די ווייבער האָבען זיך צוקריגט, איז מען געוואָהר געוואָרען שענע זאַכען: איינע האָט פערלוירען אַ זאָקענבענדעל אין דער חלה. איינע האָט פערקנעטען אין טייג אַ זאַניטעצע פון אַ קראַנקען פינגער. נאָך איינע פלעגט זיך לעגען אַלע ביינאַכט צוקאָפּענס די אויפגעיווירענע חלה. זי האָט געשוואָרען מיט כל השבועות שבעולם, אַז ס'איז שקר וכזב. סך הכל האָט זיך דאָס געטראָפען איין מאָל, אָדער העכסטענס צוויי מאָל. זי האָט ניט געהאַט קיין קישען...

די גאַנצע שטאָדט האָט זיך געוויעגט. יונה דער בעקער האָט געבאַך געהאַט דאָס לויפעניש. עס האָט נישט געהאָלפען קיין שום רבונו של עולם. מען האָט נישט געוואָלט נעהמען זיין געבעקס אין די הענד אַריין! האָטש וואַרף עס אַרויס פאַר די הינד! אַ מצוה אויף איהם!

ג.

יונה דער בעקער איז אָבער אַ יונג מיט ביינער. ער האָט צוטריבען די בעקערס, די יודען מיט די ווייבער, און האָט צוגענומען אַנדערע בעקערס. שבת האָט ער געלאָזט אויסרופען אין אַלע שוהלען, אַז ער האָט צוגענומען נייע בעקערס און אַז פון היינט אָן און ווייטער גיט ער אַכטונג אַליין ס'זאָל זיין ריין און ציכטיג. ער איז ערב מיט צעהן רובעל שטראָף טאָמער געפינט מען ביי איהם אין דער חלה איין האָהר אפילו. פון דעמאָלט אָן האָט ער אָנגעהויבען לייזען געלד. דער עולם האָט געזוכט האָהר ביי איהם אין די געבעקס און מען האָט דוקא נישט געפונען. אפילו אַז מען האָט יאָ עפּיס געפונען און מען האָט איהם געבראַכט, האָט ער אַרויסגעטריבען. ער האָט געזאָגט, אַז „דאָס האָט מען אומיסטנע אַריינגעלעגט בכדי צו בעקומען די צעהן רובל שטראָף. מען ווייסט די מעשות!..." אַ רעכטער חברה־מאַן אָט דער יונה בעקער! גאָט האָט אָבער געוואָלט זיך אָברעכענען מיט איהם, האָט ער איהם צוגעשיקט אַ נייעם אומגליק, איינמאָל אין אַ שענעם פריהמאָרגען זענען אַלע זיינע בעקערב

אויפגעשטאנען, צונויפגענומען די קלומקעס און זענען אוועק. זיי וועלען מעהר ניט באקען ביי איהם פאר קיין געלד. סיידען ער וועט זיי הע־כערן דעם פרייז אויף א קערבעל א וואך און וועט זיי לאזען אויף ביינאכט אהיים שלאפען און וועט זיי ניט שלאגען מיט די הענד גלייך אין די צייהן אריין. ביי יונה דעם בעקער איז אזא טבע: באלד עפים — גיט ער מיט די הענד אין די צייהן אריין. יונה איז געווארען אנגעצונדען. ער איז שוין א בעל־הבית פון היבשע עטליכע יאהר, האט זיך איהם נאך ניט געטראפען, אז א בעל־מלאכה זאל גאר זא־גען א דעה, ווי אזוי צו שלאגען זיך! פון העכערן דעם פרייז איז גאר ניטא וואס צו רעדען. ער קאן קריגען צעהן אנדערע אויף זייער ארט. א טייערע מציאה ארבייטער! קארג מענשען שטארבען פון הונגער? ער איז אוועק זוכען בעקערס. ניטא קיין בעקערס. קיינער וויל ניט געהן. וואס איז די מעשה? אלע בעקערס האבען זיך גע־מאכט יד־אחת. זיי וועלען צו איהם ניט געהן ביז ער וועט ניט צו־נעהמען אלע פריהעריגע בעקערס און ביז ער וועט ניט מקיים זיין אלע דריי זאכען: 1) א קערבעל א וואך. 2) ביינאכט אהיים שלא־פען. 3) ניט שלאגען זיך מיט די הענד אין די צייהן... שען גע־ווען אנצוקוקען, ווי יונה האט זיך געקאכט, געפינעט, געקלאפט מיט די הענד אין טיש און געשאלטען זיך. איי האב איך געהאט א נקמה! באר דאס איז נאך גאר ניט אקעגען דעם, וואס ס'איז געווען ווייטער.

ד.

א הייסער זומערטאג, נאר וואס זענען אויפגעקומען דיניס מיט קאווענעס (ארבוזעס). דאס איז די בעסטע צייט אין יאהר. שפעטער א ביסעל הויבען זיך אן די וויינענדיגע טעג. גאט זאל מיך ניט שטרא־פען פאר די רייד — איך האב פיינט די וויינענדיגע טעג. איך האב בעסער ליעב, אז ס'איז פרעהליך. און וואס קען זיין פרעהליכער פון א פולען מארק מיט דיניס און מיט קאווענעס? אומעטום, וואו איהר טהוט זיך א קעהר, איז אדער דיניס אדער קאווענעס. די דיניס זע־נען געל און שמעקען ווי אתרוגים. די קאווענעס זענען רויט (אינוויי־ניג) ווי פייער און קערלעך האבען זיי שווארצע און די זיסקייט זייע־רע איז ווי א גוטער האניג. מיין מאמע האלט ניט פון קאווענעס. זי זאגט, אז דיניס זענען שפארעוודיגער. אז זי קויפט, זאגט זי, א דיניע,

האָט זי אויף צוויי טעג פאַר אונז בײדען, אויף אָנבײַסען, אויף וואַ־רעמעס און אויף וועטשערע. און אַ קאַווענע, זאָגט זי, איז אַ נאַשערײַ: פּויזשעט נאָר אָן אַ פולען בויך מיט וואַסער. איך מײן, אַז זי האָט אַ טעות. איך זאָל זײַן אַ קײסער, וואָלט איך אַ גאַנץ יאָהר געגעבען קאַווענע מיט ברויט. עס מאַכט ניט אויס, וואָס ס'איז דאָ אין זיי אַ סך קערעלעך. אַ גוטע קאַווענע אַז מען טהוט אַ רעכטען טרײסעל, טהוען די קערעלעך אַ פאַל אַרויס — און דעמאָלט עסט וויפיעל איהר ווילט אַלײן! אַהאַ! זעהט נאָר, איך האָב מיך אַזוי פערדערעדט פון די קאַווענעס, אַז איך האָב פערגעסען פון וואָס איך האָב אָנגעהויבען. איך האַלט בײַ מײַן ברודער אליהו'ס שווערער, יונה דעם בײגעלבעקער. ס'איז געקומען אויף איהם אַ רעכטע מפּלה. קײנער האָט זיך אויף אַזעלכעס ניט געריכט. שטעלט אײַך פאָר, מיר זיצען מיט מײַן מאַמען בײַם טיש און עסען וואַרעמעס: דינע מיט ברויט. עפענט זיך די טהיר און עס קומט אַרײַן מײַן ברודער אליהו מיט אַ חומש אין האַנד, דעם טאַטענס חומש. נאָך איהם שלעפּט זיך נאָך זײַן ווײַב ברכה. אין אײן האַנד האַלט זי אַ פוטערנעם קאַלנער מיט ווײַדעלעך, אין דער אַנדערער האַנד — אַ פאַרעװען „דורכשלאָג“. איהר ווײסט ניט וואָס הײסט אַ דורכשלאָג? אַזאַ כלי וואָס מען זײַהט אָב אויף דעם די לאָקשען. מײַן ברודער אליהו איז טויט ווי די וואַנד. מײַן שווענערין ברכה איז רויט ווי אַ העליש פײַער.

— שוויגער, מיר זענען געקומען צו אײַך. — זאָגט מײַן שווע־גערין ברכה.

— מאַמע, מיר זענען קוים אַרויס מיט'ן לעבען. — זאָגט מײַן ברודער אליהו.

און בײדע זעצען זיך אַוועק ווײנען און די מאַמע העלפט זיי אונטער. וואָס האָט זיך געטראָפען? אָבגעברענט געוואָרען? אַרויסגע־טריבען? עס הויבט זיך גאָר ניט אָן! מײַן ברודער אליהו'ס שווערער, יונה דער בעקער, האָט זיך געשטעלט. אָנגעזעצט, הײסט דאָס בײַ אונז. זענען געקומען די בעלי־חובות און האָבען איהם אָבגעשריבען פון קאָפּ ביז פוס. זיי האָבען צוגענומען בײַ איהם ביז אַ פאָדעם. אַלץ וואָס אין שטוב און אפילו די שטוב אַלײן אויך, נאָך מיט וואַסע־רע בזיונות! מען האָט איהם געבעטען מחילה, ער זאָל אָבראַײניגען די שטוב. דאָס הײסט, מען האָט איהם אַרויסגעוואָרפען, זאָגט ער, אויף דרײַ שפּענדלעך.

— וועה איז מיר! — זאָגט די מאַמע און ברעָכט די הענד — וואו איז אַהינגעקומען זיין געלד? ער איז דאָך געוועָן אַזאַ נגיד!

ענטפערט איהר מיין ברודער אליהו, אַז ערשטענס איז ער גאָר ניט געוועָן אַזאַ נגיד. און צווייטענס... דאַ מישט זיך אריין מיין שוועגערין ברכה, אַז איהר טאַטע איז דוקא יאַ געוועָן אַ נגיד, חוץ זיין שאַדען אויף איהר געזאָגט געוואָרען חאַטש האלב. נאָר וואָס רעָדן? איהר חתונה האָט איהם אָבגעקאָסט איין אוצר! זי האָט ליעב רעדען פון איהר חתונה. אַלע מאָל ווען עָ קומט צו אונז, הערט איהר נאָר פון איהר חתונה. אַזאַ חתונה ווי איהר חתונה איז ניט געוועָן, זאָגט זי, אויף דער גאַנצער וועלט. דאָס געבעקס וואָס אויף איהר חתונה, די געבראָטענס וואָס אויף איהר חתונה, די טאָרטען מיט די לעקעכער מיט די שטרודלען מיט די מלכות-ברויטלעך מיט די איינגעמאַכצען, וואָס אויף איהר חתונה!... דערווייל איז זי געבליבען ווי זי שטעהט און געהט מיט אַ פוטערען קעלנערעל און מיט אַ פאַרעוועָן דורכשלאַג. דאָס נדן, וואָס איהר פאָטער האָט צוגעזאָגט, שמועסט מען ניט, אַז ס'איז פערפאַלען. מיין ברודער אליהו האָט נאָך געהאַט רווחים: מען האָט איהם אָבגעשריבען זיינע שבת'דיגע מלבושים, מיט'ן טלית, מיט'ן בעטגעוואַנט. דעם זייגער אויך. ער איז געבליבען ווי אויפ'ן וואַסער. מיין מאַמע האָט איינגעלעגט די וועלט. סטייטש אַזאַ-נ-אומגליק! ווער האָט זיך געקענט ריכטען? איהר האָבען דאָך אַלע מקנא געוועָן אויפ'ן שידוך! אפנים, לייט האָבען איהר אַ גוט אויג געגעבען, אָדער ז אַליין האָט איהם דעמאָלט מיט איהר מזל פער-שאָלטען?... ווי אַזוי די מעשה איז, איהר האָט דאָס געטראָפען, זאָגט זי מעהר פון אַלעמען. אַ שמאַלץ-גרוב האָט זיך איהר פער-גלוסט!

— די שמאַלץ רינט אוים, די גרוב בלייבט איבער. זאַ דער-ווייל ביי מיר, מיין קינד, ביז גאָט וועט רחמנות האָבען...

אַזוי זאָגט די מאַמע און טרעט אָב דער שנור איהר בעט, דאָס איינציגע שטיקעל מעבעל, וואָס ביי אונז איין שטוב.

מײן ברודער אליהוס געטראנק.

א.

פאַר איין רובעל—הונדערט רובעל! הונדערט רו־
בעל אַ מאָנאַט און מעהר קאָן פערדיענען יע־
דער איינציגער, ווער עס וועט זיך בעקאָנען מיט'ן
אינהאַלט פון אונזער בוך, וואָס קאָסט סך הכל 1 רו־
בעל מיט פאָרטאָ. לויפט קויפט! סטאַפט חאַפט—
איהר וועט פערשפּעטיגען!"

אָט אַזאַ מין זאַך האָט אויסגעלייענט ערגיץ אויף די בלעטער
מיין ברודער אליהו באַלד ווי ער איז אַראָב פון קעסט. און אַראָב
פון קעסט איז מיין ברודער אליהו ניט דערפאַר, ווייל עס איז איהם
„אויסגעגאַנגען די יאָהרען". צוגעזאָגט האָט מען איהם אייגענטליך
קעסט גאַנצע דריי יאָהר, און געהאַלטען האָט מען איהם אפילו נישט
קיין דריי חדשים. עס האָט זיך מיט זיין רייכען שוועהר געטראָפען איין
אונגליק. יונה דער בעקער האָט אָנגעזועצט און איז געוואָרען פון אַ
נגיד אַ קבצן. פון וואַנען ד'ער בראָך איז געקומען האָב איך אייך
שוין דערצעהלט יענע וואָך. צוויי מאָל איין זאַך דערצעהל איך קיינ־
מאָל נישט, סיידען מען בעט מיך. איצטיגס מאָל וועט זיך ניט העל־
פען קיין בעטען אויך, ווייל איך בין זעהר פערנומען. איך פערדיען
געלד. איך טראָג אַרום אַ געטראַנק, וואָס מיין ברודער אליהו מאַכט
איהם אַליין מיט זיינע אייגענע הענד. ער האָט זיך אויסגעלערנט
מאַכען דאָס פון אַ בוך, וואָס קאָסט סך הכל 1 רובעל און פערדיע־
נען קאָן מען מיט דעם הונדערט רובעל אַ חודש און מעהר. מיין
ברודער אליהו, וויבאַלד ער האָט נאָר איבערגעלייענט, אַז ס'איז
דאָ אַזאַ בוך אויף דער וועלט, אַזוי האָט ער באַלד אַוועקגעשיקט אויף
דער פּאָסט אַ קערבעל (דאָס לעצטע קערבעל) און האָט אָנגעזאָגט

דער מאַמען אַ בשורה, זי זאָל ניט זאָרגען מעהר.

— מאַמע! דאַנקען גאָט, מיר זענען געהאָלפען. מיט פּרנסה זענען מיר שוין פערזאָרגט אָט אַזוי ווייט (ער ווייזט מיט דער האַנד אויפ'ן האַלז).

— וואָס איז דען? — פרעגט די מאַמע — האָסט געקריגען אַ שטעלע?

— נאָך בעסער פון אַ שטעלע — ענטפערט איהר מיין ברודער אליהו און די אויגען ביי איהם לייכטען. אַפּנים פון גרויס שמחה. ער הייסט איהר וואַרטען נאָר עטליכע טעג, ביז דאָס בוך וועט איהם אָנקומען.

— וואָסער בוך? — פרעגט איהם די מאַמע.

— ס'איז שוין איינמאָל אַ בוך! — זאָגט איהר מיין ברודער אליהו און פרעגט זי, אויב זי וועט זיין צופריעדען מיט הונדערט רובעל אַ חודש? לאַכט פון איהם די מאַמע און זאָגט איהם, אַז זי וואָלט געווען צופריעדען מיט הונדערט רובעל אַ יאָהר, אַבי זיכערע. ענטפערט איהר דערויף מיין ברודער אליהו, אַז ביי איהר איז צו אַ קליינע השגה, און ער לאָזט זיך געהן אויף דער פּאָסט. אַלע טאָג געהט ער אויף דער פּאָסט און פרעגט זיך נאָך אויפ'ן בוך. שוין העכער אַ וואָך, אַז ער האָט אַוועקגעשיקט דאָס קערבעל און קיין בוך איז נישטאָ! דערווייל דאַרף מען לעבען. „די נשמה אויסשפּייען קען מען ניט". אַזוי זאָגט די מאַמע. איך פערשטעה ניט, ווי אַזוי שפּייט מען דאָס אויס אַ נשמה?

ב.

שאַט, שוין דאָ אַ בוך! מיר האָבען דאָס נאָר אויסגעפּאַקט, האָט מיין ברודער אליהו זיך אַוועקגעזעצט לייענען דאָס בוך. וועה־וועה, וואָס ער האָט דאָרטען אויסגעלייענט! וויפיעל סגולות אויף צו מאַכען געלד דורך פערשיעדענע רעצעפּטען! אַ רעצעפּט אויף צו פערדיענען הונדערט רובעל אַ חודש דורך מאַכען די בעסטע טינטען. אַ רעצעפּט אויף צו פערדיענען הונדערט רובעל אַ חודש דורך מאַכען גוטע שוואַרצע שוהוואַקס. אַ רעצעפּט אויף צו פערדיענען הונדערט רובעל אַ חודש דורך אַרויסטרייבען מייז, טאַראַקאַנעס, און אַנדערע מיאוסקייטען. אַ רעצעפּט אויף צו פערדיענען הונדערט רובעל אַ חודש

און מעהר דורך מאַכען ליקערען, זיסע בראַנפּענס, לימאָנאַד, סאָדע־וואַסער, קוואַס און אַנדערע נאָך מעהר ביליגע געטראַנקען.

מײַן ברודער אליהו האָט זיך אָבגעשטעלט אויפ׳ן לעצטען רעצעפּט, ערשטענס, ווײַל דורך איהם קען מען פערדינען נאָך מעהר פון הונדערט רובעל אַ חודש, אַזוי שטעהט דרין בפירוש געשריבען אין בוך. צווייטענס, מע דאַרף זיך ניט פּאַטשקען מיט טינט און מיט שוהוואַקס און ניט האָבען צו טהאָן מיט מײַז, טאַראַקאַנעס און אַנדערע מיאוסקייטען. די פראַגע איז נאָר, צו וואָסער אַ געטראַנק זאָל מען זיך נעהמען? צו ליקערען און זיסע בראָנפּענס דאַרף מען האָבען רויטשילדס פערמעגען. צו לימאָנאַד און סאָדע־וואַסער דאַרף מען האָבען אַ מאַשינע אַזעלכע, עפּיס אַ מין שטײַן, וואָס קאָסט מי יודע וויפיעל! בלײַבט איבער נאָר איין זאַך: קוואַס! קוואַס איז אַזאַ מין געטראַנק, וואָס קאָסט וואָלוועל און עס געהט אַ סך. ובפרט נאָך אין אַזאַ הייסען זומער ווי הײַנט. פון קוואַס, דאַרפט איהר וויסען, איז בײַ אונז ברוך דער קוואַסניק געוואָרען אַ גביר. ער מאַכט „בוטעל־קוואַס". זײַן קוואַס האָט אַ שם אויף דער וועלט. ער שיסט פון די פלעשער ווי פון אַ האַרמאַט. וואָס איז דער שכל וואָס סע שיסט, ווייסט קיינער ניט. דאָס איז ברוכ׳ס סוד. מען זאָגט אַז ער לעגט אַרײַן אינווייניג עפּיס אַזעלכעס וואָס שיסט. אַנדערע זאָגען — אַ ראָזינקע, אַנדערע זאָגען — האָפּען. קומט דער זומער, האָט ער ניט קיין הענד. אַזוי פיעל לייזט ער געלד!

אונזער קוואַס, וואָס מײַן ברודער אליהו מאַכט נאָכ׳ן רעצעפּט, איז ניט קיין בוטעל־קוואַס און שיסט ניט. אונזער קוואַס איז אַיין אַנדער מין געטראַנק. ווי אַזוי ער ווערט געמאַכט, קאָן איך אײַך ניט זאָגען. מײַן ברודער אליהו לאָזט קיינעם נישט צו, בשעת ער מאַכט איהם. אַז ער גיסט וואַסער זעהען אַלע. נאָר אַז ער האַלט אין רעכטען מאַכען, פערשליסט ער זיך אין דער מאַמעס אַלקיר. נישט איך, נישט די מאַמע, נישט מײַן שוועגערין ברכה — קיינער האָט ניט די זכיה צו זײַן דערבײַ. נאָר אויב איהר זאָגט מיר צו, אַז ס׳וועט זײַן אַ סוד, קאָן איך אײַך זאָגען, וואָס אין דעם געטראַנק געפינט זיך. איך ווייס דאָך וואָס ער גרייט צו. דאָרטען געפינט זיך שאָלעכץ פון לימאָנע, שיטערער האָניג (מעליס), אַ זאַך וואָס מען רופט דאָס קרימעטאַרטערום און וואָס איז זויערער פון עסיג, און דאָס איבריגע — וואַסער. וואַסער איז דאָרטען דאָ מעהר פון אַלמדינג. וואָס מעהר

וואַסער — מעהר קוואַס. דאָס אַלעס ווערט גוט אויסגעמישט מיט אַ פראָסטען שטעקען, אַזוי שטעהט געשריבען אין בוך, און דאָס געטראַנק איז פאַרטיג. נאָכדעם ווערט ער אַריינגעגאָסען אין אַ גרויסען קרוג און מען וואַרפט אַריין אַהין אַ שטיק אייז. אייז איז דער עיקר! אָהן אייז טויג דאָס גאַנצע געטראַנק אויף תשעה נייַנציג כפרות. דאָס זאָג איך אייך ניט פונ'ם בוך, נאָר איך האָב איינמאָל אַליין פערזוכט אַ ביסעל קוואַס אָהן אייז, האָב איך געמיינט, אַז ס'איז אַיין ענדע פון מיין לעבען!

ג.

געמאַכט דאָס ערשטע פעסעל קוואַס, איז געבליבען, אַז אַרויס־טראָגען פערקויפען איהם אויף דער גאַס זאָל איך. ווער דען אַז ניט איך? מיין ברודער אליהו'ן פאַסט ניט. ער איז דאָך שוין אַ בעווייבטער. דער מאַמען אודאי ניט. מיר וועלען גאָר ניט דערלאָזען, אַז די מאַמע זאָל אַרומגעהן מיט אַ קרוג איבער'ן מאַרק און שרייען: „קוואַס! קוואַס! יודען, קוואַס!" אַלע האָבען גע'פסק'ענט, אַז דאָס דאַרף זיין מיין אַרבייט. איך אַליין האָב אויך אַזוי געדענקט. איך האָב מיך מחיה געווען, אַז איך האָב דערהערט דאָס נייעס. מיין ברודער אליהו האָט גענומען מיך לער־נען, ווי אַזוי איך זאָל טהון. דעם קרוג זאָל איך האַלטען אין איין האַנד אויף אַ שטריקעל. דאָס גלאָז אין דער אַנדערער האַנד, און בכדי דער עולם זאָל זיך אָבשטעלען, זאָל איך זינגען הויך, און מיט אַ ניגון, אָט אַזוי:

יודען! אַ געטראַנק!
אַ קאָפּיקע אַ גלאָז!
קאַלט און זיס —
אַ דערקוויקעניש!...

אַ קול, האָב איך אייך שוין לאַנג געזאָגט, אַז איך האָב אַ שענס־אַ סאָפראַנאָ־שטימע, בירושה פון מיין טאַטען עליו השלום. איך האָב געגעבען אַ זינג אוים אויף אַ קול און האָב איבערגעדרעהט דעם פסוק מיט די פּיס אַרויף:

זיסער קוואַס אַ גלאָז!
אַ קאָפּיקע אַ יוד;
אַ קוויק און אַ קאַלט —
אַ דערטרינקעניש!...

איך װײס ניט: צי מײַן געזאַנג איז אַזױ געפעלען געװאָרען? צי דאָס געטראַנק איז טאַקי געװען אַזױ גוט? צי אפשר װײַל דער טאָג איז געװען זײער אַ הײסער? איך האָב דעם ערשטען קרוג אױסגעטרונקען אין אײן האַלבע שעה און בין געקומען אַהײם מיט כמעט פינף גילדען פדיון, אָבגעגעבען דאָס געלד דער מאַמען, און מיר האָט ער באַלד אָנגעגאָסען אַ פרישען קרוג. ער האָט געזאָגט, אַז אויב איך װעל מיך קאָנען אויסדריען אַזױ פינף — זעקס מאָל דורכ׳ן טאָג, װעלען מיר האָבען פערדינט פונקט הונדערט רובעל אַ חודש. איצט רעכענט, זײַט מוחל, אַראָב די 4 טעג שבת װאָס אין חודש, װעט איהר שוין אַלײן װיסען, װיפיעל דאָס געטראַנק קאָסט אונז און װאָס פאַר אַ פראָצענט מיר פערדינען בײַ איהם? דאָס געטראַנק קאָסט אונז זײער װאָלװעל. מע קאָן זאָגען, כמעט גאָרניט. דאָס גאַנצע געלד געהט אַװעק אויפ׳ן אײַז. דעריבער דאַרף מען זעהען װאָס גיכער אויספערקויפען דעם קרוג מיט׳ן געטראַנק, בכדי דאָס שטיקעל אײַז זאָל צוניץ קומען אויפ׳ן צװײטען קרוג און אויפ׳ן דריטען קרוג און אַזױ װײַטער. דעריבער דאַרף מען מיט׳ן געטראַנק געהן גיך, טאַקע לױפען. נאָך מיר לױפען נאָך יונגלעך, שקצים, אַ גאַנצע טומשקע. זײ קרימען מיך איבער װי איך זינג. איך הער זײ אָבער מיט׳ן קאָטער. איך זעה װאָס גיכער אויסברענגען דעם קרוג און לױפען אַהײם נעהמען נאָך אַ קרוג. װיפיעל איך האָב געמאַכט דעם ערשטען טאָג, װײס איך אַלײן ניט. איך װײס נאָר, אַז מײַן ברודער אליהו מיט מײַן שװעגערין ברכה מיט מײַן מאַמען האָבען מיך שטאַרק געלױבט. װעטשערע האָט מען מיר געגעבען אַ שטיק דיני מיט אַ שטיק קאַװענע מיט צװײ פלױמען אינגערשע. פון קװאַס שמועסט מען ניט. קװאַס טרינקען מיר אַלע אַזױ װי װאַסער. פאַר׳ן שלאָף בעט מיר אױס די מאַמע אויף דער ערד און פרעגט מיך, צי עס טהוען מיר ניט װעה חלילה די פיס. מײַן ברודער אליהו לאַכט פון איהר. ער זאָגט אױף מיר, אַז איך בין אַזאַ יונגעל, װאָס מיר טהוט קײנמאָל ניט װעה קײן זאַך.

— געװיס! — זאָג איך — אַ סימן, אויב איהר װילט, געה איך באַלד מיט אַ קרוג אין מיטען האַלבע נאַכט.

אַלע דרײַ צולאַכען זיך פון מײַן בריה׳שאַפט. נאָר אויף דער מאַמען אויגען זעה איך טרעהרען. נו, דאָס איז דאָך אײן אַלטער כלל — אַ מאַמע דאַרף װײנען! איך װאָלט װעלען װיסען, אַלע מאַמעס װײנען אַזױ שטענדיג, װי מײַן מאַמע?

ד.

עס געהט אונז קיין עין הרע דורך טיר און דורך טויער. איין טאג איז הייסער פונ'ם אנדערן. עס ברענט! מענשען געהען אוים פאר היץ, קינדער פאלען אזוי ווי פליגען. ווען ניט דאס גלעזעל קוואס, וואלט מען פערברענט געווארען. איך קעהר מיך אום מיט'ן קרוג בלי גוזמא צעהן מאל א טאג! מיין ברודער אליהו קוקט אריין אין פאס אריין מיט איין אויג און זאגט, אז עס טאגט שוין, פאלט ער אויף איין עצה און גיסט צו נאך א פאר עמער וואסער. אויף דער עצה בין איך געפאלען נאך פריהער פון איהם, איך מוז מיר מודה זיין פאר אייך, אז איך האב אבגעטאן א שפיצעל שוין עטליכע מאל. כמעט אלע טאג חאפ איך מיך אריין צו אונזער שכנה פעסי און גיב איהר פערזוכען א גלעזעל פון אונזער אייגענעם געטראנק. איהר מאן, משה דעם איינבינדער, גיב איך צוויי גלעזלעך. ער איז א גוטער מענש. די קינדער אלע גיב איך אויך צו גלעזלעך קוואס. לאזען זיי אויך וויסען, וואס פאר א געטראנק מיר קאנען מאכען. דעם בלינדען פעטער גיב איך אויך א גלעזעל קוואס אויף צו פערזוכען, א רחמנות, ער איז נעבאך א קאליקע. אלע מיינע בעקאנטע גיב איך קוואס. אומזיסט, אהן א קאפיקע געלד. און בכדי ס'זאל ניט זיין קיין שאדען, דערגיס איך דעם קרוג מיט וואסער. אויף איטליכעם גלעזעל קוואס, וואס איך גיב אוועק אומזיסט, דערגיס איך צוויי גלעזער וואסער. דאס אייגענע טהוט מען אין דער היים אויך. למשל, מיין ברודער אליהו טרינקט אוים א גלעזעל קוואס, דערגיסט ער באלד מיט וואסער. ער איז גערעכט. ס'איז איין עבירה א קאפיקע. מיין שוועגערין ברכה טרינקט אוים א פאר גלעזלעך קוואס (זי האט ליב מיין ברודער אליהו'ס קוואס — סכנות!) דערגיסט זי באלד מיט וואסער. די מאמע פערזוכט אמאל א גלעזעל קוואס (זי דארף מען בעטען. אליין וועט זי ניט נעהמען!) דערגיסט מען באלד מיט וואסער. הכלל, עס געהט ניט חסר קיין טראפען און מיר מאכען קיין עין הרע פיין געלד. די מאמע האט זיך ארומגעצאהלט מיט א סך חובות. אויסגעלייזט א פאר נויטיגע משכנות. אין שטוב האט זיך בעוויזען א טישעל, א בענקעל. אויף שבת האבען מיר פיש און פלייש און ווייסע קוילעטשען. מיר האט מען צוגעזאגט אם ירצה השם

אויף ימים־טובים אַ פּאָר שטיוועלעך נײַע. מיר דאַכט, אַז קײנעם איז ניט אַזוי גוט ווי מיר!

ה.

געהט זײַט אַ נביא און טרעפט, אַז ס'וועט זיך טרעפן אַזאַ מין אומגליק און אונזער געטראַנק וועט ווערן פּסול, חאָטש נעהמט גיסט איהם אַרויס אין פּאָמוניצע! נאָך אַ גליק, וואָס מען האָט מיך ניט פערנומען אין פּאָליציע. הערט אַ מעשה! אײנמאָל האָב איך פערבלאָנזשעט מיט'ן קרוג קוואַס צו אונזער שכנה פּעסי. דער גאַנצער עולם האָט גענומען צו גלעזלעך קוואַס און איך אַלײן אויך מיט זײ. אויסגערעכנט, אַז עס פעהלט מיר אַ גלעזלעך צוועלף־דרײַצעהן גע־טראַנק, האָב איך מיך אַרײַנגעחאַפּט אין הויז, דאָרטען וואו דאָס וואַ־סער שטעהט בײַ זײ. אַנשטאָט דער דײזשע מיט וואַסער האָב איך אָפּנים געטראָפען צו דער באַלײע, וואָס מע וואַשט גרעט, און האָב אַרײַנגעפּליאַסקעט אַ 15—20 גלעזער צו מיר אין קרוג אַרײַן און בין אַוועק אין גאַס אַרײַן מיט אַ נײַעם ניגון, וואָס איך אַלײן האָב צוגעטראַכט:

יודען, אַ געטראַנק!\
טעם גן־עדן!\
אַזאַ יאָהר אויף מיר,\
אויף אײַך און אויף אונז בײדען!

שטעלט מיך אָב אַ יוד, בעצאָהלט מיר אַ קאָפּיקע און ער הײסט זיך אָנגיסען אַ גלעזעל קוואַס. ער טרינקט אויס דאָס גאַנצע גלאָז און פערקרימט זיך.

— יונגעלע! וואָס איז דאָס בײַ דיר פאַר אַ געטראַנק?

איך הער איהם אין טראַק. עס שטעהען נאָך צוויי יודען און וואַרטען, איך זאָל זײ שוין אָנגיסען. אײנער זופּט אָב אַ האַלבע גלאָז, דער אַנדערער אַ דריטעל. זײ בעצאָהלען, שפּײַען אויס און געהען אַוועק. נאָך אײנער טראָגט צו דאָס גלאָז צו די ליפּען. ער פערזוכט און זאָגט, אַז סע שמעקט מיט זײף און ס'איז, דאַכט זיך, געזאַלצען. נאָך אײנער טהוט אַ קוק אויפ'ן גלאָז און גיט מיר אָב צוריק מיט די ווערטער:

— וואָס איז דאָס בײַ דיר?

— אזא געטראַנק — זאָג איך.

— אַ געטראַנק? — מאַכט ער צו מיר. — אַ געשטאַנק, נישט קיין געטראַנק!

איינער געהט צו, פערזוכט, און טהוט אַ פּאַליאַסקע אויס דאָס גלאָז גלייך מיר אין פּנים אַריין. און אַ מינוט אַרום שטעהט אַרום מיר אַ גאַנץ רעדעל מיט יודען. ווייבער און קינדער, אַלע ריידען, מאַכען מיט די הענד, קאַכען זיך. דערזעהט אַ יון, אַז מען קלייבט זיך, געהט ער צו און פרעגט, וואָס איז דאָ? דערצעהלט מען איהם. געהט ער און קוקט אַריין צו מיר אין קרוג אַריין און הייסט זיך גע־בען פערזוכען. גיט איך איהם אָן אַ גלעזעל מיט קוואַס. דער יון טהוט אַ טרונק אָב און שפּייט אויס און ווערט מלא רציחה.

— וואו האָסטו גענומען אַזעלכע פּאָמאָיעס? — פרעגט ער מיך.

— דאָס איז פון אַ בוך, זאָג איך איהם, מיין ברודערס מלאכה, מיין ברודער אַליין מאַכט דאָס.

— ווער איז דיין ברודער? — פרעגט ער מיך.

— מיין ברודער אליהו — זאָג איך איהם.

— וואָסער אליהו? — פרעגט ער מיך.

— דבר נישט, דו נאַרישער יאָלד, אויף דיין אַחי! זאָגען צו מיר עטליכע יודען אַלע מיט אַמאָל. עס ווערט אַ טומעל, אַ רעש, אַ מהומה. אַלע מינוט קומען צו נייע מענשען. דער יון האַלט מיך פאַר אַ האַנד און וויל אונז אָבפיהרען (מיך מיט'ן גע־טראַנק) גלייך אין פּאָליציע אַריין. דער טומעל ווערט נאָך גרעסער: „אַ יתום! נעבאַך, אַ יתום!" הער איך פון אַלע זייטען. דאָס האַרץ זאָגט מיר, אַז איך האַלט שמאַל. איך קוק אויפ'ן עולם, וואָס אַרום מיר: „יודען האָט רחמנות!"... מען וויל אַריינרוקען דעם יון אַ מטבע. דער יון נעהמט ניט. רופט זיך אָן צו מיר איינער, איין אַלטער יוד מיט גנבישע אויגען, פערשטעלט, אויף לשון קודש:

— מאַטעל! ריים אַרויס דעם יד פונ'ם יון און הויב אויף די רגלים און מאַך פּליטה!

איך טהו זיך אַ ריים אויס, נעהם די פיס אויף די פּלייצעס און מאַרש אַהיים! ניט טויט ניט לעבעדיג פאַל איך אַריין אין שטוב אַריין.

— וואו איז דער קרוג? — פרעגט מיך מיין ברודער אליהו.

— אין פּאָליציע! — ענטפער איך איהם און פאַל צו צו דער מאַמען מיט אַ געוויין.

מיר פערפלייצען די וועלט מיט טינט.

א.

אוי בין איך געווען אַ נאַר! דערפאַר וואָס איך האָב פערקויפט ניט אַזאַ גוטען קוואַס, האָב איך געמיינט, אַז מע וועט מיך קעפען! צום סוף גאָרנישט. אומזיסט איבערגעשראָקען. יענטע מעג פערקויפען חלב פאַר געניזענשמאַלץ? און גדליה דער קצב האָט ניט געהאָדעוועט די שטאָדט אַ קיילעכדיג יאָהר מיט טרפה פליייש? אַזוי האָט אונזער שכנה פעסי אויסגערעדט מיין מאַמען דאָס האַרץ. איין אַקציע מיט מיין מאַמען! אַלסדינג נעהמט זי זיך צום האַרצען. דערפאַר האָב איך ליעב מיין ברודער אליהו. מיין ברודער אליהו פאַלט ניט אַראָב ביי זיך דערמיט וואָס מיר האָבען זיך אָבגעבריהט אויפ'ן קוואַס. אַבי ער האָט דעם בוך איז איהם גוט. ער האָט געקויפט אַ בוך פאַר אַ רובעל. דאָס בוך הייסט „פאַר אַ רובעל הונדערט!" ער זיצט און לערנט איהם אויף אויסעגוויינינג. דאָרטען זענען דאָ אָהן אַ שיעור רעצעפטען ווי אַזוי מע מאַכט געלד. ער קען שוין כמעט אַלע רעצעפטען. ער ווייס שוין ווי אַזוי מע מאַכט טינט, ווי אַזוי מע מאַכט שוהוואַקס, ווי אַזוי מע טרייבט אַרויס מייז און טאַראַקאַנעס און אַנדערע מיאוסקייטען. ער רעכענט קודם כל זיך נעהמען צו טינט. טינט, זאָגט ער, איז אַ גוטער אַרטיקעל. אַלע לערנען זיך שרייבען. ער איז אַ בעלן געווען פרעגען ביי יודעל דעם שרייבער וויפיעל געהט אַוועק ביי איהם טינט? זאָגט ער: אַ פערמעגען! יודעל דער שרייבער האָט אפשר זעכציג מיידלעך, וואָס ער לערנט זיי שרייבען. יונגלעך לערנען ניט ביי איהם. מע האָט פאַר איהם מורא. ער שלאָגט זיך. ער שלאָגט מיט אַ ווירע איבער די הענד. מיידלעך קען מען ניט שלאָגען. שמייסען אודאי ניט. עס מהוט מיר באַנג, וואָס איך בין ניט געבוירען געוואָרען בעסער אַ מיידעל. ערשטענס וואָלט איך פערשפאָרט

זאָגען קדיש נאָכ׳ן טאַטען. ס׳איז מיר נמאס געוואָרען. אַלע טאָג איין זאַך. היינט וואָלט איך נישט געוואוסט פון קיין תלמוד=תורה. אַ האַלבען טאָג גייה איך אין תלמוד=תורה. לערנען לערן איך אויפ׳ן שפּיץ מעסער, נאָר פּעטש כאַפּ איך אָהן אַ שיער. איהר מיינט פונ׳ם רבין? דוקא פון דער רביצין. איהר עסק, וואָס איך האָרעווע די קאַץ! איהר זאָלט אָנקוקען ביי איהר אַ קאַץ — אַ גאָט׳ס רחמנות! תמיד איז זי הונגעריג. ניאַווקען ניאַווקעט זי שטילערהייד, מיט אַ געוויין, ווי להבדיל אַ מענש. עס רייסט אוים אַ שטיק האַרץ! ביי זיי איז אָבער ניטאָ קיין קאַפּ רחמנות. וואָס האָבען זיי צו איהר? לאָז זי צוגעהן צו עמיצען אַ שמעק טהון — טהוט מען אויף איהר אַ געשריי: אַ טפרוסס! פליהט זי אַוועק וואו דער שוואַרצער פּעפער וואַקסט. קיין קאַפּ לאָזט מען איהר ניט אויפהויבען. אַנומעלטען איז זי גאָר פערפאַלען געוואָרען אויף עטליכע טעג. איך האָב געמיינט, אַז זי איז חלילה גע׳פגר׳ט, צום סוף האָט זי זיך געקעצעלט... איך קעהר מיך אום צו מיין ברודער אליהו׳ס טינט.

ב.

מיין ברודער אליהו זאָגט, אַז די וועלט איז געוואָרען גאָר נישט דאָס וואָס אַמאָל. אַמאָל אַז מע פלעגט וועלען מאַכען טינט, האָט מען, זאָגט ער, בעדאַרפט קויפען גאָליש=עפּעלעך, די גאָליש=עפּעלעך צוקלאַפּען, נאָכדעם קאָכען זיי אויפ׳ן פייער, ווייס איך וויפיעל, נאָכדעם אַריינוואַרפען קופּערוואַסער; און בכדי די טינט זאָל גלאַנצען, האָט מען נאָך געמוזט צוגעבען אַ שטיקעל צוקער, — אַ גאַנצער טאַרעראַם! היינט, זאָגט ער, איז אַזאַ חיות! איך קויף מיר, זאָגט ער, אין דער אַפּטייק אַ „פּראָשעק“ אַזעלכען מיט אַ פלעשעל „גליצערינע“, מיש דאָס אוים מיט וואַסער, אַ זיד אויפ׳ן פייער — און פאַרטיג טינט. אַזוי זאָגט מיין ברודער אליהו. ער איז אַוועק אין דער אַפּטייק און האָט געבראַכט אַ גוזמא „פּראָשקעס“, און „גליצערינע“ אַ גאַנצע פלאַש. נאָכדעם האָט ער זיך פערשפּאַרט אין אַלקיר און האָט עפּעס געטהון. וואָס — ווייס איך ניט. ס׳אַ סוד. אַלסדינג איז ביי איהם אַ סוד. אַז ער דאַרף זאָגען דער מאַמען, למשל, זי זאָל איהם געבען דאָס אויבערשטע פונ׳ם שטויסעל, רופט ער זי אָב אויף אַ זייט און זאָגט איהר שטילערהייד: „מאַמע! דאָס אויבערשטע פונ׳ם שטויסעל“.

די „פראשקעס" מיט דער „גליצערינע" האט ער אויסגעמישט אין א גאנץ גרויסען טאפ (א נייעם טאפ געקויפט). דעם טאפ מיט'ן געמי־שעכטס האט ער פעררוקט אין אויווען און האט געבעטען די מאמע שטילערהייד, זי זאל פערקייטלען די טהיר. מיר אלע האבען געמיינט מי יודע וואס. די מאמע האט אלע מינוט געחאפט א קוק צום אוי־ווען. אפנים זי האט מורא געהאט דער אויווען זאל ניט צופאלען ווע־רען אויף שטיקלעך. נאכדעם האט מען אריינגעקאטשעט אין שטוב אריין דאס פעסעל פון קוואס. נאכדעם האט מען פאוואלינקע ארויס־גענומען דעם טאפ פונ'ם אויווען און מע האט פאוואלינקע אריינגעגא־סען דאס געמישעכטס אין פעסעל אריין. נאכדעם האט מען אנגעהוי־בען גיסען אין פעסעל אריין וואסער. אז דאס פעסעל איז געווארען אנגעפילט העכער האלב, האט מיין ברודער אליהו א זאג געטהון: „גענוג!" און האט זיך גענומען צום בוך וואס „פאר א רובעל — הונדערט". געקוקט און געהייסען שטילערהייד זיך ברענגען א פרישע פען מיט א ווייסען בויגען פאפיר. „וואס מע שרייבט פראשעניעס"— האט ער א זאג געטהון שטילערהייד דער מאמען אויפ'ן אויער. איינ־געטונקען די פען אין פאס און געגעבען א שרייב עפיס אויפ'ן ווייסען בויגען פאפיר מיט א דריידעל און מיט א צוק. דאס אנגעשריבענע האט ער צוגעטראגען פריהער צו דער מאמען, נאכדעם צו מיין שוועגערין ברכה. די ביידע האבען געגעבען א קוק אריין און א זאג צו איהם: — סע שרייבט!

באלד נאכדעם האט מען זיך גענומען ווידער צו דער פריהע־ריגער ארבייט. אנגעגאסען נאך א פאר עמער וואסער, האט מיין ברו־דער אליהו אויפגעהויבען די האנד: „גענוג!" ווידער אמאל איינגע־טונקען די פען אין פאס, ווידער אמאל געגעבען א שרייב אריין אין ווייסען פאפיר אריין און ווידער אמאל צוגעטראגען דאס אנגעשריבענע פריהער צו דער מאמען און נאכדעם צו מיין שוועגערין ברכה. די ביידע האבען ווידער געגעבען א קוק אריין אין פאפיר אריין און א זאג: — „סע שרייבט!"

אט אזוי עטליכע מאל ביז די פאס איז געווארען פול ווי אנ'־אויג. עס איז שוין ניט געווען וואוהין צו גיסען וואסער. דעמאלט האט מיין ברודער אליהו געגעבען א הויב אויף די האנד: „גענוג!"— און מיר אלע פיער האבען זיך געזעצט עסען.

ג.

נאָכ'ן עסן האָבן מיר זיך גענומען צום ציִגיסן די טינט אין פלעשער. פלעשער האָט מײַן ברודער אליהו צונויפגעבראַכט פון דער גאַנצער װעלט. אַלערלײ פלעשער און פלעשלעך. גרויסע און קלײנע. פלעשער פון ביר, פלעשער פון װײַן, פלעשער פון קװאַס, פלעשער פון בראָנפן. און גלאַט פלעשער. אויך פּראָבקעס האָט ער אײַנגעהאַנדלט אַלטע, ס'זאָל קאָסטן װעלװעלער, און אַ ליקע האָט ער געקויפט אַ נײַע און אַ קװערטעל אַ בלעכענעם אויף צו גיסן די טינט פון פאַס אין די פלעשער. דאָ האָט ער װידער אײַנגערוימט דער מאַמען אַ סוד, זי זאָל פערקײטלען די טהיר. נאָכדעם האָט מען זיך אַלע פיער גענומען צו דער אַרבײַט. די אַרבײַט איז געװען אײַנגעטײלט דוקא גוט. מײַן שװעגערין ברכה האָט די פלעשער דורכגעשװענקען און איבערגעגעבן צו דער מאַמען. די מאַמע האָט אַרײַנגעקוקט אין יעדער פלאַש און איבערגעגעבן צו מיר אין די הענד אַרײַן. איך האָב נאָר בעדאַרפט אַרײַנשטעקן אין פלאַש אַרײַן די „ליקע" און צוהאַלטען מיט איין האַנד די ליקע, מיט דער אַנדערער די פלאַש. און מײַן ברודער אליהו האָט געהאַט איין אַרבײַט: אָננעהמען מיט'ן קװערטעל פון פאַס און גיסן צו מיר איבער דער „ליקע". איין אַרבײַט איז דאָס זעהר אַ װאוילע, אַ פרעהליכע. איין חסרון נאָר: ס'איז טינט, עס פלעקט די פינגער, די הענד, די נאָז, דאָס גאַנצע פנים. מיר בײדע, איך און מײַן ברודער אליהו, האָבן זיך געמאַכט שװאַרץ װי די שדים. דאָס ערשטע מאָל זעה איך, מײַן מאַמע זאָל לאַכען. פון מײַן שװעגערין ברכה שמועסט מען ניט: יענע איז שיער צוזעצט געװאָרען פאַר געלעכטער. מײַן ברודער אליהו האָט פײַנט אַז מע לאַכט פון איהם, בײזערט ער זיך אויף מײַן שװעגערין ברכה, און פרעגט זי װאָס זי לאַכט, לאַכט זי נאָך שטאַרקער. װערט ער נאָך מעהר אין כעס, לאַכט זי נאָך מעהר. אַלע מינוט חאַפּט זי אָן אַ ספּאַזמע. ממש זי נעהמט איין אַ מיתה משונה! ביז די מאַמע הויבט זיך אָן בעטען עס זאָל האָבען אַ סוף און אונז זאָגט זי, מיר זאָלען זיך אײַנװאַשען. מײַן ברודער אליהו האָט אָבער קײַן צײַט ניט. איהם קריכט ניט אין קאָפּ װאַשען זיך. איהם ליעגט דער קאָפּ אין פלעשער אויסגעגאַנגען אַלע פלעשער. ניטאָ קײַן פלעשער! װאו קריגט מען נאָך פלעשער? ער רופט אָב מײַן שװעגערין ברכה אויף אַ זײַט, גיט

איהר געלד און רוימט איהר איין א סוד זי זאל געהן נאך פלעשער. הערט זי איהם אוים, טהוט איהם א קוק אין פנים אריין און שיסט אוים א געלעכטער. ווערט ער אין כעס און רופט אוועק די מאמע אויפ'ן זעלבען סוד. די מאמע געהט אוועק קויפען פלעשער און מיר נעהמען זיך גיסען וואסער אין פאס אריין. פערשטעהט זיך, ניט מיט אמאל, ביסליכווייז. נאך יעדען עמער וואסער טהוט ער א הויב אויף די האנד און א זאג צו זיך אליין: „גענוג!“ נאכדעם טהוט ער א טונק איין די פען אין פאס און א שרייב אריין אין ווייסען פאפיר אריין און א זאג צו זיך אליין:

— סע שרייבט!

און אזוי עטליכע מאל, ביז די מאמע קומט צו געהן מיט א נייעם טראנספארט פלעשער, מיר נעהמען זיך ווידער צו דער פריהעריגער ארבייט: גיסען טינט פון פאס אין פלאש. ביז מיר בלייבען ווידער אהן פלעשער.

— ביז וואנען איז דער שיער? — טהוט א זאג מיין שוועגערין ברכה.

— קיין עין הרע ניט! — מאכט די מאמע, און מיין ברודער אליהו טהוט אויף איהר א בייזען קוק, ווי איינער רעדט:

— ביזט מיר טאקי א ווייב, נאר א בהמה ביזטו, זאל זיך גאט דערבארעמען!

ד.

וויפיעל טינט מיר האבען — קאן איך אייך ניט זאגען. איך האב מורא אויב ניט טויזענד פלעשער! נאר וואס קומט ארוים — ס'איז ניטא זיי וואו אהינצוטהון. מיין ברודער אליהו איז געווען שוין אומעטום. פערקויפען לאחדים פלעשלעכווייז — איז נישט קיין פלאן. אזוי זאגט מיין ברודער אליהו צו אונזער שכנה'ס מאן, משה דעם איינבינדער. אז ער איז אריינגעקומען צו אונז און דערזעהען קיין עין הרע אזוי פיעל פלעשער, האט ער זיך דערשראקען און זיך געגעבען אזש אווארף צוריק. דערזעהט מיין ברודער אליהו און עס קומט פאר צווישען די צוויי א מאדנער שמועס. איך גיב אייך איבער דא דעם שמועס ווארט ביי ווארט:

אליהו: וואס האט איהר זיך אזוי דערשראקען?

אײנבינדער: װאָס איז בײַ דיר אין די פלעשער?
אליהו: װאָס זאָל זײַן? װײַן!
אײנבינדער: װאָסער װײַן? ס'דאָך טינט!
אליהו: הײַנט װאָס זשע פרעגט איהר?
אײנבינדער: װאָס װעסטו טהון מיט אַזױ פיעל טינט?
אליהו: טרינקען.
אײנבינדער: נײַן, איך מײַן אָהן קאַטאָװעס. װעסט פערקױ־פען לאחדים אױך?
אליהו: װאָס בין איך אַ משוגענער, אַז פערקױפען װעל איך פערקױפען צעהן פלעשער, צװאַנציג פלעשער, פופציג פלעשער. דאָס װערט אָנגערופען „הורט". איהר װײַסט װאָס הײַסט „הורט?"
אײנבינדער: איך װײס װאָס הײַסט הורט. װעמען װעסטו פערקױפען?
אליהו: װעמען? דעם רב!
און מײַן ברודער אליהו געהט אַװעק צו די קרעמער. געקומען צו אײנעם, אַ גרױסען הורטאָװניק, הײסט ער זיך ברענגען אַ פלעשעל. ער װיל עם אָנקוקען. דעם אַנדערן האָט ער געבראַכט אַ פלאַש טינט, װיל ער ניט נעהמען אין די הענד אַרײַן, װײַל ס'איז אָהן אַ קװיטעל. אױפ'ן פלעשעל דאַרף זײַן, זאָגט ער, אַ שען קװיטעל מיט אַ צאַצקע. זאָגט איהם מײַן ברודער אליהו: איך מאַך ניט קײַן צאַצ־קעס, איך מאַך טינט. ענטפערט ער איהם: „מאַכט געזונדערהײַד". האָט ער זיך אַ װאָרף געטהאָן צו יודעל דעם שרײַבער. האָט איהם יודעל דער שרײַבער געזאָגט עפּעס זעהר אַ מיאום װאָרט. ער האָט שױן, זאָגט ער, זיך אָנגעקױפט מיט טינט אױף אַ גאַנצען זומער. פרעגט איהם מײַן ברודער אליהו: „װיפיעל פלעשער טינט האָט איהר דאָס אײַנגעהאַנדעלט?" זאָגט איהם יודעל דער שרײַבער: „פלעשער? איך האָב געקױפט אַ פלאַש טינט, װעל איך האָבען און האָבען, ביז ס'װעט אױסגעהן, װעל איך קױפען נאָך אַ פלאַש"... אָט האָסטו דיר אַ געשעפט! אַ שרײַבערוק קען! פריהער האָט ער געזאָגט, אַז אױף טינט געהט בײַ איהם אַװעק אַ פערמעגען; איצט קױפט ער אַ פלאַש טינט װעט ער האָבען און האָבען!... מײַן ברודער אליהו איז גע־באַך אױס מענש. ער װײסט ניט װאָס זאָל ער טהאָן מיט אַזױ פיעל טינט? פריהער האָט ער געזאָגט, אַז לאחדים פערקױפט ער ניט קײַן טינט, נאָר הורט. איצט איז ער בעסער געװאָרען. ער װעט שױן

אָנהויבען זאָגט ער, פערקויפען לאחדים. איך וואָלט שוין אַ בעלן זיין וויסען וואָס הייסט לאחדים?

אָט וואָס לאחדים הייסט. איהר מעגט דאָס האַרכען.

ה.

מיין ברודער אליהו האָט געבראַכט צוטראָגען אַ גרויסען בויגען פּאַפּיר. ער האָט זיך אַוועקגעזעצט און אָנגעשריבען מיט גרויסע סדור-אותיות:

דא פערקויפט מען טינט הורט און לאחדים גוט און וואלוועל.

די צוויי ווערטער „לאחדים“ און „וואָלוועל“ זענען געווען אַזוי גרויס, אַז זיי האָבען פערנומען כמעט דעם גאַנצען בויגען. אַז דאָס אָנגעשריבענע האָט זיך אויסגעטריקענט, האָט ער דאָס פּאַפּיר אויסגעהאַנגען ביי אונז אויף דער טהיר פון יענער זייט. אַ סך מענשען זענען דורכגעגאַנגען און האָבען זיך צבגעשטעלט קוקען. איך האָב עס געזעהען דורכ'ן פענסטער. מיין ברודער אליהו קוקט אויך אין פענסטער אַריין און ברעכט די פינגער. אַ סימן אַז ער איז צופריעדען. ער מאַכט צו מיר:

— ווייסטו וואָס? געה אומיסטנע שטעל זיך אַוועק ביי דער טיר און הער זיך צו וואָס זאָגט מען?

מיך דאַרף מען לאַנג ניט בעטען. איך שטעל מיך אַוועק ביי דער טיר און הער זיך צו, וואָס זאָגט מען? ווער עס שטעלט זיך אָב און וואָס מע רעדט. אָבגעשטאַנען אַקעגען אַ האַלבע שעה, קום איך אַריין צוריק אין שטוב. מיין ברודער אליהו גערט צו צו מיר און פרעגט מיך שטיל:

— נו?

— וואָס נו?

— וואָס האָבען זיי געזאָגט?

— ווער?

— די מענשען וואָס זענען געגאַנגען פאַרביי.

— זיי האָבען געזאָגט, אז ס'איז שען אָנגעשריבען.

— און מעהר גאָרנישט?

— מעהר גאָרנישט.

מיין ברודער אליהו זיפצט. וואָס זיפצט ער? די מאַמע פרעגט איהם אויך דאָסזעלבע.

— וואָס זיפצסטו, נאַרעלע? וואַרט אוים א קאָפּ. אין איין טאָג ווילסטו זאָל אויספערקויפט ווערען די גאַנצע סחורה?

— חאָטש א פעטשאַטעק!... זאָגט איהר מיין ברודער אליהו מיט טרעהרען אין האַלז.

— ביזט א גרויסער נאַר, זאָג איך דיר, וואַרט אוים מיין קינד, דו וועסט אם ירצה השם האָבען א פעטשאַטעק אויך.

אַזוי זאָגט צו איהם די מאַמע און גרייט צום טיש. מיר וואַשען זיך און גיעהען עסען. מיר שפּאַרען זיך צונויף אַלע פיער איינאַיינעם. איבער די פלעשער איז אַיינג אין שטוב סכנות. נאָר-וואָס מיר האָבען געמאַכט המוציא, לויפט אַריין א בחור'ל. א ציקאַווע בחור'ל. ער איז שוין א חתן. איך קען איהם. קאָפּעל הייסט ער. דער טאַטע זיינער איז א שניידער. א דאַמסקי שניידער.

— דאָ פערקויפט זיך טינט לאחדים?

— יאָ, וואָס איז דען?

— איך האָב געוואָלט א ביסעל טינט.

— וויפיעל דאַרפסטו טינט?

— גיט מיר פאַר א קאָפּיקע טינט.

מיין ברודער אליהו איז אויסער זיך. ער זאָל זיך ניט שעמען פאַר דער מאַמען, וואָלט ער אָט דעם חתן קאָפּעל פריהער דורכגעפּאַטשט און יאָכדעם אַרויסגעוואָרפען פון שטוב. ער האַלט זיך איין און גיסט איהם אָן פאַר א קאָפּיקע טינט. עס געהט ניט אַוועק קיין פערטעל שעה, קומט אַריין א מיידעל. דאָס מיידעל קען איך ניט. זי קאַלופּעט מיט'ן פינגער די נאָז און רעדט צו מיין מאַמען:

— דאָ מאַכט מען טינט?

— יאָ, וואָס איז דען?

— די שוועסטער האָט געבעטען, טאָמער קאָנט איהר איהר לייהען א ביסעל טינט? זי דאַרף אַוועקשרייבען א בריוועל קיין אַמעריקאַ צו איהר חתן.

— ווער איז דיין שוועסטער?

— בתיה די נייהטארין.

— א? זעה נאר ווי זי איז אויסגעוואקסען! קיין עין הרע! איך האב דיך גארניט דערקאנט. א טינטורעל האסטו?

— ווי קומט צו אונז א טינטוריעל? מיין שוועסטער האט געבעטען, טאמער האט איהר א פען, זי וועט נאר אנשרייבען דאס בריוועל קיין אמעריקא, גיט זי אייך אב צוריק די טינט און פען.

מיין ברודער אליהו איז נישטא ביים טיש. ער איז אין אלקיר. ער געהט ארום מיט שטילע טריט, קוקט אראב און בייסט די נעגעל.

ו.

וואס האסטו אנגעמאכט אזוי פיעל טינט? האסט אפנים געוואלט פערזארגען די וועלט מיט טינט, טאמער וועט זיין א הונגער אויף טינט?

אזוי האט איהם געזאגט אונזער שכנה'ס מאן, משה דער איינבינדער. א מאדנער יוד אט דער איינבינדער! ער האט אייך א טבע זאלצען יענעם אויף די וואונדען. אזוי איז ער דאכט זיך נישקשה פון א מענש, נאר א ביסעל א נודניק. האט ליעב זיך איינעסען יענעם אין די גרגירות. מיין ברודער אליהו האט איהם אבער גוט געגעבען! ער האט איהם געזאגט, אז ער זאל בעסער אכטונג געבען אויף זיך אליין, ער זאל ניט פערבייטען די יוצרות. ניט בינדען א הגדה מיט א סליחה אינאיינעם... משה דער איינבינדער ווייסט שוין וואס דער שטאך בעדייט! ער האט אמאל גענומען א שטיקעל ארבייט ביי א יודען א בעל־עגלה. א הגדה האט איהם דער בעל־העגלה געגעבען איינבינדען. האט זיך געטראפען איין אומגליק: על פי טעות האט דער איינבינדער אריינגעבונדען אין דער הגדה א שטיק פון א פרעמדער סליחה. דער בעל־העגלה וואלט זיך אפשר ניט חאפען, האבען די שכנים דערהערט, אז אנשטאט „שפוך חמתך על הגוים" האט דער בעל־העגלה געגעבען א זינג אויס מיט א וויינענדיגען נגון פון סליחות „הנשמה לך והגוף פעלך..." ס'איז געווארען זעהר א גרויס געלעכטער. אויף מארגען איז דער בעל־העגלה געקומען צו אונזער שכן דעם איינבינדער און האט איהם געוואלט צורייסען אויף צווייען.

— גזלן, וואס האט איהר געהאט צו מיר? למאי האט איהר אריינגעדאקט אין מיין פסח'דיגער הגדה א חמצ'דיגע סליחה? אט רייס איך אייך ארויס די קישקעס פון בויך!...

יאָ, מיר האָבען געהאַט דעמאָלט אַ פרעהליכען פסח.

נאָר האָט קיין פאַראיבעל ניט, וואָס איך בין אַריין מיט אַ פרעמדער מעשה. איך קעהר מיך באַלד אום צוריק צו אונזערע גאָלדענע געשעפטען.

נאָכוועהענישען פון דער טינטפערפלייצונג

א.

מײַן ברודער אליהו גײט אַרום אין אײנע צרות.—וואָס טהוט מען מיט דער טינט?

— ווידער אַמאָל טינט?—זאָגט איהם די מאַמע.

— איך רייד ניט פון קײן טינט!—ענטפערט איהר מײַן ברודער אליהו — חאַפּט דער רוח די טינט! איך רייד פון די פלעשער! עס ליגט אַ קאַפּיטאַל אין די פלעשער! מע דאַרף זעהען אויסלײַדיגען די פלעשער און מאַכען פון זײ געלד!...

פון אַלסדינג מאַכט ער געלד! און עס בלײַבט, אַז מע דאַרף די טינט אויסגיסען צו אַלדי, שוואַרצע יאָהר! שלעכט איז נאָר אײן זאַך: וואוהין גיסט מען אויס אַזוי פיעל טינט? עס איז פּשוט אַ בזיון!...

— עס וועט זיך ניט העלפען—זאָגט מײַן ברודער אליהו — מע וועט מוזען צו-וואַרטען ביז בײַנאַכט. בײַנאַכט איז פינסטער, וועט קײנער ניט זעהען.

קוים דערלעבט נאַכט. אויף צו להכעיס שײַנט די לבנה ווי אַ לאַנטערן. דעמאָלט ווען מע דאַרף וועט זי זיך בעהאַלטען. איצט איז זי דאָ. מע האָט געשיקט נאָך איהר!... אַזוי זאָגט מײַן ברודער אליהו און מיר טראָגען אַרוים אַ פלאַש נאָך אַ פלאַש און פליוך אין דרויסען אַרוים. פון גיסען אויף אײן אָרט ווערט אַ טײַך. מע דאַרף נישט גיסען כסדר אויף אײן אָרט, אַזוי זאָגט צו מיר מײַן ברודער אליהו און איך פאָלג איהם. איך זוך אוים אַלע מאָל אַ פריש אָרט. יעדע פלאַש האָט בײַ מיר אײן אַנדערער אָרט. דער שכנה'ס וואַנד פליוך! דעם שכנה'ס פאַרקאַן—פליוך! צוויי ציגען ליגען אַקעגען דער לבנה און מעלה גרה'ן—פליוך!

—הײַנטיגעס מאָל גענוג !—זאָגט מײַן ברודער אליהו און מיר געהען שלאָפען. שטיל און פינסטער. עס לאָזט זיך הערען דער טשירקון. פון אונטערן אויווען הערט זיך אַ מרוקען פון דער קאַץ. אַ גרויסע פעפערין: טאָג ווי נאַכט וואָלט זי זיך נאָך געוואַרעמט און געדרימעלט. אין הויז אויף יענער זײַט טיהר הערען זיך שטילע טריט. אפשר אַ ניט-גוטער ?... די מאַמע שלאָפט נאָך ניט. זי שלאָפט דאַכט זיך קײן מאָל ניט. איך הער זי שטענדיג, ווי זי קנאַקט די פינגער, זיפצט און קרעכצט און רעדט צו זיך אַלײן. אזא טבע בײַ איהר. אַלע נאַכט טענה'ט זי זיך אוים אַ ביסעל. זי דערצעהלט איהרע גרויסע צרות. מיט וועמען רעדט זי דאָס? מיט גאָט?... אַלע מינוט לאָזט זי אוים מיט אַ קרעכץ:

— אוי, גאָט! גאָט!...

ב.

איך ליעג נאָך אויף מײַן געלעגער, אויף דער ערד, און הער פונ'ם שלאָף אַ הו-האַ. עס לאָזען זיך הערען אַלערלײ בעקאַנטע קולות. ביסליכווײַז עפען איך אויף די אויגען — ס'איז שוין גרויסער טאָג. די שײַן פון דער זון האָט זיך אַרײַנגעריסען דורכ'ן פענסטער. רופט מיך אין דרויסען אַרוים. איך וויל מיך דערמאָהנען, וואָס איז געווען נעכטען — אַהאַ! טינט!... איך חאַפּ מיך אויף און טהו זיך אָן אויף גיך. מײַן מאַמע איז פערוויינט (ווען איז זי ניט פערוויינט?), מײַן שוועגערין ברכה איז אין כעס (ווען איז זי ניט אין כעס?) און מײַן ברודער אליהו שטעהט אין מיט'ן שטוב דעם קאָפּ אַראָב, האָטש מעלק איהם אוים. וואָס איז די מעשה? ניט אײן מעשה, נאָר עטליכע מעשיות! אונזערע שכנים זענען אויפגעשטאַנען אין דער פריה, האָט זיך אָנגעהויבען אַ חתונה—מע האָט זײ געקוילעט. אײנעם האָט מען אָבגעשפריצט די גאַנצע וואַנד מיט טינט. דעם אַנדערן האָט מען אָבגעגאָסען דעם פּאַרקאַן, אַ נײַעם פּאַרקאַן. דער דריטער האָט געהאַט צווײ ווײַסע ציגען. האָט מען זײ איהם געמאַכט שוואַרץ, נישט צו דערקענען. דאָס אַלעס וואָלט נאָך געווען צו דערלײַדען, ווען ניט דעם שוחט'ס זאָקען. אַ נײַע פּאָר זאָקען, ווײַסע זאָקען האָט די שוחט'קע אויסגעהאָנגען בײַ אונזער שכנה אויפ'ן פּאַרקאַן, האָט מען פון זײ געמאַכט אַ תל. עמיצער האָט זי געבעטען, זי זאָל אויסהענגען

זאקען אויף א פרעמדען פארקאן. די מאמע האט איהר צוגעזאגט אבקויפען א פאר נייע זאקען, אבי ס'זאל זיין שטיל. וואס זשע וועט זיין מיט דער וואנד? מיט'ן פארקאן? ס'איז געבליבען, אז מיין מאמע מיט מיין שוועגערין ברכה, זאלען מחילה זיך אוועקשטעלען מיט צוויי בערשטלעך און מיט ווייסע ליים און פערשמירען די פלעקען.

— אייער גליק, וואס איהר האט אנגעטראפען אויף עהרליכע שכנים. ווען איהר טרעפט מיט אייער טינט אויף מנשה דעם רופא'ס גארטען, וואלט איהר געוואוסט וואס פאר א גאט מיר האבען!

אזוי זאגט אונזער שכנה פעסי צו מיין מאמען.

— וואס זשע מיינט איהר? צו שלים-מזל בעדארף מען אויך האבען מזל! — ענטפערט איהר די מאמע און קוקט אויף מיר.

וואס מיינט זי א שטייגער?...

ג.

איצט וועל איך שוין זיין קליגער — מאכט צו מיר מיין ברודער אליהו — לאז נאר ווערען נאכט, אזוי טראגען מיר אב די פלעשער צום טייך.

גערעכט ווי איך בין א יוד! וואס קען זיין נאך קליגער דערפון? סיי ווי סיי גיסט מען אין טייך אריין כל הפאסקודסטוועס! דארט וואשט מען גרעט, דארט באדט מען פערד, דארט פאליאסקען זיך חזרים. איך בין מיט'ן טייך א נאהענטער מחותן. איך האב אייך שוין אמאל בעשריבען ווי איך חאפ דארטען פיש. דערפון וועט איהר לייכט פערשטעהן, ווי איך האב ארויסגעקוקט אויף דער מינוט ווען מיר וועלען געהן צום טייך. עס איז נאר געווארען נאכט, האבען מיר אנגעפאקט פולע קוישען מיט פלעשער און גענומען טראגען זיי צום טייך. אויסגעגאסען די טינט, אבגעטראגען די ליידיגע פלעשער אהיים און אנגענומען ווידער אמאל פולע פלעשער. א גאנצע נאכט האבען מיר אזוי געארבייט איך האב שוין לאנג נישט געהאט אזא גוטע פרעהליכע נאכט. שטעלט אייך פאר: די שטאדט שלאפט. דער הימעל איז אויסגעשטערנט. די לבנה שיינט אראב אין טייכעל אריין. ס'איז שטיל מחיה. דאס טייכעל איז א לעבעדיג טייכעל. קומט נאך פסח, אז עס צוגעהט דאס אייז, ארבייט דאס מעשים! בלאזט זיך אן, צושפרייט זיך און צוגיסט זיך. וואס ווייטער ווערט דאס קלענער, שמא-

לער און פלאטשיגער. צום סוף זומער ווערט דאס גאר אנטשוויגען. עס חאפט א דרעמעל. עמיצער אויפ'ן דנא אין בלאטע מאכט: בול-בול. א פאר זשאבקעס רופען זיך אב פון יענער זייט: קרוא-קרוא! ס'איז א בזיון, ניט קיין טייך! איהר קאנט פערשטעהן, אז איך קאן איהם איבערגעהן צופוס פון ברעג צו ברעג, נישט אויסגעטהאן די הויזען!

פון אונזער טינט איז דאס טייכעל געווארען א ביסעל גרעסער. א קלייניגקייט אפשר טויזענד פלאש טינט! דערפאר אבער האבען מיר זיך אנגעהארעוועט ווי די אקסען. אנשלאפען געווארען זענען מיר ווי די גע'הרג'עטע. אויפגעוועקט האט אונז די מאמע מיט א געוויין:

— פערפינסטערט בין איך געווארען און וועה איז מיין וועלט! וואס האט איהר געטהאן אזעלכעס מיט'ן טייך?...

עס האט זיך ארויסגעשטעלט, אז מיר האבען אומגליקליך געמאכט א גאנצע שטאדט: די וועשערינס האבען ניט וואו צו וואשען גרעט. די בעלי-עגלות האבען ניט וואו אנצוטרינקען די פערד. די וואסער-פיהרער... אט וועלען זיי זיך צונויפנעהמען אלע אינאיינעם און וועלען קומען זיך רעכענען מיט אונז. אזוי זאגט אונז אן די מאמע א בשורה. מיר אבער ווילען אויף זיי ניט ווארטען. מיר ווילען ניט זעהען ווי אזוי וואסערפיהרערס וועלען זיך מיט אונז רעכענען. איך און מיין ברודער אליהו נעהמען די פיס אויף די פלייצעס און מארש צו זיינעם א חבר פיני.

— דארט לאזען זיי אונז זוכען, אז זיי בעדארפען!...

אזוי זאגט מיר מיין ברודער אליהו, נעהמט מיך פאר א האנד און מיר לאזען זיך גיך און געשווינד בארג-אראב צו זיין חבר פיני, אז מיר וועלען זיך זעהען, וועל איך אייך אמאל בעקאנט מאכען מיט מיין ברודער אליהו'ס חבר פיני. ס'איז כדאי, איהר זאלט זיך מיט איהם בעקאנען: ער האט אויך אין זיך גוטע געדאנקען.

אַ גאַס ניסט.

אַ גאַס גיסט.

א.

ווייסט איהר וואָס פאַר אַ סדרה עס געהט ביי אונז היינט?—מייז! מיין ברודער אליהו האָט אַ גאַנצע וואָך געלערנט דאָס בוך, וואָס מע מאַכט דורך דעם געלד, „פאַר אַ רובעל—הונדערט“. ער האָט זיך שוין אויסגעלערנט, זאָגט ער, אַרויסטרייבען מייז, טאַראַקאַנעס און אַנדערע מאוסקייטען. שטשערעס אויך. לאָז מען איהם נאָר אַריינלאָזען ערגיץ מיט זיין פּראָשעק—אַזוי בלייבט נישט איין מויז. זיי צולויפען זיך. אַ סך פגר׳ן אַוועק. נישטאָ מעהר קיין מייז! ווי אַזוי ער מאַכט דאָס—ווייס איך ניט. ס׳איז אַ סוד. פונ׳ם סוד ווייס נאָר דאָס בוך און ער, ווייטער קיינער ניט. דאָס בוך האַלט ער אין בוזים-קעשעני. דעם פּראָשעק אין אַ פּאַפּיר. דער פּראָשעק איז רויטליך און צוריבען דין ווי שמעק-טאַבאַק. רופען רופט זיך עס „שעמעריצי“.

— וואָס הייסט דאָס שעמעריצי?

— טערקישער פעפער.

— וואָס הייסט דאָס טערקישער פעפער?

— איך וועל דיר געבען אַ „וואָס הייסט דאָס“, וועסטו ביי מיר עפענען מיט׳ן קאָפּ די טיר!

אַזוי זאָגט צו מיר מיין ברודער אליהו. ער האָט פיינט, אַז מע פרעגט איהם קשיות סאַמע ביי דער רעכטער אַרבייט. איך קוק און שוויַיג. איך זעה, אַז חוץ דעם רויטען פּראָשעק, איז דאָ ביי איהם נאָך אַ פּראָשעק. אויך גוט צו מייז, נאָר מע דאַרף זיין מיט דעם געהיט!

— סם-המות! — זאָגט מיין ברודער אליהו אפשר הונדערט מאָל דער מאַמען, ברכה׳ן און מיר. דער עיקר — מיר, איך זאָל מיך חלילה צו דעם ניט צוריהרען — ס׳איז סם!

די ערשטע פּרוב האָבען מיר געמאַכט אויף אונזער שלנה פּעַ-סי'ם מײַז. דאָרט האַלטען זיך מײַז אָהן אַ שיעור. איהר װײַסט דאָך, אַז איהר מאַן איז אײַן אײַנבינדער. משה רופא מען איהם. תּמיד איז בײַ איהם אַ פולע שטוב מיט ספרים. מײַז האָבען ליעב ספרים. און ניט אַזוי ספרים װי פּאַפּ. פּאַפּ איז דאָס װאָס מען קלעבט מיט דעם ספרים. צוליעב דעם פּאַפּ עסען זײַ שוין ספרים אויך. טהוען איהם אָן גרויסע שאָדענס. אַנומעלטען האָבען זײַ איהם דורכגעלעכערט אַ מחזור. אַ שפּאָגעל-נײַעם מחזור. סאַמע דאָרט װאו ס'איז מיט גרוי-סע אותיות געװוען אָבגעדרוקט דער „המלך". זײַ האָבען זיך דאָס אַ ביסעל צוגעכאַפּט צום „המלך"! איבערגעלאָזט נאָר דאָס אויבערשטע קעפּעל פון דעם למ"ד.

— לאָזט מיך אויף אײַן נאַכט! — בעט זיך מײַן ברודער אליהו בײַם אײַנבינדער. דער אײַנבינדער װיל נישט. ער זאָגט:

— איך האָב מורא זאָלסט מיר ניט איבערפיהרען די ספרים.

— מיט װאָס װעל איך אײַך איבערפיהרען די ספרים? פרעגט איהם מײַן ברודער אליהו.

— איך װײס אַליין ניט מיט װאָס, נאָר איך האָב מורא. ס'איז פרעמדע ספרים.

נו, געהט רעדט מיט אײַן אײַנבינדער! קוים געפּועלט, ער זאָל אונז צולאָזען אויף אײַן נאַכט.

ב.

די ערשטע נאַכט איז אונז ניט געראָטען. נישט געכאַפּט אײַן מויז אפילו! מײַן ברודער אליהו זאָגט אפילו, אַז ס'איז אַ גוטער סימן. די מײַז, זאָגט ער, האָבען דערשמעקט דעם פּראָשעק זענען זײַ זיך צולאָפען. דער אײַנבינדער דרעהט מיט'ן קאָפּ און שמײכעלט מיט אײַן ליפּ. אַפּנים ער גלױבט נישט. פונדעסטװעגען איז אַרויס אַ קלאַנג אין שטאָדט, אַז מיר פּערטרײַבען מײַז. דער קלאַנג האָט זיך גענומען פון אונזער שכנה פּעסי. זי איז אַװעק גאַנץ פריה אין מאַרק און האָט צופּויקט איבער דער גאַנצער שטאָדט, „אַז אַזוי װי מיר פּערטרײַבען מײַז, פּערטרײַבט קײנער ניט". זי האָט אונז געמאַכט אַ נאָמען. פריהער מיט'ן קװאַס האָט זי אויך געפּויקט איבער דער גאַנ-צער שטאָדט. נאָכדעם האָט זי אויסגעפּויקט, אַז מיר מאַכען אַזאַ

מינט, וואס עקט זיך די וועלט. וואס האט אבער געהאלפען איהר פויקען, אז קיינער דארף ניט קיין טינט? מיין איז נישט דאס וואס טינט. מייז זענען פארהאן אומעטום, כמעט אין יעדער שטוב. יעדער בעל-הבית האט א קאץ. נאר וואס העלפט איין קאץ קעגען אזוי פיעל מייז? ובפרט שטשערעם! שטשערעם הערען א קאץ ווי המן דעם גרייגער. א סברה, אז פאר שטשערעם האט א קאץ אליין אויך מורא. אזוי זאגט בערע דער שוסטער. ער דערצעהלט זיך אן פון שטשערעם אזעלכע מעשיות אז א שרעק! מע האלט איהם אפילו פאר א שטיקעל בעל-מגזם. נאר לאז זיין אז ס'איז נאר האלב אמת, איז דאס אויך שען. ער זאגט, אז די שטשערעם האבען ביי איהם אויסגע-געסען א פאר נייע שטיוועל. ער שווערט מיט אזעלכע שבועות, אז מע מעג גלויבען א משומד. ער זאגט, אז ער האט אליין געזעהען, ווי צוויי גרויסע שטשערעם זענען ארויס פון זייערע נארעס און האבען פאר זיינע אויגען אויפגעגעסען א פאר שטיוועל. בייננאכט איז דאס געוועזען. צוגעהן נאהענט האט ער מורא געהאט — צוויי מורא'דיגע שטשערעם ווי קעלבלעך די גרויס. פון דערווייטען האט ער זיי געטרי-בען, געפייפט אויף זיי, געטופעט מיט די פיס, געשריגען: קיש— קיש—קיש—קיש. עס האט נישט געהאלפען קיין זאך. ער האט זיי אווארף געטהאן א קאפיטע פון א שטיוועל, האבען זיי א קוק געטהון אויף איהם און געטהאן זייערס. נאכדעם האט ער זיי א שמיץ גע-טהאן אין פנים די קאץ, זענען זיי אנגעפאלען אויף דער קאץ און האבען זי אויך אויפגעגעסען. קיינער האט איהם נישט געוואלט גלוי-בען, נאר אז א מענש שווערט!

— לאזט מיך קארשט אויף איין נאכט, זאגט צו איהם מיין ברודער אליהו, — וועל איך אייך ארויסטרייבען אלע שטשערעם!

— אך, מיט'ן גרעסטען כבוד! — זאגט בערע דער שוסטער,— איך וועל אייך נאך זאגען א דאנק!..

ג.

א גאנצע נאכט זענען מיר אויסגעזעסען ביי בערע דעם שוסטער. בערע אליין איז אויך געזעסען מיט אונז. אך, וואסערע שענע מעשיות ער דערצעהלט זיך אן! ער דערצעהלט פון דער טערקישער מלחמה (ער איז געוועזען איין אויסגעדיענטער סאלדאט). ער איז געוועזען אין

אַזאַ אײַן אָרט, וואָס סע הײסט „פּלעוונע״. האָט מען דאָרט געשאָסען מיט האַרמאַטען. איהר ווײסט וויפיעל אַ האַרמאַט האַלט די גרויס? זײַט זיך משער, אַז אײַן קויל איז גרעסער פון דער גאַנצער שטוב, און וואַרפען וואַרפט זי אַרויס אין אַ מינוט אפשר טויזענד אַזעלכע קוילען. זענט איהר צופרידען? די קויל, אַז זי פליהט, שרײַט זי אַזוי, אַז מע ווערט טויב. אײַנמאָל איז ער געשטאַנען אויף דער וואַך — אַזוי דערצעהלט בערע דער שוסטער. פלוצים דערהערט ער אַ קנאַק און סע טראָגט איהם אין דער לופטען, הויך טראָגט דאָס איהם, ביז אַריבער דער חמאַרע, און דאָרט צורײַסט זיך די קויל אויף טויזענד שטיקלעך. אַ גליק, זאָגט ער, וואָס ער איז געפאַלען אויף אַ ווייכען אָרט. אַניט, וואָלט ער זיך צושלאָגען דעם קאָפּ. מײַן ברודער אליהו הערט אוים די מעשה און די ברעמען בײַ איהם שמייכלען. דאָס הײסט ער אַלײן לאַכט ניט, נאָר די ברעמען לאַכען. אַ מאָדנער געלעכטער. בערע דער שוסטער בעמערקט דאָס ניט. ער הערט ניט אויף צו דערצעהלען זײַנע וואונדערליכע מעשיות. אײַן מעשה איז מורא'דיגער פון דער אַנדערער. — אָט אַזוי זענען מיר אָבגעזעסען ביז טאָג. און שטשערעם? איהר זאָלט זאָגען אײַן שטשער אפילו.

— איהר זענט אַ כישוף-מאַכער! — זאָגט בערע דער שוסטער צו מײַן ברודער אליהו. און ער געהט אַרויס אין שטאָדט און דערצעהלט זיך אָן חדושים, ווי אַזוי מיר האָבען בײַ איהם מיט אַ שפּרונג צוטריבען אַלע שטשערעם אין אײַן נאַכט. ער שווערט, אַז ער האָט אַלײן געזעהען, ווי אַזוי מײַן ברודער אליהו האָט עפּים געשעפּטשעט, זענען אַרויס די שטשערעם פון די נאָרעס און האָבען זיך געלאָזט לויפען באַרג אַראָב אַהין, צום טײַך צו, אַריבערגעשוואומען דעם טײַך און אַוועק ווײַטער. ער ווייסט ניט וואוהין...

ד.

דאָ טרײַבט מען מײַז? אַזוי קומט מען אַלע מאָל צו אונז מיט אַ נײַס און מע רופט אונז, מיר זאָלען זיך מטריח זײַן קומען אַרויסטרײַבען די מײַז מיט אונזער שפּרונג...

מײַן ברודער אליהו איז אָבער אײַן אמת'ער מענש. ער האָט פײַנט „ליגנים״. ער זאָגט, אַז טרײַבען טרײַבט ער מײַז ניט מיט

קײַן שפּרוך, נאָר מיט אַ פּראָשעק. ער האָט אַ פּראָשעק אַזעלכן, וואָס אַז די מײַז דערשמעקן איהם, צולויפן זײַ זיך.
— לאָז זײַן אַ פּראָשעק, לאָז זײַן אַ שוואַרץ יאָהר, אַבי איהר אָלט מיר אַרויסטרײַבען די מײַז!... וויפיעל וועט דאָס קאָסטען?
מײַן ברודער אליהו האָט פײַנט דינגען זיך. ער זאָגט אַז פאַר'ן פּראָשעק קומט איהם אַזוי פיעל און פאַר דער טרחה אַזוי פיעל און אַזוי פיעל. געוועהנטליך, זאָגט ער אַלע מאָל טײַערער. אַלע טאָג העכערט ער דעם פּרײַז. דאָס הייסט ניט ער העכערט, נאָר מײַן שוועגערין העכערט.
— ממה־נפשך — זאָגט זי — עסט מען חזיר, זאָל רינען איבערן באָרד. אַז דו ביזט שוין יאָ געוואָרען אַ מײַזענטרײַבער, נעהם האָטש געלד.
— נו, און יושר וואו איז? וואו איז גאָט? — אַזוי מישט זיך אַרײַן די מאַמע, און מײַן שוועגערין ברכה ענטפערט איהר אָב:
— יושר? אָט איז יושר! (זי ווײַזט איהר אָן אויפ'ן אויווען) גאָט? אָט איז גאָט! (זי טהוט זיך אַ פּאַטש איבער דער קעשענע).
— ברכה! וואָס האָסטו געזאָגט?! גאָט איז מיט דיר...
אַזוי שרײַט אויס די מאַמע און טהוט אַ בראָך מיט די הענד.
— וואָס רעדסטו מיט אַ בהמה?! — זאָגט מײַן ברודער אליהו, שפּאַצירט איבער דער שטוב און ציפּעט זיך דאָס בערדעל. ער האָט שוין אַ היבש בערדעל. סע וואַקסט בײַ איהם מיט ריחות. ער ציפּעט דאָס און סע וואַקסט. מאָדנע וואַקסט דאָס בערדעל. אויפ'ן האַלז גאָר האָט זיך עס בײַ איהם צעוואַקסען. דאָס פּנים איז גלאַט, נאָר דאָס האַלז איז פול מיט באָרד. איהר האָט געזעהען אַמאָל אַזאַ באָרד?
אײַן אַנדערס מאָל וואָלט איהם מײַן שוועגערין ברכה פאַר'ן וואָרט „בהמה“ אָבגעשפּיעלט אַ פריהמאָרגען, אַז עס וואָלט איהם פינסטער געוואָרען אין די אויגען. איצט האָט זי איהם פערשוויגען, ווײַל ער פערדיענט געלד. אַלע מאָל ווען מײַן ברודער אליהו פערדיענט געלד, ווערט ער בײַ איהר אַ מיוחס. איך ווער אויך בײַ איהר טײַערער, וואָרום איך העלף מײַן ברודער פערדיענען געלד. אַזוי רופט זי מיך „שלעפּער“ אָדער „שלים־מזל“, אָדער „קבצנישע קישקע“. איצט האָט זי מיך פערצוויגען. איך הייס שוין בײַ איהר „מאָטעלע“:
— מאָטעלע! דערלאַנג מיר די שיך.

— מאטעלע ! נעהם מיר אן א קווארט וואסער .
— מאטעלע ! טראג ארוים דאס מיסט.
אז מע פערדיענט געלד , איז גאר אנדערע ווערטער .

ה.

דער חסרון פון מיין ברודער אליהו — וואס ער האט ליעב א סך. קוואס — א דייזשקע, טינט — טויזענד פלעשער, פראשעק פון מייז — א פולער זאק. אונזער שכנה'ס מאן, דער איינבינדער האט איהם אבער געזאגט : „וואס דארף מען אזוי פיעל ?" — האט איהם נאך מיין ברודער אליהו גוט מכבד געווען. וואלט מען חאטש דעם זאק פערשלאסען ערגיץ אין א שאפע. געהען זיי אלע אוועק און לאזען מיך איבער איינעם אליין מיט'ן זאק. וואס קומט מיר דערפאר, וואס איך האב מיך אוועקגעזעצט אויף איהם אויף א ווייל רייטענדיג ? עלעהיי ס'איז א פערדעל ! זאל איך זיין א נביא, אז דער זאק וועט פלאצען און עס וועט זיך געבען א שאט אוים פון איהם עפעס א געלע זאך ! דאס איז טאקע דער פראשעק, וואס מיין ברודער אליהו פערטרייבט מיט איהם מייז. ער האט אזא שארפען ריח, אז מע קען חלש'ן ! איך בויג מיך אן, איך וויל צונויפנעהמען דאס וואס האט זיך צושאטען, פאלט אן אויף מיר א ניסעריי. איך זאל ארייננציהען אין נאז ארייז א גאנצע פושקע מיט שמעקטאבעקע, וואלט איך ניט בעדארפט אזוי שטארק ניסען. איך נים אזוי לאנג ביז איך חאפ מיך ארוים אין דרויסען. טאמער וועל איך אויפהערען ניסען. ווער — וואס ? עס קומט אן די מאמע און דערזעהט, איך נים. פרעגט זי מיך, וואס איז ? איך קען איהר ענטפערן נאר טשחי ! און טשחי ! און ווידער אמאל טשחי !

— וואונד איז מיר, וואו האסטו געחאפט אזא קאטאר ? — זאגט צו מיר די מאמע און ברעלט די הענד. איך הער ניט אויף צו ניסען, און ווייז איהר מיט דער האנד אהין, אין שטוב ארייז. זי געהט ארייז און לויפט ארוים צוריק נאך מיט איין ערגערער ניסעריי ווי איך. קומט אן מיין ברודער אליהו און דערזעהט אונז ביידע ניסען, פרעגט ער : וואס איז דאס ? ווייזט איהם די מאמע מיט דער האנד אהין, אין שטוב ארייז. ער חאפט זיך ארייז און לויפט ארוים צוריק מיט א געוואלד :

— ווער האָט דאָס צו — טשחי! טשחי! טשחי!...

איך האָב שוין לאַנג ניט געזעהען מיין ברודער אליהו אין כעס אַזוי ווי אַצינד. ער לאָזט זיך מיט ביידע הענד גלייך אויף מיר. אַ גליק וואָס ער ניסט, אַניט וואָלט איך פון זיינע הענד אַרויס אַ קאַליקע. מיין שוועגערין ברכה קומט אָן, טרעפט זי אונז אַלע דריי האַלטען זיך מיט די הענד ביי די זייטען און ניסען.

— וואָס איז מיט אייך? וואָס האָט איהר זיך פּלוצים צוניסט?

וואָס זאָלען מיר איהר זאָגען? מיר קאָנען דען אויסריידען אַ וואָרט? ווייזען מיר איהר מיט דער האַנד אַהין, אין שטוב אַריין. חאַפּט זי זיך אַריין און לויפט באַלד אַרויס צוריק רויט ווי העליש פייער און פאַלט אָן אויף מיין ברודער אליהו:

— וואָס האָב איך דיר גע — טשחי! טשחי! טשחי!...

קומט אָן אונזער שכנה, פּעסי די גראָבע. זי רעדט צו אונז, נאָר קיינער קאָן איהר ניט ענטפערן קיין וואָרט. מיר ווייזען איהר מיט דער האַנד אַהין, אין שטוב אַריין. זי געהט אַריין און לויפט אַרויס צוריק:

— וואָס האָט איהר אַזעלכעס גע — טשחי! טשחי! טשחי!...

אונזער שכנה מאַכט מיט ביידע הענד. עס קומט אַרויס איהר מאַן, דער איינבינדער. דער איינבינדער קוקט אויף אונז און לאַכט.

— וואָס איז דאָס אויף אייך אַנגעפאַלען פּלוצים פּאַר אַ ניסעריי?

— זייט זיך מטריח אַהין — טשחי! טשחי! טשחי! — זאָגען מיר צו איהם און ווייזען איהם אַלע אַהין, אין שטוב אַריין. דער איינ־בינדער געהט אַריין צו אונז אין שטוב אַריין און שפּרינגט אַרויס צוריק מיט אַ געלעכטער:

— איך ווייס שוין וואָס דאָס איז! איך האָב אַ שמעק געטהאָן דאָס איז שמעק — טשחי! טשחי!

און ער חאַפּט זיך מיט ביידע הענד ביי די זייטען און ניסט געשמאַק. נאָך יעדען ניס טהוט ער אַ שפּרונג אונטער, בלייבט שטעהן אויף די שפּיץ פינגער און טהוט אַ ניס און ווידער אַ שפּרונג אונטער, און ווידער אַ ניס, און אַזוי ווייטער. אין איין האַלבע שעה ניסען שוין אַלע אונזערע שכנים און שכנות מיט זייערע פּעטערס און מוהמעס און גליידשוועסטער־קינדער און זייערע בעקאַנטע — די גאַנצע גאַס פון איין עק ביז'ן אַנדערן האַלט אין איין ניסען!

וואָס האָט זיך מיין ברודער אליהו אַזוי דערשראָקען? אפּנים

ער האָט מורא, מען זאָל ניט אויסלאָזן דעם כעס צו איהם פֿאַר'ן ניסען וואָס מע גיסט? ער נעהמט מיך פֿאַר אַ האַנד און ניסענדיג לאָזען מיר זיך ביידע געהן באַרג אַראָב צו זײַן חבר פּיני. עס נעהמט גוטע אַנדערהאַלבען שעה, ביז מיר זענען אימשטאַנד צו ריידען אַזוי ווי מענשען. מײַן ברודער אליהו דערצעהלט זײַן חבר פּיני'ן די גאַנצע מעשה. זײַן חבר פּיני הערט איהם אויס מיט קאָפּ, אַזוי ווי אַ דאָק־טאָר הערט אויס אַ חולה. אַז מײַן ברודער אליהו האָט געענדיגט, מאַכט צו איהם זײַן חבר פּיני:

— אַנו, ווייז נור אַהער דאָס בוך.

מײַן ברודער אליהו נעהמט אַרויס דאָס בוך פֿון בוזים־קעשענע און גיט דאָס איבער צו זײַן חבר פּיני. זײַן חבר פּיני לייענט איבער דאָס אויבערשטע בלעטעל: „פֿאַר אַ רובעל—הונדערט! אַ סגולה ווי אַזוי פֿון גאָרניט, מיט די פֿינף פֿינגער, מאַכען הונדערט רובעל אַ חודש און מעהר"... ער נעהמט דאָס בוך און טהוט דאָס אַ וואָרף אַרײַן אין אויווען אַרײַן גלײַך אויפ'ן פֿײַער. מײַן ברודער אליהו טהוט זיך אַ לאָז מיט ביידע הענד צום פֿײַער. זײַן חבר פּיני שטעלט איהם אָב:

— פּאַוואָלי, נישט געחאַפּט!

נאָך אַ פּאָר מינוט — און פֿון מײַן ברודער אליהו'ס בוך, וואָס לערנט „ווי אַזוי צו מאַכען הונדערט רובעל אַ חודש און מעהר", איז געבליבען ניט מעהר ווי אַ בערגעל אויפגעבלאָזענע אַש. פֿון אײַ[illegible] איז פֿערבליבען אַ שטיקעל ניט־פֿערברענט פּאַפּיר, קוים־קוים וו[illegible] האָט געקאָנט איבערלייענען: ש־ע־מ־ע־ר־י־צ־י.

אונזער חבר פיני.

אוּנְזֶער חַבֶר פִּינִי.

א.

געדענקט איהר, איך האב אייך אַמאָל געזאָגט, אַז איך וועל אייך בעקענען מיט מיין ברודער אליהו'ס חבר פיני. איך האב אייך צוגעזאָגט בעקאָנען, ווייל ער האט אין זיך גוטע געדאַנקען. נאָר איידער איך וועל אייך דערצעהלען פון פיני'ן מוז איך אייך דערצעהלען פריהער פון זיין זיידען, נאָכדעם פון זיין טאַטען, נאָכדעם פון זיין פעטער, און ערשט נאָכדעם שוין פון פיני'ן אַליין.

שרעקט אייך נישט — איך וועל דאָס אייך מאַכען בקיצור. איך הויב אָן פון זיידען.

פון רב העסי דעם גלעזער האָט איהר אַמאָל געהערט? דאָס איז פיני'ס זיידע. ער איז אַ גלעזער, און אַ שפּיגעל=מאַכער, און אַ פאַרבער, און קאָן מאַכען טאַבעקע. היינט האָט ער אַוועקגעוואָרפען אַלע אַרבייט און פערנעהמט זיך נאָר דערמיט, וואָס ער רייבט טאַבעקע און פערקויפט. כל זמן, זאָגט ער אַ מענש לעבט, דאַרף ער אַרבייטען, נישט אָנקומען צו קיינעם. ער איז אַ הויכער, אַ דאַרער, מיט רויטע אויגען און מיט אַ מורא'דיגער נאָז, אונטען בּרייט, אויבען שמאָל, און אויסגעבויגען ווי אַ שופר. איך האָב מורא, אויב עס איז איהם ניט געקומען פון דעם, וואָס ער שמעקט טאַבעקע. ער איז אַ זקן. ער איז אַלט אפשר הונדערט יאָהר און איז נאָך ביי אַלע געדאַנקען. ס'איז אַ סברה, אַז ער האָט נאָך היינט אויך מעהר שכל ווי זיינע צוויי זיהן: הערש לייב דער מעכאַניק און שניאור דער זייגערמאַכער. הערש לייב דער מעכאַניק — דאָס איז פיני'ס פאָטער. הערש לייב דער מעכאַניק איז אויך אַזוי דין און הויך ווי רב העסי. ער האָט אויך אַ גרויסע נאָז, נאָר ער שמעקט ניט קיין טאַבעקע. אפשר וועט ער אַמאָל שמעקען. דערווייל נאָך ניט. ער איז אַ מעכאַניק פון אויוועגס. ער מאַכט אויוועגס. אַלע זאָגען אויף איהם,

אַז ער איז אַ קאָפּמענש. ער האָט טאַקע אַ גרויסען שטערן. מע זאָל איהם געווען, זאָגט ער, לערנען אַ מלאכה, וואָלט ער זײַן אײנער אין דער וועלט. עס איז גאָר ניטאָ קײן זאַך אויף דער וועלט, וואָס ער זאָל עס ניט פערשטעהן מיט'ן שכל. אַזוי זאָגט ער אַלײן אויף זיך. אַלצדינג חאַפּט ער מיט'ן קוק. אויוועגס מאַכען האָט ער זיך אויסגעלערנט פון זיך אַלײן. ער האָט געזעהען אַ פּאָר מאָל, ווי איוואַן פּיטשקור מאַכט אויוועגס, האָט ער זיך געהאַלטען בײַ די זײַטען פון געלעכטער. ער האָט געזאָגט, אַז דער גוי הויבט ניט אָן צו פערשטעהן, וואָס הײַסט אַנ'אויוועז. איז ער געקומען אַהײם און האָט צעוואָרפען דעם אויווען און האָט אַוועקגעשטעלט, טאַקי פון די זעלבע ציגעל, אײן אַנדער אויווען. די ערשטע צײַט האָט דער אויווען גערויכערט, מע האָט געקאָנט דערשטיקט ווערען. האָט ער צעוואָרפען דעם אויווען און געשטעלט אַ נײַעם אויווען. אַזוי עטליכע מאָל, ביז ער איז געוואָרען דער בערימהמטער מעכאַניק. ער האָט מיט זײַן אײגענעם שכל דערקלערט אַזאַ מין אויווען, וואָס ס'איז גענוג מע זאָל איהם הײצען אײן מאָל אין אַכט טעג. דער גאַנצער חסרון, ער האָט נאָך ניט די ציגעל, זאָגט ער, וואָס מע דאַרף דערצו האָבען. ווען מען גיט איהם, זאָגט ער, „קאַכליאָווע" ציגעל, שטעלט ער אײַך אויף אײן אויווען, וואָס מע דאַרף איהם געהן זעהען אויף חדושים! ער זאָגט, אַז אין אײן אויווען ליגט מעהר שכל, ווי אין אַ זײגער. דאָס זאָגט ער שוין אויף צו להכעיס זײַן ברודער שניאור. זײַן ברודער שניאור איז יונגער פון איהם און העכער פון איהם און האָט אויך אַ לאַנגע נאָז און איז אַ זײגערמאַכער. געוואָלט האָט ער גאָר זײַן אַ רב, אָדער אַ שוחט, אָדער אַ מלמד. אַזאַ קאָפּ האָט ער געהאַט צום לערנען. האָט ער בעסער געוואָלט זײַן אַ זײגערמאַכער. ווי קומט צו איהם זײגערמאַכערײַ? וועט איהר הערען.

אַז ער איז נאָך געווען אַ יונגעל און האָט געלערנט אין חדר, אַזוי דערצעהלט שניאור אַלײן, האָט איהם דער קאָפּ געטראָגען אויף גרויסע זאַכען. למשל, דערגעהן דעם שכל פון אַ שלאָס. פאַרוואָס אַז מע טהוט אַ דרעה רעכטס, עפענט עס זיך, און אַז מע טהוט אַ דרעה לינקס, פערשליסט עס זיך? אָדער ווי אַזוי געהט אַ זײגער? פאַר וואָס שלאָגט ער אַקוראַט דעמאָלט, ווען דער גרויסער ווײַזער קומט צו צום צוועלף? דאָס ערשטע מאָל, אַז ער האָט, זאָגט ער, דערזעהען אַ זײגער מיט אַ פויגעל, איז ער שיער ניט אַראָב

פון זינען. דעם זייגער מיט'ן פויגעל האט דער אלטער רב העסי בעקו-מען א מתנה פון איין אויסגעדיענטען פאלקאווניק, וואס פלעגט איהם געבען ארבייט. אלע שעה, אז דער זייגער האט בעדארפט קלינגען, האט זיך אויפגעעפענט א טהירעל און ס'איז ארויס א פויגעל מיט א קו-קו! דער פויגעל איז געווען נאטירליך, ווי לעבעדיג. איהר קענט פערשטעהן, אז אפילו די קאץ האט געהאט א טעות. אלע מאל ווען דער פויגעל איז ארויס מיט א קו-קו, פלעגט זיך די קאץ אנבלאזען און פלעגט איהם וועלען חאפען. שניאור האט זיך געגעבען דאס ווארט, אז ער מוז דערגעהן דעם שכל פונ'ם פויגעל. איינמאל, אז קיינער איז ניט געווען אין דער היים, האט ער זיך צוגעחאפט צום זייגער. ער האט איהם אראבגענומען פון וואנד, אבגעדרעהט אלע שרייפלעך און ארויסגע-נומען די געדערים. איז אנגעקומען דער פאטער, האט ער איהם אזוי געשלאגען, אז מ'האט שוין נישט געהאלטען פון זיין לעבען. עד היום, זאגט ער, שטעהען ביי איהם סימנים אויפ'ן לייב. ער האט אבער אויס-געפיהרט זיינס — ער איז א זייגערמאכער. איך וויים ניט, צי ער איז פון די בעסטע, נאר ער נעהמט נישט טייער און מאכט גיך. מיין ברו-דער אליהו האט ביי איהם שוין וויפיעל מאל צורעכט געמאכט דעם זיי-גער. כמעט א וואך איבער א וואך פעררייכט ער איהם דעם זייגער. א מאדנער זייגער ביי מיין ברודער אליהו: אדער ער לויפט משוגע'נער-ווייז, אדער ער געהט איינגעהאלטען מיט א שעה פיער, אדער ער שטעלט זיך גאר אוועק — און טהוט איהם עפעס! מיין ברודער אליהו וואלט אפשר געגאנגען צו איין אנדער זייגערמאכער, פאסט איהם ניט פאר זיין חבר פיני. זיין חבר פיני זאגט, אז שולדיג איז מסתמא דער זייגער, ניט דער פעטער שניאור. ווארום ממה-נפשך: איז דער זייגער א זייגער, וועט דאך איהם יעדער זייגערמאכער קענען צורעכט מאכען. אלא וואס דען? דער זייגער אליין איז קיין זייגער ניט, היינט וואס וועט איהם העלפען דער זייגערמאכער?

געהט זאגט, אז ער איז אומגערעכט!

ב.

מיין ברודער אליהו'ם חבר פיני איז אויך א קאפמענש, אזוי ווי זיין טאטע הערש לייב דער מעכאניק און אזוי ווי זיין פעטער שניאור דער זייגערמאכער. א נאז האט ער אויך א לאנגע אזוי ווי זיי. בעזעריג זענען

זיי אַלע, די גאַנצע משפחה זייערע. זיי האָבען אַ מוהמע קריינע, האָט זי אַ טאָלטער מלכה, האָט זי אַ נאָז, וואָס מע דאַרף געהן קוקען אויף חדושים. און ניט אַזוי די נאָז, ווי דאָס פּנים. ס׳איז גאָרניט קיין מענשליך פּנים. זעהט אויס ווי אַ פויגעל, אָדער ווי אַ חיה. זי שעמט זיך אַרויסגעהן אויף דער גאַס. ס׳איז אויף איהר אַ גאָט׳ס רחמנות! פּיני איז אַ ביסעל אָן איהר געראָטען, נאָר ער איז אַ מאַנסביל. אַ מאַנסביל מאַכט נישט אויס. ער זעהט אפילו אויס מאָדנע. אַז איהר טהוט אויף איהם אַ קוק, מוזט איהר זיך צולאַכען. נישט געגונג וואָס ער איז דין און הויך, האָט ער אַ פּאָר לאַנגע אויערן, אַ לאַנגגען האַלז ווי אַ גאָנער, און אַ נידעריגע ראיה דערצו. וואו ער זאָל ניט געהן, מוז ער זיך מיט עמיצען צושטויסען. שטעלט ער זיך אוועק, מוז ער עמיצען אָנטרעטען אויף׳ן פוס. איין הויז מוז ביי איהם זיין פערקאַטשעט. איין זאָק מוז זיין אַראָבגעלאָזט. דאָס העמד מוז זיין צושפּיליעט. דאָס שניפּסעל מוז זיין פון יענער זייט. און אַז ער רעדט, האָרכעלט ער, און האָט ליעב צו-קערקעס. ווען איהר זאָלט איהם נישט בעגעגענען, האַלט ער עפּעס אין מויל און סמאָצקעט. דערפאַר איז ער אָבער אַ געראָטענע כלי. ניטאָ איין זאַך אויף דער וועלט, וואָס ער זאָל ניט קענען. מיט זיין לערנען האָט ער, זאָגט מען, אַריבערגעיאָגט דעם רב. מיט זיין שרייבען וועט ער פערשטעקען אין גאַרטעל אַלע קענערס. אַחוץ וואָס ער האָט אַ זעל-טענע האַנדשריפט, איז ער אַ גרויסער בריה אויף גראַמען. וואָס ער זאָל ניט שרייבען, שרייבט ער מיט גראַמען. ער האָט שוין בעשריבען די גאַנצע שטאָדט: דעם רב, דעם שוחט, די גבאים, די יאַטקעס, זיין אייגענע משפחה — אַלעמען האָט ער שוין בעשריבען, און אַלעמען אין גראַמען. פּיני׳ס גראַמען זענען אַ צייט אַרומגעגאַנגען פון האַנד צו האַנד און מע האָט זיך געקאַטשעט פאַר געלעכטער. אַנדערע האָבען זיי אויס-געלערנט אויף אויסווייניג. למשל, איך געדענק אַ פּאָר פון זיינע גראַמען:

אונזער גבאי,
רב שמואל אבא,
האָט אַ גרויסען בויך,
זיצט ביים טישעל,
לאַקחענט פון דער שיסעל,
אַז עס געהט אַ רויך!
זיין ווייב נחמה,

א כשר'ע נשמה —
איך וויל פון איהר ניט ריידען.
זי איז קליג
ווי דעם רבינס ציג —
האפט דער רוח זיי בײדען.

די גאנצע שטאדט האט געקאכט מיט די דאזיגע גראמען. איינער האט צוגעמאכט צו דעם א ניגון פון זמירות. די גאנצע שטאדט האט זיך ארומגעטראגען מיט'ן ליעדעל, ביז ס'איז אנגעקומען צום גבאי מיט דער גבאי'טע. האבען זיי געשיקט רופען צו זיך דעם פאטער, הערש לייב דעם מעלאניק, און האבען געוויינט פאר איהם מיט טרעהרען. זיי האבען איהם געפרעגט, וואס האט צו זיי זיין פיני? ... געקומען אהיים, האט דער פאטער, הערש לייב דער מעלאניק, ארייגערופען פיני'ן אין שטוב אריין, פערשלאסען טהיר און טויער און האט איהם גוט ארייגעצימבעלט. ער האט איהם אזוי לאנג געשמיסען, ביז פיני האט איהם געמוזט געבען תקיעת כף, אז ער וועט שוין מעהר קיין גראמען ניט שרייבען, ווייל ער וועט לעבען.

ג.

פון דעמאלט אן שרייבט שוין פיני מעהר ניט קיין גראמען. עס קריבלען איהם שוין ניט אין קאפ קיין גראמען. ער איז אויף גרויסע צרות. אזוי זאגט אויף זיך פיני אליין. עס האט זיך איהם פערגלוסט חתונה האבען. דאס הייסט, ניט איהם, זיין טאטען הערש לייב האט זיך פערגלוסט, אז פיני זאל חתונה האבען און זאל ווערען א „מענטש". פיני האט חתונה געהאט פאר א מילנערס א טאכטער. דער מילנער האט איהם געעפענט א קלייטעל פון מעהל. מיין ברודער אליהו איז איהם מקנא, וואס ער האט א געשעפט. פיני לאכט פון איהם. ער זאגט, ס'איז א געשעפט, נאר ניט פאר איהם. וואס איז דאס, זאגט ער, פאר איין עובדא פאטשקען זיך מיט מעהל? דאס פאסט, זאגט ער, פאר א גראבען יונג. פאר א מילנער... וואס איז ער, זאגט ער, שולדיג, אז ער קען ניט זיצען אין קלייט? ער קען ניט, זאגט ער. דער קאפ טראגט איהם, דער קאפ פליהט. ס'איז ביי זיי, זאגט ער, אזא משפחה פון פליהענדיגע קעפ...

אזוי זאגט פיני און וויל ניט געהן אין קלייט אריין. ער וועט בע־

סעד, זאָגט ער, זיצען איבער אַ ביכעל, וועט ער מעהר הנאה האָבען. זיין שוועהר, דער מילנער, איז דערפאַר גוט ברוגז, נאָר ער מוז שווייַגען. ער האָט מורא פאַר׳ן איידים, ער זאָל איהם ניט בעשרייַבען, און אויסערדעם איז די טאָכטער בייַ איהם זעהר ציטעריג. זי איז אַ בת-יחידה. טייַבעל הייסט זי. זי איז אַ ביסעל קאַסאָקע אויף איין אויג, נאָר זעהר אַ גוטע. מיין מאַמע זאָגט אויף איהר, אַז זי איז אָהן אַ גאַל. איך פערשטעה ניט וואָס הייסט, זי איז אָהן אַ גאַל? וואו איז אַהינגעקומען איהר גאַל?... גאַנצע טעג זיצט זי אין קלייט, און פיני איז אין דער היים. מיר קומען צו איהם מיט מיין ברודער אליהו כמעט אַלע טאָג. ער רעדט זיך אויס פאַר אונז דאָס האַרץ. אַלע מאָל ווען מיר קומען צו איהם, זיפצט ער און קרעכצט און בעקלאָגט זיך אויף זיין פינסטער מזל. ס׳איז איהם דאָ איינג, זאָגט ער, און דושנע. ער פיהלט, זאָגט ער, אַז ער ווערט דערוואָרגען. ער זאָל זיין, זאָגט ער, אין איין אַנדער שטאָדט, וואָלט געוועזען גאָר אַנדערש. ווען מע לאָזט איהם, זאָגט ער, אַרויס פון דאַנען חאָטש אויף איין יאָהר, קעהרט ער איבער די וועלט! אַזוי זאָגט ער צו מיין ברודער אליהו. קיינעם פערגלויבט ער נישט אַזוי פיעל, וויפיעל מיין ברודער אליהו. ער ווייזט איהם בריעף, וואָס ער האָט. די בריעף זענען פון גרויסע מענשען. די „גרויסע מענשען” שרייַבען איהם, אַז ער האָט אין זיך עפּעס אינווייניג. פיני זאָגט, אַז ער אַליין פיהלט אויך, אַז ער האָט אין זיך עפּעס אינווייניג. איך קוק אויף איהם און טראַכט מיר: „רבונו של עולם! וואָס האָט ער אַזעלכעס אין זיך אינווייניג?...”

ד.

איינמאָל קומט צו אונז פיני און רופט אַרויס מיין ברודער אליהו אויף אַ סוד. וויבאַלד אַ סוד, מוז איך וויסען. איך האָב ליעב וויסען אַלע סודות. איך געה זיי נאָך פון הינטען און הער זיך איין און כאַפּ ווערטער. פיני רעדט און מיין ברודער אליהו רעדט. איך גיב אייך איבער זייערע ביידענס ווערטער:

פיני: וואָס וועלען מיר דאָ אויסזיצען?

אליהו: איך זאָג אויך דאָס איינענע.

פיני: אָט האָב איך געלייענט, אַז איינער איז אַוועקגעפאָהרען אַהין מיט פינף פינגער, אַ האַלב יאָהר געשלאָפען אין דרויסען, גע-

קערהט די גאַסען פאַר׳ן שטיקעל ברויט.

אליהו: נו, און היינט?

פּיני: אויף אונז ביידען געזאָגט געוואָרען.

אליהו: אַזוי?

פּיני: רויטשילד איז אַקעגען איהם אַיין אביון!

אליהו: אַזוי?

פּיני: אַזוי! אַזוי! וואָס זשע? איך וועל דיך אָפּנאַרען? איך האָב שוין געהערט מיט מיין טייבלען.

אליהו: וואָס זשע זאָגט זי?

פּיני: וואָס זאָל זי זאָגען? זי פאָהרט.

אליהו: זי פאָהרט? נו, און דער שוועהר?

פּיני: ווער הערט איהם? אַז איך וועל אוועקפאָהרען אַליין, וועט איהם זיין בעסער? ער זעהט דאָך, אַז דער קאָפּ טראָגט מיך, איך קען דאָ ניט זיין!

אליהו: און איך, מיינסטו, קען דאָ זיין?

פּיני: טאָ לאָמיר זיך אויפהויבען און לאָמיר פאָהרען.

אליהו: אויפהויבען און פאָהרען? מיט וואָס?

פּיני: שיפסקאַרטען גיט מען דאָך אונז אומזיסט, נאַרעלע.

אליהו: וואָס הייסט, אומזיסט?

פּיני: אויף אויסצאָהלען. מיר וועלען זיי אַמאָל אויסצאָהלען. דערווייל האָבען מיר זיי אומזיסט.

אליהו: נו, און ביז׳ן שיף? הוצאות? היינט בילעטען? באַהן?

פּיני: וויפיעל בילעטען דאַרפען מיר דען האָבען, נאַרעלע?

אליהו: אדרבה, וויפיעל דאַרפען מיר האָבען?

פּיני: רעכען אויס: איך און מיין טייבעל איז ניט צוויי. דו און דיין ברכה צוויי, איז ניט פיער.

אליהו: און די מאַמע איז ניט פינף.

פּיני: איז פינף.

אליהו: נו, און מאָטעל?

פּיני: פאַר איהם איז גענוג אַ האַלבער בילעט... און אפשר קיין האַלבער אויך ניט... מיר וועלען זאָגען, אַז ער איז נאָך ניט אַלט קיין דריי יאָהר.

אליהו: ביזט משוגע?

* * *

וואָס זאָל איך טהון ? איך קען מיך מעהר נישט אײַנהאַלטען. פאַר גרױס פרײד לאָז איך אַרױס אַ קװיטש. בײדע דרעהען זיך אױס צו מיר.

— אַװעק, דו שײגעץ! װאָס פאַר אַ תנועה זיך אונטערהערען, אַז גרױסע רײדען צװישען זיך?

איך לאָז מיך לױפען, שפּרינג אונטער און פּאַטש מיך מיט בײדע הענד אין די ליטקעס פון די פיס. אַ קלײניגקײט — איך פאָהר!... שיף!... באַהן... בילעט... אַ האַלבער בילעט!... װאוהין, אַ שטײגער, פאָהרען מיר? איך װיל גאָרניט װיסען װאוהין. װאָס גערהט'ס מיך אָן װאוהין? איך פאָהר און גענוג! איהר װײסט, װאָס איך װעל אײַך זאָגען? אַז מיר זאָלען זיך װעלען גוט אױסרעכענען, בין איך דאָך נאָך קײנמאָל אױף מײן לעבען אין ערגעץ נישט געפאָהרען. איך װײס אפילו נישט דעם טעם, װאָס הײסט דאָס פאָהרען? אַ ביסעל האָב איך יאָ פערזוכט דעם טעם. איך בין אַמאָל זיך דורכגעפאָהרען אױף אונזער שכנ'ס ציג, האָט דאָס מיר געקאָסט טײַער. אַחוץ װאָס איך בין געפאַלען און צובלוטיגט זיך די נאָז, האָב איך נאָך געכאַפּט אַ פּאָר פּעטש אױך. דערפאַר רעכען איך ניט די נסיעה.

איך בין דעם גאַנצען טאָג װי אַ צומישטער. איך האָב פערלאָרען דעם אַפּעטיט צום עסען. בײַנאַכט חלומ'ט זיך מיר, אַז איך פאָהר. ניט איך פאָהר, נאָר איך פליה. איך האָב פליגעל װי אַ טױב און איך פליה. לעבען זאָל אונזער חבר פיני! ער בעקומט אין מײַנע אױגען טױזענד מאָל מעהר חן װי פריהער. איך זאָל מיך ניט שעמען, װאָלט איך איהם געקושט און געהאַלזט. אַ טײַערער פיני דאָס איז!

נו, האָב איך אײַך נישט געזאָגט, אַז ער האָט אין זיך גוטע געדאַנקען?

שַׁאט, מִיר פָּאהֶרֶען קַיין אַמֶעריקַא.

א.

שאַט, מיר פאָהרען קיין אַמעריקאַ! וואו איז אַמעריקאַ? — ווייס איך ניט. איך ווייס נאָר, אַז ס'איז ווייט, שרעקליך ווייט. מע דאַרף אַהין פאָהרען און פאָהרען אַזוי לאַנג, ביז מע קומט. און אַז מע קומט, איז פאַרהאַן אַ „קעסטיל-גאַרטעל". דאָרט, אין „קעסטיל-גאַרטעל", טהוט מען אייך אויס נאַקעט און מע קוקט אייך אין די אויגען. האָט איהר געזונדע אויגען, איז גוט. אלא ניט, פאָהרט זייט מוחל צוריק! דאַכט זיך, איך האָב געזונדע אויגען. איינמאָל נאָר האָב איך געהאַט צו טהון מיט די אויגען. יונגלעך פון דער שקאָלע האָבען מיך דערטאַפּט, אַוועקגעלעגט און אַריינגעבלאָזען מיר אין די אויגען אַריין טאַבאַק. אַי, האָט זיי מיין ברודער אליהו געפּאַטשט! איצט זענען ביי מיר די אויגען לויטער ווי קרישטאָל. זעהט איהר, מיט מיין מאַמען איז ניט פרעהליך. אַזוי זאָגט מיין ברודער אליהו. ווער איז שולדיג? אַז טאָג ווי נאַכט וויינט זי. זינט דער טאַטע איז געשטאָרבען האָט זי נאָך גאָרניט אויפגעהערט צו וויינען.

— אום גאָטעס ווילען! דו האָסט קיין רחמנות ניט אויף אונז! איבער דיר וועלען מיר חלילה אַלע דאַרפען פאָהרען צוריק!

אַזוי טענה'ט מיט איהר מיין ברודער אליהו, און זי ענטפערט איהם:

— נאַריש קינד וואָס דו ביזט! איך וויין דען? עס וויינט זיך אַליין, אָהן מיר!...

אַזוי זאָגט די מאַמע, ווישט די אויגען אין פאַרטוך און נעהמט זיך צום בעטגעוואַנד, צו די קישענס. מע דאַרף איבערשיטען אַלע קישענס. אַמעריקאַ איז אַ לאַנד, וואו ס'איז ניטאָ קיין קישענס. אַלסדינג איז דאָרט דאָ, נאָר ניט קיין קישענס. ווי אַזוי שלאָפען דאָרט די מענשען — פערשטעה איך ניט. עס דאַרף זיין האַרט צוקאָפּענס! מיין שוועגערין ברכה

העלפט איהר איבערשיטען די קישענס. מיר האבען, ניט צו פערזינדי־גען, היבשע עטליכע קישענס. דריי גרויסע איבערבעטען מיט זעקס קי־שענס מיט פיער קליינע קישעלעך. ממזרים׳לעך הייסען זיי. פון אלע פיער ממזרים׳לעך מאכט די מאמע איין קישען. אנ׳עבירה. איך האב ליעב די קליינע ממזרים׳לעך בעסער פון די גרויסע. איך שפיעל זיך מיט זיי אמאל אין דער פריה. איך מאך פון זיי א המן־טאש, א ספאדיק...

— מיר וועלען קומען, אם ירצה השם, געזונדערהייד אהין, וועלען מיר זיי צוריק איבערשיטען אין קליינע ממזרים׳לעך.

אזוי זאגט די מאמע צו מיר און צו מיין שוועגערין ברכה און גיט איהר אנצוהערעניש, אז זי זאל אויך אזוי טהון. מיין שוועגערין ברכה טהוט אויך אזוי, חאטש זי איז פון דער נסיעה ניט צופריעדען. ס׳איז איהר שווער זיך שיידען מיט איהר טאטע־מאמע. מע זאל איהר געוועז, זאגט זי, זאגען פאראיאהרען אין דער צייט, אז זי וועט פאהרען קיין אמעריקא, וואלט זי יענעם, זאגט זי, אנגעשפיגען א פולען פנים.

— מע זאל מיר געוועז זאגען פאראיאהרען, אז איך וועל זיין אנ׳אלמנה...

אזוי זאגט די מאמע און צעוויינט זיך. דערזעהט מיין ברודער אליהו און מאכט א געוואלד:

— ווידער אמאל געוויינט? ווילסט אונז אפנים אלעמען אומגליק־ליך מאכען?!...

ב.

טאמער איז קארג, טראגט עס אן אונזער שכנה פעסי. דער־זעהען אונז ביי דער ארבייט, ווי מיר שיטען איבער די קישענס, שטעלט זי זיך אוועק אונז אויסרייד׳ען א ביסעל דאס הארץ. זי לייענט אונז א גאנ־צע תחינה:

— פאהרט איהר, הייסט עס, טאקע קיין אמעריקא? הלואי דער אויבערשטער זאל געבען, איהר זאלט קומען געזונדערהייד און זאלט דארט בעגליקען, ביי גאט איז אלעס מעגליך. אט איז פאראיאהרען אוועקגעפאה־רען מיינע אנ׳אייגענע, ריוועל הייסט זי, מיט איהר מאן הילי. שרייבען זיי, אז זיי מוטשען זיך, נאר זיי מאכען א לעבען... וויפיעל מע בעט זיך ביי זיי, זיי זאלען שרייבען ווי מענשען: וואס און ווען און ווי אזוי? ענטפערן זיי: אמעריקא איז א לאנד פאר אלעמען. יעדער מוטשעט זיך

און מאַכט אַ לעבען... האָט איהר עפּעס צו זיי? נאָך גוט וואָס זיי שרייבען חאָטש. די ערשטע צייט האָבען זיי גאָרניט געשריבען, פערגעסען דעם זיי-געזונד. מיר האָבען שוין געמיינט, אַז זיי זענען חלילה אַריינגעפאַלען אין ים אַריין. ערשט העט ווייס איך ווען, קומט אָן אַ ידיעה, אַז זיי זענען שוין אַ דאַנק גאָט אין אַמעריקאַ. זיי מוטשען זיך און מאַכען אַ לעבען!... אודאי זאָג איך אייך, איז כדאי דער גאַנצער טאַרעראַם, מיט'ן ברעכען זיך, מיט'ן איבערשיטען דאָס בעטגעוואַנד, מיט'ן פאָהרען איבער'ן ים, מיט נאָך אַזעלכע זאַכען!

— איך בעט אייך, איהר וועט אַמאָל אויפהערען לעגען קניייטלעך?

אַזוי פאַלט אָן מיין ברודער אליהו אויף אונזער שכנה פּעסי און בעקומט פון איהר אַ פּאַרציע:

— לעגען קניייטלעך? זעה נאַר, אַ גאַנצער חכם פון דער מה-נשתנה. ער פאָהרט קיין אַמעריקאַ זיך מוטשען און מאַכען אַ לעבען! ווי לאַנג האָב איך דיך געהאַלטען אויף די הענד, זיך געניאַנטשעט, געהאַט צו טהון? אַנו, פרעג נאַר די מאַמע דיינע, וואָס איך האָב געהאַט מיט'ן ביינדעל, וואָס דו האָסט קינדוויז איינגעשלונגען איינמאָל פרייטאָג צו נאַכטס ביי די פיש. ווען ניט איך טהו דיך אַ חאַפּ פון אונטען איינס צוויי דריי, וואָלסטו שוין איצטער ניט געפאָהרען קיין אַמעריקאַ זיך מוטשען און מאַכען אַ לעבען.

אונזער שכנה פּעסי וואָלט נאָך גערעדט און גערעדט. אַ גליק, וואָס די מאַמע מישט זיך אַריין און הויבט אָן צו איהר מיט גוטען:

— איך בעט אייך, פּעסיניו, נשמה'ניו, האַרצעניו, ליובעניו, זאָלט איהר מיר זיין געזונד און שטאַרק!...

מעהר קאָן די מאַמע ניט ריידען. זי צעוויינט זיך. דערזעהט מיין ברודער אליהו, אַז זי וויינט, ווערט ער אָנגעצונדען. ער טהוט אַ וואָרף די אַרבייט און לויפט אַרויס פון שטוב מיט אַ קלאַפּ די טהיר:

— לאָז דאָס געהן אין דר'ערד אַריין!

ג.

אין שטוב איז שוין ביי אונז פוסט — אַ חורבה. דער אַלקיר איז פול מיט פּעקלעך און מיט בעטגעוואַנד. דאָס בעטגעוואַנד פערנעהמט כמעט ביז דער סטעלי. אַז קיינער איז נישטאָ, דראַפּע איך מיך אַרויף אויף אַלע קישענס און גליטש מיך אַראָב, ווי אויף אַ שליטען. מיר

דאַכט זיך, אַז אַזוי גוט ווי איצט, איז מיר נאָך קיינמאָל נישט געווען. קאָכען קאָכט מען שוין ניט בײַ אונז פון לאַנג. מײַן ברודער אליהו ברענגט פון מאַרק אַ געטריקענט פישעל, עסען מיר דאָס מיט ציבעלע. פישעל מיט ציבעלע — וואָס קען זײַן נאָך בעסער פון דעם? אונזער חבר פיני עסט אויך מיט אונז. ער איז דאָך פון תמיד אַ פערטראָגענער. דער קאָפּ פליהט בײַ איהם. נאָר פון זינט מיר פאָהרען קיין אַמעריקאַ, איז ער גאָר צודולט. אַזוי זאָגט אויף איהם די מאַמע. איין הויז איז בײַ איהם פערקאַטשעט אַרויף, איין זאָק אַראָב. דאָס האַלזטיכעל שפּאַרט שוין אָן אויף יענער זײַט. און קומט ער אַרײַן צו אונז אין שטוב, אַזוי מוז ער חאַפּען אַ זעץ אין שטערן. אַלע מאָל האָט צו איהם מײַן מאַמע דיזעלבע טענה:

— דו זעהסט דאָך, אַז דו ביזט הויך אויסגעוואַקסען, בויגט מען זיך איין אַ ביסעל.

— ער האָט אַ נידעריגע ראיה, מאַמע!

אַזוי פערענטפערט איהם מײַן ברודער אליהו און ביידע געהען זיי מאַכען אַנ'עק מיט אונזער האַלבער דירה. מען דאַרף זיך צושרײַבען. מיר האָבען אונזער האַלבע דירה שוין לאַנג פערקויפט. אונזער האַלבע דירה האָט אָװעקגעקויפט זילי דער שניידער. אַזוי גיך קויפט אַ שניידער אַ דירה! אַ גרויסער נודניק אָט דער זילי דער שניידער! פריהער איז ער דרײַ מאָל אַ טאָג געקומען אָנקוקען אונזער האַלבע דירה איינער אַליין. געשמעקט די ווענד, געטאַפּט דעם קוימען, געקראָכען אויפ'ן בוי-דעם, בעטראַכט דעם דאַך. נאָכדעם האָט ער געבראַכט דאָס ווײַב מעני הייסט זי. ווען איך קוק אויף איהר, מוז איך מיך צולאַכען. אונ-זער שכנה'ס קעלבעל האָט אויך געהייסען „מעני". ביידע „מעני'ס" האָ-בען איין פּנים. מעני דאָס קעלבעל האָט געהאַט אַ ווײַסע מאָרדע מיט קײַלעכדיגע אויגען. מעני דעם שניידערס אויך אַזוי... שפּעטער האָט זילי דער שניידער אָנגעהויבען פיהרען מבינים אָנקוקען די דירה. צום מייסטען שניידערס. יעדער האָט געפונען אויף אונזער האַלבער דירה אַנ'-אַנדער חסרון. ביז ס'איז געבליבען, מען זאָל אַראָפּבּרענגען פיני'ס טאַ-טען, הערש לייב דעם מעלאַניק. הערש לייב דער מעלאַניק איז אַ מבין אויף דירות. ער איז אַנ'עהרליכער מענש. אויף איהם קען מען זיך פערלאָזען. הערש לייב טהוט צוליעב, ער בעטראַכט אונזער האַלבע דירה פון אַלע זײַטען, ער הויבט אויף דעם קאָפּ ווי הויך ער איז, פערקאַ-טשעט דאָס היטעל, טהוט זיך אַ קראַץ אונטערן האַלז און אַ זאָג:

— אַט די דירה קאָן שטעהן, בלי גוזמא, אַ יאָהר הונדערט, אויב נישט מעהר.

חאַפּט זיך אַרויס איינער אַ שניידער, פון זולי דעם שניידערס מבינים.

— גערוים! אַבי מען זאָל זי נאָר איבערשיטען מיט ציגעל, אונ־טערשפּאַרען מיט אַ פּאָר גוטע אַבאַפּאָלקעס, אַריינחמאַליען פּיער נייע ווענד און אַרויפצימבלען אַ בלעכענעם דאַך, וועט זי שטעהן און שטעהן, אם ירצה השם, ביז משיח וועט קומען!

מע זאָל געוועזען הערש לייב דעם מעלאַניק, אַ שטייגער, אויס־שעלטען אין טאַטען אַריין, אָדער אָבגיסען מיט אַ טאָפּ זודיג וואַסער, וואָלט ער ניט בעדאַרפט ווערען מעהר אין כעס. ער האָט נאָר געוואָלט וויסען איין זאַך: „ווי האָט דאָס אין זיך אַ יוד אַ פּאַרך, אַ שניידער, אַ גנב, אַ פּאַליגע, אַזאַ פּאָטעפּאַלנאַסט צו ריידען מיט איהם, מיט הערש לייב דעם מעלאַניק, אַזעלכע ווערטער, מיט אַזעלכע רייד, מיט אַזעלכע דבורים, מיט אַזאַ שפּראַך, און מיט אַזאַ לשון?!" איך בין אומזיסט געווען פרעהליך: איך האָב געמיינט, אָט־אָט פליהען פּעטש. צום סוף האָבען זיך אַריינגעלעגט מענשען (אומעטום וואַקסען אויס „מענשען"!) און מען האָט זיי צונומען, און מען האָט געמאַכט שלום, און מען האָט זיך אָנגעהויבען דינגען, און מען האָט זיך אויסגעגלייכט מיט'ן מקח, און מען האָט געשיקט נאָך בראָנפען, און מען האָט געטרונקען לחיים. מען האָט אונז געווינשעוועט, מיר זאָלען פאָהרען געזונד און קומען געזונד און מאַכען גוטע געשעפטען און פערדינען אַ סך געלד און קומען צו־ריק, אם ירצה השם...

— פּאַוואָלי! ניט אַזוי גיך קומט מען צוריק פון אַמעריקאַ, — זאָגט מיין ברודער אליהו, און עס פערבינדט זיך אַ שמועס וועגען אַמע־ריקאַ. הערש לייב דער מעלאַניק ווינשט זיך אַזאַ שטיק געלד, ווי מיר וועלען אַלע, אם ירצה השם, קומען צוריק פון אַמעריקאַ. ווען ניט דער „פּריזיווו", וואָלט ער זיין פּיני'ן, זאָגט ער, ניט געלאָזט פאָהרען קיין אַמעריקאַ. אַמעריקאַ, זאָגט ער, איז פּע! פרעגט איהם זולי דער שניידער, ער זאָל קיין פּעראַיבעל ניט האָבען, מיט וואָס איז אַמעריקאַ פּע? ענטפערט איהם הערש לייב: דערפאַר ווייל אַמעריקאַ איז אַ פּאַס־קודנע לאַנד. פרעגט איהם ווידער אַמאָל זולי דער שניידער, ער זאָל קיין פּעראַיבעל ניט האָבען, פון וואַנען ווייסט ער, אַז אַמעריקאַ איז אַ פּאַסקודנע לאַנד? ענטפערט איהם הערש לייב, אַז ער פערשטעהט דאָס

על פי שכל. זאָגט איהם זילי, ער זאָל איהם געבען צו פערשטעהן דעם שכל. הויבט אָן הערש לייב מעלאַניק צו שטאַמלען מיט דער צונג, גע־בען צו פערשטעהן על פי שכל, נאָר עס קלעפּט זיך ניט א וואָרט צו א וואָרט, מחמת ער איז שוין א ביסעל אונטער'ן גלעזעל. אלע זענען אונטער'ן גלעזעל. אלע פיהלען זיך גוט, אויסגעצייכענט גוט. איך אויך. נאָר די מאַמע מיינע בעהאַלט אלע מינוט דאָס פּנים אין פאַרטוך און ווישט די אויגען. מיין ברודער אליהו קוקט אויף איהר און זאָגט צו איהר שטילערהייד:

— גזלנ'טע! דו האָסט קיין רחמנות ניט אויף די אויגען! דו קוי־לעסט אונז!...

ד.

איצט האָט זיך אָנגעהויבען א נייע חתונה — געזעגענען זיך. פון שטוב צו שטוב געהען מיר זיך געזעגענען. מיר זענען שוין געווען ביי אלע אונזערע קרובים, שכנים און בעקאַנטע. ביי אונזער מחותן, יונה דעם בעקער, האָבען מיר פערבראַכט א גאַנצען טאָג. אונזערע מחותנים האָבען געמאַכט פאַר אונז א וואַרמעס, צונויפגערופען די משפּחה, געשטעלט ביער צום טיש. מיך האָט מען אוועקגעזעצט בעזונ־דער מיט מיין שוועגערינס שוועסטערל. אלטע הייסט זי. איך האָב אייך שוין אמאָל דערצעהלט פון איהר. זי איז עלטער פון מיר מיט א יאָהר און טראָגט צוויי צעפּלעך צונויפגעדרעהט פון אונטען ווי א בייגעל. מען האָט זי מיר אמאָל געערעדט פאַר א כלה. פון דעמאָלט אָן, אז מען זעהט אונז ביידען, רופט מען אונז: „די חתן־כלה". פונדעסטוועגען שעמען מיר זיך ניט ריידען צווישען זיך. זי פרעגט ביי מיר, אויב איך וועל נאָך איהר בענקען? — געוויס וועל איך נאָך איהר בענקען! נאָכ־דעם פרעגט זי מיך, אויב איך וועל איהר שרייבען בריוולעך פון אמע־ריקא? — געוויס וועל איך איהר שרייבען בריוולעך פון אמעריקא!

— ווי אזוי וועסטו שרייבען? דו קענסט דען שרייבען?

— א טייערע מציאה אין אמעריקא זיך אויסלערנען שרייבען! — זאָג איך און האַלט די הענד אין די קעשענעס. אלטע קוקט אויף מיר און שמייכעלט. איך ווייס וואָס זי שמייכעלט. זי מאַכט זיך א האַריץ. זי איז מיר מקנא וואָס איך פאָהר, און זי ניט. אלע זענען מיר מקנא, אפילו יאָסי דעם נגיד'ס יונגעל, העניך מיט'ן אויגעל, זאָל מיך קענען

דערטרינקען אין אַ לעפעל וואַסער! ער שטעלט מיך אָב און מאַכט צו מיר מיט׳ן אויגעל:

— העָר נאַר, דו, דו פאָהרסט קײן אַמעריקאַ?

— יאָ, איך פאָהר קײן אַמעריקאַ.

— וואָס וועסטו דאָרטען טהון? געהן איבער די הײזער?

זײן גליק, וואָס מײן ברודער אליהו איז דערבײ גישטאַ. ער וואָלט איהם געגעבען אַ „געהן איבער די הײזער״!... איך וויל זיך מיט איהם ניט אָנהויבען, מיט אַזאַ לאָבוס. איך וויז איהם נאַר אַ צונג און לויף אַוועק צו אונזער שכנה פּעסי זיך געזעגענען מיט איהר חאַליאַסטרע. אַ היבשע חאַליאַסטרע. איך האָב אײך שוין אַמאָל דערצעהלט פון זײ. אַכט שטיק, אײנס אין אײנס. אַלע אַכט רינגלען מיך אַרום. זײ פרעגען מיך, צי בין איך צופריעדען, וואָס איך פאָהר קײן אַמעריקאַ? אַ שענע מעשה, נאַר אַ קורצע! וואָס טויג מיר גרוים — זײ זענען מיר גוט מקנא. מעהר פון אַלע איז מיר מקנא הערשעל. אָט דער, וואָס מען רופט איהם „ושתי״, דערפאַר וואָס ער האָט אַ גאָלי אויפ׳ן שטערן. ער לאָזט פון מיר קײן אויג ניט אַראָב. ער זיפצט און זאָגט צו מיר: „דו וועסט זיך עס אָנזעהען אַ וועלט!״

יאָ, איך וועל זיך אָנזעהען אַ וועלט! ווי דערלעבט מען שוין!...

ה.

שוין געקומען לײזער מיט די „אָדלערס״. דרײ ברענענדיגע פערד! זײ קענען ניט אײנשטעהן אויף אײן אָרט. אָדער זײ טופען מיט די פיס, אָדער זײ פאַרשקען מיט די נאָזלעכער, און בעשפּריצען מיר דאָס פּנים. איך ווײס ניט וואָס איך זאָל טהון פריהער: צי איך זאָל קוקען אויף די פערד, צי איך זאָל העלפען טראָגען די פעקלעך מיט די קישענס און וואָגען אַרײן. איך קען בעשטעהן בײדע זאַכען: איך שטעה בײ די פערד און זעה, ווי מע טראָגט די פעקלעך מיט די קישענס. אַ פולער וואָגען מיט פעקלעך און מיט קישענס. אַ גאַנצער באַרג מיט בעטגעוואַנד. שוין צײט אויפצוזעצען זיך און פאָהרען. מיר האָבען פינף און פערציג וויאָרסט צו דער באַהן. אַלע זענען שוין דאָ: איך, און מײן ברודער אליהו, און מײן שוועגערין ברכה, און אונזער חבר פּיני און זײן ווײב טײבעל און די גאַנצע משפחה זײערע: פּיני׳ס טאַטע, הערש לײב מעכאַניק. שניאור דער זײגערמאַכער. פּיני׳ס שוועהר און

שווינגער, דער מילנער מיט דער מילנערקע. און דער מוהמע קריינים טאָכטער מיט׳ן פּייגעלש פּנים, און אפילו דער אַלטער זיידע רב העסי איז אויך געקומען אָנזאָגען פּיני׳ן, ווי אַזוי ער זאָל זיך פיהרען אין אַמעריקאַ. פון אונזער משפחה זענען געווען נור אונזערע מחותנים, יונה דער בעקער מיט זיינע בנים. אַנ׳עבירה, וואָס איך האָב אייך ביז אַהער נאָך נישט בעקענט מיט זיי. איצט איז ניט די צייט. מיר פאָהרען קיין אַמעריקאַ. אַלע דרעהען זיך אַרום אונז, קוקען אויף אונז, גיבען אונז עצות, מיר זאָלען זיין געהיט פאַר גנבים.

— אין אַמעריקאַ איז נישטאָ קיין גנבים.

אַזוי זאָגט מיין ברודער אליהו און טאַפּט זיך ביי דער קעשענע, וואָס די מאַמע האָט איהם איינגענייהט אין אַזאַ אָרט, וואָס קיין גנב אין דער וועלט וועט ניט איינפאַלען, אַז דאָרט זאָל זיין אַ קעשענע. דאָרט ליעגט דאָס גאַנצע געלד, וואָס מיר האָבען אָבגעלייזט פאַר אונזער האַלבע דירה. אַפּנים ס׳איז דאָרט אַ היבשע פּויטיקע. וואָרום אַלע פרעגען איהם צי האָט ער חאָטש גוט בעהאַלטען דאָס געלד?

— גוט! גוט! האָט קיין יסורים ניט! — זאָגט מיין ברודער אליהו. עס איז איהם שוין פּשוט נמאס געוואָרען איטליכען בעזונדער אָבגעבען דין וחשבון פאַר׳ן געלד. דער עולם הויבט אָן זאָגען, מע זאָל זיך געזעגענען. אַלע הויבען אָן זיך גרייטען צום געזעגענען. מע טהוט זיך אַ חאַפּ — נישטאָ די מאַמע! וואו איז די מאַמע? קיינער ווייסט ניט, וואו איז די מאַמע! מיין ברודער אליהו איז אויסער זיך. אונזער חבר פּיני האָט אינגאַנצען פערלאָרען דאָס האַלז-טיכעל. לייזער טרייבט האַלז און נאַקען. ער זאָגט, אַז מיר קענען פערשפּעטיגען די באַהן. שאַט! אָן געהט די מאַמע. דאָס פּנים איז איהר רויט. די אויגען פערשוואָלען. מיין ברודער אליהו פאַלט צו צו איהר.

— וואָס איז מיט דיר? וואו ביסטו געוועזען?

— אויפ׳ן הייליגען אָרט, זיך געזעגענען מיט׳ן טאַטען...

מיין ברודער אליהו קערעוועט זיך אָב אָן אַ זייט. אַלע בלייבען שטעהן אָהן לשון. זינט מיר פאָהרען קיין אַמעריקאַ איז דאָס ערשטע מאָל, וואָס דער טאַטע קומט מיר אויפ׳ן זינען. עס טהוט מיר אַ צופּ בייםˇ האַרצען. איך טראַכט מיך: „אַלע פאָהרען קיין אַמעריקאַ, און דער טאַטע נעבעך בלייבט דאָ, אויפ׳ן הייליגען אָרט, איינער אַליין״... לאַנג טראַכטען לאָזט מען מיר ניט. מען טהוט אויף מיר אַ הוק און מע הייסט מיר קריכען אויפ׳ן וואַגען. ווי אַזוי קען איך קריכען אויף אַזאַ

הויכען וואָגען מיט אַזאַ באַרג מיט בעטגעוואַנד? ס׳איז דאָ אַן׳עצה: לייז־ זער שטעלט מיר אונטער זיינע ברייטע פּלייצעס. פלוצלונג ווערט אַ קושעריי מיט אַ געוויין, אַ יללה. ערגער ווי תשעה־באב. מעהר פון אַלע וויינט די מאַמע. זי פאַלט אונזער שכנה פּעסי אויפ׳ן האַלז און זאָגט: „איהר זענט מיר געווען אַ שוועסטער. געטרייער פון אַ שוועס־ טער!"... אונזער שכנה פּעסי וויינט ניט, נאָר איהר גראָבער גייִדער טרייסעלט זיך און גרויסע טרעהרען ווי באָב קייקלען זיך איבער איהרע פעטע גלאַנצענדיגע באַקען. אַלע האָבען זיך שוין צוקושט, נאָר פּיני נאָך ניט. זעהען פּיני׳ן קושען זיך דאַרף מען נישט קיין טהעאַטער. מחמת ער האָט אַ נידעריגע ראיה, טרעפט ער ניט וואו מען דאַרף. אָדער ער קושט אין באָרד אַריין, אָדער אין שפּיץ נאָז, אָדער ער טהוט זיך גאָר אַ בוצקע אין שטערן. דערצו האָט ער אַ טבע, אַז ער געהט, שפּרינגט ער אונטער און פערטשעפּעט זיך ביי זיינע אייגענע פיס. איך זאָג אייך, פון פּיני׳ן קען מען בלייבען אָהן אַ בויך לאַכענדיג. דאַנקען השם יתברך, מיר זיצען שוין אין וואָגען. דאָס הייסט, איך האָב געוואָלט זאָגען אויפ׳ן וואָגען. אויבען אָן אויף די קישענס און צווישען די קישענס זיצען: די מאַמע, ברכה און טייבעל. פּאָריטש (אַקעגען) — מיין ברו־ דער אליהו און אונזער חבר פּיני; איך מיט לייזער׳ן — אויף דער קעל־ ניע. די מאַמע וויל אפילו, איך זאָל מיך אַוועקזעצען ביי איהר צופו־ סענס. זאָגט אָבער מיין ברודער אליהו, אַז אויף דער קעלניע וועט מיר זיין בעסער. געוויס וועט מיר זיין בעסער! אויף דער קעלניע זעה איך פאַר זיך די גאַנצע וועלט און די גאַנצע וועלט זעהט מיך. לייזער נעהמט זיך צו דער בייטש. דער עולם געזעגענט זיך נאָך. די ווייבער וויינען.

— זייט געזונד!

— פאָהרט געזונד!

— שרייבט אונז פון אייער געזונד!

— זייט מצליח!

— פערגעסט אונז ניט!

— שרייבט אַלע וואָך! למען השם, יעדע וואָך אַ בריעף!

— לאָזט גריסען משה׳ן, מיט בתיה׳ן, מיט מאיר׳ן, מיט זלאַ־ טען, מיט חנה פערלען, מיט שרה רחל׳ען, מיט זייערע קינדער.

— גאָר פריינדליך! זייט געזונד! זייט געזונד!

אַזוי שרייען מיר אַלע פונ׳ם וואָגען אַרויס, און איך וואָלט געמעגט שווערען, אַז מיר פאָהרען שוין. לייזער האָט געשמעקט אַלע דריי אָד־

לערם צו רעכטע שמיץ. איינעם האט ער מכבד געווען מיט'ן שטעקען אחוץ. די רעדער קאטשען זיך. מיר שאקלען זיך און העצקען זיך. איך שפרינג אונטער אויף דער קעלניע און פאל שיער נישט אראב פאר פרייד. עס קיצעלט מיך, עס גענזעלט מיך אין האלז. עס גלוסט זיך מיר זינ־גען. מיר פאהרען, מיר פאהרען, מיר פאהרען קיין אמעריקא!

מיר גנב'נען די גרענעץ.

מיר גנב'ענען די גרעניץ.

א.

פאָהרען מיט דער באַהן איז אַ גן־עדן! מיט דער פוהר איז אויך ניט שלעכט, נאָר סע טרייסעלט, און די זייטען טהוען נאָכדעם וועה סכנות. לייזערס פערד פליהען טאַקע ווי די אָדלערס, פונדעסטוועגען האָבען מיר זיך גענוג געשלעפט ביז מיר זענען געקומען צו דער סטאַנציע. און אַז מיר זענען געקומען צו דער סטאַנציע, האָבען מיר נישט געקענט אַרוים. מיר איז געווען גרינגער פון אַלעמען, איך בין דאָך געזעסען מיט לייזער'ן אויף דער קעלניע. האַרט איז טאַקע געווען, און די ביינער האָבען גוט וועה געטהון. דערפאַר האָט מען אָבער געקענט אַראָבשפּרינגען אין איין מינוט. זיי האָבען שוין ניט געקענט שפּרינגען. איהר ווייסט דאָך ווער: מיין ברודער אליהו מיט מיין שוועגערין ברכה, אונזער חבר פּיני מיט זיין ווייב טייבעל און די מאַמע מיינע. ערגער פון אַלע איז געווען די ווייבער. זיי זענען אַריין און פערהרוזנעט געוואָרען! מען האָט פריהער בעדאַרפט אַרויסוואַרפען פונ'ם וואָגען אַלע פּעקלעך מיט'ן גאַנצען בעטגעוואַנד, און ערשט נאָכדעם שלעפּען די ווייבער איינציגווייז. און דאָס האָט אַלץ געטהון לייזער. ער איז טאַקע אַ בייזער יוד און שעלט מיט טויטע קללות. ער איז אָבער אַן ערליכער, אַ געטרייער בעל־עגלה. אַן עבירה, וואָס ער האָט אונז אָבגעוואָרפען מיט די פּעקלעך און מיט'ן בעטגעוואַנד אויף דער סטאַנציע פון דער באַהן. און אַליין איז ער אַוועק זוכען פּאַרשוינען אויף צוריק. מיר זענען געבליבען אָהן איהם עלענד, ווי אויפ'ן וואַסער. ערשטענס האָט אונז דער גוי פון דער באַהן אָנגעטהון צרות. ער האָט זיך געטשעפּעט צו אונז פאַר די פּעקלעך. און ניט אַזוי פאַר די פּעקלעך, ווי פאַר'ן בעטגעוואַנד. זיין עסק, וואָס מיר פיהרען אַ סך קישענס. די מאַמע רעדט צו איהם מיט גוטען. זי זאָגט איהם, אַז מיר פאָהרען קיין אַמעריקאַ. ווערט ער גזלן

און זאָגט אונז, אַז מיר זאָלען פאָהרען אין אַזאַ אײַן אָרט, וואָס איך שעם מיך אויסצוזאָגען.

— מען דאַרף מיט'ן ערל שלאָגען בלאַט, איהם עפּיס נתנ'ען אויף דער יד...

אַזוי זאָגט מײַן ברודער אליהו צו אונזער חבר פּיני. אונזער חבר פּיני איז אונזער פיהרער, אונזער קאָפּ. ער קאָן רײַדען גוט רוסיש. אַ חסרון, וואָס ער איז אַ ביסעל צו אַ היציגער. מײַן ברודער אליהו איז אויך אַ גוטער כעסן, אָבער ניט אַזוי היציג ווי פּיני. באַלד צינדט ער זיך אָן ווי אַ פײַער און זידעלט זיך. ער געהט צו צום גוי און טהוט מיט איהם אַ שמועס אויף רוסיש. איך גיב אײַך איבער מיט זײַן רוסישער שפּראַך און זעץ עס אײַך באַלד איבער אויף אונזער לשון:

— סלוחאַי נאָ, טשאָלאָוויקו! טשאָרט טאָבי נע וויאָוו קאַק מי פּאָיעחאַלי וו'אַמעריקו איז מנאָזשעסטווענע טשיסלאָ פּאָדושקי אי פּאָדושעטשקו קאַטאָרע מי טאָבי דאַל נאַ וואָדקע אי מאַלטשי סווינִיאַ!

אויף יודיש קומט דאָס אויס אַ סך שענער:

— הער נאַר, דו מענטשעל! דער שוואַרץ יאָהר וועט דיך ניט נעהמען, וואָס מיר פאָהרען קײַן אַמעריקאַ מיט אַ סך קישענס און קישעלעך, פאַר וועלכע מיר געבען דיר אַ טרונק בראָנפען — און שווײַג, חזיר!

אודאי האָט איהם דער גוי ניט אָבגעשוויגען. ער האָט איהם אָנגערופען מיט אַלערלײַ נעמען: „יוד האַלאַמיזז!“ „הינטישע מאָרדע!“, „חזיר'שער אויער!“, „פאַהאַנער גלויבען!“. מיר האָבען מורא געהאַט פאַר אַ סקאַנדאַל, פאַר פּאָליציע. מײַן מאַמע האָט שוין געבראָכען די הענד, געוויינט פאַר פּיני'ן:

— ווער האָט דיך געבעטען, זאָלסט אַרויס מיט דײַן צונג בעוויזען, אַז דו קענסט?

— האָט קײַן מורא ניט, דער ערל וועט נעהמען אַ חצי רו"כ, און מען וועט זיך איבערבעטען.

כך הוה. זיי האָבען זיך טאַקע איבערגעבעטען. פּיני האָט ניט אויפגעהערט צו שיטען מיט רוסיש. דער ערל האָט ניט אויפגעהערט צו שעלטען און האָט איבערגעטראָגען אַלע פּעקלעך מיט אַלע קישענס אין אַ גרויסע שטוב מיט הויכע פענסטער, וואָס מען רופט דאָס „וואָקזאַל“. און ערשט דאָ הויבט זיך אָן די רעכטע חתונה. וואָס איז שוין ווײַטער? דער גוי זאָגט, אַז מען וועט אונז ניט אַרײַנלאָזען אין וואַגאָן אַרײַן מיט

אזוי פיעל קישענס און מיט אזוי פיעל שמאטעס (דאס מיינט ער אפנים די קאלדרעס. א ביסעל צוריסען דער אונטערשלאג, זעהט זיך ארויס די וואטען, הייסט דאס שוין ביי איהם שמאטעס!). עס בלייבט, מען זאל געהן צום „נאטשאלניק״. ווער זאל געהן? געוועהנטליך, פיני! פיני געהט מיט'ן גוי צום „נאטשאלניק״, איך געה זיי נאך. מיט'ן „נאטשאלניק״ שטעלט זיך אוועק פיני אויסטענה'ן שוין גאר מיט אנ'אנדער לשון. ער בייזערט זיך שוין ניט אזוי שטארק, נאר ער רעדט און מאכט מיט די הענד. ער זאגט איהם עפיס מאדנע ווערטער, וואס איך האב זיי קיינמאל ניט געהערט: „קאלומבוס״... „ציוויליזאציע״... „אלעקסאנדער פאן הומבאלד״... „סלאנימסקי״... „מאטעמאטיקע״... די איבעריגע ווערטער האב איך שוין פערגעסען. דער „נאטשאלניק״ האט איהם גוט אויסגעהערט, אנגעקוקט און אבגעשוויגען. אפנים, אז פיני האט איהם גוט דערלאנגט! פונדעסטוועגען האט דאס אויך ניט געהאלפען. מען האט געמוזט אוועקגעבען דאס גאנצע בעטגעוואנד אין באגאזש און ארויסנעהמען א קוויטאנציע. די מאמע איז געווען אויסער זיך: אויף וואס וועלען מיר שלאפען?

ב.

די מאמע האט זיך אומזיסט געזארגט: אויף וואס וועלען מיר שלאפען? איך בין אייך שוין מוחל דאס שלאפען. איך וואלט א בעלן געווען, ס'זאל חאטש זיין וואו צו זיצען. ווי אויף צו להכעיס, איז אין וואגאן אזוי איינג, אז מען קען דערשטיקט ווערען. אחוץ אונז פאהרען נאך א סך פארשוינען, יודען און קריסטען, און מען שלאגט זיך פאר די ערטער. איבער'ן בעטגעוואנד האבען מיר פערשפעטיגט אלע בעסטע ערטער. מיר האבען קוים בעזעצט די ווייבער מיט די פעקלעך אויף דער ערד. די מאמע אין איין זייט וואגאן, ברכה און טייבעל אין דער אנדערער זייט וואגאן. אז זיי ווילען ריידען, מוזען זיי שרייען הויך איבער'ן גאנצען וואגאן. לאכט מען פון זיי. מיין ברודער אליהו און אונזער חבר פיני זענען געבליבען הענגען ווי אין דער לופטען, ניט אהין, ניט אהער. פיני איז בלינד, חאפט ער אלע מאל א קלאפ אין שטערן. און איך? פאר מיר זארגט אייך נישט. מיר איז גוט. מיר איז אויסגעצייכענט. מען קוועטשט מיך טאקע פון אלע זייטען. איך שטעה אבער ביי א פענסטער. דאס, וואס איך זעה, האט איהר געוויס קיינמאל ניט גע-

זעהן. פאַר מײַנע אױגען פליהען שטיבער, װיאָרסטען, בױמער, מענשען, פעלדער, װעלדער — ס'איז ניט צו בעשרײַבען! און װי אַזױ פליהט די באַהן! און װי אַזױ קלאַפּען די רעדער! װי אַזױ טראַסקעט דאָס! װי אַזױ פײַפט דאָס! װי אַזױ קװיטשעט דאָס! די מאַמע האָט מורא, איך זאָל ניט אַרױספאַלען דורכ'ן פענסטער, שרײַט זי אַלע מינוט אױף אַ קול: „מאָטעל! מאָטעל?“ און עפּעס אײנער אַ פּריצ'ל מיט בלױע ברילען קרימט איהר איבער און זאָגט איהר נאָך מיט'ן אײגענעם נגון: „מאָטעל! מאָטעל?“ אַלע קריסטען לאַכען. די יודען מאַכען זיך ניט װיסענדיג. די מאַמע הערט זײ אודאי װי דעם פאַר-אַ-יאָהריגען שניי. זי הערט ניט אױף צו שרײַען: „מאָטעל! מאָטעל?“ װאָס װיל זי װײַטער? זי װיל, איך זאָל עפּעס נעהמען אין מױל אַרײַן. מיר פיהרען מיט זיך פון כל טוב: רעטעך, און ציבעלעס, און קנאָבעל, און גרינע אוגערקעס, און האַרטע אײער, אױף יעדען אײנציגען אַנ'אײ. איך האָב שױן לאַנג נישט אַזאַ הנאה געהאַט פונ'ם עסען. אַ ביסעל האָט אונז פערשטערט די סעודה טאַקע פיני אַלײן. ער דאַרף זיך אַנגעהמען דעם יודענס קריװדע. ער קען ניט לײַדען למאי די קריסטען לאַכען, װאָס מיר עסען ציבעלקעס מיט קנאָבעל. ער ציהט זיך אױס װי לאַנג ער איז און רופט זיך אָן צום פּריצ'ל, װאָס מיט די בלױע ברילען אױף זײַן רוסישער שפּראַך:

— אַ קאַק װי קושאַיעטע סװיניאַ? (און אַז איהר עסט חזיר?)

די דאָזיגע װערטער האָבען דערלאַנגט די קריסטען ביז'ן בײַן אַרײַן. אײנעם פון זײ האָט דאָס אַפּנים אַנגענומען בײַ דער לעבער. ער האָט זיך אױפגעכאַפּט און האָט אַראָבגעלאָזט אונזער חבר פיני'ן אַ פּאַטש, אַז עס האָט געגעבען אַ קלונג. פיני האָט פײַנט אָבשװײַגען. ער האָט איהם געװאָלט געבען צװײ צוריק. איז ער דאָך אָבער בלינד. טרעפט ער אין אַנ'אַנדער קריסט. אַ גליק, װאָס עס קומט אַרײַן דער קאָנדוקטאָר מיט'ן אָבער-קאָנדוקטאָר, און עס װערט אַ טומעל, אַ מהומה. אַלע רײדען. די יודען קלאָגען זיך אױף די קריסטען. אײנעם האָט מען אָבגעקװעטשט אַ פינגער פון פוס מיט אַ טשעמאָדאַן. אײנעם האָט מען אַרױסגעװאָרפען דאָס היטעל דורכ'ן פענסטער. די קריסטען שרײַען: ס'אַ ליגען! ס'אַ בלבול! די יודען שטעלען עדות, און דוקא צװײ קריסטען. אײנער פון זײ איז אַ גלח. אַ גלח װעט ניט זאָגען קײן ליגען. די קריסטען זאָגען, אַז די יודען האָבען אונטערגעקױפט דעם גלח. דער גלח האַלט אַ גאַנצע דרשה. עס לױפען אָב אַזױ עטליכע סטאַנציעס. אױף

יעדער סטאנציע לייריגט אוים דער וואגאן א פאר פארשווינדלעך. עס ווערט אלע מאל גראמער. אונזערע ווייבער זיצען שוין ווי די פריצות אויף די בייגק מיט זייערע פעקלעך. מיין ברודער אליהו און אונזער חבר פיני האבען זיך מחיה געווען. זיי האבען די בעסטע ערטער. ערשט דא דערזעהט טייבעל, אז ביי איהר מאן פיני איז אויפגעלאפען א באק און מען קען דערקענען פינגער. טייבעל איז אוים מענש. זי האט אויף איהם רחמנות. פיני שווערט איהר, אז ער פיהלט ניט קיין זאך. ער פיהלט נאר, ווי סע שמארצט. ס'וועט באלד איבערגעהן. ער האט פיינט ריידען פון אזעלכע זאכען. ער רעדט בעסער מיט די יודען. ער פרעגט זיי, וואוהין זיי פאהרען. א סך פון זיי פאהרען קיין אמעריקא. דערהערט, אז קיין אמעריקא, ווערט אויף אונז א גדולה.

— ס'טייטש, וואס־זשע האט איהר געשוויגען ביז אהער? מיר פאהרען דאך אויך קיין אמעריקא!

אזוי זאגט זיי פיני, און מיר ווערען גיך בעקאנט. מיר ווייסען אלע פון וואסער א שטאדט איטליכער פאהרט און צו וועמען.

— איהר קיין ניו־יארק? מיר קיין פילאדעלפיע!

— וואס איז דאס פילאדעלפיע?

— אויך א שטאדט, ווי ניו־יארק.

— פאוואלי, האלט זיך איין! פילאדעלפיע קענען ניו־יארק איז אזוי ווי אייישישאק קעגען ווילנא, דראזשנע קעגען אדעס, אטוואצק קעגען ווארשוי, כעמיאנאוקע קעגען פעטערבורג, קאזעלעץ קעגען חארקאוו...

— טע־טע־טע! איהר זענט דאך עפעס אויסגעווען א וועלט, קיין עין־הרע!

— לאס איך עס פערמאגען! אויב איהר ווילט, וועל איך אייך אויסרעכענען אלע שטעדט, וואס איך בין דארט געווען...

— דאס לאזט איבער אויף שבת. זאגט בעסער, יודען, וואס טהו איך מיט דער גרעניץ?

— איהר וועט טהין דאס, וואס מיר טהוען, דאס וואס אלע טהוען.

דא רוקען זיך צונויף אלע יודען אינאיינעם און מען שמועסט וועגען גנב'ענען די גרעניץ. איך פערשטעה ניט, וואס הייסט דאס „גנב'ענען די גרעניץ"? מיר זענען דען גנבים? — וועמען פרעגט מען? די מאמע איז א יודענע. וואס ווייסט א יודענע? מיין ברודער אליהו האט פיינט,

אַז מען דולט איהם אַ קאָפּ. אַ יונגעלע ווי איך, זאָגט ער, דאַרף זיך נישט אַריינמישען צווישען גרויסע. פּיני איז פערטראָגען. ער רעדט. אַלע ריידען. איטליכער דערצעהלט אַנ'אַנדער מעשה פון אַנ'אַנדער גרע־ניץ. איינער זאָגט, אַז די בעסטע גרעניץ אויף צו גנב'ענען איז נאָוואָ־סעליץ. דער אַנדערער זאָגט, אַז אויף בראָד איז בעסער ווי אומעטום. קומט צוגעהן אַ דריטער און זאָגט, אַז אונגעני איז אויך ניט שלעכט. ווערט אַ געלעכטער: „אונגעני אויך מיר אַ גרעניץ! רומעניען אויך מיר אַ לאַנד! ימח שמם זאָלען זיי ווערען מיט זייער לאַנד און מיט זייער גרעניץ!"...

— שאַט! מיר זענען שוין ביי דער גרעניץ!...

ג.

„די גרעניץ". האָב איך געמיינט, איז מיט הערנער. צום סוף — גאָרנישט: די אייגענע הייזער, די אייגענע יודען מיט די אייגענע גוים, וואָס ביי אונז. אפילו אַ מאַרק מיט קלייטען מיט שטעלעכלעך, אַלצדינג אַזוי ווי ביי אונז. מיין שוועגערין ברכה און אונזער חבר פּיני'ס ווייב טייבעל זענען געגאַנגען אין מאַרק איינקויפען. איך וויל אויך מיט זיי געהן — לאָזט מיך די מאַמע ניט אָב פון זיך אויף איין מינוט. זי האָט מורא, מען זאָל מיך ניט אַוועק'גנב'ענען סאַמע ביי דער גרעניץ. מיין ברודער אליהו און אונזער חבר פּיני זענען נישטאָ. זיי דרעהען זיך אַרום מיט פרעמדע יודען, וואָס איך קען זיי ניט. די מאַמע זאָגט, אַז דאָס זענען אַגענטען. די אַגענטען וועלען מיט אונז גנב'ענען די גרעניץ. איי־נער זעהט טאַקע אויס ווי אַ גנב. אַ גרינע קאַפּאָטע, אַ ווייסער שירם, און אויגען גנב'ישע. דער אַנדערער איז דוקא אַ פיינער מענש מיט אַ קאַפּעליוש. און אַ יודענע דרעהט זיך אויך אַרום אין קאָהן. די יודענע ווייזט אויס אַ פרומע, אַנ'עהרליכע. זי טראָגט אַ שייטעל אויפ'ן קאָפּ און רעדט מיט גאָט. זי פרעגט די מאַמע, וואו וועט זי בענשען ליכט, אויב מיר האַלטען דאָ שבת? די מאַמע זאָגט, אַז מיר האַלטען ניט קיין שבת. שבת וועלען מיר שוין, זאָגט זי, מיט גאָטס הילף זיין אויף יע־נער זייט. די יודענע מאַכט אַ פרום פּנים און זאָגט: אמן, רבונו־של־עולם! זי האָט אָבער מורא, זאָגט זי, אַז מען פיהרט אונז אין באָד אַריין. די אַגענטען, זאָגט זי, וואָס מיר האַנדלען מיט זיי, זענען פּראָס־טע גנבים. זיי וועלען אויסנאַרען ביי אונז דאָס געלד, זאָגט זי, און

וועלען אונז אריינפיהרען אין א בלאָטע אריין. אויב מיר ווילען, זאָגט זי, גנב׳ענען די גרעניץ, זאָלען מיר גנב׳ענען מיט איהר, וועט אונז זיין, זאָגט זי, אז וואויל און גוט!... אזוי? איז זי, הייסט עס, אויך א גנבטע? הייגט וואָס טראָגט זי א שייטעל און רעדט מיט גאָט?....

שוין געקומען מיין ברודער אליהו מיט אונזער חבר פיני. ביידע זענען עפּעס שטארק צוטראָגען. אפנים, זיי האָבען זיך צוקריגט? איי-נער זאָגט אויפ׳ן אנדערן, אז איבער איהם וועלען מיר דאָ מוזען שבת האלטען. שבת האלטען אליין איז נאָך גאָרנישט. מיר ווערען געוואָהר, אז ביידע אגענטען האָבען זיך בעריהמט, אז מען וועט אונז מסר׳ן, אז מיר ווילען גנב׳ענען די גרעניץ. ביז עפּעס וואָס — די מאמע וויינט דערוויילע. מיין ברודער אליהו בייזערט זיך אויף איהר, וואָס זי מאכט א תל פון די אויגען. איבער איהרע אויגען, זאָגט ער, וועט מען אונז אלעמען נישט אריינלאָזען קיין אמעריקא! מיין ברודער אליהו און פיני הערען אויף צו האנדלען מיט די אגענטען. זיי זאָגען: אנ׳עק, מיר פאָהרען ניט קיין אמעריקא און גנבענען ניט די גרעניץ! מיר רייסט זיך אָב אין הארצען. איך מיין, ס׳איז טאקע אנ׳אמת. צום סוף איז דאָס נאָר א מאניכאָרנע. פיני׳ס קאָפּ! דאָס האָבען זיי אומיסטנע אזוי גע-זאָגט, בכדי זיך אָבטשעפּען פון די אגענטען. און מיר האָבען גענומען האנדלען מיט דער יודענע. די יודענע האָט גענומען אנ׳אויפגאָב און האָט אונז געזאָגט, מיר זאָלען זיין גרייט אויף היינט ארום האלבע נאכט. די נעכט זענען פינסטערע נעכט. סוף חודש. אויסגעצייכענט גוט אויף צו גנב׳ענען די גרעניץ. איך וואָלט שוין געוואָלט דערלעבען זעהן, וואָס הייסט דאָס „גרעניץ" און ווי אזוי וועלען מיר דאָס גנב׳ענען?

ד.

א גאנצען טאָג זענען מיר געווען בעשעפטיגט מיט די זאכען. מיר האָבען אלצדינג בעדארפט איינפּאקען און אוועקגעבען דאָס דער יודענע. די זאכען וועט זי אונז איבערפעקלען נאָכדעם. דער עיקר איז ביי איהר, זאָגט זי, די נפשות. און זי זאָגט אונז אָן, ווי אזוי מיר זאָלען זיך פיה-רען. אז ס׳וועט ווערען, זאָגט זי, האלבע נאכט, זאָלען מיר ארויסגעהן אונטער׳ן שטאָדט. דאָרט איז פאראן, זאָגט זי, א בערגעל. זאָלען מיר, זאָגט זי, דאָס בערגעל דורכלאָזען, און נעהמען זיך לינקס. און געהן און געהן, ביז מיר וועלען דערזעהן נאָך א בערגעל. פון דעם

בערגעל זאָלען מיר זיך נעהמען, זאָגט זי, רעכטס, און געהן אַזוי לאַנג, ביז מיר וועלען קומען צו אַ שײַנקעל. אין שײַנקעל זאָל אַרײַנגעהן נור אײַנער פון אונז, ניט אַלע. אין שײַנקעל וועלען מיר טרעפען, זאָגט זי, צוויי ערלים טרינקען בראָנפען בײַ אײן טישעל, זאָלען מיר צוגעהן, זאָגט זי, צו די ערלים און אַ זאָג טהון „חימאָוואַ“ — איז שוין גענוג. ווײַבאַלד זיי וועלען דערהערען, זאָגט זי, דאָס וואָרט „חימאָוואַ“ (ס'איז איהר נאָמען), אַזוי וועלען זיי אויפשטעהן און געהן מיט אײַך ביז'ן וועלדעל. אין וועלדעל וועלען אויף אײַך וואַרטען נאָך פיער גוים. טאָמער וועלען זיי שלאָפען, זאָלט איהר זיי אויפוועקען. אין וועלדעל אַז איהר וועט געהן, זאָלט איהר, זאָגט זי, זײַן שטיל, קײַן פּיפּס ניט אַרויסלאָזען, מען זאָל חלילה ניט דערהערען און אויסשיסען. אויף יעדען טריט, זאָגט זי, איז דאָ אַ סאָלדאַט מיט אַ ביקס און שיסט... פון וועלדעל, זאָגט זי, וועלען אײַך שוין די ערלים אַרויספיהרען אויפ'ן רעכטען וועג, באַרג אַראָב און אָט זענט איהר שוין אויף יענער זײַט...

מיר איז די מעשה מיט'ן בערגעל, כיט'ן שײַנקעל, מיט'ן וועלדעל שטאַרק געפעלען. די מאַמע האָט אַ ביסעל מורא, ברכה און טײַבעל אויך. מיר לאַכען פון זיי, נקבות ציטערן פאַר אַ קאַץ אויך!...

קוים דערלעבט נאַכט. אָבגעדאַווענט מעריב, אָבגעגעסען וועטשערע, האָבען מיר אָבגעוואַרט ביז עס וועט ווערען רעכט פינסטער. פונקט צוועלף דעם זייגער האָבען מיר זיך אַלע, זאַלבע-זעקסט, געלאָזט אין וועג אַרײַן. פריהער זענען געגאַנגען מיר, מאַנסבילען. נאָך אונז זענען נאָכגעגאַנגען די ווײַבער, ווי געוועהנליך. אַזוי ווי די יודענע האָט נביאות געזאָגט, אַזוי איז טאַקע געווען. אַרויסגעגאַנגען פון שטאָדט, האָבען מיר דערזעהן אַ בערגעל. האָבען מיר דורכגעלאָזט דאָס בערגעל און זיך גענומען לינקס. פון דאָרטען זענען מיר געגאַנגען און דערזעהן נאָך אַ בערגעל. פון דעם בערגעל האָבען מיר זיך גענומען, ווי זי האָט אונז אָנגעזאָגט, רעכטס און זענען געגאַנגען אַזוי לאַנג, ביז מיר האָבען דערזעהן אַ שײַנקעל. אין שײַנקעל איז אַרײַן אײַנער פון אונז. ווער? געוועהנליך, פיני. מיר וואַרטען אַ האַלבע שעה, אַ שעה, צוויי שעה — נישטאָ פיני. הויבען אָן די ווײַבער זאָגען, מען זאָל געהן זעהן, וואו איז פיני? ווער זאָל געהן? מײַן ברודער אליהו. זאָגט די מאַמע: זי וויל ניט. זאָג איך: אָט-אָ געה איך. זאָגט די מאַמע: זי האָט מורא. שאַט! אָט איז פיני. „וואו ביסטו געווען אַזוי לאַנג“? — „אין שײַנקעל“. „וואו זענען די ערלים“? — „זיי שלאָפען“. — „פאַר-

וואס האסטו זיי נישט געוועקט״? — „פון וואנען ווייסט איהר, אז איך האב זיי ניט געוועקט״? — „פארוואס האסטו זיי ניט געזאגט: „חיימא-וואי״? — „פון וואנען ווייסט איהר, אז איך האב זיי ניט געזאגט״? „נו״? — „נו-נו!״ „איז דאך שלעכט״! — „ווער זאגט דען, אז ס'איז גוט״?...

ה.

מיין ברודער אליהו איז טאקע א חכם. ער זאגט, זיי זאלען געהן ביידע אין שיינקעל אריין פרובען זיך נאכמאל אויפוועקען די ערלים, בך-הוה. עס האט ניט גענומען קיין האלבע שעה, מיר טהוען א קוק, זיי געהען מיט די צוויי ערלים. די ערלים זענען נאך פערשלאפען, א ביי-סעל שכור'ליך און שפייען און שעלטען זיך סכנות נפשות. דאס ווארט „טשארט״ ווערט איבערגע'חזר'ט אפשר הונדערט מאל. די ווייבער הויבען אן, דאכט מיר, מורא האבען. איך דערקען נאך זייער זיפצען און זייער קרעכצען און נאך דעם „רבונו-של-עולם״, וואס די מאמע דערמאהנט אלע מינוט שטילערהייד. הויך האט זי מורא. מען הערט ניט פון אונז קיין פיפס. מיר געהען און געהען און מעהר קיין גוים זעהען מיר ניט. וואו זענען די איבעריגע פיער? פלוצלונג שטעלען זיך אב אונזערע צוויי ערלים און רופען זיך אב צו אונז, מיר זאלען זיי זאגען, וויפיעל געלד מיר האבען. עס פאלט אן אויף אונז אזא פחד, אז מיר קאנען ניט ריי-דען קיין ווארט. שטעלט זיך ארויס די מאמע און זאגט, אז מיר האבען נישט קיין געלד. זאגען זיי: ס'א ליגען. אלע יודען האבען געלד. און נעהמען ארויס צוויי לאנגע מעסערס און טראגען אונז צו גלייך צום פנים און זאגען: „וועט איהר אונז נישט אבגעבען באלד אינגאנצען וואס איהר האט, זענט איהר געקוילעטע!״... אלע שטעהען אהן לשון און ציטערן ווי די לעמעלעך. רופט זיך אב די מאמע צו מיין ברודער אליהו, ער זאל אויפבינדען די קעשענע און אבגעבען דאס געלד (דאס איז דאס געלד, וואס מיר האבען אבגעלייזט פאר אונזער האלבע דירה). אין דער מינוט געפעלט מיין שוועגערין ברכה צו פאלען חלשות. דער-זעהן, אז ברכה איז געפאלען, שרייט די מאמע: גוואלד! אויף איהר קוקענדיג, שרייט טייבעל אויך: גוואלד! פלוצלונג — טראך טארע-ראך!!... דאס האט מען אויסגעשאסען. דער שאס צוטראגט זיך מיט א ווידער-קול איבער'ן גאנצען וואלד. די ערלים זענען אויסגעטריקענט

געוואָרען. ברכה האָט זיך אויפגעכאַפּט. די מאַמע האַפּט מיך מיט איין האַנד און מיין ברודער אליהו מיט דער אַנדערער האַנד:

— קינדער! לאָמיר לויפען!... דער שומר ישראל איז מיט אונז!

איך ווייס ניט, וואו עס נעהמט זיך צו איהר אַזוי פיעל כח אויף צו לויפען? אַלע מאָל פערטשעפּען מיר זיך אָן אַ בוים און פאַלען. מיר שטעהען אויף און לויפען ווייטער. אַלע מאָל דרעהט אוים די מאַמע דעם קאָפּ צוריק און טהוט אַ פרעג שטילערהייד:

— פיני, דו לויפסט? ברכה, דו לויפסט? טייבעל, דו לויפסט? לויפט, לויפט, דער שומר ישראל איז מיט אונז!

וויפיעל מיר זענען אַזוי געלאָפען, קען איך אייך ניט זאָגען. פונ׳ם וואַלד זענען מיר שוין לאַנג אַרוים. עס הויבט אָן ווערען ווי טאָגליך. עס בלאָזט אַ קיהלווינדטעל. נאָר אונז איז הייס סכנות. מיר דערזעהען פאַר זיך אַ גאַס, און נאָך אַ גאַס. אַ ווייסען קלויסטער, גערטנער, הויפען, שטיבלעך. אפנים, דאָס איז דאָס שטעדטעל, וואָס די יודענע האָט אונז געזאָגט נביאות. וויבאַלד אַזוי, זענען מיר דאָך שוין פון „יענער זייט”. מיר בעגעגענען אַ יודען, מיט אַזעלכע פאות, וואָס איך האָב אויף מיין לעבען נישט געזעהן. אַ קאַפּאָטע טראָגט ער אַ לאַנגע, אַ צופליקטע. אויפ׳ן האַלז אַ גרינעם שאַל. ער טרייבט אַ ציעג. מיר שטעלען איהם אָב מיט דער ציעג און גיבען איהם „שלום”. דער יוד פּ‏[?] דער ציעג בעטראַכט אונז פון קאָפּ ביז פיס. פיני פערבינדט מיט איהם אַ שמועס. דער יוד פון דער ציעג רעדט עפּעס מאָדנע. טאַקע אונזער לשון, נאָר מיט פתח׳ן. פיני פרעגט איהם, צי ס׳איז נאָך עפּעס ווייט צו דער גרענעץ? דער יוד פון דער ציעג קוקט איהם אָן: „וואָסער גרענעץ?”... עס לאָזט זיך אוים אַ מעשה, אַז מיר זענען שוין לאַנג אויף רער זייט, מיר זענען שוין ווייט פון דער רוסישער גרענעץ.

— וויבאַלד אַזוי, הייינט וואָס־זשע לויפען מיר, ווי די משוגעים?

עס פאַלט אָן אויף אונז אַלעמען אַ מורא׳דיג געלעכטער. די ווייבער פאַלען אוש צו דער ערד לאַכענדיג. נאָר די מאַמע הויבט אויף די הענד אַרויף: „איך דאַנק דיר גאָטעניו”! — און צעוויינט זיך.

מיר זענען שוין אין בראָד.

מיר זענען שוין אין בראָד!

א.

ווייסט איהר וואו מיר שפּאַרען אָן? אַזש אין בראָד! איך מיין, אַז מיר זענען שוין נאָהענט צו אַמעריקאַ. אַ שענע שטאָדט אָט דאָס בראָד! ס'איז גאָרניט די שטאָדט, די גאַסען, די מענשען, וואָס ביי אונז. אפילו די יודען זענען דאָ ניט די יודען, וואָס ביי אונז. דאָס הייסט, די יודען זענען די אייגענע יודען, וואָס ביי אונז. און אויב איהר ווילט, זענען זיי נאָך מעהר יודען ווי אונזערע יודען. די פּאות אַ סך לענגערע ווי ביי אונזערע. די קאַפּאָטעס ביי זיי זענען כמעט ביז דער ערד. זיי טראָגען מאָדנע קאַפּעליושלעך, גאַרטעלעך, מיט שיך אין זאָקען, און די ווייבער — פּאַריקען. נאָר דאָס לשון זייערס — אוי, דאָס לשון! דייטש רופט מען דאָס. ס'איז גאָרניט דאָס, וואָס ביי אונז. דאָס הייסט, די ווערטער זענען די אייגענע ווערטער וואָס ביי אונז, נאָר מיט פּתח'ן. למשל: „וואָס" איז „וואַס", „דאָס" איז „דאַס", „שלאָפען" איז „שלאַפען", „ברויט" איז „בראַיט", „פלייש" איז „פלאַיש", מאיר איז „מאַיער", אַ בהמה איז „בהאַימע", אַ שייגעץ — „שאַיגעץ", מילך איז „מעלך", ליכט איז „לעכט", אַ איד איז אַ „יאיד", אַ אידענע — „אַ יאידענע", קינד איז „קונד", אַ טינטורעל איז אַ „טונטירעל", אַ ציבעלע איז אַ „צייבעלע", אַ סירניקעל — אַ „שוועבעלע". הײַנט דאָס ריידען זייערס! אַז זיי ריידען, זינגען זיי. עס קומט אוים גלייך, ווי זיי וואָלטען שטענדיג מעביר געווען די סדרה. מיר האָבען באַלד געחאַפּט דעם שניט. דער ערשטער איז געווען אונזער חבר פּיני, ער האָט אָנגעהויבען ריידען דייטש כמעט פון'ם ערשטען טאָג, וואָס מיר זענען געקומען. איהם איז געווען גרינגער, ווייל דייטש האָט ער געלערנט נאָך אין דער היים. מיין ברודער אליהו זאָגט, אַז חאָטש ער האָט קיין דייטש קיינמאָל ניט געלערנט, פונדעסטוועגען פערשטעהט ער ניִשט ווינציגער

פון איהם. איך הער מיך צו ווי מע רעדט אויף דייטש און לערן מיך. אין א פרעמד לאנד מוז מען קענען די שפראך. אזוי זאגט פיני. זיין ווייב טייבעל רעדט שוין אויך האלב דייטש, האלב יודיש. מיין שוועגערין ברכה, אליהו׳ס ווייב, וואלט אפשר אויך וועלען ריידען דייטש, קען זי נעבעך ניט. א גראבער קאפ ביי איהר! זעהט איהר, די מאמע וויל ניט הערען פון קיין דייטש. זי וועט, זאגט זי, ריידען אזוי ווי זי האט גערעדט אין דער היים. ברעכען זיך די צונג צוליעב די דייטשען איז זי ניט מחויב. זי איז גאר אויף זיי ברוגז. זי האט געמיינט, אז די דייטשען זענען ערהרליכע מענשען. צום סוף איז זי געוואהר געווארען, אז זיי זענען אויך ניט קיין גרויסע צדיקים. אנומעלט איז זי געוועזען אין מארק, האט מען זי אבגענארט אויף דער וואג. זי האט געזאגט, מען זאל איהר געבען א פונט, און געגעבען האט מען איהר, זי ווייסט אליין ניט וויפיעל.

אזוי דערצעהלט די מאמע און לאזט אויס, אז צווישען די דייטשען זענען אפנים אויך דא גנבים. דערהערט מיין שוועגערין ברכה, חאפט זי זיך אויף און פייערט און מאכט מיט די הענד:

— גנבים זאגט איהר, שוויגער? א גנב אויף א גנב! איין גנב גרעסער פונ׳ם אנדערן! מע דארף זיך פאר זיי היטען ערגער ווי ביי אונז! ביי אונז ווייסט מען חאטש, אז א גוי איז א גנב.

— ביי אונז, נארעלע, ווייסט דער גוי אליין, אז ער איז א גנב.

אזוי זאגט די מאמע און דערצעהלט א מעשה פון בימקען. ס׳איז געוועזען ביי אונז אמאל א שיקסע בימקע. דער טאטע, עליו השלום, האט נאך דעמאלט געלעבט. איז די בימקע געוועזען זעהר א וואוילע שיקסע, נאר א ביסעל א גנב׳טע. אז אלע זענען אוועקגעגאנגען פון שטוב, פלעגט זי ניט וועלען בלייבען אליין. זי האט מורא געהאט פאר זיך אליין, זי זאל עפעס ניט אוועקגנב׳ענען..

ב.

אלצדינג איז ביי די דייטשען אנדערש. אפילו דאס געלד איז אויך ניט ווי ביי אונז. דא ווייסט מען ניט פון קאפיקעס, גריווענעס, צוואנציגער, פערציגער, דא ווייסט מען נאר גרייצערם. אלצדינג פערקויפט זיך דא אויפ׳ן גרייצער. פאר אונזערן א רובל גיט מען אייך אהן

א שיעור גרייצערס. מיין מאמע געפינט, אז ס'איז נישט קיין געלד, ס'איז קנעפלעך. מיין ברודער אליהו זאגט, אז זיי צוגעהען זיך עפעס אונטער די פינגער אזוי ווי שניי. אלע טאג זעצט ער זיך אוועק אין א ווינקעלע, און טרענט אויף די קעשענע, און נעהמט ארויס א רובל, און פערנייהט די קעשענע צוריק. אויף מארגען טרענט ער ווידער אויף די קעשענע, נעהמט ארויס א רובל און פערנייהט צוריק. אט אזוי אלע טאג. און די טעג געהען אוועק און אונזערע פעקלעך מיט אונזער בעטגעוואנד זענען נאך אלץ נישטא. די יודענע, וואס האט מיט אונז גע'גנב'עט די גרעניץ, האט אונז אפנים אנגעטהון א רעכטען ספאדיק. אחוץ וואס מען איז אונז בעפאלען אין וואלד, טאקע איהרע שומרים אליין, וועלען מיר נאך אפשר בלייבען אהן זאכען. די מאמע הערט ניט אויף צו ברעכען די הענד און צו וויינען אויף די זאכען. „דאס בעטגעוואנד! די קישענס! ווי אזוי וועלען מיר זיך ריהרען קיין אמעריקא אהן בעטגעוואנד, אהן קישענס?"... פיני פאלט אלע מאל אויף אנ'אנדער פלאן. ער וועט געהן, זאגט ער, מיט א „זאיאוולעניע" דורך דער באהן, מיט א „פראשעניע" צום „נאטשאלניק" פון דער גרעניץ. ער וועט זיך אריבערחאפען אהין צו דער יודענע און וועט איהר מאכען א פינסטערען סוף. ער וועט זי פרעגען: היתכן?!... ס'איז אבער קאלטע פריפארקעס! עס וועט ניט העלפען קיין „זאיאוולעניעס" מיט קיין „פראשעניעס". אריבערחאפען זיך צו דער יודענע וועט איהם טייבעל נישט לאזען, ס'איז בלאטע. מע זאל איהר אנשיטען די שטוב מיט געלד. אזוי האט זי געזאגט בפירוש. עס ליגט איהר נאך אין טעם דאס „גנב'ענען די גרעניץ". מיר אלע געדענקען נאך דעם טעם פון דער גרעניץ. מיר דערצעהלען איטליכען די מעשה, ווי אזוי מיר האבען גע'גנב'עט די גרעניץ. ווי אזוי די יודענע האט אונז געגעבען ערלים אויף אריבערצופעקלען אונז, ווי אזוי די ערלים האבען אונז געפיהרט און פערפיהרט אין א וואלד און געוואלט אונז קוילען. א גליק, וואס מיין שוועגערין ברכה האט א טבע פון חלש'ן און וואס מיין מאמע האט געמאכט א גוואלד. האבען דערהערט די סאלדאטען און האבען אנגעהויבען שיסען. זענען זיך די ערלים צולאפען און מיר זענען גענעזען געווארען. אזוי דערצעהלט די מאמע. מיין ברודער אליהו דערצעהלט די אייגענע מעשה, נאר א ביסעל אנדערש. שלאגט איהם ברכה איבער און דערצעהלט טאקע דאס אייגענע, נאר א ביסעל אנדערש. זאגט אונזער חבר פיני'ס ווייב, טייבעל, אז ברכה געדענקט ניט אקוראט, ווארום ברכה האט גע'חלש'ט.

און טײַבעל װײַל אָנהױבען דערצעהלען די מעשה פון אָנהױב אָן, האָט איהר פּיני איבער און זאָגט, אַז זי װײסט גאָרנים. אָט װעט ער דער־צעהלען נאָכאַמאָל פון אָנהױב ביז'ן סוף. אַלע טאָג און איטליכען בעזונ־דער דערצעהלען מיר די מעשה, װי אַזױ מיר האָבען גע'גנב'עט די גרע־ניץ. אַלע די װאָס הערען, שאָקלען מיט די קעפּ, שמונצערן מיט די ליפּען. זײ זאָגען, אַז מיר זענען גליקליכע! מיר דאַרפען בענשען גומל!

ג.

אויף דער זײַט גרעניץ איז אונז גוט, בעסער װי אין דער הײם. טהון טהוען מיר ניט קײן האַנד אין קאַלט װאַסער. אָדער מיר זיצען אויף דער אכסניא, אָדער מיר געהען אויפ'ן שפּאַציר, אָנקוקען בראָד'א שענע שטאָדט. איך װײס ניט, װאָס מײַן שװעגערין ברכה האָט צו דער שטאָדט. אַלע טאָג געפינט זי אַנ'אַנדער חסרון אויף דער שטאָדט. דאָס געפעלט איהר ניט — ס'איז בלאָטיג. דאָס זאָגט זי — סע שטינקט, ערגער װי בײַ אונז. אײנמאָל בײַנאַכט האָפּט זי זיך אויף מיט אַ גװאַלד: מע האָט זי בעפאַלען. מיר זענען אַלע אַראָב פון די גע־לעגערס:

— װער האָט דיך בעפאַלען? גזלנים?

— װאָסערע גזלנים? װאַנצען!...

אין דערפריה דערצעהלען מיר דעם בעל־הבית פון דער אכסניא. װײסט ער ניט װאָס מע עסט דאָס. גיט איהם פּיני צו פערשטעהן אויף דײַטש, װאָס דאָס איז. זאָגט ער, אַז בײַ זײ װײסט מען ניט דער־פון. אין זײער דײַטשעם לאַנד זעהט מען דאָס ניט. דאָס האָבען מיר, זאָגט ער, מסתמא געבראַכט מיט זיך פון דער הײם... אי, איז ברכה געװוען אין כעס! זי האָט פײַנט, זאָגט זי, דעם יודען, ערגער װי אַ משומד! איך װײס ניט, פאַרװאָס. דאַכט זיך, זעהר אַ פײַנער מענש. אַז ער רעדט, האַלט ער אַ ביסעל דאָס מויל אויף אַ זײַט און שמײכעלט. הײַנט האָט ער ליעב געבען עצות. װאוהין מיר זאָלען געהן, בײַ װעמען מיר זאָלען קויפען און בײַ װעמען ניט. און אַז מיר געהען עפּעס קוי־פען, געהט ער מיט. און קויפען קויפען מיר צומײנסטען מלבושים. מיר האָבען אָנגעהויבען צו ביסלעך אויסקלײדען זיך. אונזער חבר פּיני זאָגט, אַז ס'איז ניט שען, װאָס מיר געהען װי די שלעפּערס. אין אַ פרעמדער שטאָדט דאַרף מען, זאָגט ער, אַרויסגעהן װי מענשען. ובפרט דאָ, אין

אויסלאַנד, וואו עס איז האַלב אומזיסט. דאָס איז דאָך בעוואוסט אויף דער גאַנצער וועלט. קודם כל האָט ער זיך געקויפט אַ קאַפּעליושעל, ווי מע טראָגט ביי די דייטשען, און אַ פּידזשאַק אַ קורצען ביז די קניה מיט אַ נייעם שניפּס. אַנקוקען פּיני'ן אין זיינע דייטשע מלבושים דאַרף מען זיין שטאַרקער פון אייזען. לאַנג און דין איז ער. אַ נידעריגע ראיה האָט ער. און אַז ער גייט, שפּרינגט ער. היינט די נאָז? די מאַמע זאָגט, אַז ער האָט אַ פּנים פון חוזק. מיין ברודער אליהו געפינט, אַז ער זעהט אויס ווי אַ „ווייננער“ אָדער ווי אַ „קאַטערינשטשיק“. פּיני זאָגט, אַז ער ווייסט ניט וואָס איז שענער: צי אַ „וויינגער“, צי אַ „קאַטערינשטשיק“, צי גאָר אַ „שלעפּער“? דאָס מיינט ער טאַקע אונז. מיין ברודער אליהו זאָגט, אַז ער זאָל וועלען, קען ער זיך אויסקליידען ווי אַ דייטש. ס'איז אָבער נישט קיין גרויסע קונץ, זאָגט ער, אויסברענגען געלד, טרענצלען קערבלעך, מע דאַרף, זאָגט ער, דאָס קערבעל היטען קיין אַמעריקאַ... זאָגט איהם פּיני: אין אַמעריקאַ דאַרפען מיר קיין געלד ניט. דאָרטען, זאָגט ער, זענען מיר אַליין געלד! ער רעדט איבער אונז אַזוי לאַנג, ביז מיין ברודער אליהו קויפט זיך אויך אַ קאַפּעליוש מיט אַ פּידזשאַק און מיר אויך אַ קאַפּעליושעל מיט אַ רעקעל. מיר געהען אַלע דריי איבער די גאַסען און רעדען דייטש. איך בין זיכער, אַז אַלע מיינען, אַז מיר זענען דייטשען. איין חסרון נאָר, וואָס אונז געהען נאָך די ווייבער. איך מיין טאַקע, די מאַמע, מיין שוועגערין ברכה און פּיני'ס ווייב טייבעל. זיי טרעטען נישט אָב פון אונז אויף קיין ווייליע. די מאַמע האָט מורא, איך זאָל צווישען די דייטשען ניט פערבלאָנזשעט ווערען, און יענע געהען גלאַט נאָך, ווי די קעלבלעך. וואָס האָבען זיי מורא — ווייס איך ניט. מחמת מיר דרעהען זיך אַרום זאַלבעזעקסט, קוקט די גאַנצע וועלט אויף אונז. וואָס האָבען זיי ניט געזעהען?

— די גרעסטע נאַראָנים אין דער וועלט זענען דייטשען. — אַזוי זאָגט מיין ברודער אליהו. אַ סימן, וואָס איהר זאָלט זיי ניט זאָגען, גלויבען זיי אייך אויף נאמנות.

— אחוץ געלד. געלד איז ביי זיי טייערער ווי ביי אונז! אַ „גריי־צער“ איז ביי זיי די נשמה. פאַר אַ „קרוין“ וועלען זיי אייך פערקויפען דעם טאַטען, און פאַר אַ „גולדען“ — גאָט אַליין!

אַזוי זאָגט ברכה, און טייבעל האַלט זי אונטער. אַלע דריי ווייבער, ווי איך האָב אייך שוין געזאָגט, זענען עפּעס ניט צופרידען מיט די דייטשען. איך ווייס ניט פאַרוואָס. מיר זענען זיי דוקא געפעלען. ווען

ניט אמעריקא, וואלט איך דא געוואלט זיין אייביג און אייביג. וואו האט איהר אזעלכע הייזער ווי דא? הייסט די מענשען? אזעלכע גוטע מענשען! אלצדינג פערקויפען זיי אייך! אפילו די בהמות זענען ניט די בהמות וואס ביי אונז. שכל, קען זיין, האבען זיי ניט מעהר ווי אונזערע, נאר זיי זעהען אויס לייטישער. אלצדינג האט דא אנ'אנדער פנים און רעדט מיט די ווייבער, זאגען זיי, אז ביי אונז איז בעסער. קיין זאך געפעלט זיי ניט, אפילו די אכסניא אויך ניט. און ניט אזוי די אכסניא, ווי די בעלי-בתים. זיי רייסען די הויט, זאגט ברכה. פאר א גלעזעל ווארים וואסער הייסען זיי זיך בעצאהלען. א ביסעל זאלץ וועלען זיי אייך נישט געבען אומזיסט. אז מיר וועלען ניט אבפאהרען פון דאנען בייצייטענס, וועלען מיר דארפען געהן איבער די הייזער.

אזוי זאגט מיין שוועגערין ברכה. נאר וואס מיין שוועגערין ברכה קען זאגען! למאי זי זאגט אויף מיין ברודער אליהו, אז ער איז א יורענע? און אויף אונזער חבר פיני זאגט זי, אז ער איז כל-בו, וואס אין דער קארט. אנ'אנדערע איף טייבעלם ארט וואלט איהר געגעבען א וויסטען פעטשאטעק. טייבעל איז אבער, ווי די מאמע זאגט, א מענש אהן א גאל. זי שווייגט איהר אב. אלע שווייגען איהר אב. איך אויך. אויף מיר איז זי גזלן. מיך רופט זי דער „ווישקראבעק", אדער „מאטעל מיט די פיסקעס". איך האב זיך אויסגעהארעוועט, זאגט זי, אין וועג א פאר גוטע פיסקעס. מיך הויבט דאס אפילו ניט אן צו ארען, נאר די מאמע וויל ניט ליידען למאי זי רעדט פון מיינע פיסקעס. הויבט אן די מאמע וויינען. און מיין ברודער אליהו האט פיינט, אז די מאמע וויינט. ער זאגט, אז זי מאכט זיך קאליע די אויגען, און מיט קאליעדיגע אויגען לאזט אמעריקא נישט אריין.

ד.

איך קען אייך איבערגעבען א נייעס. מיר האבען א גרוס פון אונזערע זאכען. די יודענע וואס האט מיט אונז „גע'גנב'עט די גרעניץ", האט מען איינגעזעצט אין טורמע. אונזער חבר פיני קוועלט. ער זאגט אז ס'איז א גרויסע מצוה. זאגט די מאמע: „ס'טייטש, און מיינע זאכען?" זאגט פיני: „נו, און מיינע זאכען ...". אצינד ווייסען מיר שוין פאר געווים, אז אונזערע זאכען זענען פערפאלען. וואס טהוט מען? מען דארף פאהרען ווייטער. א ברירה האבען מיר? מיין ברודער אליהו

געהט אַרום אָהן אַ קאָפּ. די מאַמע רעדט איהם אוים דאָם הארץ. זי זאָגט איהם: וואָס וואָלטען מיר געטהון, נאַרעלע, ווען מען זאָל געווען צונעהמען ביי אונז דאָס געלד, וואָס מיר האָבען אָבגעלייזט פאַר דער האַלבער דירה און נאָך קוילען אויך? אונזער חבר פיני גיט אָב דער מאַמען דעם געדעכט. ער זאָגט, אַז אַ ייד דאַרף שטענדיג זאָגען: „גם זו לטובה". ברכה לעגט אויך צו אַ קנייטעל. זי זאָגט, אַז ניט אומזיסט האָט זי איהם אַ נאָמען געגעבען „יודענע". מיר גרייטען זיך אין וועג אַריין. מיר צופרעגען זיך ביי מענשען, ווי אַזוי פאָהרט מען קיין אַמע־ריקאַ? מענשען הערען אוים און גיבען אונז עצות. איטליכער אַנ'אַנדער עצה. אייגער זאָגט: אויף פּאַריז. דער אַנדערער — אויף לאָנדאָן. אַ דריטער דרינגט, אַז אויף אַנטווערפּען איז נעהנטער. מע פערדולט אונז אַזוי דעם קאָפּ, אַז מיר וויסען שוין אַליין ניט, וואָס צו טהון. פאַר פּאַריז האָט די מאַמע מורא. אַ צו גרויסער טומעל, זאָגט מען. אַנטווערפּען געפעלט ניט ברכה'ן. עפּעס אַנטווערפּען — אַ מאָדנער נאָ־מען. זי האָט אַזעלכען ניט געהערט. עס בלייבט לאָנדאָן. פיני זאָגט, אַז לאָנדאָן איז דאָס בעסטע. ער האָט געלייענט וויפיעל מאָל אין דער געאָגראַפיע (אַזאַ בוך), אַז לאָנדאָן איז אַ שאַרפע שטאָדט. הײַנט קומט אַרוים פון דאָרטען משה מאָנטעפיאָרע, און רויטשילד, זאָגט ער, איז אויך פון לאָנדאָן.

— רויטשילד איז גאָר פון פּאַריז!

אַזוי זאָגט מיין ברודער אליהו. דאָס איז דאָך ביי זיי אַ כלל, וואָס אייגער זאָגט, זאָגט דער אַנדערער פערקעהרט. אַז דער זאָגט: טאָג, זאָגט יענער: נאַכט. דאָס הייסט, מע זאָל זיך קריגען — דאָס ניט, נאָר מען שפּאַרט זיך. זיי קענען זיך אַמאָל אַזוי אײַנשפּאַרען אַ שעה כסדר, ביז מען צונעהמט זיי. אַנומעלט האָבען זיי זיך צואַמפּערט איבער אַ דייטשעם וואָרט: „חריין". אייגער האָט געזאָגט, אַז חריין איז אויף דייטש: „חראַן". דער אַנדערער האָט געדרונגען, אַז חריין דאַרף מען זאָגען אויף דייטש: „חראָן". אַ שעה צוויי האָט מען זיך אַזוי אַוועק־געריסען, ביז ס'איז געבליבען מען זאָל קויפען אַ ווערצעל חריין און מען זאָל דאָס וויזען דעם בעל־הבית פון דער אכסניא. געבראַכט דאָס ווער־צעל חריין, פרעגט מען איהם „רב דייטש! מיר האָבען צו אייך אַ בקשה, נאָר איהר זאָלט אונז זאָגען דעם ריינעם אמת. ווי אַזוי הייסט ביי אייך אויף אייער לשון אָט די דאָזיגע פרי — „חראַן" אָדער „חראָן"?" רופט זיך אָב דער בעל־הבית: „אויף אונזער דייטשע שפּראַכע הייסט

דיִעזע פּרוכט ניִט „חראַן“ און ניִט „חראָן“, נאָר „מערעטיִך“... נאָט איַיך אַזאַ משוגעת! קיִרע דײַטש איז אַ גוטער צו=להכעיס׳ניִק. ער קען איַיך אַמאָל געבען אַ זאָג אַ וואָרט, זאָל זיַין וואָס צו הערען. למשל, נעהמט, אַ שטיַינער, אַ זוויַיגערל. דאַכט זיִך, וואָס קען שוין זיַין מעהר פּשוט פון אַ זוויַיגערל? הייסט דאָס בײַ קיִרע דײַטש ניִט אַ זוויַיגערל, נאָר אַ „האָר“. און אַ האָר איז בײַ איהם אַ „האַר“. אַ האַר איז בײַ איהם „הער“. אַהער איז בײַ איהם „היִר—היִר“. אַז מע זאָגט קיִרע דײַטש, זאָל מען גלויבען!

ה.

האָט קיַין פעראיִבעל ניִט, איִך האָב מיִך פערדרעדט וועגען די נאַרישע דײַטשען מיִט זייער משוגע׳נער שפּראַך, און האָב פערגעסען, אַז מיִר פאָהרען קיַין אַמעריִקאַ. דאָס הייסט, ניִט גליַיך קיַין אַמעריִקאַ, דערווייַל פאָהרען מיִר קיַין לאָנדאָן. און ניִט גליַיך קיַין לאָנדאָן, נאָר קיַין לעמבערג. דאָרט אין לעמבערג איז פאַרהאַן, זאָגט מען, אַ קאָמיִטעט פאַר עמיִגראַנטען. אפשר וועלען מיִר קענען דורכ׳ן קאָמיִטעט עפּעס בעהילפיִג ווערען. מיִט וואָס זענען מיִר ערגער פון אַלע אַנדערע עמיִגראַנטען? ובפרט, מיִר האָבען נאָך געהאַט אַזאַ שאָדען — אונזערע אַלע פעקלעך מיִט אונזער גאַנצען בעטגעוואַנד. די מאַמע גרייט זיִך שוין, ווי אַזוי זי זאָל זיי זאָגען, ווי אַזוי זי זאָל פאַר זיי וויינען. מיַין ברודער אליהו בעט זיִך בײַ איהר: „נאָר ניִט געוויינט! מע דאַרף אין זיִנען האָבען די אויגען. אָהן אויגען לאָזט אַמעריִקאַ ניִט אַריַין“...

אַזוי זאָגט מיַין ברודער אליהו און געהט אַריַין צום בעל-הבית זיִך צוזאָהלען פאַר דער אכסניא. אין עטליִכע מיִנוט אַרום קומט אַריַין מיַין ברודער אליהו אַ טויטער. וואָס איז? דער בעל=הבית האָט איהם אַוועקגעלעגט אַ חשבון, איז איהם, זאָגט ער, פיִנסטער געוואָרען אין די אויגען. פאַר אַלצדיִנג רעכענט ער אונז געלד. פאַר לייַכטער אויף ליִכטבענשען רעכענט ער זעקס לייַכטער — זעקס גריַיצערס. פאַר הבדלה — פיִער גריַיצערס. וואָסער הבדלה? ער, דער בעל-אכסניא, האָט געמאַכט הבדלה און מיִר האָבען געהערט, קומט איהם פיִער גריַיצערס. פרעגען מיִר איהם: „וואָס עפּעס פיִער?“ — זאָגט ער: „ווילט איהר פיִנף, לאָז זיַין פיִנף“. היינט רעכענט ער אונז עפּעס אַ מין זאַך מיִט׳ן נאָמען „קאָמיִסיאָן“. וואָס איז דאָס פאַר אַ שלאַק? דאָס קומט איהם, זאָגט ער

פאר דער טרחה, וואס ער איז געגאנגען מיט אונז קויפען מלבושים.

דערהערט אזא מעשה, חאפט זיך אויף מיין שוועגערין ברכה מיט א פלעסק אין די הענד.

— שוויגער! וואס האב איך אייך געזאגט? זענען די דייטשען ניט ערגער ווי די נאכט-גזלנים אין וואלד? זענען אונזערע רוסישע חוליגאנעם ניט קיין צדיקים אקעגען זיי? מיר זענען דען אין בראר? מיר זענען דאך אין סדום!!!....

דאס פערגלייכען איהם מיט די רוסישע חוליגאנעם, ווייזט אוים, האט דעם בעל-הבית ניט אזוי פער־דראסען, ווי דאס פערגלייכען בראד מיט סדום. ער איז געווארען אנגעצונדען! ער האט אונז געזאגט, אז ס'איז זעהר רעכט, וואס די רוסישע „חוליגאנעם" מאכען אויף אונז פאגראמען. ער געפינט, אז ס'איז נאך ווינציג, וואס מע טהוט אונז. ווען ער זאל זיין, זאגט ער, דער רוסישער „קאיזער", וואלט ער „געהאיסען" מע זאל אונז אלעמען „אויסקאילען" ביז „איינעם"!

מיר דאכט, איך האב אייך שוין געזאגט, אז אונזער חבר פיני איז א היציגער פארשוין. ביז מע ריהרט איהם ניט שטארק אן, קען ער אייך שווייגען און שווייגען; נאר טאמער דערלאנגט מען איהם מיט אזא ווארט, וואס ער האט פיינט, איז חיות ניט זיכער! פיני האט זיך אויפגעחאפט, אויסגעצויגען זיך ווי לאנג ער איז, צוגעגאנגען גלייך צום בעל-הבית פון דער סטאנציע, און האט איהם אויסגעשריען אויפ'ן קול גלייך אין פנים אריין:

— קירע דאאייטש!!!... א רוח אין דיין טאאטען אריין!

אמת, דער „קירע דייטש" האט אונזער חבר פינין געקאסט טייער. דער בעל-הבית האט איהם פאר'ן „קירע דייטש אויפגעווארפען צוויי שווערע, געשמאקע פעטש, אז פונקען זענען געפלויגען. עס האט אבער געהאט דעם זיבעטען חן. גאנץ בראד האט זיך צונויפגעלאפען. ס'איז געווען „ליהודים". איך האב ליעב, אז ס'איז פרעהליך.

דעמזעלבען טאג זענען מיר אנטלאפען קיין לעמבערג.

קראקע מיט לעמבערג.

קראקע מיט לעמבערג.

א.

לעמבערג, זעהט איהר, איז שוין גאר ניט דאס וואס בראד. ערשטענס, די שטאדט אליין. ריין, ברייט, ציכטיג, שען — פערגעהמט אנ׳אויג! דאס הייסט, ס׳איז פאראהאן אין לעמבערג אויך אזעלכע גאסען ווי אין בראד, וואס אז מען געהט אין מיטען זומער דארף מען אנטהון טיפע קאלאשען און פערשטעלען די נאז. דערפאר אבער איז פאראהאן אין מיטען שטאדט א גארטען, וואס אלע מעגען דארטען געהן שפאצירען, אפילו ציגען. א פרייע מדינה. שבת געהען יודען מיט שטריימלעך פראנק און פריי אויף אלע גאסען און קיינער זאגט זיי ניט א ווארט. הייגט די מענשען? גאלד און זילבער! מיין מאמע זאגט, אז פון בראד ביז לעמבערג איז אזא חילוק ווי פון טאג צו נאכט. מיין ברודער אליהו זאגט, אז עס טהוט איהם באנג, וואס ביי דער גרעניץ שטעהט פריהער בראד און נאכדעם ל׳עמבערג. עס וואלט בעדארפט, זאגט ער, זיין פערקעהרט. גיט איהם אונזער חבר פיני צו פערשטעהן, אז דערפאר איז לעמבערג בעסער פון בראד, וויל עס שטעהט וויטער פון דער גרעניץ און נעהנטער צו אמעריקא. זאגט איהם אליהו: „א פאלג מיך א גאנג! וואו איז לעמבערג און וואו איז אמעריקא!" זאגט איהם פיני, אז וואס ס׳איז שייך צו שטעדט, מעג ער זיך נאך דערווייליע לערנען ביי איהם, ווארום ער האט געלערנט געאגראפיע. זאגט איהם מיין ברודער אליהו: „אז דו האסט געלערנט געאגראפיע, זאג זשע מיר, וואו איז דער קאמיטעט?" — וואסער קאמיטעט? „דער עמיגראנטען=קאמיטעט!" — א סמיכות הפרשה! וואס געהער זיך עס אן מיט געאגראפיע? „דער וואס ווייסט געאגראפיע, דער דארף וויסען אלצדינג".

אזוי זאגט צו איהם מיין ברודער אליהו, און מיר פרעגען זיך נאך

אויפ׳ן קאָמיטעט. וועבען מיר פרעגען, ווייסט קיינער ניט. א מאָדנע שטאָדט.

— זיי ווייסען, נאָר זיי ווילען ניט זאָגען!

אזוי פסק׳ענט מיין שוועגערין ברכה. איהר געפעלט קיין זאַך ניט. אויף לעמבערג האָט זי אויך א חסרון: צו ברייטע גאַסען. א חסרון — די כלה איז צו שעהן. אונזער חבר פיני׳ס ווייב טייבעל, האָט אנ׳אַנ־דער חסרון אויף לעמבערג. דהיינו? למאי זאָגט מען ביי אונז „קראָקע מיט לעמבערג״? אז מע עסט א זויערע זאַך, זאָגט מען: „ס׳איז אזוי זויער, אז מע קען דערזעהען קראָקע מיט לעמבערג״. אָדער אז מען דער־לאַנגט איינעם א גוטען פּאַטש, זאָגט מען, אז „ער האָט דערזעהען קראָ־קע מיט לעמבערג״.

בקיצור, די ווייבער האָבען שוין אזא טבע. זעלטען זיי זאָל עפּעס געפעלען!...

ב

מיר האָבען זיך שוין דערפרעגט צום קאָמיטעט. א הויכע שטוב מיט א רויטען דאַך. פריהער דאַרף מען שטעהן א ביסעל אין דרויסען. דאָס הייסט, ניט א ביסעל, נאָר א סך. נאָכדעם עפענט מען די טהיר. דאַרף מען געהן אויף טרעפּ. אז מע קומט אַרויף, טרעפט מען א סך מענשען. צום מיינסטען אונזערע רוסישע, עמיגראַנטען רופט מען זיי. במעט אַלע זענען זיי הונגעריג און אַלע האָבען קליינע זויגעדיגע קינ־דער. די וואָס האָבען ניט קיין זויגעדיגע קינדער, זענען אויך הונגעריג. מע הייסט זיי קומען מאָרגען. מאָרגען זאָגט מען זיי ווידער אַמאָל, זיי זאָ־לען קומען מאָרגען. מיין מאַמע בעקענט זיך מיט א סך ווייבער. איטלי־כע פון זיי האָט אויף זיך אנ׳אַנדער אומגליק. פערגלייכען, זאָגט זי, איהר אומגליק מיט זייערע אומגליקען, קומט אויס, אז זי איז נאָך איי־נע א גליקליכע! א סך פון זיי זענען אנטלאָפענע פון פּאָגראָמען. וואָס זיי דערצעהלען זיך אָן איז א גוואַלד! אַלע פאָהרען זיי קיין אַמעריקאַ און קיינער האָט ניט מיט וואָס. א סך פון זיי האָט מען אָבגעשיקט צוריק. איינינע גיט מען אַרבייט. איינינע שיקט מען אָב קיין קראָקע. דאָרט איז, זאָגט מען, דער אמת׳ער קאָמיטעט. וואָס זשע איז דאָ? — זיי ווייסען אַליין ניט. מע הייסט זיי קומען מאָרגען, קומען זיי. וואו איז דער קאָמיטעט? אָט דאָס איז דאָך דער קאָמיטעט. ווער איז דער קאָמי־

טעט ? זיי זאָלען אַזוי וויסען פון בייז ! עס קומט אַריין אַ הויכער פאַרשויז מיט אַ געשטופּעלט פּנים און מיט גוטע לאַכעדיגע אויגען.

— אָט דאָס איז איינער פונ׳ם קאָמיטעט. ער איז אַ דאָקטאָר.

דער דאָקטאָר מיט די גוטע לאַכעדיגע אויגען זעצט זיך אַוועק אויף אַ שטוהל. אַלע מינוט געהט צו צו איהם אַנ׳אַנדער עמיגראַנט און טענה׳ט עפּעס, מאַכט מיט די הענד. דער דאָקטאָר הערט איהם אויס און ענטפערט איהם, אַז ער איז איין מענש אַליין. ער קען גאָרנישט העלפען. פאַרהאַן, זאָגט ער, ביי אונז אַ קאָמיטעט פון צוועלף און דרייסיג פאַרשוין, נאָר קיינער וויל ניט קומען. וואָס קען איך, איין מענש אַליין, טהון ?

די עמיגראַנטען ווילען ניט וויסען, וואָס ער איז איין מענש אַליין, זיי קענען דאָ מעהר ניט זיצען. זיי האָבען שוין אויפגעגעסען פון זיך, וואָס זיי האָבען געהאַט. זיי זאָגען, אָדער מע זאָל זיי געבען בילעטען קיין אַמעריקאַ, אָדער מע זאָל זיי אָבשיקען צוריק. דער דאָקטאָר טענה׳ט, אַז ער קען זיי נאָר שיקען קיין קראָקע, אויב זיי ווילען. דאָרט איז דאָ אַ קאָמיטעט. אפשר וועט זיי יענער קאָמיטעט עפּעס קענען העלפען. די עמיגראַנטען הערען דאָס אויס און זאָגען, אַז זיי האָבען ניט דערווייל׳ע פון וואַנען אַ טאָג איבערצולעבען. דער דאָקטאָר נעהמט אַרויס דאָס ביי-טעלע און שענקט זיי אַ מטבע. די עמיגראַנטען בעטראַכטען די מטבע און געהען אַוועק. עס קומען אָן נייע עמיגראַנטען. זיי פאַלען, זאָגען זיי, מיט׳ן פּנים צו דער ערד.

— וואָס ווילט איהר ? — טענה׳ט נעבעך דער דאָקטאָר.

— מיר ווילען עסען ! — זאָגען די עמיגראַנטען.

— אָט האָט מען מיר געבראַכט עסען, עסט.

אַזוי זאָגט זיי דער דאָקטאָר מיט די גוטע לאַכעדיגע אויגען און ער ווייזט זיי אויפ׳ן אָנבייסען, וואָס מע האָט איהם געבראַכט: קאַווע מיט ווייסע בולקעלעך. ער זאָגט, אַז ער מיינט דאָס ערנסט. ער גיט זיי אַוועק זיין אָנבייסען. וואָס זאָל ער טהון, איין מענש אַליין? די עמיגראַנטען בעדאַנקען איהם. זיי זאָגען, אַז ניט פאַר זיך בעטען זיי, פאַר זייערע קינדער נעבעך.

— נו, ברענגט אַהער די קינדער ! — זאָגט דער דאָקטאָר און טהוט אַ וואונק צו אונז מיט זיינע גוטע לאַכעדיגע אויגען:

— וואָס ווילט איהר ?

ג.

טרעט ארויס די מאמע צום גוטען דאָקטאָר מיט די לאַכעדיגע אויגען און הויבט איהם אָן דערצעהלען אַ מעשה פונ'ם אָנהויב, ווי אַזוי זי האָט געהאַט אַ מאַן. דער מאַן איז געווען אַ חזן און האָט געקרענקט און געקרענקט. נאָכדעם איז ער געשטאָרבען, איבערגעלאָזט זי אַן'אלמנה מיט צוויי קינדער, איינעם אַן'עלטערן און איינם נאָך כמעט אַן'עופ'עלע (דאָס מיינט מען מיך). האָט זי דעם עלטערן חתונה געמאַכט, אריינגעגעבען איהם אין אַ שמאַלץ-גרוב. די שמאַלץ איז אויסגערונען, די גרוב איז געבליבען. דער שוועהר האָט זיך געשטעלט, און דער זוהן דאַרף שטעהן צום פריזיוו...

— מאַמע! וואוהין ביסטו פערפאָהרען?

אַזוי זאָגט מיין ברודער אליהו און שטעלט זיך אַוועק דערצעהלען די אייגענע מעשה, נאָר אין אַן'אַנדער אופן. ער הויבט אָן אַזוי:

— יאָ פריזיוו, ניט פריזיוו, מיר פאָהרען, הייסט עס, קיין אַמעריקאַ. דאָס הייסט, איך און מיין מאַמע און מיין ווייב און אַ קליין ברודערל (דאָס מיינט מען מיך), אי' אַט דער יונגערמאַן (ער ווייזט אויף פיני'ן) פאָהרט אויך, הייסט עס, מיט אונז. האָבען מיר בעדאַרפט אַריבער די גרעניץ. זענען מיר, הייסט עס, געקומען צו דער גרעניץ. און אַזוי ווי קיין [illegible]ער, הייסט עס, האָבען מיר ניט, וואָרום מיר דאַרפען ביידע שטעהן צום פריזיוו...

— אָט דאָ לאָז מיך! — רופט זיך אָן אונזער חבר פיני און שטופט אָב מיין ברודער אליהו און דערצעהלט די אייגענע מעשה, נאָר אַ ביסעל אַנדערש. חאָטש אליהו איז מיר אַ ברודער, פונדעסטוועגען מוז איך מודה זיין, אַז פיני רעדט אַ סך שענער פון איהם. ערשטענס, איז ביי איהם נישטאָ קיין „הייסט עס", ווי ביי מיין ברודער אליהו. היינט קען ער רוסיש זעהר גוט. אַ סך ווערטער זענען ביי איהם רוסישע, און גלאַט שענע ווערטער, מחיה'דיגע. אַ סך פון זיי פערשטעה איך ניט וואָס ער מיינט, נאָר זיי זענען שען. אָט ווי אַזוי אונזער חבר פיני האָט אָנגעהויבען:

— איך וועל אייך געבען אין קורצען אַ ווזגליאַד אויף דער גאַנצער פּאָלאָזשעניע, וועט איהר האָבען אַ טאָטשקע זרעניע. מיר פאָהרען קיין אַמעריקאַ ניט אַזוי צוליעב וואָינסקי פּאָווינאָסט, ווי צוליעב סאַמאָסטאָ-יאַטעלנאָסט און ציוויליזאַציע, וואָרום מיר זענען דאָרט זעהר סטיעסני-

טעלני נישט נאָר אין פּראָגרעם, נאָר אפילו אין וואָזדוך, ווי טורגעניעוו זאָגט — און וואָטאָריך זינט עס האָט זיך אָנגעהויבען ביי אונז דער יעוורייסקי וואָפּראָס מיט די פּאָגראָמען, קאָנסטיטוציע און טאָמו פּאָדאָבנע, ווי באָקל זאָגט אין זיין היסטאָריאַ ציווילאיזאַציאַ...

אַן׳עבירה! דאָ האָבען ערשט אָנגעהויבען געהן די שענע ווערטער. אונזער חבר פּיני האָט זיך ערשט רעכט צושאָקעלט. ער האָט זיך ערשט פּערקאַטשעט רײדען און רײדען, צום סוף האָקט איהם איבער דער דאָקטאָר סאַמע אין מיטען, טהוט אַ זופּ די קאַווע און רופט זיך אָן צו איהם מיט אַ שמייכעלע:

— זאָגט וואָס ווילט איהר?

טרעט אַרויס ווידער מיין ברודער אליהו און מאַכט צו פּינין:

— למאי זאָלסטו האָבען אַ טבע רײדען נישט צו דער זאַך?

דאָס פּערדריסט אַפּנים אונזער חבר פּינין, מחמת ער טרעט אָפּ אויף אַ זייט, פּערטשעפּעט זיך פאַר זיינע אייגענע פּיס, און רופט זיך אָן ברוגז׳ליך:

— דו רעדסט בעסער? רייד דו!

און מיין ברודער אליהו געהט צו צום טיש און דערצעהלט נאָכאַמאָל די מעשה בקיצור.

ד.

זענען מיר, הייסט עס, געקומען צו דער גרעניץ. געקומען צו דער גרעניץ, האָבען מיר אָנגעהויבען האַנדלען, הייסט עס, מיט די אַגענטען. און די אַגענטען, ווייסט איהר דאָך, זענען גרויסע ממזרים, האָבען זיי אָנגעהויבען לויפען איינער איבער׳ן אַנדערן, גראַבען, מסר׳ן, יאַבעדען, ביז ס׳האָט זיך אונטערגעחאַפּט איינע אַ יודענע, הייסט עס, אַ לייטישע, אַן׳עהרליכע, אַ פרומע, אַ כשר׳ע, און האָט זיך אויסגעגלייכט מיט אונז פאַר׳ן מקח, הייסט עס, זיך אונטערגענומען אונז אַלעמען אַריבערפּעקלען, פריהער אונז, און נאָכדעם די זאַכען. האָט זי אונז געגעבען, די יודענע, הייסט עס, צוויי ערלים, שומרים, הייסט עס...

— אָט אַזוי גיך? זעה נאָר! ער איז שוין פּאַרטיג מיט די ערלים.

אַזוי שפּרינגט אַרויס מיין שוועגערין ברכה, שטופּט אָב מיין ברו-

דער אליהו און דערצעהלט בעסער אַליין די מעשה. טאקע די אייגענע מעשה, נאָר אַ ביסעל אַנדערש: ווי אַזוי די יורענע האָט אונז געהייסען געהן און געהן, ביז מיר וועלען דערזעהען אַ בערגעל. פון׳ם בערגעל זאָלען מיר זיך נעהמען רעכטס און געהן און געהן, ביז מיר וועלען קו-מען צו נאָך אַ בערגעל. זאָלען מיר זיך פון יענעם בערגעל נעהמען לינקס און געהן און געהן, ביז מיר וועלען קומען צו אַ שיינקעל. זאָל אַריינגעהן איינער פון אונז אין שיינקעל, וועט ער טרעפען צוויי ערלים טרינקען בראָנפען, זאָל מען צוגעהן צו די ערלים און זאָגען זיי נאָר איין וואָרט „חיימאָווא״, וועלען זיי שוין ווּיסען, און וועלען אונז פיהרען איבער אַ וועלדעל. אַ גליק, וואָס איך האָב אַ טבע פון חלש׳ן...

רופט זיך אָן דער דאָקטאָר:

— ווייסט איהר, וואָס איך וועל אייך זאָגען, מיינע ליעבע ווייבער? איך האָב אויך אַ טבע פון חלש׳ן. זאָגט מיר אין קורצען, וואָס ווילט איהר?

טרעט אַרויס די מאַמע ווידער אַמאָל און עס קומט פאָר צווישען איהר און צווישען דאָקטאָר אַזאַ מין געשפרעך:

מאַמע: איהר ווילט אין קורצע? מע האָט ביי אונז צוגענומען די זאַכען.

דאָקטאָר: וואָסערע זאַכען?

מאַמע: דאָס בעטגעוואַנד: צוויי איבערבעטען, פיער קישענס גרויסע, און נאָך צוויי גרויסע קישענס, און דריי קליינינטשקע ממזרים׳לעך איבערגעשאָטען.

דאָקטאָר: דאָס איז גאָר?

מאַמע: און קאָלדרעס דריי, צוויי אַלטע, איינע אַ נייע, און מלבושים אַ פּאָר, און אַ פאַטשיילע אַ זיידענע, און...

דאָקטאָר: נישט דאָס פרעג איך. מעהר קיין אומגליק האָט איהר נישט געהאַט?

מאַמע: וואָסער אַנ׳אומגליק ווילט איהר נאָך?

דאָקטאָר: איך מיין, וואָס פעהלט אייך?

מאַמע: בעטגעוואַנד.

דאָקטאָר: דאָס איז גאָר?

מאַמע: ס׳איז אייך קאַרג?

דאָקטאָר: און בילעטען האָט איהר? געלד האָט איהר?

מאַמע: נישט צו פערזינדיגען, מיר האָבען שיפסקאַרטען, מיר

האָבען אויף בילעטען.

דאָקטאָר: זענט איהר דאָך דאַנקען גאָט! איך בין אייך מקנא. לאָמיר זיך בייטען. מיינט ניט, איך שפּאַס. איך זאָג עס אייך אָהן לצנות. נאַט אייך מיין אָנבייסען, נאַט אייך מיינע עמיגראַנטען, נאַט אייך מיין קאָמיטעט און גיט מיר אייערע שפּיסקאַרטען מיט אייערע בי-לעטען, פאָהר איך אַוועק קיין אַמעריקאַ היינטיגען טאָג. וואָס קען איך דאָ טהון, איין מענש אַליין, מיט קיין עין-הרע אַזוי פיעל אָרעמע לייט.

דער דאָקטאָר איז עפּעס מיר וויסען אַליין ניט וואָס! — אַזוי האָבען מיר אָבגע׳פּסק׳ענט, און מיר ווילען נישט מאַכען דאָ קיין לאַנגע שיהות. מיין ברודער אליהו זאָגט, אַנ׳עבירה די הוצאות. לאָמיר בעסער פאָהרען קיין קראָקע. אַ סך עמיגראַנטען פאָהרען קיין קראָקע, לאָז זיך אונז דאַכטען עלעהיי מיר זענען אויך עמיגראַנטען.

— אַז מיר זענען אין לעמבערג, מוזען מיר שוין זיין אין קראָקע אויך, — זאָגט אונזער חבר פיני.

— בכדי ס׳זאָל אויסקומען אַפּנים קראָקע מיט לעמבערג? — חאַפּט אונטער זיין ווייב טייבעל.

זייט געזונד, מיר פאָהרען קיין קראָקע.

ווען איז אַ שטאָדט.

ווִיען אִיז אַ שְׁטָאדט און גָאט אִיז אַ פָאטֶער.

א.

ווִיען אִיז אַ שטאָדט!

אַזוי האָט געֶפסקעֶנט מײַן ברודעֶר אליהו און אונזעֶר חבר פִינִי האָט צוגעֶבאָמקעֶט:

— נאָך אַ מִין שטאָדט! פון שטאָדטעֶנלאַנד אַ שטאָדט!

אַפילו דִי ווײַבעֶר, וואָס זײַ געֶפעֶלט נִישט קײַן זאַך אִין דעֶר וועֶלט, האָבעֶן אויך צוגעֶגעֶבעֶן, אַז ווִיען אִיז אַ שטאָדט. צולִיעב דעֶר שטאָדט ווִיען האָט דִי מאַמעֶ אַרויסגעֶנומעֶן דִי שבת'דִיגעֶ זײַדעֶנעֶ פאַטשײַלעֶ. מײַן שוועֶגעֶרִין ברכה האָט זִיך אויסגעֶפוצט ווִי צו דעֶר חתונה. זִי האָט אָנגעֶטהון אִיהר שבת'דִיג מלבוש און האָט אויסגעֶזעֶהן אִינ'ם פּאַרִיק מִיט דִי לאַנגעֶ באָמבעֶלדִיגעֶ אויריִנגלעֶך און מִיט אִיהר רויט קלײַעֶנדִיג פּנים אַזוי ווִי אַ רויטעֶ קאַץ אִין אַ שוואַרצעֶן שלײַעֶר. אִיהר האָט אַ מאָל געֶזעֶהן אַ רויטעֶ קאַץ אִין אַ שוואַרצעֶן שלײַעֶר? אִיך האָב שוין געֶזעֶהן. אונזעֶר שכנה פּעֶסִי'ס קִינדעֶר האָבעֶן לִיעב מאַכעֶן מִיט דעֶר קאַץ אַלעֶרלײַ אָנשטעֶלעֶן און טעֶאַטעֶר שטִיק. דִי קאַץ האָט בײַ זײַ, ווִי אִיך האָב אײַך שוין אַ מאָל דעֶרצעֶהלט, אַ מאָדנעֶם צונעֶמעֶנִיש: „פײַגעֶ לאה דִי גבאי'טעֶ". זײַ האָבעֶן שוין אַ מאָל אָנגעֶטהון „פײַגעֶ לאה דעֶר גבאי'טעֶ" אַ יאַרמעֶלקעֶ. עֶס פעֶרשטעֶהט זִיך אַז זײַ האָבעֶן אִיהר דִי יאַרמעֶלקעֶ אונטעֶרגעֶבונדעֶן מִיט צווײַ בעֶנדלעֶך און האָבעֶן זִי געֶלאָזט לויפעֶן. אַ חוץ דעֶם האָבעֶן זײַ אָנגעֶהאָנגעֶן אויפ'ן עֶק, אַ פּנים פון שעֶהנקײַט וועֶגעֶן, אַ פלעֶדעֶרווִיש. דִי יאַרמעֶלקעֶ אִיז געֶווען פאַר אִיהר ווײַזט אויס אַ בִיסעֶל צו גרויס, האָט דאָס אִיהר פעֶרשטעֶלט דִי אויגעֶן, און דעֶם פלעֶדעֶרווִיש קעֶן זִי נִישט לײַדעֶן, האָט זִיך „פײַגעֶ לאה דִי גבאי'טעֶ" געֶלאָזט לויפעֶן משוגעֶנעֶרווײַז, דראַפּעֶן זִיך אויף דִי גלײַכעֶ ווענד, און האָט אָנגעֶמאַכט בײַ אַלעֶ שכנים מורא'דִיגעֶ שאָדעֶנס. אַי האָט מעֶן זײַ דעֶמאָלט געֶקאַטעֶוועֶט! מעֶהר פון אַלעֶ האָט געֶהאַט ושתי, הערשעֶל הײַסט דאָס, אָט דעֶר וואָס מִיט דעֶר גאָלִי אויפ'ן שטעֶרן,

אַ מאָדנער יונג, אַט דער ושתי! וויפיעל מע זאָל איהם נישט שלאָגען איז דאָס ווי אין אַ וואַנד. איך בענק נאָך איהם מעהר ווי נאָך אַלעמען! עס קען זײַן אַז מיר וועלען זיך אין גיכען זעהן מיט איהם אין אַמעריקאַ. מיר האָבען געהאַט אַ ידיעה, אַז אונזער שכנה פּעסי מיט איהר מאַן משה דעם איינבינדער מיט דער גאַנצער חאַליאַסטרע פאָהרען היינט קיין אַמעריקאַ. פריהער האָט זי געלעגט קנויטלעך וואָס מיר פאָהרען אין אַזאַ ווײַט לאַנד, און איצט פאָהרט זי אַליין אויך אַהין. אַלע פאָהרען היינט קיין אַמעריקאַ, אַזוי שרײַבט אונז אונזער מחותן יונה דער בעקער. ער פאָהרט אויך קיין אַמעריקאַ. ער איז שוין אויף דער גרעניץ. נישט אויף דער גרעניץ וואָס מיר האָבען גע'גנב'ט! אויף איין אַנדער גרעניץ. אונזער גרעניץ טויג נישט. אויף אונזער גרעניץ גנב'עט מען אַוועק דאָס בעטגעוואַנד, אויף אַנדערע גרעניצען גנב'עט מען אויך בעטגעוואַנד, נאָר מע פאַלט נישט אָן אין מיטען וואַלד מיט שאַרפע מעסערס, ווי מע איז אָנגעפאַלען אויף אונז למשל. עמיגראַנטען דערצעהלען, אַז ס'איז פאַרהאַן אַזעלכע גרעניצען וואו מע טהוט אוים נאַקעט און מע נעמט צו וואָס מע האָט. נאָר שלאָגען שלאָגט מען נישט. אונז האָט מען אויך נישט געשלאָגען, נאָר מע האָט אונז געוואָלט שלאָגען. מיר זענען שיער נישט געשטאָרבען פאַר שרעק אַ גליק וואָס מע האָט אויסגעשאָסען פון אַ ביקס. איך האָב דאָך אייך שוין דערצעהלט אַ מאָל, ווי אַזוי מיר האָבען גע'גנב'עט די גרעניץ, מיר האָבען עס שוין לאַנג פערגעסען. מיר האָבען פיינד געדענקען אַ זאַך, אמת די ווײַבער דערצעהלען נאָך היינט אויך די נסים וואָס מיט אונז האָט געטראָפען בשעת גנב'נען די גרעניץ. עס מישען זיך אָבער אַרײַן די מאַנסבילען, איך מײַן דאָס מײַן ברודער אליהו און אונזער חבר פּיני, און לאָזען נישט אַז די ווײַבער זאָלען דערצעהלען. זיי וועלען דאָס אַליין דערצעהלען אַ סך בעסער. אונזער חבר פּיני זאָגט: ער מוז דאָס בעשרײַבען אויף די גאַזעטען. ער האָט שוין אַפילו אָנגעהויבען דאָס צו בעשרײַבען אין אַ ליעדעל. איך האָב אייך דאַכט מיר אַ מאָל דערצעהלט אַז פּיני שרײַבט ליעדלעך. דאָס ליעדעל פון דער גרעניץ הויבט זיך אָן בײַ איהם אַזוי:

ראַדיווויל איז נישט גרעסער ווי אַ געניץ,\
דאָרט גנב'עט מען די גרעניץ,\
און מע ווערט בע'גנב'הט פון קאָפּ ביז פוס,\
און מע ווערט בע'האַנדעלט זעהר מיאוס;\
מע גיט אַוועק וואָס מע האָט

אין מע זאגט נאך דאנקען גאט!
מע איז גליקליך ווי די ראבע קען,
וואס מען איז אריבער אהן א ווען,
און אהן א קלאפ, און אהן א שטורך,
און אהן א מעסער דורך און דורך...

דאס איז ערשט אנ'אנהויב, זאגט פיני. וויטער גערט ביי איהם, זאגט ער נאך פיעל שענער! ער האט געמאכט, זאגט ער, א בעשרייבונג פון בראר אויך. און פון קראקע מיט לעמבערג אויך. און אלסדינג אין גראמען. פיני איז דערויף א מזיק. אלסדינג גראמט זיך ביי איהם, אפילו אויף זיין אייגען ווייב טייבעל האט ער אויך געמאכט א לידעל. איך קען עס אויף אויסווענינג:

איך האב א ווייבעל,
הייסט זי טייבעל,
גוט און שעהן
און מלא חן,
קיין עין הרע זאל נישט שאטען!
איין חסרון —
וויל נישט פאהרען
צוריק אהיים צום טאטען...

וואס זאגט איהר אויף דעם לידעל? זאלט איהר אבער זעהן ווי טייבעלע בלאזט זיך! (זי האט א טבע בלאזען זיך!) מיין שוועגערין ברכה נעמט זיך אן איהר קריוודע. זי רופט פיני'ן „שמאדילניק". די מאמע רופט איהם „שלים מזל"! זיי קאנען נישט ליידען למאי ער מאכט לידעלעך. מיין ברודער אליהו פערקעהרט, איז איהם מקנא. ער זאגט, אז אין אמעריקא איז גראמען און לידער א סחורה. מיין ברודער אליהו זאגט, אז אין אמעריקא וועט ער די סחורה פערצוקערן. מע וועט איהם אין אמעריקא, זאגט ער, אפגילטען. אין אמעריקא זענען דא א סך בלעטער מיט א סך אידישע גאזעטען. פיני זאגט אז ער ווייסט אליין, אז אין אמעריקא וועט ער מאכען גוט. ער פיהלט, זאגט ער, אז ער איז בעשאפען פאר אמעריקא און אמעריקא איז בעשאפען פאר איהם. ער וואלט שוין גערן, זאגט ער, מיר זאלען שוין זיצען אויפ'ן שיף און שווימען אויפ'ן ים. דערוויל זיצען מיר נאך אויף דער טרוקעניש און זענען אין ווינען.

ב.

„אַס טהוּעֶן מִיר אִין ווִיעֶן? גאָרנִישט. מִיר שפּאַציִרעֶן אִיבּעֶר דִי גאַסעֶן. אַיי גאַסעֶן! אַיי שטִיבּעֶר! איהר זאָלט זעֶהן פעֶנסטעֶר! שפּיגלעֶן, נִישט קיַין פעֶנסטעֶר! הַיינט זאַכעֶן! צאַצקעֶס! מלבּושים! כּלים! צִירוּנג! כּמעט בּיַי יעֶדעֶן פעֶנסטעֶר שטעֶלעֶן מִיר זִיךְ אָועֶק שאַצעֶן, ווִיפִיעל ס'קעֶן אָנטרעֶפעֶן. מִיר, מאַנסבּילעֶן, שאַצעֶן, אוּן דִי ווַייבּעֶר ווִינשעֶוועֶן זִיךְ פעֶרמאָגעֶן חאָטש האַלבּ פוּן דעֶם וואָס טרעֶפט אָן דִי שטאָדט ווִיעֶן מִיט דִי הַייזעֶר אוּן מִיט דִי געֶוועֶלבּעֶן אוּן מִיט דִי סחורות. צוּלאַכט זִיךְ פִּינִי אוּן זאָגט:

— איהר מעֶגט זִיךְ ווִינשעֶן חאָטש אַ צעֶהנט חלק, אִיז אוֹיךְ גענוּג.

— וואָס אַרט דִיךְ אַז האַלבּ? דוּ פעֶרגִינסט זיַי נִישט?

אַזוֹי זאָגט צוּ אִיהם מיַין בּרוּדעֶר אֵליהו אוּן דרעֶהט זִיךְ דאָס בּעֶרדעֶל. אִין דעֶר צַייט פוּן אוּנזעֶר נסיעה קיַין אַמעֶריקאַ האָט דאָס בּעֶרדעֶל בּיַי מיַין בּרוּדעֶר אֵליהו שטאַרק אַ וואַקס געֶטהוּן. אוּן מאָדנעֶ אַ וואַקס געֶטהוּן. עֶפּיס ווִי אַ בּעֶזעֶם. אִיךְ בּין אַ בּעֶלן געֶוועֶן אִיהם געֶבּעֶן אַ נעֶם אַראָבּ אוֹיף פּאַפּיר. אִיךְ האָבּ אַנִימעֶלטעֶן פִּינִין אוֹיךְ אָבּגעֶמאָלט אוֹיף אַ שטִיקעֶל פּאַפּיר. אוּן מיַין שוועֶגעֶרִין בּרכה האָבּ אִיךְ אָראָפּגעֶחאַפּט מִיט אַ שטִיקעֶל קריַיד אוֹיפ'ן טִיש. האָבּ אִיךְ געֶחאַפּט אַ מִיאוּסעֶן פּסק. זִי אַליין, בּרכה הַייסט עֶס, האָט דעֶרזעֶהן אוּן האָט זִיךְ דעֶרקעֶנט ווִי אִין אַ שפּיגעֶל. האָט זִי צוּגעֶרוּפעֶן מיַין בּרוּדעֶר אֵליהו. האָבּ אִיךְ פוּן אִיהם געֶהאַט! ווען נִישט דִי מאַמעֶ וואָלט עֶר מִיר געֶמאַכט דעֶם טוֹיט. עֶר שלאָגט מִיךְ אַלעֶ מאָל ווען עֶר דעֶרזעֶהט מִיךְ מאָלעֶן. מאָלעֶן האָבּ אִיךְ לִיעבּ פוּן קִינדוויַיז אָן. פריהעֶר פלעֶג אִיךְ מאָלעֶן מִיט שוואַרצעֶ קוֹיל אוֹיף דִי ווַייסעֶ ווענד, האָט מעֶן מִיךְ געֶשלאָגעֶן. נאָךְ דעֶם מִיט קריַיד אוֹיף דעֶר טהִיר, האָט מעֶן מִיךְ אוֹיךְ געֶשלאָגעֶן. אִיצט מאָל אִיךְ שוֹין מִיט אַ בּליַישטִיפטעֶל אוֹיף פּאַפּיר—ווייל מעֶן מִיךְ ווַייטעֶר שלאָגעֶן.

— האָסט שוֹין ווִידעֶר געֶנוּמעֶן זִיךְ צוּ דִי „מעֶנטשעֶלעֶךְ"?...

פאַר מאָלעֶן שלאָגט מעֶן מִיךְ נִישט אַזוֹי ווִי פאַר קנעֶטעֶן. אִיךְ האָבּ אַ טבע קנעֶטעֶן ווַייךְ בּרוֹיט אוּן מאַכעֶן פוּן דעֶם חזרים'לעֶךְ. מיַין בּרוּדעֶר אֵליהו אַז עֶר דעֶרזעֶהט גִיט עֶר מִיר אִיבּעֶר דִי פִינגעֶר. אוּנזעֶר חבר פִּינִי ווִיל זִיךְ אַיינשטעֶלעֶן פאַר מִיר. עֶר זאָגט:

— וואָס האָסט דוּ צוּ אִיהם? לאָז עֶר קנעֶטעֶן, לאָז עֶר כִּאָלעֶן!

אפשר איז איהם בעשערט זײַן אַ מאָל אַ מאָלער? מײַן ברודער אליהו דער־הערט און שיט מיט װערטער:

— װאָס? אַ מאָלער? אַ מולגעטש? ער װעט שמירגעװען קלױסטערס? װאָלגאָזשען װענד? פּליאַסקען דעכער? ארומגעהן מיט פּערפּאָטשקעטע הענד װי אַ בעל עגלה מיט סמאָלע? לאָז ער מיר בעסער זײַן אַ זינגערל בײַ אַ חזן. אַז מיר װעלען קומען אם ירצה השם קײַן אַמעריקאַ בעשטעל איך איהם בײַ אַ חזן. ער האָט אַ סאָפּראַנאָ שטימע.

— פאַר װאָס נישט בײַ אַ בעל מלאכה? אין אַמעריקאַ זענען אַלע בעל מלאכה'ס, אין אַמעריקאַ אַרבײַטען אַלע!

אַזױ טהוט זיך אויף אַ מינוט אַ זאָג אונזער חבר פּיני. חאַפּט זיך אַרויף אויף איהם די מאַמע:

— אַזױ? אַ בעל מלאכה? מײַנע שונאים װעלען נישט דערלעבען, אַז פּײַסי דעם חזן'ס אינגעל זאָל זײַן אַ בעל מלאכה!

איך זעה אַז די מאַמע װיל שױן אָנהויבען װײַנען. פּיני װיל זיך פער־ענטפערן. ער זאָגט:

— אַ מאָדנע אידענע איהר זענט! למאי אָט לערנען מיר אין דער גמרא, אַז דער תנא רב יוחנן איז געװען אַ שוסטער. דער תנא רב יצחק איז געװען אַ שמיד. אָדער װאָס דאַרפט איהר אַ סך? אָט איז מײַן פאָ־טער אַ זײגערמאַכער און מײַן טאַטע אַ מעכאַניק!

פּיני מײנט אַז ער האָט פאַרריכט, צום סוף האָט ער געמאַכט אַסך ערגער. די מאַמע הערט נישט אויף צו װײַנען:

— אַודאי האָט מײַן מאַן בעדאַרפט זײַן אַ כשר'ער חזן, און געהן יונגערהײד פון דער װעלט, בכדי זײַן מוזיניקעל זאָל קען חלילה אַ שנײַדער אָדער אַ שוסטער, און נאָך אין אַמעריקאַ דערצו!...

— שױן? דו װײנסט שױן װידער? האָסט פערגעסן אַז אין אַמע־ריקאַ דאַרף מען אױגען?...

אַזױ זאָגט מײַן ברודער אליהו און די מאַמע הערט באַלד אױף צו װײַנען.

ג.

װאָס איך זאָל נישט זײַן אין אַמעריקאַ. אַבי איך זאָל שױן זײַן. עס ציהט מיך אַהין — סכנות. בײַ זיך האָב איך אָבגעמאַכט, אַז אין אַמעריקאַ

לערן איך מיך אויס דריי זאכען: שווימען, שרייבען און רויכערן ציגארען, די אלע דריי זאכען קען איך איצט אויך, נאר נישט אזוי גוט ווי מע קען עס קענען אין אמעריקא. אויף שווימען ווייס איך אז איך וואלט געווען א בריה, האב איך נישט געהאט וואו צו שווימען. ביי אונז אין טייך איז אונמעגליך. ביי אונז אין טייך אז איהר לעגט זיך אוועק מיט'ן בויך אויף דער בלאטע, זענען די פיס אין דרויסען. אויך מיר א טייך! אין אמעריקא, זאגט מען, איז א ים, דארט אז איהר לעגט זיך אויפ'ן וואסער מיט א פענחיר, טראגט דאס אייך אוועק צו אלדע רוחות! שרייבען קען איך אויך, חאטש קיינער האט מיך נישט געלערנט. איך שרייב געדרוקטע אותיות פון סדור. איך שרייב אזוי אז ס'איז שווער צו דערקענען. איך מאל, נישט איך שרייב. איך וואלט אבער א בעלן געווען שרייבען גיך, קען איך נישט. אין אמעריקא, זאגט מען, שרייבט מען גיך. אלסדינג ווערט דארטען געטהון, זאגט מען, גיך און געשווינד, חאפענדיג, מע האט דארט קיין צייט נישט. אזוי האב איך געהערט דערצעהלען אונטערוועגנס פון די עמיגראנטען. איך ווייס כמעט אלסדינג וואס אין אמעריקא טהוט זיך נאך איידער איך בין דארט געווען. דארט פאהרט מען, זאגט מען, אונטער דער ערד און מע מאכט א לעבען. ווי אזוי מע מאכט דאס ווייס איך נאך נישט. נאר איך וועל דאס גיך וויסען. איך נעם איבער א זאך זעהר גיך! איך זעה א מענשען איין מאל מאך איך איהם נאך מיט אלע פישטשעווקעס. איך האב אנומעלטען נאכגעמאכט אונזער חבר פיני, ווי ער געהט מיט א טענצעל, און ווי ער קוקט מיט די קורצזיכטיגע אויגען, און ווי ער רעדט גיך, זופט הייסע לאקשען, האט זיך מיין שוועגעריך ברכה געהאלטען ביי די זייטען און די מאמע האט אזש אנגעהויבען וויינען פאר געלעכטער. מיין ברודער אליהו אבער האט דאס פיינד. ער לאזט מיך נישט א קאפ אויפהויבען. א מאדנע זאך מיין ברודער אליהו! ער האט מיך ליעב און שלאגט מיך, מאכט מיר דעם טויט. די מאמע דערלאזט איהם נישט ער זאל מיך שלאגען. זי זאגט צו איהם:

— האב פריהער אייגענע קינדער, וועסט דו זיי נאכדעם שלאגען...

לאז אבער פרובען א פרעמדער מיך אנריהרען מיט א פינגער, וועט ער יענעם די אויגען ארויסנעהמען. אנומעלטען האט אן עמיגראנטס א אינגעל מיר געשטעלט א גובערנאטאר. איהר ווייסט וואס הייסט „שטעלען א גובערנאטאר"? אט וועל איך אייך אויסלערנען ווי אזוי: מע טהוט א נעץ איין דעם גראבען פינגער אין מויל און מע דערלאנגט

איך אין זײַט צווי'טען די ריפּען און צווישען בויך — דערזעהט איהר זיך מיט'ן מלאך המות. דאָס אינגעל וואָס האָט מיר געשטעלט אַ גובערנאַטאָר איז אַ יונגאַטש פון אַ יאָהר ניין מיט געשוואָלענע באַקען. האָט ער אַ פּאָר ידים, — מעגען זיי איהם אָפּדאַרען! ער האָט זיך געוואָלט מיט מיר בעקענען, איז ער צוגעגאַנגען צו מיר און האָט מיך אַ פרעג געטהון, ווי אַזוי הייס איך? זאָג איך „מאָטעל". זאָגט ער: מאָטעל קאַפּאָטער, דראָבען דראָטען, יוסף סאָטעל, אָרץ קאַנאָטעל.

זאָג איך: „וואָס הייסט דאָס"? זאָגט ער: דאָס הייסט אַז דו ביזט אַ יאָלד, האָטש איך אַליין הייס אויך מאָטעל. אפשר ביזט דו אַ בעלן אויף אַ גובערנאַטאָר? זאָג איך: „פאַר וואָס נישט?" זאָגט ער: קום אַהער אַ ביסעל נעהנטער וועל איך דיר ווייזען. בין איך צוגענאַנגען, האָט ער מיר געוויזען. בין איך אַנידערגעפאַלען. האָט דערזעהן די מאַמע און געמאַכט אַ גוואַלד. איז געקומען צו לויפען מײַן אליהו און האָט איהם געגעבען!

פון דעמאָלט אָן זענען מיר געוואָרען מיט איהם חבר, האָט מיך אויסגעלערנט, אַ חוץ דעם „גובערנאַטאָר", נאָך אַ סך זאַכען. אַ שטייגער בויכרעדערײַ, איהר קענט דאָס? אויסלערנען אײַך איז אונמעגליך. דערצו דאַרף מען זײַן געבאָרען. מע דאַרף האַלטען דאָס מויל צו, נישט ריהרען מיט קיין אבר, און בילען ווי אַ הונד, אָדער חרוקען ווי אַ חזיר, אַזוי אַז אַלע זאָלען זוכען אונטערן טיש. איך האָב גענוג איבערגעשראָקען אונזערע לײַט. מײַן שוועגערין ברכה ווייסט איהר דאָך. האָט אַ טבע פון חלש'ען. אַלע האָבען זיך אַ וואָרף געטהון אונטערן טיש און אונטער די בעטען. איך האָב מיך אויך אָנגעבויגען זוכען דעם הונד און האָב נישט אויפגעהערט צו בילען. עס איז געווען, זאָג איך אײַך אַ ריינע קאָמעדיע! מײַן ברודער אליהו האָט זיך אָבער סוף כל סוף געחאַפּט אַז דאָס וואַקסט פון מיר. האָט ער מיר אײַנגעטײַלט! פון דעמאָלט אָן האָב איך אוועקגעוואָרפען די קונץ פון בויכרעדערײַ.

ד.

מיר וואָלטען פון ווי'ען שוין לאַנג אוועקגעפאָהרען, ווען נישט דער „אַליאַנץ". וועד איז דאָס דער „אַליאַנץ" קען איך אײַך ריכטיג נישט זאָגען. איך הער נאָר אַז מע רעדט פונ'ם „אַליאַנץ", אַליאַנץ! אַליאַנץ! אַלע

עמיגראַנטען זענען אויפ'ן „אַליאַנץ" בייז! זיי זאָגען אַז דער „אַליאַנץ" טהוט גאָר נישט גוט. דער „אַליאַנץ" זאָגען זיי האָט קיין רחמנות נישט אויף אַ מענשען. דער „אַליאַנץ" האָט פיינד אַ אידען. אַלע טאָג געהען צום „אַליאַנץ" מיין ברודער אליהו און אונזער חבר פיני. און קומען צו געהן פון דאָרטען גלע מאָל ווי פון אַ שוויץ-באָד.

— לאָז ער זיך אָנצינדען! -- זאָגט אליהו.

— לאָז ער ברענען ווי אַ ליכט — זאָגט פיני.

— לאָזט בעסער מיך זיך אויסשמועסען מיט'ן „אַליאַנץ"! זאָגט די מאַמע און זי נעמט מיך פאַר אַ האַנד.

מיר געהען אַלע צום „אַליאַנץ": די מאַמע און איך און אליהו און פיני און ברכה און טייבעל. מיר שטעלט זיך פאָר דער „אַליאַנץ" מיט אַ באָרד און מיט אַ גאַרטעל און מיט אַ רויטער נאָז. פאַר וואָס עפּיס מיט אַ רויטער נאָז — ווייס איך אַליין נישט. למאי דער „ונתנה תוקף?" דעם „ונתנה תוקף" האָב איך דען געזעהן אַ מאָל? פון דעסטוועגען מאַלט זיך מיר אויס אַז איך קען איהם: ער האָט בייזע גלאַנצענדיגע אויגען, טראָגט אַ ברייטען דאַשעק און האַלט אַ קאַנטשיק אין דער האַנד.

אוי זענען מיר זיך אָנגעגאַנגען! מיין ברכה האָט געווינשעוועט דעם „אַליאַנץ" ס'זאָל איהם אַזוי שטעכען אין דער רעכטער זייט ווי עס שטעכט איהר אין דער לינקער, וואָלט ער זיך נישט פערקלויבען צו אַלדע שוואַרצע יאָהר אין עק שטאָדט! קוים מיט צרות זענען מיר געקומען צום „אַליאַנץ". ער זיצט אין אַ שטוב „אויף אַלע אידען געזאָגט געוואָרען", נאָר אָהן אַ הויף. וויען האַלט נישט פון קיין הויפען. וויען האָט ליעב משונה ברייטע פענסטער מיט אומגעלומפערטע טהירען. נאָר זיי האַלטען די טהירען פערשלאָסען. „זיי האָבען מורא אַ פנים מע זאָל זיי נישט צוועקגנבה'נען?"... אַזוי זאָגט מיין שוועגערין ברכה... שוין, זי האָט שוין געוואָרפען אַנ'אומ'חן אויף וויען אויך... עס געפעלט איהר נישט, וואָס אַז מע קומט צו צו אַ שטוב, דאַרף מען פריהער קלינגען. וואָס אַרט מיך אַז מע קלינגט? אַבי מע זאָל עפענען. דער „אַליאַנץ" אָבער עפענט נישט אַזוי גיך. איהר מעגט קלינגען צוזעצטערהייד, ער האָט צייט. איהר מיינט, מיר זענען די איינציגע? אַ חוץ אונז שטעהען דאָ נאָך עמיגראַנטען, זיי דאַרפען אויך צום „אַליאַנץ". די עמיגראַנטען קוקען אויף אונז ווי מיר קלינגען. „קלינגט נאָך אַביסעל, אפשר וועט מען אייך עפענען, אפשר האָט איהר מעהר גליק?"... אַזוי זאָגען זיי די עמיגראַנטען און

לאַבען. אַ פּנים ס'איז זיי גוט אויפ'ן האַרצען. אַלע מאָל קומען צו נייע עמיגראַנטען. עס שטעהען אויף דער גאַס שוין אַ היבשע ביסעל עמיגראַנטען: אידען און ווייבער און קליינע קינדער, איך האָב ליעב אַז ס'איז אַ סך מענשען. די קליינע קינדער זאָלען נישט איבערשלאָגען מיט זייער געוויין און די מאַמעס זאָלען זיי נישט שעלטען און פערשטופען די מיילער. וואָלט דאָ געווען גאַנץ פרעהליך. דאַנקען גאָט מע האָט געעפענט די טהיר. אַלע האָבען זיך געגעבען אַ לאָז אַריין אויף דערשטיקט צו ווערען, אַ גליק וואָס אויף דער טהיר האָט זיך בעוויזען אַ נפש אָהן אַ היטעל מיט אַ רויט פּנים און מיט אַ געגאָלטע מאָרדע און האָט אונז גענומען שליידערן איינציגווייז אין דרויסען אַרויס אַזוי ווי די האָלעשקעס. איינע, אַ ווייבעל מיט אַ קינד, האָט ער דערלאַנגט אַזאַ וואָרף אַרויס, אַז ווען נישט איך מיט מיין ברודער אליהו וואָלט זי געקלויבען די ציינהן. זי האָט זיך אַזוי אויך איבערגעקעהרט דריי מאָל. עס האָט לאַנג געדויערט ביז מיר זענען אַריין אַלע איינציגווייז אינווענינג אין שטוב אַריין. און ערשט דאָ האָט זיך אָנגעהויבען אַ חתונה — טאַטעניו! אַלע ווילען רעדען פריהער. אַלע קריכען גלייך צו די טישען. ביי די טישען זיצען מענשען מיט נאַקעטע קעפּ און מיט געגאָלטע בערד, און לאַכען און רויבערן ציגאַרען. ווער פון זיי איז דער „אַליאַנץ” ווייס איך נישט, מיין מאַמע ווייסט אויך נישט, זי שטעהט און טענה'ט צו זיי:

— זאָגט מיר ווער פון אייך איז דאָ דער „אַליאַנץ”? איך האָב געהאַט אַ שאָדען, דאָס גאַנצע בעטגעוואַנד האָט מען ביי מיר צוגענומען אויף דער גרעניץ און שיער נישט אומגעבראַכט מיך מיט מיינע קינדער, אָט דאָס זענען זיי, יתומים נעבאַך, מיין מאַן איז געשטאָרבען יונגערהייד, געווען אַ חזן כל ימיו...

און ווייטער לאָזט מען איהר נישט רעדען אַ וואָרט. איינער ציהט זי ביי דעם שאַל און ווייזט איהר צו דער טהיר. ער רעדט אויף אַ לשון וואָס סע שוועהר צו פערשטעהן, די מאַמע וויל נישט; בטרעטען ביז זי וועט נישט בעקומען איהר רעכט. זי זאָגט:

— וואָס רעדט איהר צו מיר אויף דייטש? איהר רעדט בעסער מיט מיר אויף אונזער אייגען לשון, וועל איך אייך אויסדערצעהלען מיין ביטער האַרץ... איהר זאָגט מיר נאָר, ווער פון אייך איז דאָ דער „אַליאַנץ”?...

— שוויגער! פאָלגט מיך, קומט, לאָמיר געהן. דער אויבערשטער

האָט אונז אויסגעפֿיהרט ביז אהער אָהן דעם אַליאַנץ, און אָהן דער שטאָרט וויִען, וועט ער אונז ווײַטער אויך מסתּמא אויספֿיהרען. גאָט איז א פֿאָטער.

אזוי זאָגט מײַן שוועגערין ברכה צו דער מאַמע, און די מאַמע ענטפֿערט איהר:

— ביזט גערעכט, מײַן קינד! קומט לאָמיר געהן! וויִען איז א שטאָדט און גאָט איז א פֿאָטער...

אנטווערפען.

וואונדער פון אַנטווערפּען.

א.

איהר האָט געהערט אַ מאָל אַ שטאָדט זאָל הייסען אַנטווערפּען? פאַרהאַן אַזאַ שטאָדט אויף דער וועלט, פאָהרען מיר אַהינצוצו. ווי קומען מיר קיין אַנטווערפּען? ווייל אונזער מחותן, מיין ברודער אליהו׳ס שוועהר, יונה דער בעקער, פאָהרט קיין אַמעריקאַ אויף אַנטווערפּען. דערהערט אַז איהר טאַטע איז אין אַנטווערפּען, האָט מיין שוועגערין ברכה גענומען שלאָגען האַלז און אַקען מיר זאָלען אויך פאָהרען אויף אַנטווערפּען. פריהער האָט זי פון דער שטאָדט נישט געוואָלט הערען אפילו, דער נאָמען איז איהר נישט געפעלען. איצט האָט זי זיך פערליעבט אין אַנטווערפּען! אונזער חבר פיני זאָגט, אַז ער וועט זיך מוזען אָבטיילען פון אונז. ער וויל בעסער פאָהרען פון וויען גלייך קיין לאָנדאָן. עס ציהט איהם, זאָגט ער, קיין לאָנדאָן. לאָנדאָן, זאָגט ער, שמעקט שוין מיט אַמעריקאַ: איינ-גלענדער... געלע האָר... קעסטעלדיגע הויזען... ס׳איז גאָר אַ אַנדער וועלט!

— פאָהר זשע דיר געזונדטערהייד צו דיינע איינגלענדער מיט די קעסטעלדיגע האָר און מיט די געלע הויזען, און מיר וועלען זיך פאָהרען קיין אַמעריקאַ אויף אַנטווערפּען.

אַזוי זאָגט מיין שוועגערין ברכה, און פינים ווייב טייבעל בלאָזט זיך אָן ווי אַן אינדיטשקע. איך האָב דאָך אייך געזאָגט, אַז זי האָט אַ טבע, באַלד עפּיס בלאָזט זי זיך אָן און רעדט נישט. פרעגט ביי איהר פיני, וואָס ביזט דו ברוגז? זאָגט זי, אַז זי האָט פיינד איינגלענדער. זאָגט צו איהר פיני: „דו קענסט זיי דען? וואו האָסט דו געזעהן אַן איינגלענדער?“ זאָגט זי: „נו, און דו, וואו האָסט דו געזעהן אַן׳איינגלענדער?“

בקיצור עס בלייבט אַז מיר פאָהרען אַלע קיין אַמעריקאַ אויף

אַנטוויערפּען. בײַ מיר מאַכט נישט אויס מע זאָל פאָהרען אַפילו איבער האָצעפּלאָץ אַבי קײַן אַמעריקאַ. איך און אונזער חבר פּיני — מיר בײדע רײַסען קײַן אַמעריקאַ מעהר פון אַלעמען. מיר פיהלען אַז אונז וועט דאָרטען זײַן גוט ווי די וועלט. פּיני האָט טענות צו מײַן ברודער אֶליהו! ער זאָגט: מיר פאָהרען און שטעהען אויף אײין אָרט. זאָגט איהם אֶליהו: נו, ווער האַלט דיך צו? פאָהר! לויף! פליה! זאָגט פּיני: ווי קען איך פליהען, אַז דײַן מאַמע וויל זיך בעקענען מיט אַלע קאָמיטעטען פון דער גאַנצער וועלט?... דערהערט די מאַמע און זאָגט צו פּיני'ן: „אַז דו ביזט יאָ אַזאַ חכם, טאָ גיב מיר אַנ' עצה ווי אַזוי זאָלען מיר קומען קײַן אַמעריקאַ אָהן בעטגעוואַנט?"... דאָ בלײַבט שוין פּיני אָהן לשון און מע ווערט ווידער חבר. אונזער חבר פּיני קען זיך מיט אונז נישט צושײדען. די ווײַבער קאָנען אויך נישט לעבען אײינע אָהן דער אַנדערע. דאָס הײסט מע קריגט זיך אַפילו גאַנץ אָפט, מע זאָגט זיך שטעך-ווערטלעך. עס דערגעהט אַ מאָל כמעט צו פּעטש אויך, מע בעט זיך אָבער באַלד איבער. ווען נישט די מאַמע וואָלט מײַן שוועגערין ברכה מיט פּיני'ס ווײַב טײַבעל קײַן לאַנגע גוטפרײַנדשאַפט נישט אויסגעהאַלטען. עס וואָלט בײַ זײ געווען אַלע טאָג צוויי שלײַערס אַ גראָשען. איבערהויפּט מײַן שוועגערין. זי זאָגט אַלײן אויף זיך אַז זי איז אַ שוועבעלע. איהר אַז עס קומט אָן די שלעכטע מינוט וועט זי אײַך מאַכען מיט דער בלאָטע. אין אַ ווײַלע אַרום ווערד זי ווײך חאָטש לעגט זי צו צו אַ מכה. מיט מיר „וואָיוועט" זי פון דער ערשטער מינוט נאָך דער חתונה; זי ווײסט אַז איך האָב זי נישט ליעב. ערגער פון אַלסדינג איז בײַ איהר למאי איך לאַך פון איהר. עס ווײַזט זיך איהר רק אַז איך לאַך זי אויס. אַז איך קוק אויף איהר הײסט בײַ איהר אַז איך לאַך. איך האָב אײַך שוין דערצעהלט, אַז איך האָב ליעב מאָלען און אַז מײַן ברודער אֶליהו שלאָגט מיך דערפאַר. האָב איך אַנימעלטען אויסגעמאָלט אַ פּוס. אַ מורא'דיג גרויסען פּוס. מיט קרײַד אויף דער ערד האָב איך איהם אויסגעמאָלט. האָט איהר בעדאַרפט זעהן וואָס ס'האָט זיך געטהון! זי, ברכה הײסט עס, האָט זיך אָנגעטשעפּעט, אַז דאָס האָב איך אויסגעמאָלט איהר פּוס. פאַר וואָס עפּיס איהר פּוס? ווײַל קײַנער האָט נישט אַזעלכע גרויסע פּיס ווי ברכה. קאַליאָשען טראָגט זי נומער דרײַצעהן. איהר זאָלט זעהן אַ פּאָר קאַליאָשען!... האָט זי מיר צוגעשטעלט אַ בענקעלע צו מײַן ברודער אֶליהו. האָט זיך מײַן ברודער אֶליהו אויף מיר צושריען ווי געוואַלדיג:

— מענשעלעך? האָסט זיך שוין ווידער גענומען צו דיינע אַלטע שטיק, מאָלען מענשעלעך?...

שוין! פון אַ פּוס איז שוין ביי איהם געוואָרען אַ מענש! און פון אַ מענש „מענשעלעך!... מען קאָן פון זיי משוגע ווערען!... איך מוז מיך מודה זיין, אַז וואָס ווייטער ווערט ביי מיר דאָס חולאת פון מאָלען מענשעלעך גרעסער און שטאַרקער. איך האָב דערטאַפּט אַ פאַרביג בליישטיפטעל. מיר האָט דאָס אַוועקגעשענקט אַן עמיגראַנטס אַ אינגעל. אָט דער אינגענער וואָס האָט מיר בעוויזען ווי אַזוי מע שטעלט אַ גובערנאַטאָר און אויסגעלערנט מיך די קונץ פון בויכרעדעריי. איך האָב אייך שוין דערצעהלט פון איהם. ער הייסט אויך מאָטעל. רופען מיר איהם מ אָ ט ע ל ד ע ר ג ר ו י ס ע ר און מיך רופט מען מ אָ ט ע ל ד ע ר ק ל י י נ ע ר. מיר זענען געוואָרען חבר גאָר אויף אַנ'אַנדער אופן! דערפאַר וואָס ער האָט מיר אַוועקגעשענקט דאָס פאַרביגע בליישטיפטעל האָב איך פאָהרענדיג אין וואַגאָן איהם אָבגעמאָלט אויף פּאַפּיר, אין גאַנצען זיין געשטאַלט מיט די געשוואָלענע באַקען. איך האָב איהם בעשוואָרען ער זאָל דאָס קיינעם נישט ווייזען, וואָרום טאָמער דערוויסט זיך מיין ברודער אליהו, וועל איך האָבען אַ וויסטען סוף. ווי מיינט איהר? אַוודאי האָט ער דאָס גלייך אָבגעטראָגען צו מיין ברודער אליהו און האָט איהם געגעבען אַ טהו אַ ווייז דאָס געמאָלעכטס גלייך אין פּנים אַריין.

— דאָס דאַרף זיין מאָטעל'ס אַרבייט! וואו איז ער ערגיץ, דער מוגלעטש מיט די מענשעלעך?

אַזוי זאָגט מיין ברודער אליהו און זוכט מיך און קען מיך נישט געפינען. איך זיץ אונטער דער מאַמעס פּלייצעס און ווער שיער נישט דערשטיקט פאַר געלעכטער. קיין בעסערער אָרט אויף צו בעהאַלטען זיך ווי ביי דער מאַמען איז נישטאָ אין דער גאַנצער וועלט!

ב.

דאַנקען גאָט, מיר זענען שוין אין אַנטווערפּען. מיר האָבען זיך גוט אָנגעהעצקעט, גענוג אויסגעריסען געוואָרען, אָבער מיר זענען געקומען! וואָס זאָל איך אייך זאָגען איז דאָס אַ שטאָדט! דאָס הייסט צו ווין קומט דאָס נישט. מע דאַרף זאָגען להבדיל! וואָרום ווין איז פיעל גרעסער און אפשר שעהנער אויך. און מענשען אויך מעהרער. דערפאַר

איז אָבער דאָ אין אַנטוועָרפּען רײַן אַזוי ווי גאָלד. וואָס איז דאָס חדוש? אַז די גאַסען וואַשט מען, די טראָטואַרען פּוצט מען, און די הײַזער צוואָגט מען. איך האָב אַליין געזעהן ווי מען צוואָגט זיי און מע זייפט זיי מיט זייף. דאָס הייסט נישט אומעדום. למשל דאָרט, אויף די אכסניות, וואו מיר שטעהען מיט אַלע עמיגראַנטען איז אַזוי ווי עס דאַרף צו זײַן, דאָס הייסט בלאָטיג און רויכיג און נאַס און גליטשיג און ענג און אַ־ריד מיט אַ טומעל מיט אַ האַרמידער. פרעהליך, אויסגעצייכענט, אַזוי ווי איך האָב ליעב. אונזער מחותן יונה דער בעקער איז נאָך נישטאָ. אונזער שכנה פּעסי מיט דער חאַליאַסטרע אויך נישט. זיי פאָהרען נאָך. שלעפּען זיך ערגיץ איבער „דײַטשלאַנד". „דײַטשלאַנד איז סדום"! אַזוי זאָגען די עמיגראַנטען און דערצעהלען זיך אָן מורא'דיגע מעשות! אונזער אומגליק מיט בעטגעוואַנד וואָס מע האָט בײַ אונז אַוועקגע'לקחנ'ט אויף דער גרעניץ, איז אַ הונד אַ קעגען די אומגליקען, וואָס מע הערט זיך אָן פון די עמיגראַנטען. מיר האָבען זיך בעקענט דאָ אויף דער סטאַנציע מיט אַ אידענע פון מעזשביזש, דוקא נישט קיין אַלמנה. זי האָט דוקא אַ מאַן און דוקא אין אַמעריקאַ שוין. זי פאָהרט אָט דאָס צו איהר מאַן. שוין באַלד אַ יאָהר אַז זי שלעפּט זיך מיט צוויי קינדער. זי איז אויסגעווען וואו די וועלט האָט אַן עק, נישטאָ איין שטאָדט זי זאָל דאָרט נישט זײַן. זי האָט זיך איבערגעקריעגט מיט אַלע קאָמיטעטען. קוים מיט צרות האָט זי זיך פּעדשלעפּט אַהער קיין אַנטוועָרפּען, און וויל זיך זעצען אויפ'ן שיף, לאָזט מען זי נישט. איהר מיינט זי האָט קאַלידיגע אויגען? חלילה! געזונד און שטאַרק, נאָר זי איז אַביסעל געריהרט פון'ם זינען. דאָס הייסט אַזוי אַז איהר וועט מיט איהר רעדען רעדט זי אַלסדינג ווי אַ מענש. נאָר אַ מאָל טהוט זי אַייך אַ זאָג אַ וואָרט, קען מען בלײַבען אָהן אַ בויך לאַכענדיג. למשל איהר פרעגט בײַ איהר: וואו איז אַייער מאַן? זאָגט זי: אין אַמעריקאַ. וואָס טהוט ער דאָרטען? זאָגט זי: ער איז דאָרט קייסער... זאָגט איהר דאָך איהר: ווי קען אַ איד זײַן אַ קייסער? ענטפערט זי אייך, אַז אין אַמעריקאַ מעג מען... נו האָט איהר עפּיס צו איהר?... נאָך אַ זאַך האָט זי זיך אַרײַנגענומען אין קאָפּ אַרײַן: זי עסט נישט! אונז הייסט זי אויך נישט עסען. זי זאָגט אונז אַז מיר זאָלען זיך נישט צוריהרען צו קיין מילכיגס, מחמת דאָס מילכיגס איז דאָ פליישיג. פרעגט בײַ איהר די מאַמע: „נו, און דאָס פלייש?" זאָגט זי: „דאָס פלייש איז דאָ נישט פליישיג, נישט מילכיג, נאָר פאַרעווע".. שיסען מיר אַרויס אַ געלעכטער אַלע, אויסער די מאַמע. די מאַמע וויל נישט לאַכען, די מאַמע וויל בעסער וויינען. זי זאָגט:

„אז אך און וועה איז צום געלעבטער!" — און זי צעוויינט זיך מאקי.

— שוין? האסט שוין לאנג נישט געוויינט? דו ווילסט אז פון אנטווערפען שוין זאל מען אונז אפשיקען צוריק אהיים איבער דיינע אויגען?...

אזוי זאגט צו איהר מיין ברודער אליהו — און ביי דער מאמע ווערען אין איין מינוט די אויגען טרוקען. מעהר ווי אויף דער אידענע אליין האט די מאמע רחמנות אויף איהרע צוויי קינדער נעבאך. איך ווייס נישט, וואס די מאמע בעוויינט אזוי די קינדער? די קינדער זענען דאכט זיך גאנץ פרעהליך! אז זייער מאמע הויבט אן רעדען נארישקייטען, צו־לאכען זיי זיך. איך האב מיך מיט זיי גיך בעקענט. זיי האבען מיר דער־צעהלט, אז מע שיקט זיי צוריק אהיים, נאר זייער מוטער וויל נישט פאהרען, זי וויל קיין אמעריקא צו זייער פאטער, צום קייסער (חי—חי—חי!) נארט מען זי אב און מע זאגט איהר, אז מע שיקט זי מיט'ן באהן קיין אמע־ריקא (חי—חי—חי!), מע האט איהר איינגערעדט, אז עס געהט א באהן פון דאנען גלייך קיין אמעריקא (חי—חי—חי)!

ג.

די חדושים, וואס מע זעהט זיך אן אין דעם אנטווערפען, איז גאר נישט צום בעשרייבען! אלע טאג קומען צו נייע פארשוינען. צום מיינסטען ארעמע לייט, און צום מיינסטען קאליקעס, און צום מיינסטען מיט קאלי־דיגע אויגען. „טראכאמעס" רופט מען דאס. אמעריקא לאזט נישט אריין קיין „טראכאמעס". איהר מעגט איך האבען טויזענד שלאפקייטען, איהר קאנט איך זיין קרום און שטום און וואס איהר ווילט, אבי נישט קיין „טראכא־מעס" אויף די אויגען. פון וואנען נעמען זיך „טראכאמעס"? פון דעם וואס מע נעמט זיך אן־אמאל מאכט זיך אז מע ווייס אליין נישט פון וואנען עס האט זיך גענומען. אזוי האב איך געהערט מאקי דא אין אנט־ווערפען. פון א מיידעל האב איך עס געהערט. גאלדעלע הייסט דאס מיידעל. זי איז אין מיינע יאהרען, אפשר עלטער פון מיר מיט א יאהר. מיט דער גאלדעלע איז א שעהנע געשיכטע. זאל איך אייך דערצעהלען? בעקאנט האב איך מיך מיט איהר אין דער „עזרא". נאר איהר ווייסט דאך נישט וואס איז „עזרא". דארף מען אייך קלאהר מאכען. די „עזרא"

אין אַנטוישערפֿען איז דאָס אייגענע וואָס דער „אַליאַנץ" אין ווינען. געמאַכט געוואָרען פֿון אונזערטוועגען, פֿאַר די עמיגראַנטען. דער חילוק איז וואָס דער „אַליאַנץ" איז אַ זכר און די „עזרא" אַ נקבה. איהר הערט דאָך, אַז מע זאָגט דער אַליאַנץ, די עזרא. דאַרפֿט איהר שוין אַליין פֿערשטעהען דעם אונטערשיעד... הכלל ווי באַלד מיר זענען אָנגעקומען קיין אַנטווערפּען זענען מיר געגאַנגען גלייך אין דער „עזרא". די „עזרא" איז נישט דאָס וואָס דער „אַליאַנץ". דער „אַליאַנץ" וואַרפֿט מענשען אַזוי ווי האָלעשקעס, און די „עזרא" טרייבט אייך נישט; איהר קענט קומען צו איהר ווען איהר ווילט און קאָנט זיך אויסרעדען פֿאַר איהר דאָס האַרץ וויפֿיעל איהר ווילט. אַלסדינג וואָס איהר רעדט ווערד אַריינגעטראָגען אין אַ בוך. סע זיצט אַ מיידעל וואָס מע רופֿט זי פֿריילין זייטשיק און פֿערשרייבט. זעהר אַ וואויל מיידעל. זי האָט מיך געפֿרעגט ווי אַזוי איך היים און האָט מיר געשענקט אַ צוקערקע. נאָר פֿון דער פֿריילין זייטשיק וועל איך אייך דערצעהלען אַנאַנדערס מאָל. איצט דאַרף איך אייך זאָגען, ווער איז גאָלדעלע. זי איז פֿון קוטנע. געקומען איז זי אַהער פֿאַר אַ יאָהרען מיט איהר טאַטע מאַמע, שוועסטער און ברידער. סוכות צייט איז דאָס געוועזען. האָבען זיי געהאַט, זאָגט זי אַ יום טוב, אויף אַלע אידען געזאָגט געוואָרען. דאָס הייסט קיין גליקען האָבען זיי נישט געזוכט און קיין האָניג האָבען זיי נישט געלעקט. געוואַלגערט זיך גלייך מיט אַלע עמיגראַנטען. נאָר דערפֿאַר האָבען זיי געהאַט שיפֿסקאַרטען ביז אַמעריקאַ אויף דער גאַנצער משפּחה און אויסגעקליידט איז מען געווען בגדי מלכות. אַלע האָבען געהאַט צו צוויי העמדער און גאַנצע שיך. היינט איז זי געבליבען אין גאַנצען מיט איין העמד און אָהן שיך, ווען נישט דאָס פֿריילין זייטשיק, זאָגט זי, וואָלט זי גאָר געגאַנגען באָרוועס. דאָס פֿריילין זייטשיק האָט איהר אַוועקגעשענקט, זאָגט זי, אַ פּאָר שיך פֿון איהר אייגענע פֿיס, נאָך גאַנצע גוטע שיך. אַזוי האָט מיר דערצעהלט גאָלדעלע און האָט מיר בעוויזען די שיך וואָס דאָס פֿריילין זייטשיק האָט איהר אַוועקגעשענקט. גאַנץ שעהנע שיך, נאָר אַ ביסעל צו גרויס אויף איהר... בקיצור, ס'איז אַוועקגעגאַנגען די ערשטע טעג. סכות און שמחת תורה, ס'איז געקומען די צייט וואָס מע דאַרף זיך זעצען אויפֿ'ן שיף, זאָגט מען צו זיי אַז זיי זאָלען זיך דורכגעהן צום דאָקטאָר. זענען זיי געגאַנגען צום דאָקטאָר. האָט זיי דער דאָקטאָר בעטראַכט און געפֿונען אַז זיי זענען אַלע געזונד און שטאַרק און קאָנען פֿאָהרען קיין אַמעריקאַ, נאָר זי, גאָלדעלע הייסט עס, קען נישט פֿאָהרען, ווייל זי האָט „טראַכאָמעס" אויף די אויגען. פֿריהער האָבען זיי גאָר נישט

פערשטאנען מיט וואס מע עסט דאס. ערע׳ט שפעטער האבען זיי דאס דערכט צעקייט. דאס האט געהייסען, אז אלע פאהרען אוועק קיין אמעריקא נאר זי, גאלדעלע, בלייבט איבער דא, אין אנטווערפען. איז געווארען א געוויין, א יאמער, א קלאג. די מאמע האט גע׳חלש׳ט דריי מאל. דער טאטע האט געוואלט בלייבען דא, האט מען נישט געקענט. די גאנצע שיפסקארטע וואלט געגאנגען פערלארען. איז געבליבען אז זיי פאהרען אוועק קיין אמעריקא, און זי, גאלדעלע בלייבט איבער דא ביז עס וועלען זיך אויסשטעהן די „טראכאמעס" פון איהרע אויגען... און אט אזוי שוין באלד א יאהר אז זי היילט זיך און האט זיך נאך נישט אויסגעהיילט. דאס פריילין זייטשיק זאגט, אז דערפאר היילען זיך נישט אוים איהרע אויגען, ווייל זי וויינט כסדר. נאר זי, גאלדעלע, זאגט אז איבער איין אנדער זאך היילען זיך איהר נישט אוים די אויגען. איבער׳ן בלוישטיין! אלע מאל ווען זי קומט צום דאקטאר שמירט ער איהר די אויגען, זאגט זי, מיט׳ן זעלבען בלוישטיין, וואס ער שמירט אלע איבריגע קראנקע. ווען זי, גאלדעלע, פערמאגט צו קויפען איין אייגענעם בלוישטיין, וואלט זי זיך שוין לאנג, זאגט זי, אויסגעהיילט.

— נו, און דיינע טאטע מאמע? פרעג איך זי.

— זענען אין אמעריקא, זיי מאכען דארט א לעבען. איך האב פון זיי בריעף, אלע חודש כמעט האב איך פון זיי א בריוועל, נא, זעה, קאנסט לייענען? לייען מיר!

און זי נעהמט ארויס פון בוזעם א גאנצען פאק מיט בריוולעך און גיט מיר איך זאל זיי איהר לייענען הויך אויף א קול. איך וואלט דאס איהר געוויס געטהון, קען איך אבער נישט לייענען קיין געשריבענם. ס׳זאל זיין געדרוקט וואלט איך עס געלייענט. לאכט זי פון מיר און זאגט, אז א אינגעל איז נישט קיין מיידעל, א אינגעל דארף קענען אלעס אויף דער וועלט! איך האב מורא אז זי איז גערעכט. איי וואלט איך א בעלן זיין קאנען לייענען געשריבענעס! איי בין איך מקנא מיין חבר מאטעל דעם גרויסען, וואס ער קען לייענען און שרייבען, (איך האב אייך שוין דערצעהלט פון איהם), האט איהם גאלדעלע געגעבען איבערלייענען די בריוולעך וואס מע שרייבט איהר פון אמעריקא. האט זיי מאטעל דער גרויסער געלייענט ווי א וואסער. די בריוועלעך זענען כמעט אלע געשריבען בנוסח איין לשון און מיט די זעלבינע ווערטער:

„טהייערע גאלדעלע, הארציגע גאלדעלע, לעבען זאלכט דו!

אז מיר דערמאהנען זיך דא אין דעם אמעריקא אז אונזער קינד האט מען ארויסגעריסען פון אונזערע הענד און די וואלגערסט זיך דארטען אין דער פרעמד צווישען אומבעקאנטע מענשען געהט אונז נישט איין דא דער ביסען. טאג ווי נאכט טהוען מיר דא קלאגען און וויינען אויף אונזער ליבטינקען שטערן וואס איז צוגענומען געווארען פון אונזערע אויגען ..." און אזוי ווייטער.

מאטעל דער גרויסער לייענט און גאלדעלע וויינט, ווישט זיך די אויגען. דערזעהט דאס פרייליין זאמטשיק, הויבט זי אן זיך בייזערן אויף אונז וואס מיר מאכען זי וויינענדיג. און צו גאלדעלע זאגט זי, אז זי האט קיין רחמנות נישט אויף זיך אליין. זי מאכט זיך א תל פון דעם איבריגען ביסעל אויגען! ענטפערט איהר דערויף גאלדעלע מיט א געלעכטער און טרעהרען גיסען זיך פון די אויגען:

— א תל פון די אויגען מאכט מיר דער דאקטאר מיט זיין בלוישטיין ערגער ווי איך מיט מיין געוויין...

מיר געזעגענען זיך מיט גאלדעלען און איך זאג איהר צו, אז מארגען אין דער צייט וועלען מיר זיך דא ווידער א מאל זעהן.

— אם ירצה השם! — ענטפערט גאלדעלע מיט א פרום פנים, ווי איין אלטע, און מיר ביידע, מאטעל דער קליינער און מאטעל דער גרויסער, לאזען זיך געהן שפאצירען איבער אנטווערפען.

ד.

מיר, דאס הייסט איך, מאטעל דער קליינער, און מיין חבר מאטעל דער גרויסער, זענען נישט אליין. מיר האבען דא נאך א חבר. ער איז א אינגעל פון א יאהר צעהן און הייסט מענדעל. ער איז אויך פערבליבען אין אנטווערפען פאהרענדיג קיין אמעריקא, נישט איבער די אויגען, נאר איבער אן'אנדערע זאך. איהם האט מען פערלוירען אויפ'ן וועג ערגיץ אין דייטשלאנד. א גאנץ וועג, דערצעהלט ער, האבען זיי זיך דערהאלטען די נשמה נאר מיט הערינג, האט איהם געברענט אויפ'ן הארצען ... האט ער זיך אראבגעהאפט אויף א סטאנציע חאפען א טרונק וואסער און איז געבליבען שטעקען אהן א בילעט און אהן

אַ קאָפּיקע געלד און אָהן אַ העמד אויפ'ן לייב, און מחמת ער האָט נישט געקענט זייער שפּראַך, האָט ער זיך פערשטעלט פאַר אַ שטומען. האָט מען איהם אויסגעפיהרט וואו די וועלט האָט אַן עק ביז ער האָט דערזעהן אַ פּאַרטיע עמיגראַנטען אידען. איז ער צוגעגאַנגען צו זיי און האָט זיי דערצעהלט די גאַנצע מעשה, האָבען זיי אויף איהם רחמנות געהאַט און האָבען איהם גענומען מיט זיך און גע־בּראַכט צו פיהרען אַהער קיין אַנטווערפּען. דאָ האָט ער זיך דערשלאָ־גען צו דער „עזרא". האָט די „עזרא" אַוועקגעשריבען אַ בריעף קיין אַמעריקאַ, מאַמער וועט מען אויפזוכען זיינע עלטערן, וואַרט ער דאָס אויף אַן'ענטפער און אויף אַ שיפס־קאַרטע. דאָס הייסט אויף אַ האַלבע שיפסקאַרטע, מחמת ער איז נאָך אַ קליינער. דאָס הייסט ער איז נישט אַזוי קליין ווי ער האַלט זיך קליין. ס'איז אַ סברא, אַז ער איז שוין בר מצוה, חאָטש קיין תפילין לעגט ער נישט. ער האָט נישט. זענען געוואָהר געוואָרען עמיגראַנטען אַז מענדעל איז אַ בר מצוה בחור'ל און האָט נישט קיין תפילין איז געוואָרען אַ גוואַלד, פאַר וואָס זעהט מען איהם נישט קיין תפילין? זאָגט מענדעל: „פאַר וואָס זעהט מען מיר נישט קיין שטיוועל?..." רופט זיך אָן צו איהם איינער אַן עמיגראַנט מיט שאַרפע אויגען: „אַ דו, שייגעץ! נישט גענוג מע זאָרגט זיך פאַר דיר, ביזט דו נאָך אַן'עזות פנים?..." דער עמיגראַנט מיט די שאַרפע אויגען האָט אַזוי לאַנג געאַרבייט, ביז די איבריגע עמיגראַנטען האָבען זיך צונויפגעלעגט און האָבען איהם גע־קויפט אַ פּאָר תפילין. אַלסדינג איז צו קריגען אין דעם אַנטווערפּען. אָפשר מיינט איהר ס'איז נישטאָ קיין בתי מדרשים מיט קיין שוהלען? אַהאָ, נאָך וואָסערע שוהלען! איין שוהל איז דאָ אַ טערקישע. איהר מיינט דאָרטען דאַווענען טערקען? ניין! דאָרטען דאַווענען אידען, די אייגענע אידען וואָס מיר, נאָר אויף טערקיש. דאָס הייסט פערקעהרט. מע פערשטעהט נישט איין וואָרט! געפיהרט האָט אונז אַהינצו אונזער נייער חבר מענדעל. מיר אַלע דריי. איך און מאָטעל דער גרויסער און מענדעל, זענען געוואָרען חבר. גאַנצע טעג געהען מיר אַרום איבער דער שטאָדט. דאָרט אין בּראָד, אין קראָקע מיט לעמבערג אָדער אין וויען פלעגט מיך די מאַמע מורא האָבען צו לאָזען פון זיך אויף אַ טריט. דאָ אין אַנטווערפּען האָט זי קיין מורא נישט. דאָרט, זאָגט זי, זענען סאַמע דייטשען, און דאָ, אין אַנטווערפּען זענען מיר, זאָגט זי, צווישען פּענשען, צווישען אייגענע, מע הערט רעדען אַ אידיש וואָרט.

דאָס מיינט זי די עמיגראנטען, לעבען זאָלען די עמיגראַנטען. צווישען עמיגראַנטען פיהלען מיר זיך טאַקי היימיש. ובפרט צווישען אייגענע! אַט באַלד וועלען מיר האָבען געלד. אם ירצה השם נאָך שבת קומט אונזער מחותן יונה דער בעקער מיט זיין הויזגעזינד. מיר ווארטען היינט באָרגען זאָל קומען אונזער שכנה פעסי מיט איהר חאַ'יאַסטרע. אָט דאָ וועט ערשט ווערען אַ שמחה, איך וועל אייך אם ירצה השם בעשרייבען אַלסדינג.

די האלאסטרע.

די חאַליאַסטרע.

א.

איהר ווייסט דאָך שוין בעקאַנט מיט דער חאַליאַסטרע, דאָס איז אונזער שכנה פעסי. מיט איהר מאַן דעם אײנבינדער (ער הייסט משה) מיט זייערע 8 קינדערלעך, וואָס יעדער האָט ביי זיי, ווי איך האָב אייך שוין אַמאָל דערצעהלט, אַן'אַנדער צונעמעניש. דער קלענערער פון אַלע איז אין מיינע יאָהרען (זיעבען דאָס אַכטע), מע רופט איהם „ושתי". דאָס הייסט דער אמת'ער נאָמען זיינער איז הערשעל, נאָר מחמת ער האָט אַ אַ גאָלי אויפ'ן שטערן האָבען איהם די עלטערן אַ נאָמען געגעבען „ושתי". איך האַלט פון „ושתי'ן". איך האָב איהם ליעב דערפאַר, וואָס ער וויינט נישט. וויפיעל איהר זאָלט איהם נישט שלאָגען נעמט ער צו ווי אַ שוואָם. עס נעהמט איהם נישט קיין קויל. איין מאָל האָט ער צוריסען אַ פרעמדען סדור, האָט איהם זיין טאַטע, משה דער אײנבינדער, געשלאָגען מיט'ן ברעטעל וואָס מע שניידט אויף דעם פּאַפּיער, „ושתי" האָט נאָך דעם גוט געקרעכצט צוויי טאָג כסדר. איהר קענט פערשטעהן אַז ער האָט זיך אָבגעזאָגט פון בולקע. מע האָט שוין נישט געהאַלטען פון זיין לעבען, די מאַמע זיינע, אונזער שכנה פעסי, האָט איהם שוין בעוויינט און דער פאָטער איז אַרומגעגאַנגען אָהן אַ קאָפּ. אַלע האָבען געמיינט, אַז ס'איז אַנ'עק, אויס „ושתי"! צום סוף גאָר נישט. אויפ'ן דריטען טאָג האָט „ושתי" געבעטען ברויט און געגעסען ווי נאָך אַ תענית. עסען האָבען זיי ליעב אַלע, זיי האַלטען פון דער אכילה. „די הונגעריגע משערעדע", אַזוי רופט זיי די מוטער אַליין. פעסי, הייסט עס. פעסי איז אַ אידענע זעהר אַ וואַהלע נאָר אַביסעל צו דיק. זי האָט דריי געדערם. איך האָב זי שוין עטליכע מאָל אַראָבגעכאַפּט אויף פּאַפּיר, האָט איין מאָל דערזעהן „ושתי", האָט ער אַרויסגעכאַפּט ביי מיר דאָס געמעלעכטס און האָט דאָס בעוויזען אויף אַ ציקאָוועסט דער מאַמע זיינער, האָט זי געלאַכט, איז געוואָהר געוואָרען

מײַן ברודער אליהו, האָט ער מיר געוואָלט אײַנטײַלען פֿאַר די „מענטשעלעך“ ווי זײַן שטײַגער איז. אַ גליק וואָס פּעסי אַלײן האָט זיך אײַנגעשטעלט פֿאַר מיר, „אַ קינד, זאָגט זי, מאַכט זיך נאַריש, נישט כּדאַי זיך אָפּעסען דאָס האַרץ“. לאַנג לעבען זאָל זי פּעסי. איך האָב זי ליב: איך האָב נאָר פֿײַנט אַז זי קושט זיך. אַז זי איז געקומען קײַן אַנטווערפּען האָט זי מיך אַרומגעכאַפּט קושען ווי אַ אײגען קינד, מיט אַלעמען האָט זי זיך געקושט. מעהר פֿון אַלע געוועהנטליך, מיט דער מאַמע. די מאַמע אַז זי האָט זי דערזעהן איז גלײַך ווי דעם טאַטען פֿון יענער וועלט, זי האָט זיך אַזוי צעווײנט, אַז מײַן ברודער אליהו איז אָנגעפֿאַלען אויף פּעסין, אַז איבער איהר מאַכט די מאַמע אַ תּל פֿון די אויגען און קען נישט געהן צום דאָקטאָר... געהן צום דאָקטאָר — דאָס מוז יעדער ווער עס קומט אַהער קײַן אַנטווערפּען; דאָס ערשטע וואָס אײנער פֿרעגט בײַם אַנדערן איז: „זענט איהר שוין געווען בײַם דאָקטאָר?...“ „וואָס האָט אײַך געזאָגט דער דאָקטאָר?“... אפילו די „עזרא“ אַז מע קומט צו איהר צו געהן, שיקט זי באַלד אָב צום דאָקטאָר. אַז מיר זענען געקומען אַהין דאָס ערשטע מאָל, האָט די מאַמע נאָר וואָס געוואָלט אָנהויבען דערצעהלען די מעשה: ווי אַזוי איהר מאַן איז געווען כּל ימיו אַ חזן אין דער קצב'שער שוהל... ווי אַזוי ער האָט זיך פֿערקיהלט און קראַנק געוואָרען... ווי אַזוי זי האָט אַלסדינג פֿערקויפֿט אַבי ראַטעווען דעם טאַטען... ווי אַזוי דער טאַטע איז געשטאָרבען און זי איז געבליבען אַן אַלמנה מיט צוויי קינדער יתומים... אײנעם האָט זי ברוך השם חתונה געמאַכט, אַרײַנגעגעבען אין אַ שמאַלץ-גרוב... די שמאַלץ איז אויסגערונען, די גרוב איז געבליבען... נאָך דעם ווי אַזוי מיר האָבען פֿערקויפֿט דאָס לעצטע שטיקעל חיות, אונזער האַלבע שטוב און געלאָזט זיך קײַן אַמעריקאַ... נאָך דעם ווי אַזוי מיר האָבען גע'גנב'עט די גרעניץ אונטער בראָד, שיער נישט גע'הרג'עט געוואָרען אין אַ פֿינסטערער נאַכט און האָבען פֿערלאָרען דאָס גאַנצע ביסעל גוטס, דאָס בעטגעוואַנד, — וואָס וועלען מיר טהון איצט אָהן בעטגעוואַנד אין אַזאַ ווײַט לאַנד?...

אַזוי טענה'ט די מאַמע פֿאַר דער „עזרא“, און די „עזרא“ הערט, און דאָס מײדעל וואָס זיצט בײַם טיש (פֿרײַלײַן זײַטשיק הײסט דאָס מײדעל) פֿערשרײַבט איטליכעס וואָרט, וואָס די מאַמע זאָגט, אין אַ בוך אַרײַן. די מאַמע האָט נאָך צו דערצעהלען און צו דערצעהלען, רופֿט זיך אָן צו איהר אײנער פֿון דער „עזרא“:

— אַלזאָ פֿאָהרט איהר קײַן אַמעריקאַ?

— זאָגען מיר:

— פערשטעהט זיך, נישט קיין יעהופעץ, קיין אמעריקא.

רופט זיך אָן צו אונז יענער וואָס פון דער „עזרא״:

— זענט איהר שוין געווען ביי׳ם דאָקטאָר?

זאָגען מיר:

— וואָסער דאָקטאָר?

רופט זיך אָן צו אונז יענער וואָס פון דער „עזרא״:

— אָט האָט איהר איין אדרעס. געהט זיך דורך ראשית חכמה צום דאָקטאָר, וועט ער בעטראַכטען אייערע אויגען.

דערהערט דאָס וואָרט „אויגען״ טהוט מיין ברודער אליהו אַ קוק אויף דער מאַמען און ווערט טויט ווי די וואַנד...

וואָס האָט ער זיך אַזוי דערשראָקען?..

ב.

שוין, דאַנקען גאָט, מיר זענען שוין אַלע געווען ביים דאָקטאָר, נאָר די מאַמע נאָך נישט. די מאַמע וועט זיין שפּעטער. מיין ברודער אליהו האָט מורא. זי האָט די לעצטע צייט צופיעל געוויינט... דער דאָקטאָר האָט אונז אַריינגעקוקט אין די אויגען אריין און אָנגעשריבען אונז עפּיס אויף פּאַפּיער און פערחתמ׳עט אין אַ קאָנווערט. האָבען מיר זיך תחלת זעהר דערשראָקען. מיר האָבען געמיינט אַז דאָס האָט ער אונז פערשריבען אַ רפואה צו די אויגען. פרעגען מיר איהם וואָס האָט ער אונז פערשריבען? ווייזט ער אונז מיט דער האַנד אויף דער טהיר. שטויסען מיר זיך, אַז מע הייסט אונז געהן... קומען מיר צו דער „עזרא״ און ווייזען איהר דאָס געשריפטס פונ׳ם דאָקטאָר. נעהמט דאָס מיידעל (פרייליין זייטשיק) און עפענט אויף דאָס קאָנווערטעל און לייענט איבער און מאַכט צו אונז:

— איך קען אייך אָנזאָגען אַ בשורה: דער דאָקטאָר זאָגט אַז איהר האָט געזונדטע אויגען.

אודאי איז דאָס פאַר אונז אַ בשורה! וואָס טהוט מען אָבער מיט דער מאַמע. זי הערט נישט אויף צו וויינען. טענה׳ן מיר מיט איהר:

— וואָס טהוסט דו? טאָמער חלילה וועט דער דאָקטאָר פערבראַקעווען דיר די אויגען?

— הערסט דו? אט דאס ווייז איך דאך!...

אזוי ענטפערט די מאמע און לעגט צו צו די אויגען א פלעסטער'ל. דאס פלעסטער'ל האט איהר געגעבען אן' עמיגראנט א פעלדשער. ער איז זעהר נישט קיין שעהנער. ער האט משוגע מאדנע צייהן, נאר ער בחור'ט זיך. ער טראגט א מעשענעם זייגער מיט א זילבערנע קייט מיט א רוקער, און א גאלדען רינגעל אויף דער האנד. ער הייסט נישט קיין שעהנעם נאמען: „ביבער!" געקומען איז ער אהער קיין אנטווערפען מיט דער חאָליאסטרע. אויפ'ן וועג האט ער זיך מיט זיי בעקענט. זיי האבען אינאיינעם גע'גנב'עט די גרעניץ. קיין נסים ונפלאות ווי מיט אונז האט זיך זיי נישט געטראפען. הרג'ענען האט מען זיי נישט געוואלט, קיין בעטגעוואנד האט מען ביי זיי נישט צוגענומען, נאר זיי זענען גלאט אזוי פערשווארצט געווארען. זיי האבען געהאט, זאגען זיי, צו זינגען און צו זאגען. זיי זענען דורכגעגאנגען, זאגען זיי, א שוויץ-באד, אין האמבורג. וואס זיי דערצעהלען זיך אן פון דער האמבורג! די האר שטעלען זיך קאפויר! סדום איז א הונד א קעגען האמבורג! מע בעגעהט זיך דארטען, זאגען זיי, מיט די עמיגראנטען א סך ערגער ווי ביי אונז מיט ארעסטאנטען. ווען נישט אט דער פעלדשער (ביבער), וואלטען זיי דארטען אומגעקומען. ער איז זיי געשטאנען אין זייערע נויטען. ער, ביבער איז א גרויסער עזות-פנים. ער דערצעהלט, ווי אזוי ער האט זיך גערעכענט מיט די דייטשען איז א שרעק! ער האט זיך, זאגט ער, אויסגעשמועסט מיט זיי דוקא אויף רוסיש. רוסיש, זאגט ער, קען ער גוט. א סברא, אז נאך בעסער פון אונזער פיני'ן. פיני דרינגט, אז אלסדינג וואס דער ביבער דערצעהלט אונז, וואלט געווען זעהר שעהן, ווען ס'זאל זיין אמת. אונזער חבר פיני האט פון דער ערשטער מינוט אן געווארפען אן' אומחן אויף דעם פעלדשער ביבער. ער האט געמאכט אויף איהם א ליעדעל. אז פיני האט נישט ליעב א מענשען. מאכט ער אויף איהם א ליעדעל אויב איהר ווילט קאן איך עס אייך איבערזאגען:

אונזער פעלדשער ביבער
איז א גרויסער גבור
אויף דערצעהלען זאכען
ס'קען זיך אמאל מאכען
(פופציג מאל א טאג)
מהומ ער זיך א זאג

אַ גרויסען ליגען
פון דרך׳שלום וועגען .

ג׳.

ביבער , אַט דער פעלדשער וואָס איך דערצעהל אייך , האָט זיך אונטערגענומען צורעכט מאַכען דער מאַמע די אויגען. ער זאָגט, אַז קיין דאָקטאָר אין דער וועלט וועט נישט געפינען אויף זיי קיין חסרון. ערשטענס וויים ער די קונץ נאָך פון דערהיים, ער איז אַ פעלדשער, און אַ פעלדשער איז דאָך אַ האַלבער דאָקטאָר. און חוץ לזה איז ער געווען אין „דייטשענלאַנד" און האָט זיך צוגעקוקט וואָס מע טהוט מיט די עמיגראַנטען זיי זאָלען האָבען געזונדטע אויגען. ער זאָגט אַז מע מאַכט ממש פון בלינד זעהענדיג. פרעגט איהם פיני : „אפשר פערקעהרט ?" ... ווערט ער אין כעס (ביבער איז אַ גרויסער כעסן) ! ער שיט אָב פינין מיט ווערטער. ער זאָגט, אַז ער איז צו אַ גרויסער חכם ! צו קלוג פאַר אַמעריקאַ ! אין אַמעריקאַ , זאָגט ער , האָט מען פיינט חיטראַקעס ! אַמעריקאַ איז אַ לאַנד וואו מע וויסט נישט פון קיין חכמות. אין אַמעריקאַ איז געזאָגט געמיינט , געמיינט געזאָגט . אין אַמעריקאַ איז אַ וואָרט אַ וואָרט. אַמעריקאַ איז , זאָגט ער , געבויעט אויף אמת און אויף יושר און אויף גערעכטיגקייט און אויף כבוד און אויף עהרליכקייט און אויף סאָוועסט און אויף מענשליכקייט און אויף נאמנות און אויף רחמנות... פרעגט איהם פיני: „און אויף וואָס נאָך ?..." ווערט ביבער נאָך מעהר אין כעס! איין עבירה וואָס מע האָט זיי איבערגעשלאָגען סאַמע אין מיטען שמועס ! מע איז אונז געקומען זאָגען, אַז אימיצער פרעגט זיך נאָך אויף אונז אין דרויסען . ווער קען עס זיין ? מיר געהען אַרוים — געסט ! געסט ! געסט ! אונזערע מחותנים זענען געקומען ! יונה דער בעקער מיט דער גאַנצער משפחה. אַ נייע האַליאַסטרע ! ווידער אַ מאָל אַ גדולה : מיין שוועגערין ברכה קושט זיך מיט טאַטע מאַמע, מיין ברודער אליהו קושט זיך מיט זיין שוועהר און מיט די שוואָגערס, אויף איהם קוקענדיג האַפט זיך פיני אויך קושען מיט אונזערע מחותנים , און אויף איהם קוקענדיג קושט זיך מיט זיי דער פעלדשער אויך. פרעגען זיי : ווער איז דאָס ? זאָגט ער : איך בין ביבער. שיסט אוים פיני אַ געלעכטער... און די מאַמע מיינע ? די מאַמע טהוט זיך איהר׳ס: זי וויינט!... מיין ברודער אליהו עקט זיך. ער קוקט אויף איהר און צופט זיך ביי׳ם

בערדעל, ער קען איהר אָבער איצטער גאר נישט זאָגען: ס'איז דאָך אײנ־
גע, נישט קײן פרעמדע, מחותנים, און פון אײן שטאָדט, פאר וואס זאָל
מען זי נישט לאָזען אַ ביסעל זיך אויסוויינען?...

— ווי אַזוי האָט איהר געגנב'עט די גרעניץ און וואו האָט מען
אייך בעגומען?

דאָס איז געווען דאָס ערשטע וואָס מיר האָבען געפרעגט ביי אונזערע
מחותנים, און אונזערע מחותנים האָבען פון דעם צו דערצעהלען גאנצע
פעק! מיר קריבען אָבער נישט אין קאָפּ אריין זייערע מעשות. איך האָב
מיך פערקליבען אין אַ ווינקעלע מיט מיין שוועגערין'ס אַ שוועסטער'ל.
איך האָב אייך אַמאָל דערצעהלט פון איהר. זי הייסט אלטע און טראָגט
צוויי צעפּלעך פון אונטען צונויפגעדרעהט ווי אַ בייגעל. איהר דאַרפט
געדענקען, אַז מע האָט זי מיר אַמאָל געדעדט פאר אַ כלה (ביי מיין
ברודער אליהו אויף דער חתונה) דעמאָלט איז זי אַלט געווען זיבען יאָהר,
איצט איז זי שוין אַלט אכט דאָס ניינטע, אין איינע יאָהרען מיט גאָלדעלען,
מיט דעם מיידעל וואָס איז געבאָך געבליבען זיצען אין אנטווערפען
איבער די אויגען. איך דערצעהל אַלטעלען פון גאָלדעלען, און פון איהרע
קראַנקע אויגען געבעך, און פון מיין חבר מאָטעל דעם גרויסען, און פון
מיין חבר מענדלען, און פון דער „עזרא", און פון דעם פריילין זייטשיק
וואָס שרייבט אין אַ בוך, און פונ'ם דאָקטאָר וואָס קוקט אין די אויגען...
און פון וויען דערצעהל איך איהר, פונ'ם „אַליאַנץ", וואָס האָט פיינד אַ
אידען, און פון קראָקע מיט לעמבערג דערצעהל איך איהר... און פון
דער גרעניץ ווי אַזוי מיר האָבען גע'גנב'עט, און ווי אַזוי מיר זענען קוים
אַרויס מיט'ן לעבען... איך לאָז נישט דורך קיין זאך. אַלטע הערט מיר
אויס מיט גרויסע אויגען. נאָך דעם דערצעהלט זי מיר, וואָס זיי האָבען
געהאַט. ווי אַזוי איהר טאַטע האָט שוין לאַנג געוואָלט פאָהרען קיין אַמע־
ריקאַ, האָט איהר מאַמע נישט געוואָלט. און נישט אַזוי די מאַמע ווי
די משפחה. די משפחה זאָגט, אַז אין אַמעריקאַ דאַרף מען האָרעווען,
און איהר מאַמע איז דערצו נישט געוואָהנט געוואָרען. איהר מאַמע האָט
אַ רעטאַנדע. די רעטאַנדע האָט איהר דער טאַטע געמאַכט נאָך אין די
גוטע יאָהרען, אַז זיי האָבען נאָך געהאַט אַ סך געלד. איצט אַז ס'איז
זיי געוואָרען שלעכט, און די בעלי־חובות האָבען אָנגעהויבען צו דערקו־
טשען, איז געבליבען מע זאָל פערקויפען אַלסדינג און פאָהרען קיין אַמע־
ריקאַ; אַז ס'איז געקומען צו דער רעטאַנדע, מע זאָל פערקויפען די
רעטאַנדע, זאָגט די מאַמע אַלסדינג וועט זי פערקויפען נאָר נישט די

רעטאָנדרע ? פרעגט זי דער טאַטע : אויף וואָס דאַרפסט דו די רעטאָנדרע ? אין אַמעריקאַ דאַרף מען נישט קיין רעטאָנדרע ! זאָגט איהם די מאַמע : וואָס הייסט אויף וואָס דאַרף איך די רעטאָנדרע ? וויפיעל יאָהר האָב איך, זאָגט זי, געבעטען גאָט איך זאָל מיך דערשלאָגען צו אַ רעטאָנדרע, קוים דערלעבט אַ רעטאָנדרע, זאָל איך איצט נעמען און פערקויפען די רעטאָנדרע ? טאָג ווי נאַכט האָט מען געהערט ביי אונז נאָר רעטאָנדרע און רעטאָנדרע ! די גאַנצע משפחה (פון דער מאַמעס צד) זענען זיך צונויפגעקומען. מע האָט זיך געקריגט און געזידעלט. עס האָט שוין געהאַלטען כמעט ביי צוגעהן זיך, דאָס הייסט דער טאַטע זאָל זיך גט'ן מיט דער מאַמע, אַלץ איבער דער רעטאָנדרע. ווער האָט אויסגעפיהרט ? געוועהנטליך די מאַמע ! מע האָט די רעטאָנדרע נישט פערקויפט ! מע האָט מיטגענומען די רעטאָנדרע, איינגעפאַקעוועט די רעטאָנדרע בעזונדער אין אַ פעקיל, און ביז מיר זענען געקומען צו דער גרעניץ איז שוין נישט געוועזען קיין רעטאָנדרע...

אַזוי דערצעהלט מיר אַלטע, און ווייטער וויל איך שוין נישט הערען. מיר איז נאָר געגאַנגען צו וויסען אויב ס'איז נאָך דאָ אַ רעטאָנדרע ? דערהערט אַז ס'איז שוין נישטאָ קיין רעטאָנדרע בין איך צופרידען. איך נעם אַלטען און געה מיט איהר שפּאַצירען. איך בעוויי איהר די שטאָדט אַנטווערפען. זי ווערט נישט איבערראַשט. זי האָט, זאָגט זי, געזעהן גרעסערע שטעדט. וואָס זאָגט איהר אויף איהר טאַטען ? איך פיהר זי אויף די סטאַנציעס וואו סע שטעהען עמיגראַנטען. איך מאַך זי בעקאַנט מיט מיינע חברים. אַלטע ווערד נישט נתפּעל פון קיין זאַך. זי האַלט זיך גרויס. זי איז אַ גדלנטע. זי איז פון תמיד אָן אַזוי... שפּעטער געהען מיר אַלע אינאיינעם, אונזער חאַליאַסטרע און זייער חאַליאַסטרע, אין דער „עזרא". דאָרט בעגעגענען מיר זיך מיט אונזער שכנה פּעסי און מיט איהר חאַליאַסטרע. אויך גאָלדעלען זעהען מיר דאָרטען. גאָלדעלע וויל זיך בעקענען נעהנטער מיט אַלטען. אַלטע האַלט זיך מיט איהר פון דער ווייטען. גאָלדעלע פיהרט מיך אָב אויף אַ זייט און פרעגט מיך, וואָס איז מיט דעם מיידעל אַזוי דער יחוס, וואָס סע שטעהט איהר נישט אָן מיט איהר צו רעדען ? דערצעהל איך איהר, אַז מע האָט מיר פאַר אַ יאָהרען ביי מיין ברודער אויף דער חתונה גערעדט אַלטען פאַר אַ כלה. ווערט זי רויט אַזוי ווי פייער און קירעוועט זיך אָב אויף אַ זייט און ווישט זיך די אויגען...

ד.

װאָס זאָגט איהר אויף דעם אומגליק װאָס אונז האָט געטראָפֿען? מיר זענען געװעזען מיט דער מאַמע בײַ'ם דאָקטאָר ער זאָל איהר בעטראַכטען די אויגען. האָט ער איהר בעטראַכט די אויגען און נישט געזאָגט גאָר נישט. ער האָט נאָר אָנגעשריבען אַ צעטעלע און אַרײַנגעלעגט אין אַ קאָנװערט. האָבען מיר דעם קאָנװערט אַװעקגעטראָגען צו דער „עזרא". געקומען צו דער „עזרא" האָבען מיר דאָרט נישט געטראָפֿען קײנעם נאָך, נאָר אײן פרײַלײן זײַטשיק, אָט די װאָס זי פֿערשרײַבט אַלע עמיגראַנטען אין בוך אַרײַן. האָט זי מיך בעגעגענט מיט אַ געלעכטער. תמיד, לאַכט זי װען זי זעהט מיך. אַלע מאָל גיט זי מיר איבער אַ גרוס פון גאָלדעלען און לאַכט. עפֿענט זי אויף דאָס קאָנװערטעל, טהוט אַ קוק אין צעטעל אַרײַן און הערט אויף צו לאַכען, און פֿערברעכט די הענד. פֿרעגט בײַ איהר די מאַמע: װאָס הערט זיך? זאָגט זי: װאָס זאָל זיך הערען, מײַן ליבע אידענע? ס'איז שלעכט! דער דאָקטאָר זאָגט, אַז איהר קענט נישט פֿאָהרען קײן אַמעריקאַ... מײַן שװעגערין ברכה װײַסט איהר דאָך, האָט אַ טבע פון חלש'ען, איז זי באַלד געפֿאַלען חלשות. מײַן ברודער אליהו, איז געבליבען שטעהן אָהן אַ טראָפּען בלוט אין פּנים. די מאַמע אַלײן איז געבליבען אַ פֿערשטײנערטע. זי קען שוין אַפֿילו נישט װײנען... דאָס מײדעל (פֿרײַלײן זײַטשיק) האָט זיך אַ װאָרף געטהון נאָך װאַסער. זי האָט אָבגעמונטערט ברכה'ן, געטרײסט אליהו'ן, אויסגערעדט דאָס האַרץ דער מאַמע און געהײסען קומען מאָרגען. אויפ'ן װעג זאָגט איהר מײַן ברודער אליהו מוסר, למאי זי האָט געװײנט די גאַנצע צײַט און ער דערמאַהנט איהר װיפֿיעל מאָל ער האָט איהר געזאָגט זי זאָל נישט װײנען!... די מאַמע װיל איהם ענטפֿערען, האָט זי נישט קײן װערטער... זי קוקט אַרויף און בעט גאָט: „טהו מיט מיר רבונו של עולם, אַ חסד און מיט מײַנע קינדער, און נעהם מיך צו פון דער װעלט!..." אונזער חבר פּיני דרינגט אַז אין גאַנצען איז דאָ שולדיג אָט דער ליגנער, אָט דער פֿעלדשער ביבער. אַ גאַנצען טאָג מיט אַ גאַנצע נאַכט הערט מען נישט אויף צו עסען אײנעם דאָס אַנדערע, ביז עס קומט מאָרגען. אויף מאָרגען געהען מיר װידער צו דער „עזרא". גיט אונז די „עזרא" אַן עצה אַז מיר זאָלען זיך פּרובען פֿאָהרען איבער לאָנדאָן, אפשר װעט לאָנדאָן דורכלאָזען די מאַמע מיט איהרע פֿערװײנטע אויגען

קיין אַמעריקאַ. אָדער אויב נישט קיין אַמעריקאַ איז חאָטש קיין קאַנאַדאַ... וואו איז קאַנאַדאַ ווייסען מיר נישט. מע זאָגט אַז ס'איז נאָך ווייטער פון אַמעריקאַ... מיין ברודער אליהו און אונזער חבר פּיני האָבען דערווייל איבער וואָס צו קריגען זיך. אליהו פרעגט איהם: „פּיני! זאָג נאָר, וואו איז דאָס אָט דאָס קאַנאַדאַ? ביזט דאָך עפּיס אַמאָל געווען אַ מענש פון געאָגראַפיע...” זאָגט איהם פּיני, אַז קאַנאַדאַ איז אין קאַנאַדאַ, דאָס הייסט נישט אין קאַנאַדאַ נאָר אין אַמעריקאַ. דאָס הייסט ער וויל זאָגען אַז קאַנאַדאַ איז טאַקי דאָס אייגענע וואָס אַמעריקאַ נאָר פאָרט נישט אַמעריקאַ. פרעגט איהם אליהו: „ווי קען דאָס זיין?” זאָגט איהם פּיני: „נו זעהסט דו דאָך!...” דערווייל דאַרף מען געהן צום שיף בעגלייטען גוטע פריינד, אונזער שכנה פּעסי מיט איהר מאַן דעם איינבינדער (משה הייסט ער) מיט איהר גאַנצער חאַליאַסטרע. וועה־וועה וואָס סע טהוט זיך ביי'ם שיף! אידען ווייבער, קינדער, קלומקעס, פּעקלעך, קישענס, זעק מיט בעטגעוואַנט. דער לויפט. דער שרייט. דער וויינט. דער שוויצט. דער עסט. דער שעלט. פּלוצים הערט זיך אַ קול פון אַ ווילדע חיה, פון אַ וויזעלטיר:

ה—ה——ה—ה—ו—ו—ו!!!...

דאָס הודעט מען פון שיף מע זאָל זיך שוין געזעגענען, עס ווערט אַ לויפעריי מיט אַ קושעריי מיט אַ געוויין — אַ טעאַטר און גענוג! אַלע געזעגענען זיך, מיר געזעגענען זיך אויך. אַלע קושען זיך, מיר קושען זיך אויך. מיר קושען זיך מיט דער חאַליאַסטרע. די מאַמע קושט זיך מיט אונזער שכנה פּעסי. פּעסי רעדט איהר אויס דאָס האַרץ, בעט זי זאָל גאָר נישט זאָרגען, זיי וועלען זיך אם ירצה השם זעהן אין גיכען אין אַמעריקאַ... די מאַמע מאַכט מיט דער האַנד און שלינגט די טרעהרען... די לעצטע צייט וויינט זי אַ סך ווינציגער ווי פריהער. זי האָט עפּיס איינגענומען אַזעלכעס אויף נישט וויינען... דער גאַנצער עולם איז שוין אויפ'ן שיף. מיר זענען אין דרויסען. איי זענען מיר זיי מקנא. איי בין איך מקנא „ושתי'ן”! אַמאָל האָט ער מיר מקנא געווען. היינט בין איך איהם מקנא!... און „ושתי” שטעהט מיט אַ צעריסען מיצעל אויפ'ן שיף. ער האַלט די הענד אַרונטער און ווייזט מיר אַ צונג. דאָס הייסט ער וויל מיר געבען אָנצוהערעניש, אַז ער פאָהרט און איך נישט. פערדריסט דאָס מיך זעהר, נאָר איך נעהם מיך אָן מיט האַרץ און שטעל איהם אַרויס אַ פייג: „נאַ דיר”!... דאָס הייסט אַזוי גרויס ווי איך וואָלט איהם זאָגען:

„ישתּו! אַזאַ מכּה דיר און אַזאַ שטיק גאָלד מיר, ווי איך וועל אין גיכען זיין אין אַמעריקאַ!..."

אָ. איהר זאָלט גאָר נישט זאָרגען — איך וועל אין גיכען זיין אין אַמעריקאַ!

דִי חַאלַיאסטְרֶע װֶער֑ד צֶעקְרָאכֶען ·

א.

וואָס אַ טאָג, וואָס אַ טאָג ווערד די „חאַליאַסטרע“ עמיגראַנטען קלענער און אַנטווערפּען ווערד אַ פּוסטקע. שבת מיט'ן שיף פאָהרען אָפּ אַ גוזמא עמיגראַנטען, אַלע קיין אַמעריקאַ. מיט זיי פאָהרט אַוועק אויך מיין חבר מאָטעל, דאָס איז מאָטעל דער גרויסער, אָט דער וואָס האָט מיך אויסגעלערנט „שטעלען אַ גובערנאַטאָר“, די „קונץ פון בוּכרעדעריי“ און נאָך אַזעלכע זאַכען. איך ווייס נישט וואָס האָט אין איהם דערזעהן אַזעלכעס מיין ברודער אליהו, וואָס ער האָט איהם פיינט. איך מיין אַז דאָס וואַכסט פון ברכה'ן. מיין שוועגערין ברכה האָט אַ טבע זיך אונטערהערען וואָס מע רעדט און צוקוקען זיך וואָס מע לאַכט. ס'איז איהר עסק וואָס מיר לאַכען. אפשר לאַכען מיר פון אונזער פּיני'ן, אליהו'ס חבר, וואָס ער שלעפּט לעקיך פון די קעשענעס מיט צוקערקעס און עסט? אָדער אפשר גאָר פון ביבער דעם פעלדשער, ווי אַזוי ער בערימט זיך פאַר דער חאַליאַסטרע עמיגראַנטען, האַקט אַזעלכע שקרים, אַז מע קען בלייבען אָהן אַ בויך לאַכענדיג?

מאָלט אייך איצטיגעס מאָל איז זי געווען גערעכט. מיר האָבען געמאַכט אַ גאַנצע קאָמעדיע פון איהר מאַמע, ריבעלע די בעקערין מיט דער רעטאָנדע. טאָג ווי נאַכט רעדט זי פון דער רעטאָנדע וואָס מע האָט ביי איהר אַוועקגעגנבה'ט אויף דער גרעניץ, דאָס מויל מאַכט זיך איהר נישט צו!

מאָלט אייך אַז מיין מאַמע קאָן זיך שוין נישט איינהאַלטען און זאָגט צו איהר:

— אוי, מחותנת'טע! ווען איך זאָל וועלען אַזוי פיעל רעדען פון מיין בעט-געוואַנט, פון מיינע קישענס, וואָס מע האָט ביי מיר צוגענומען אויף דער גרעניץ, ווי איהר פון אייער רעטאָנדע!...

זאָגט ריבעלע די בעקערין מיט איהר מאַנסבילשע שטימע:
— זאָגט האָטש להבדיל!
זאָגט איהר די מאַמע:
— ביי מיר איז דען גנבה'שע קישענס?
זאָגט ריבעלע די בעקערין:
— גנבה'שע נישט גנבה'שע, איך בין צוקאָפּענס נישט געשטאַנען.
זאָגט איהר די מאַמע:
— איך פערשטעה נישט, מחותנת'טע, וואָס איז ביי איך פאר א לשון?
זאָגט ריבעלע די בעקערין:
— וואָסער א גוט מאָרגען אזא גוט יאָהר.
זאָגט איהר די מאַמע:
— מחותנת'טע! מיט וואָס האָב איך דען אָנגערירט אייער האָנאָר?
זאָגט ריבעלע די בעקערין:
— ווער זאָגט דען, אז איהר האָט מיר אָנגערירט דעם האָנאָר?
זאָגט איהר די מאַמע:
— וואָס זשע זאָגט איהר להבדיל?
— זאָגט ריבעלע די בעקערין:
— פערשטעהט זיך להבדיל! אז איך רעד פון מיין רעטאָגדע, פאָהרט איהר מיר אריין מיט אייער בעטגעוואַנט, מיט אייערע קישענס!
זאָגט איהר די מאַמע:
— ביי מיר איז דען גנבה'שע קישענס?
זאָגט ריבעלע די בעקערין:
— גנבה'שע נישט גנבה'שע, איך בין צו־קאָפּענס נישט געשטאַנען.
און ווידער אמאָל דאָס אייגענע און אָבער אמאָל דאָס אייגענע! דארף מען טעאַטער?

ב.

פערשטעהט זיך, אז מיר ביידע, דאָס הייסט איך, מאָטעל דער קליינער, און מיין חבר, מאָטעל דער גרויסער, האָבען זיך דעם ועלבען אויפדערנאַכט אַוועקגעזעצט און האָבען געמאַכט אזא מין אָנשטעל: ווייסט דו וואָס? איך וועל זיין ריבעלע די בעקערין און דו וועסט זיין די מאַמע

דיינע און לאמיר מאכען די אייגענע שפיעל וואס זיי. נאר וואס דען? מיט'ן אייגענעם לשון און מיט'ן אייגענעם קול; איך וועל רעדען גראב, ווי ריבעלע די בעקערין, און דו מיט א וויינענדיג קול, ווי די מאמע דיינע.

און ביידע מאטעלעך האבען זיך פערשטעלט; איינער האט אנגעטהון א פאריק, דער אנדערער א פאטשיילע, צענויפגערופען חברה: מענדיל דער בר־מצוה יונגעל, אונזער מחותן'ס טעכטער'ל אלטע, גאלדעלע מיט די קאלי אויגען, און נאך יונגלעך און מיידלעך פון דער חאליאסטרע עמיגראנטען, און מיר האבען זיך גענומען צו דער ארבייט:

מאטעל דער קליינער (מיט א וויינענדיג קול): אוי, מחותנת'־טע! ווען איך זאל וועלען אזוי פיעל רעדען פון מיין בעטגעוואנט און פון מיינע קישענס, וואס מען האט ביי מיר צוגענומען אויף דער גרעניץ ווי איהר פון אייער רעטאנדע!...

מאטעל דער גרויסער (מיט א גראבער שטימע): זאגט חאטש להבדיל.

מאטעל דער קליינער: ביי מיר איז דען גנבה'שע קישענס?

מאטעל דער גרויסער: גנבה'שע נישט גנבה'שע, איך בין צוקאפענס נישט געשטאנען.

מאטעל דער קליינער: איך פערשטעה נישט, מחותנת'טע, וואס איז ביי אייך פאר א לשון?

מאטעל דער גרויסער: וואסער א גוט מארגען אזא גוט יאהר.

מאטעל דער קליינער: מחותנת'טע! מיט וואס האב איך אנגעריהרט אייער האנאר?

מאטעל דער גרויסער: ווער זאגט דען, אז איהר האט מיר אנגעריהרט דעם האנאר?

מאטעל דער קליינער: וואס זשע זאגט איהר להבדיל?

מאטעל דער גרויסער: פערשטעהט זיך להבדיל! אז איך רעד פון מיין רעטאנדע, פאהרט איהר מיר אריין מיט אייער בעטגעוואנט!

מאטעל דער קליינער: ביי מיר איז דען גנבה'שע קישענס?

מאָטעל דער גרויסער: גנבה'שע נישט גנבה'שע, איך בין צוקאָפּענס...

ג.

גאָה רעכט זיך, אַז אַקוראַט אויף'ן וואָרט „צוקאָפּענס" וועט זיך עפענען די טהיר און עס וועלען זיך בעוויַיזען געסט: מיין שוועגערין ברכה מיט איהר מאַמע, ריבעלע די בעקערין, מיט איהר טאַטען יונה דעם בעקער מיט זייערע „בנים", מיין מאַמע, מיין ברודער אליהו, אונזער חבר פּיני מיט זיין וויַיב טייבעל, ביבער דער פעלדשער מיט די גאַנצע צייהן און נאָך יודען און וויַיבער — אַ גאַנצע חאַליאַסטרע! דאָס ערשטע האָט מיין שוועגערין ברכה מיר צוגעשטעלט אַ בענקעלע פאַר אַלעמען, אַז איך מאַך נאָך דער גאַנצער וועלט. זי האָט געוואָלט, אַז די גאַנצע וועלט זאָל זיך אין מיר נוקם זיין. די גאַנצע וועלט האָט זיך אָבער נישט געוואָלט נוקם זיין אין מיר. פאַר מיר איז געווען גענוג מיין ברודער אליהו אַליין. מיין ברודער אליהו האָט אַ טרוקענע האַנד מיט דאַרע פינגער, אַז ער וואַרפט אייך אויף אַ פּאַטש הייַנט פאַר-נאַכט בלייַבט ביי אייך אַ סימן אויף דער באַק ביז איבער מאָרגען אין דער פריה.

„מע דאַרף אָט די צוויי מאַטעלס צעשייַדען!" אַזוי האָט גע'פּסק'ענט ברכה, און מיין ברודער אליהו האָט מיר אָנגעזאָגט מיט'ן הארבען וואָרט, אַז טאָמער דערזעהט ער אונז אין צוויַיען, מאַכט ער פון מיר אַ מאַציַנקע! איך וואָלט וועלען זעהן ווי אַזוי ער וועט דאָס מאַכען פון מיר אַ מאַציַנקע? ער פערגעסט, אַז ס'איז דאָ אַ מאַמע אויף דער וועלט, וואָס וועט גיכער לאָזען זיך אַרויסנעמען די קאַלי אויגען, איידער דערלאָזען מע זאָל פון מיר מאַכען אַ טאַציַנקע.

ד.

מיט דער מאַמעס אויגען איז נישט אין בעסטען, דאָס הייסט נישט טט. זעהר נישט גוט! מע זאָגט אַז מע וועט נישט אַרויפלאָזען אויף'ן שיף פאַר קיין מיליאָן אפילו. מע דאַרף אַנטלויפען פון אַנטוויערפּען. אין אַנטוועערפען זענען דאָקטוירים רשעים! זיי קוקען אין די אויגען אַריין.

ווי באַלד זיי געפינען ביי איך אויף די אויגען „טראַכאָמעס", אַזוי חאַפּט זיי אַוועק דער רוח. נישטאָ ביי זיי נישט קיין כבוד, נישט קיין רחמנות! מיר וועלען מוזען פאָהרען קיין אַמעריקאַ דורך אַנ'אַנדער וועג. דורך וואָסער אַ וועג ווייסען מיר נאָך נישט. ס'איז דאָ וועגען גענוג. הלואי וואָלט נאָר געווען מיט וואָס צו פאָהרען. ס'איז אַ סברא, אַז ביי מיין ברודער אליהו אין קעשענע טאָגט שוין, דער גאַנצער מאַיאָנטעק פון אונזער האַלבע דירה איז ביי אונז אַוועק אויף די דאָקטוירים מיט די פעלדשערעס — אַלץ צוליעב דער מאַמעס אויגען. איך האָב געחאַפּט אַ וואָרט פון מיין ברודער אליהו און פון זיין חבר פיני: „הלוואי מיר זאָלען זיך האָטש דערשלעפּען ביז לאָנדאָן!"... אַוודאי וואָלט איך בעסער וועלען גלייך קיין אַמעריקאַ איידער קיין לאָנדאָן. אונזער שכנה פעסי די גראָבע מיט איהר גאַנצע חאַליאַסטרע איז שוין לאַנג אין אַמעריקאַ. זיי מאַכען שוין דאָרט אַ לעבען. ושתי (הערשעל מיט דער גאָלי) געהט שוין דאָרט אַרום שפּאַצירען מיט די הענד אין די קעשענעס איבער אַלע גאַסען און קנאַקט ניסלעך. אונזערע מחותנים — יונה דער בעקער, ריבעלע די בעקערין מיט די „בנים" מיט מיין כלה אַלטע האָבען זיך נישט געקענט דערוואַרטען אויף מיין מאַמעס אויגען און זענען אַוועקגעפאָהרען קיין אַמעריקאַ אָהן אונז. אוי, אוי, אוי, וואָס האָט זיך אָפּגעטהון יענעם טאָג אין אַנטווערפּען! מיר האָבען נישט געגלאָזט די מאַמע זי זאָל זיין ביים שיף, וואָרום אַז זי וועט זיך דאַרפען געזעגענען מיט די מחותנים וועט זי וויינען און דערוויל בעגראָבען דאָס איבריגע ביסעל אויגען. וואָס האָבען מיר געפועלט? האָט זי נאָך מעהר געוויינט. זי טענה'ט, אַז מע נעמט צו ביי איהר דאָס איינציגע שטיקעל חיות—האָטש אויסוויינען זיך די צרות, גרינגער מאַכען דאָס האַרץ!... נאָר ווער הערט זי?

ה.

ווייסט איהר ווער ס'איז צופריעדען מיט'ן אָבפאָהרען פון אונזערע מחותנים? איהר וועט קיין מאָל נישט טרעפען — גאָלדעלע! אָט דאָס מיידעל וואָס מיט די קאַלי אויגען, וואָס די פאָטער און מוטער זענען אין אַמעריקאַ שוין העכער אַ יאָהר און זי זיצט דאָ, אין אַנטווערפּען, צוליעב די אויגען. דערהערט, אַז אונזערע מחותנים פאָהרען אַוועק, האָט זי געוואָלט גערן טאַנצען. וואָס איז די מעשה? זי האָט פיינט אַלטען, אָט

די וואָס מע האָט זי מיר גערעדט אַ מאָל פאַר אַ כּלה. זי האָט זי פײַנט פאַר איהר גדלות. גאָלדעלע האָט פײַנט אַ מענשען, וואָס בלאָזט פון זיך.

— דײַן כּלה מיט די רויטע צעפּעלאַך קאָן איך נישט אָנקוקען: זי איז אַ גדלנ׳טע!

אַזוי זאָגט צו מיר איין מאָל גאָלדעלע און דאָס פּנים ברענט איהר ווי אַנ׳אויווען.

— פון וואַנען האָבען זיך גענומען בײַ אַלטען רויטע צעפּעלאַך, אַז זי האָט גאָר שוואַרצע?

אַזוי זאָג איך צו גאָלדעלען. ווערד זי נאָך מעהר אין כּעס, וויינט און זאָגט צו מיר:

— רויטע! רויטע! רויטע!...

גאָלדעלע, אַז זי איז בײַז, דאַרף מען זי לאָזען צורוה, ביז עס געהט איהר אָפּ דער כּעס. און אַז עס געהט איהר אָפּ דער כּעס — איז זי גאָלד און זילבער! מיט מיר איז זי טאַקי נאָר ווי אַ שוועסטער. אַלסדינג דערצעהלט זי מיר: ווי אַזוי זי האָרעוועט אויף דער סטאַנציע, קעהרט די שטובען, האָדעוועט די עופות, פּערוויעגט די קינדער (די בעל־הבית׳טע, וואו זי שטעהט, האָט אַ צייט נישט געהאַט קיין קינדער; איצט האָט זי גאָט געבענטשט מיט אַ צווילינג). הײַנט דערצעהלט זי מיר, ווי אַזוי זי געהט צום דאָקטאָר אַלע טאָג זיך קורירען די אויגען; ווי אַזוי דער דאָקטאָר שמירט זי מיט׳ן זעלבען בלוישטײַן, וואָס ער שמירט אַלע איבריגע קראַנקע.

— אוי, ווען גאָט העלפט מיר אַנ׳איינענעם בלוישטײַן, וואָלט איך אפשר קענען אַמאָל זעהן מײַן טאַטע מאַמע...

אַזוי זאָגט גאָלדעלע מיט טרעהרען אויף איהרע קראַנקע אויגען. עס רײַסט מיר אויס אַ שטיק האַרץ, איך קאָן נישט הערען ווי זי רעדט פון טאַטע מאַמע. איך קאָן נישט זעהן ווי זי וויינט. איך זאָג צו איהר:

— ווייסט דו וואָס, גאָלדעלע? אָט פאָהר איך קיין אַמעריקאַ, איך זועל מאַכען דאָרט אַ לעבען, וועל איך דיר צושיקען פון דאָרט אַ בלוישטײַן.

— דו נאַרסט מיך נישט אָפּ? שוועהר מיר בײַ דײַן הײליגע באמונות.

אַזוי זאָגט צו מיר גאָלדעלע און איך שוועהר איהר בײַ מײַן הײליגע באמונות, אַז איך וועל זי נישט פערגעסען. אַז גאָט וועט מיר העלפען איך

וועל נאָר אָנהויבען מאַכען אַ לעבען אין אַמעריקאַ, אַזוי שיק איך איהר באַלד אַרויס אַ בלוישטיין.

ו.

איך ווייס שוין פאַר געוויס, אַז מיר פאָהרען שבת אין דערפריה קיין לאָנדאָן. מיר גרייטען זיך שוין אין וועג אַריין. מיין מאַמע מיט מיין שווענערין ברכה מיט אונזער חבר פיניס ווייב טייבעל, געהען פון איין סטאַנציע אין דער אַנדערער זיך געזעגענען מיט דער האַליאַסטרע עמיגראַנטען. נישט אַזוי דאָס געזעגענען ווי אויסרעדען זיך דאָס האַרץ פאַר מענשען. וואָס לאָזט זיך אויס? מיר זענען גאָר מאַנאַרכען קעגען אַנדערע עמיגראַנטען. ס'איז פערהאַן אין דער האַליאַסטרע אַזעלכע מאָדנע שלים-מזלן, וואָס זענען אונז מקנא. זייערע צרות איז גאָר נישט איבערצוודער-צעהלען. אַלע זענען געוועזען אין דערהיים שעהנע בעלי-בתים. אַלע האָבען פערמאָגט אַלערעם גוטס. אַלע האָבען געהאַט שטענדיג אַ טיש פאַר אָרעמע לייט. אַלע ווינשען זיך פערמאָגען, וואָס מענשען האָבען ביי זיי צוגענומען. אַלע האָבען געטהון די שענסטע שדוכים. היינט זענען זיי אַלע שלעפערס. מאָדנע ברואים! מיר האָבען זיך שוין צוגעגעסען זייערע מעשות. פריהער אַז איך פלעג הערען מע דערצעהלט פון אַ פאָגראָם, האָב איך אָנגעשטעלט מויל און אויערן. היינט אַז איך דערהער דאָס וואָרט פאָגראָם — אַנטלויף איך. איך האָב בעסער ליעב פרעהליכע מעשות. איז אָבער נישטאָ ווער ס'זאָל דערצעהלען עפּיס פרעהליכעס. געוועזען איין פעלדשער (ביבער) אַ פרעהליכער פאַרשוין, אַפילו אַ גרויסער ליגנער, איז ער שוין אויך אין אַמעריקאַ.

— ער האָקט דאָרט שקרים אויפ'ן פּוד! אַזוי זאָגט אונזער חבר פיני.

— מע וועט איהם דאָרט לאַנג נישט לאָזען האַקען שקרים. האָב קיין מורא נישט. אין אַמעריקאַ האָט מען פיינט „אַזעלכע”... אין אַמעריקאַ איז אַ ליגנער ערגער פון אַ משומד!...

אַזוי זאָגט מיין ברודער אליהו און ברכה פרעגט איהם: פון וואַנען ווייסט דו? הויבט זיך אָן ביי אונז אַ חתונה: איך און פיני האַלטען מיט אליהו'ן, טייבעל האַלט מיט ברכה. וואָס איינער זאָגט, דרינגט דער אַנדערער קאַפּויר.

מיר מאַנסבילען: אַמעריקאַ איז אַ לאַנד פון גאַלע אמת!...

זיי, די ווייבער: אַמעריקאַ איז אַ מדינה פון סאַמע ליגנער'ס!...

מיר מאַנסבילען: אַמעריקאַ איז געבויט אויף אמת, יושר און רחמנות!...

זיי, די ווייבער: גנבה, גזלה, שאַרלאַטאַנעס!...

אַ גליק וואָס סע מישט זיך אַריין די מאַמע: זי זאָגט:

— קינדערלאַך, וואָס דאַרפט איהר זיך קריגען איבער אַמעריקאַ, אַז מיר זענען נאָך אין אַנטווערפּען?

זי איז זעהר גערעכט, מיר זענען נאָך אין אַנטווערפּען, אָבער נישט אויף לאַנג. אָט-אָט פאָהרען מיר אַוועק קיין לאָנדאָן. אַלע צעפאָהרען זיך פון דאַנען, אַלע עמיגראַנטען, די גאַנצע האַליאַסטרע!...

וואָס וועט זיין מיט אַנטווערפּען???

זַיי גֶעזוּנְר אַנטװָערפֶּען!

זיי געזונד אנטווערפּען!

א.

קיין שטאָדט האָט מיר אזוי נישט באנג געטהון אוועקצוּוואַרפען, ווי
די שטאָדט אנטווערפּען. און נישט אזוי די שטאָדט, ווי די מענשען. און
נישט אזוי די מענשען פון אנטווערפּען, ווי די חאַליאַסטרע עמיגראַנטען,
און נישט אזוי די חאַליאַסטרע אליין, ווי מיינע חברים און חבר'טעס. א סך
זענען זיך צעפאָהרען פריהער. „ושתי", „אלטע", „מאָטעל דער גרויסער"
— די זענען שוין לאנג אין אמעריקא, מאכען אלע א לעבען. געבליע-
בען איז נאָר מענדיל דער בר־מצוה־בחור (ברכה האָט איהם געשענקט
א צונעמעניש „דער לאָשעק"), און גאָלדעלע דאָס מיידעל מיט די קאלי-
אוינגען איז געבליבען. ווייטער קיינער נישט. וואָס וועט טהון די „עזרא",
די וואָס העלפט די עמיגראַנטען? וועמען וועט זי העלפען? עס טהוט מיר
באנג אנטווערפּען. איך וועל בענקען נאָך אנטווערפּען. א וואהלע שטאָדט,
וואהלע מענשען, אלע האנדלען מיט בריליאנטען. אלע טראָגען זיך אַרום
מיט שטיינער. אלע קענען די מלאכה: שניידען, קליוען, שלייפען שטיי-
נער. וועמען איהר בעגעגענט, איז ער אָדער א שטיין־שניידער, אָדער א
א קליוועער, אָדער א שלייפער. א סך יונגלעך פון אונזער חאַליאַסטרע זענען
דאָ פערבליעבען, געוואָרען שטיין־שניידער. מיר זאָלען זיך אזוי נישט
רייסען קיין אמעריקא, וואָלט מען מיך אויך אוועקגעגעבען צו דער ארבייט,
געמאַכט פון מיר א שטיין־שניידער. מיין ברודער אליהו'ן איז געפעלען די
מלאכה, אונזער חבר פיני'ן אויך. זיי זאָלען זיין, זאָגען זיי, א ביסעלע
יונגער, וואָלטען זיי אליין גענומען זיך צו דער ארבייט — שלייפען שטיינער.
ברכה לאכט פון זיי. זי זאָגט, אז שטיינער איז גוט צו טראָגען, נישט
צו שלייפען. פיני'ס וייב טייבעל האַלט מיט איהר. טייבעל איז אויך א

בעלן אויף צו אנטהון שטיינער. זיי געהען אלע טאג קוקען אין די פענסטער און קענען זיך נישט אבלויבען פון די בריליאנטען מיט די דימאנטען, וואס וואלגערן זיך אזוי ווי מיסט. עס דרעהט זיך אוש דער קאפ. עס שעמערט זיי אין די אויגען, זיי זענען אוים מענש. פיני לאכט פון זיי. ער זאגט, אז די אלע שטיינער האבען ביי איהם א פנים פון חוזק און די, וואס גיבען זיך אב דערמיט, זעהען אוים ביי איהם ווי משוגעים. איהר מיינט, ער האט נישט געמאכט אויף זיי קיין ליעדעל? אזוי הויבט זיך אן דאס ליעדעל:

אנטווערפען איז א לאנד
פון די בעסטע שטיינער,
מיליאנערן אלערהאנד —
קיין ארימאן נישט איינער,
העכער האלב אומזיסט!
בריליאנטען האבען זיי א סך! א סך!
ציערונג? — פאר דער גאנצער וועלט!
עס פעהלט זיי נאר איין זאך:
— — — — — מזומן געלד..."
און ווייטער געדענק איך נישט.

ב.

אנגעדענקען זיך אלע ליעדלעך, וואס פיני מאכט, דארף מען האבען א קאפ פון א מיניסטער. מיין ברודער אליהו קוילעט זיך מיט איהם דערפאר. אליהו זאגט, טאמער ווערט מען געוואהר אין דער „עזרא", אז מיר מאכען ליעדלעך אויף אנטווערפען, טרייבט מען אונז ארויס פון דארטען. און מיר קוקען ארויס אויף דער „עזרא" פאר אונזער אוועקפאהרען, זי זאל אונז עפים העלפען. מיר געהען צו איהר אלע טאג, מיר זענען דארט היימישע מענשען. דאס מיידעל, וואס שרייבט אין בוך, דאס פריילין זייטשיק, קען אונז אלע ביי די נעמען. מיך האט זי ליעב ווי א קינד. מיט דער מאמע איז זי ווי א שוועסטער. איהר קאנט פערשטעהן, אז אפילו ברכה זאגט, אז פריילין זייטשיק איז א גלגול פון א יודיש מיידעל מיט א יודישער נשמה. די גאנצע האליאסטרע עמיגראנטען האבען זיך פערליבט אין איהר. און נאר דערפאר, וואס זי רעדט צו זיי אויף יודיש,

ניט אויף דייטש. ווייטער רעדען זיי אין אנטוויערפען אלע דייטש, חאטש ניב זיי א קרענק! פיני זאגט אפילו, אז דאס לאנד געהער נישט צו קיין דייטשען און די יודען וואלטען געמעגט רעדען יודיש, נישקשה, עס וואלט זיי גארנישט געשאדט. אלע יודען פון דער זייט גרעניץ האבען פיינט יודיש, האבען ליעב דייטש. אפילו די קבצנים זייערע רעדען דא אויך אויף דייטש. ער וועט אייך פגר'ן פון הונגער אבי אויף דייטש! אזוי זאגט ברכה און טרייבט אונז אונטער מיר זאלען שוין פאהרען קיין לאנדאן. ס'איז איהר שוין נמאס געווארען דאס אנטוערפען מיט זייער לשון. אז וואו מען געהט און וואו מען שטעהט, הערט מען נאר: ברילִיאנטען! דימאנטען! אלע טראגען זיך ארום מיט פולע קעשענעס, מיט גאנצע פעק ברִיליאנטען, עס זאל זיך דאס אפילו צוקלעבען צו אונז א ברִיליאנטעל! עמיצער פון זיי זאל חאטש וועלען פערלירען א פאר דימענטלעך און איך זאל זיי געפינען! אזוי זאגט ברכה און די אויגען איהרע ברענען. איך ווייס נישט וואס ברכה איז אזוי פערקאכט אין דימאנטען מיט ברִיליאנטען. איך וואלט אייך אוועקגעגעבען אלע שטיינער פון דער גאנצער וועלט פאר איין קעסטעל פארבען מיט א בערשטעלע אויף צו מאלען. איך האב אויסגעמאלט א שיף נישט לאנג מיט א שטיפטעל אויף פאפיר, א שיף מיט א חאליאסטרע עמיגראנטען, קעפ אויף קעפ. איך האב דאס מאלעכטס אוועקגע־שעקן גאלדעלען, דעם מיידעל, וואס מיט די קאלי אויגען, גאלדעלע האט דאס געוויזען דעם פרויליין זייטשיק, יענע האט דאס בעוויזען אין דער עזרא פאר דער גאנצער וועלט, האט דערזעהן אויך מיין ברודער אליהו, האב איך געהאט פון איהם: „מענשעלעך! וועסט אויפהערען א מאל מאלען מענשעלעך, צי ניין?“ מיין ברודער אליהו האט מיך שוין לאנג אזוי נישט געשלאגען. איך האב עס דערצעהלט גאלדעלען, האט דאס גאלדעלע דערצעהלט דעם פרויליין זייטשיק, האט דאס פרויליין זייטשיק פארגעהאלטען מיין ברודער אליהו, פאר וואס ער שלאגט מיך. זי האט איהם בעוויזען דאס מאלעכטס און האט איבער איהם גע'טענה'ט און גע'טענה'ט. מיין ברודער אליהו האט זי אויסגעהערט און אז ער איז געקומען אהיים, האב איך ערשט דערמאלט פון איהם געהאט. מיין ברודער אליהו זאגט, אז ער מוז מיר ארויסשלאגען דעם שגעון פון מאלען מענשעלעך...

ג.

היינט זענען מיר געווען דאָס לעצטע מאָל בײַ דער „עזרא". וואָס מיר האָבען דאָרט געטהון — ווייס איך נישט. מײַן ברודער אליהו האָט עפּיס גע'טענה'ט. פּיני האָט געמאַכט מיט די הענד. ברכה האָט זיך אַרײַנגעמישט אין מיטען, די מאַמע האָט געוויינט, די וואָס זיצען אין דער „עזרא", האָבען עפּיס גערעדט צו אונז, געוועהנליך אויף דײַטש. דרײַ זענען דאָרטען געזעסען און אַלע דרײַ האָבען זיך פערהערט, ווער קען בעסער רעדען דײַטש... פרעגט מיך בחרם, וואָס זיי האָבען דאָרטען גערעדט? אַז מײַן קאָפּ איז מיר גאָר דאָרטען, אויפ'ן שיף, אויפ'ן ים, אין לאָנדאָן, אין אַמעריקאַ, — און דאָ קומט צו לויפען גאָלדעלע אין איין אָטהעם:

— דו פאָהרסט שוין טאַקי?

— איך פאָהר.

— ווען?

— מאָרגען.

— וואוהין?

— קיין לאָנדאָן.

— און פון דאָרטען?

— קיין אַמעריקאַ.

— און איך בלײַב דאָ מיט מײַנע קאַליע אויגען, און מײַן טאַטע־מאַמע,

— גאָט ווייסט ווען איך וועל זיי זעהן!

אַזוי זאָגט גאָלדעלע און וויינט מיר אָב דעם קאָפּ. עס טהוט מיר וועה דאָס הארץ. איך וויל זי טרייסטען, האָב איך נישט קיין ווערטער. איך קוק אויף איהר און טראַכט מיר: „רבונו של עולם! וואָס האָסט דו צו אָט דעם מיידעל? וואָס האָט זי דיר געטהון?"... איך נעהם זי בײַ דער האַנד, איך גלעט זי:

— וויין נישט, גאָלדעלע, אָט וועסט דו זעהן, איך וועל קומען קיין אַמעריקאַ און וועל מאַכען אַ לעבען, איז דאָס ערשטע שיק איך דיר אַרויס אַ בלוי־שטיינדעל אויף צו שמירען די אויגען. נאָך דעם וועל איך דיר שיקען אַ שיפס־קאַרטע, אַ האַלבע שיפס־קאַרטע, ביזט דאָך נאָך נישט אַלט קיין צעהן יאָהר. וועסט דו קומען צו פאָהרען קיין אַמעריקאַ, דאָרט וועט אויף דיר וואַרטען אין „קעסטעל־גאַרטעל" דײַן טאַטע מיט דײַן מאַמע, איך וועל אויך זײַן אין „קעסטעל־גאַרטעל", אַז דו וועסט צופאָה־

רען מיט'ן שיף קיין אמעריקא, זאלסט דו קוקען אין „קעסטעל־גארטעל" און זאלסט מיך זוכען מיט די אויגען. איך וועל האלטען אט דאס בליי־שטיפטעל אין די הענד — זעהסט דו? אז דו וועסט דערזעהן אין אמעריקא א יונגעל מיט אט אזא בליישטיפטעל — זאלסט דו וויסען, אז דאס בין איך, מאטעל פייסיס. נאך דעם, אז דו וועסט אראב פון שיף, וועסט דו זיך צע־קושען מיט דיין טאטע־מאמע, אהיים וועסט דו נישט געהן מיט זיי. דו וועסט זיי נאר איבערגעבען די זאכען דיינע און בעסער געהן אנקוקען מיט מיר אמעריקא. איך וועל דיר ווייזען גאנץ אמעריקא, מחמת איך וועל דאך שוין זיין קלאר אין דעם אויף אויסוועניג. נאך דעם וועל איך דיך ברענ־גען אהיים צו דיין טאטע מאמע, וועסט דו עסען מיט זיי וועטשערע, א פרישע יויך...

גאלדעלע האט נישט געוואלט הערען ווייטער. זי איז מיר געפאלען אויפ'ן האלז און געקישט מיך. איך זי אויך.

ד.

אט די ברכה, הערט איהר, האט א טבע: וואו מען פערזייעט זי נישט, דארט וואקסט זי אויס. זי דארף אנקומען אקוראט אין דער מינוט, ווען איך געזעגען זיך מיט גאלדעלען! געזאגט האט זי מיר גארנישט. קיין האלבווארט אפילו. זי האט נאר אויסגעצויגען מיט איהר מאנסביל'שער שטים אפשר אויף דריי קלאפטער: „אז־וי־וי־וי? ..."

נאך דעם האט זי עפיס מאדנע צענויפגענומען די ליפען, פעדרעהט די נאז. א הוסט האט זי אויך געטהון בשעת מעשה: „ע־העם"! און איז אוועק גלייך צו מיין ברודער אליהו. וואס זי האט איהם געזאגט, ווייס איך נישט. איך ווייס נאר, אז איך בין ארויסגעגאנגען פון דער „עזרא", האט מיר אליהו אבגעשטעקט א געשמאקען פאטש. עס האט מיר געקלונגען אין ביידע אויערן.

— פאר וואס? פרעגט איהם די מאמע, — פאר ווען?

— ער ווייסט שוין פאר וואס!... ענטפערט איהר מיין ברודער אליהו, און מיר געהען אלע אויף דער סטאנציע. דארט איז א מהומה, א טארעראם. מען דארף זיך פאקען. איך האב ליעב זעהן ווי מען פאקט זיך. אויף פאקען זיך איז מיין ברודער אליהו איין בריה. אז עס קומט צו פאקען זיך, ווארפט ער אראב די קאפאטע און הויבט אן קאמאנדעווען:

„גיט אהער דאָס קויטיגע גרעט !... מאַמע, דעם טשײַניק !... דאָס היטעלע, ברכה, דאָס היטעלע, גיכער !... די קאַלאָשען, פיני, דו בלינ= דער יאַצקאָ, דו סליפאַק אײנער, דו זעהסט נישט ? אָט שטעהען די קאָ= לאָשען בײַ דיר אונטער דער נאָז !... מאָטעל, וואָס שטעהסט דו ווי אַ לײַמענער גולם ? העלף עפּיס טהון ! ער ווײסט נאָר מאָלען מענשע= לעך ! מענשעלעך !...״

דאָס מײנט ער שוין מיך. איך טהו מיך אַ וואָרף און הויב אָן העלפען טראָגען און וואַרפען וואָס עס קומט מיר אין די הענד. ווערט מײַן ברודער אליהו אין כעס למאי איך וואַרף און וויל מיך שלאָגען. שטעלט זיך אײן פאַר מיר די מאַמע: „וואָס ווילסט דו האָבען פונ׳ם קינד ?...״ געפעלט נישט ברכה׳ן למאי די מאַמע רופט מיך „קינד״ און צעקריגט זיך מיט דער מאַמע... דערמאָהנט איהר די מאַמע, אַז איך בין אַ יתום און וויל אָנהויבען װײנען... זאָגט איהר אליהו: װײן, װײן ! װײן אויס דאָס לעצטע ביסעל אויגען !...

אָט באַלד פערלאָזען מיר אַנטוועדפען.
זײַ געזונד, אַנטוועדפען !

לאנדאו.

לאנדאן, פאר וואס ברענסטו נישט?

א.

ווינט איך לעב, בין איך נישט געווען אויף אזא יריד. ווי אין לאנדאן. נישט אין לאנדאן איז א יריד, נאר לאנדאן אליין איז א יריד. סע קלאפט און סע קלינגט און סע פייפט און סע טראסקעט און מענשען — מענשען אזוי ווי מאהן, אזוי ווי מערעשקעס! פון וואנען נעהמען זיך אזוי פיעל מענשען און וואוהין לויפען זיי? א פנים, זיי זענען הונגעריג, אדער זיי האלטען ביי אוועקפאהרען. א נישט, וואס דארף מען זיך אזוי שטופען, שלאגען זיך מיט די עלענבויגענס, אומווארפען א מענשען און טרעטען איהם מיט די פיס? איך רעד פון פיני'ן. אונזער חבר פיני, אויב איהר געדענקט, האט א נידריגע ראיה. דערצו האט ער א טבע, ער האלט דעם קאפ ארויף און פלאנטעט מיט די פיס. א פערטראגענער מלאך. דער קאפ פליהט ביי איהם. דעם ערשטען ברוך־הבא האט ער געחאפט אויף דער באהן. מיר זענען נאר ארויסגעקראכען פון וואגען, האט זיך שוין געטראפען אנ'אומגליק. דער ערשטער איז ארויסגעפלויגען פיני, איין הויז פערקאטשעט, איין זאק אראבגעלאזט, דאס האלזטיכעל פון יענער זייט — אזוי ווי תמיד. איך האב נאך פיני'ן קיינמאל נישט געזעהן אזוי האפערדיג. ער האט געברענט ווי אויף פאקען. ער האט אנגעהויבען שיטען מיט מאדנע ווערטער, ווי זיין שטייגער איז: „לאנדאן! ענגלאנד! דיזראעלי! באקל! היסטאריע ציוויליזאציע!... עס איז אונמעגליך געווען איהם איינצושטילען. עס האט נישט געדויערט קיין צוויי מינוט, איז אונזער חבר פיני שוין געלעגען אויף דער ערד און מענשען האבען געשפאנט איבער איהם, ווי מען שפאנט איבער א שייט האלץ. א גליק, וואס זיין ווייב טייבעל האט געמאכט א געוואלד: „פיני, וואו ביזט דו?" האט זיך מיין ברודער אליהו נעגעבען א ווארף און האט איהם ארויסגעשלעפט א צעקנייטשטען און אנ'אבגעבליאקעוועטען ווי אנ' אלטען קאפעליוש. דאס

איז געווען נומער איינס. דעם צווייטען פסק האָט ער געחאַפּט דעמזעלבען טאָג אין שטאָדט און דוקא אויף דער יודישער גאַס, וואָס מען רופט זי מיט אַ מאָדנעם נאָמען „ווייטשעפּעל”, דאָרט וואו מען פערקויפט פיש און פליישׁ, סדורים, ציצית, עפּעל, קוואַס, טאָרט מיט צוקער=לעקעך מיט אַנגעשניטענע שטיקלעך הערינג, טליתים, לימענעס, וואָלוטשקע, אייער, גלעזלעך, טעפּ, קאַלאָשען, לאָקשען, בעזעמער, פּייפּעלעך, פּעפּער, שטריק — פּונקט דאָס אייגענע וואָס ביי אונז. ס'זאָל פעהלען אַ האָר. אַפילו בלאָטע אויך ווי ביי אונז. און שמעקען שמעקט אויך ווי ביי אונז, אַמאָל נאָך ערגער. מיר האָבען זיך דערפרעהט, אַז מיר האָבען דערזעהן דעם ווייטשעפּעל. פּיני האָט זיך שוין צופיעל דערפרעהט. „באַרדיטשעוו! — האָט ער זיך צעשריגען — געוואַלד, יודישע קינדער! מיר זענען נישט אין לאָנדאָן, מיר זענען אין באַרדיטשעוו!” אַי, האָט ער געחאַפּט אַ באַרדיטשעוו! איך האָב געמיינט, מע וועט איהם דאַרפען אַוועקפיהרען אין שפּיטאָל. פון דעמאָלט אָן לאָזט איהם טייבעל אַליין נישט געהן איבער לאָנדאָן אַפילו אַ טריט. איך קוק אויף דער ווייטשעפּעל און טראַכט מיר: רבונו של עולם, אַז אין לאָנדאָן איז אַזוי, הייסט וואָס קען שוין זיין אין אַמעריקאַ?!...

רעדט=זשע אָבער מיט ברכה'ן, זאָגט זי, אַז לאָנדאָן וואָלט געמעגט פערברענט ווערען נאָך איידער מיר זענען געקומען. פון דער ערשטער מינוט, וואָס מיר זענען געקומען קיין לאָנדאָן, האָט מיין שוועגערין ברכה געוואָרפען אַנ'אום=חן אויף דער שטאָדט, סכנות! ס'איז דען אַ שטאָדט? זאָגט זי — ס'איז נישט קיין שטאָדט, ס'איז אַ גיהנם! עס וואָלט געמעגט קומען אויף איהר אַ שׂרפה נאָך פאַר אַ יאָהרען! אַזוי זאָגט ברכה, און מיין ברודער אליהו פּרובט זיך פערענטפערן די שטאָדט, זוכען מעלות, נאָר עס העלפט איהם ווי אַ טויטען באַנקעס. ברכה הערט נישט אויף צו שיטען פעך און שוועבעל אויף דער שטאָדט און ווינשעוועט, זי זאָל אָבברענען. קיין אַנדער שטראָף ווינשט זי איהר נישט נאָר ברענען. פּיני'ס ווייב טייבעל האַלט זי אונטער. די מאַמע זאָגט: „אפשר וועט גאָט רחמנות האָבען און דאָס לאָנדאָן וועט זיין אונזער לעצט אָבקומעניש?” נאָר מיר אין דרייען: איך און אליהו און פּיני האַלטען פון לאָנדאָן אַנ' עולם ומלואה. אונז איז דוקא געפעלען אָט דער טומעל, וואָס סע טומעלט מיט דעם קאָכעניש, וואָס סע קאָכט.

וואָס אַרט עס אונז אַז סע קאָכט? לאָז קאָכען. אונז געפעלט נאָר נישט, וואָס מיר געהען אַרום אָהן אַרבייט. מיר זוכען אַ קאָמיטעט און קאָנען נישט געפינען. ווען מען פרעגען, איז אָדער מען ווייסט

נישט , אדער מען וויל נישט ענטפערן . מען האט קיין צייט נישט . מען איז פערטראגען. מען לויפט ! מיר מוזען אבער האבען א קאמיטעט , מיר קאנען זיך אהן א קאמיטעט נישט בעגעהן. נישט מחמת קיין זאך , נאר מחמת דעם , וואס מיר האבען נישט מיט וואס צו דערשלעפען זיך קיין אמעריקא . מיין ברודער אליהו'ס קעשענע האט זיך אויסגעלעדיגט . דאס געלד , וואס מיר האבען אבגעלייזט פאר אונזער האלבע דירה , איז אוועק ווי א רויך . פיני לאכט פון אליהו'ן : „וואס וועסט דו טהון מיט דער קעשענע ?... אליהו איז אין כעס . ער האט פיינט , אז מען טרייבט קאטאוועס. ער איז פונקט דער היפך פון זיין חבר פיני . ער איז א פערוויינטע נשמה . פיני רופט איהם : דאס פערזארגטע בעל-הבית'על ... איך האב פיני'ן ליעב נאר דערפאר , וואס ער איז תמיד פרעהליך . זינט מיר זענען געקומען קיין לאנדאן איז ער נאך געווארען פרעהליבער . ער זאגט אז דארט אין קראקע , לעמבערג , בראד , אנטווערפען , וויען מוז מען רעדען דייטש . דא אין לאנדאן איז א מחיה , מען קען רעדען יודיש ווי אין דערהיים , דאס הייסט האלב-יודיש , האלב-רוסיש .

דאס לשון זייערס איז ערגער נאך פון דייטש . ברכה זאגט , אז די ענגלענדער מעגען זיין א כפרה פאר איין דייטש . זי זאגט , וואו איז דאס געהערט געווארען אין דער וועלט , אז א נאס זאל הייסען ווייטשעפעל און געלד זאל הייסען „אייפעני" , „טאפעני" , „טריפעני" ? ס'איז דא נאך אווארט , וואס געהער זיך אן מיט געלד , הייסט עס „פייף" . מיט דעם דאזיגען פייף האט זיך געטראפען ביי אונז א גאנצע מעשה , אויב איהר ווילט קאן איך זי אייך דערצעהלען .

ב .

איהר ווייסט דאך שוין , אז מיר זוכען א קאמיטעט אין לאנדאן , געפינען אין לאנדאן א קאמיטעט איז פונקט ווי אין א וואגען שטרוי א נאדעל . נאר ס'איז דאך אבער דא א גאט אויף דער וועלט , געהען מיר איין מאל אזוי איבער'ן ווייטשעפעל . פאר-נאכטליך איז דאס געוועזען , דאס הייסט נישט פאר-נאכט , נאר ביי טאג . אין לאנדאן איז נישטא נישט קיין ביי-טאג , נישט קיין אין דער-פריה . אין לאנדאן איז שטענדיג פאר-נאכט . בעגעגענט אונז א יוד מיט א קורץ ווייטיקעל מיט א טשורגיעם קאפעליוש און מיט זוכענדיגע אויגען .

— איך וואָלט געמעגט שווערען, אַז איהר זענט יודען...

אַזוי זאָגט צו אונז דער יוד מיט'ן קורצען וועטיקעל, און פיני ענטפערט איהם:

— קאָניעטשנאָ, נאָך וואָסערע יודען! פון יודען־לאַנד...

— ווילט איהר אפשר פערדינען אַ מצוה?

אַזוי מאַכט ווידער דער יוד, און פיני ענטפערט איהם:

— למשל נאָפרימער?

— איך האָב יאָהר צייט און קאָן נישט אַוועקגעהן פון דער־היים. עס פעהלט מיר אוים צו אַ מנין נאָך אַ פאָר מענשען צו אַ מנין... דאָס בחור'ל איז שוין בר־מצוה, ציי נאָך נישט?

דאָס מיינט ער מיך. מיר איז דאָס דוקא געפעלען, וואָס ער האָט מיך בחור'ל און מיינט, אַז איך בין שוין בר־מצוה.

אַרויפגעדראַפּעט זיך מיט איהם אין דער פינסטער אויף די טרעפּ, זענען מיר אַריין אין אַ פינסטער חדר'ל אָנגעפּאַקט מיט קליינע פערמורזעטע קינדער און אָנגעפולט מיט געדיכטען ריח פון געפּרייטע פיש. קיין מנין איז נאָך נישט געווען, עס האָבען נאָך געפעלט זיבען. דער יוד האָט אונז געבעטען זיצען און אַליין האָט ער געגעבען אַ שפּרונג אויף דער גאַס טאָמער וועט ער חאַפּען נאָך אַ צוויי יודען. ער האָט געגעבען עטליכע שפּרינג ביז ער האָט צענויפגעשלאָגען אַ מנין. איך האָב מיך דערווייל בעקענט מיט די פערמורזעטע קינדערלעך און געחאַפּט אַ קוק אין אויווען. דאָרט האָבען זיך „געפּרייט” פיש. ביי אונז אין דער־היים זאָגט מען געפּרעגעלט. דאָ דאַרף מען זאָגען „געפּרייט”. איך ווייס נישט, פאַר וואָס? אפשר דערפאַר ווייל ס'איז אַ פרייע לאַנד הייסט דאָס געפּרייטע פיש? אָדער דערפאַר ווייל די פיש פרעהען זיך בשעת מען פרעגילט זיי? סיי־ווי־סיי זענען געפּרייטע פיש גאָר נישט אַזוי שלעכט ווי מיין שוועגערין ברכה מאַכט דעם אָנשטעל. ווען מען גיט מיר איצטער אַ שטיקעל געפּרייטע פיש, וואָלט איך זיך מחיה געווען. איך מיין, אַז ברכה אַליין וואָלט זיך אויך נישט אָבגעזאָגט. מיר האָבען אַלע אַ גאַנצען טאָג כמעט געפאַסט. מיר לעבען שוין עטליכע טאָג מיט אַ שטיקעל הערינג און מיט רעטעך. אין ווייטשעפּעל קריגט איהר גוטע שוואַרצע רעטעכער. דער יוד וואָלט געטהון אַ שכל, ווען ער בעט אונז, מיר זאָלען בלייבען מיט איהם עפּיס נעהמען אין מויל אַריין. אַ פנים, ער הויבט נישט אָן צו פיהלען, אַז מיר ווילען עסען. פון וואַנען ווייס איך דאָס? מחמת, ווי באַלד מיר האָבען אָבגעדאַווענט מנחה און ער האָט

אָבגעחאַפּט דעם קדיש, האָט ער אונז באַלד אָבגעדאַנקט פאַר דער טרחה און האָט אונז געזאָגט, אַז מיר קאָנען געהן. מײַן ברודער אליהו האָט אָבער געוואָלט האָבען דורך איהם אַ שטיקעל טובה, האָט ער געמאַכט אַ שמועס מיט איהם וועגען קאָמיטעט און געחאַפּט אַ קוק בשעת מעשה אויף די געפרײַטע פיש און געגעבען אַ שלונג אַראָב. דער יוד האָט מיט איין האַנד געהאַלטען בײַ דער קליאַמקע פון דער טהיר, און מיט דער אַנדערער האַנד האָט ער אונז דערצעהלט פונ'ם קאָמיטעט עפּיס זעהר נישט קיין פרעהליכע מעשות. ערשטענס, האָט דער יוד געזאָגט, אַז עס הויבט זיך גאָר נישט אָן, גאָר נישטאָ קיין קאָמיטעט, דאָס הייסט, ס'איז דאָ אַ קאָמיטעט, עטליכע קאָמיטעטען, נאָר די לאָנדאָנער קאָמיטעטען גיבען נישט אַזוי גיך קיין געלד. אויב איהר ווילט בעהילפיג זײַן פון אַ לאָנדאָנער קאָמיטעט, מוזט איהר פריהער זיך גוט אָנלויפען, ברענגען פּאַפּירען און עדות, אַז איהר זענט אַן עמיגראַנט און פאָהרט קיין אַמעריקאַ. מחמת ס'איז דאָ אַ סך עמיגראַנטען, וואָס זאָגען נאָר אַז זיי פאָהרען קיין אַמעריקאַ. נאָך דעם אַז איהר ברײַנגט שוין אַלצדינג, קאָן מען אײַך פון קאָמיטעט געבען צושטײַער נאָר אויף צוריקוועגס, דאָס הייסט איהר זאָלט פאָהרען צוריק אַהיים. מחמת די לאָנדאָנער קאָמיטעטען האַלטען נישט פון אַמעריקאַ. דערהערט אַזעלכע דבורים, איז מײַן ברודער אליהו באַלד געוואָרען אין כעס (איהר ווייסט דאָך, אַז ער איז אַ כעסן) און פּיני איז דאָך אַוודאי אַ היציגער פּאַרשוין, האָט ער אָנגעהויבען צו פײַערן אויף זײַן לשון:

— קאַק מאָושנע — ווי אַזוי איז דאָס מעגליך? קאַקאָי פּאָלנע פּראַוו — ווי האָבען זיי דאָס רעכט אונז הייסען פאָהרען צוריק? קאַק אים נע סטידנאָ — ווי שעמען זיי זיך נישט, און אַ לאַנד פון ציוויליזאַציע?

שלאָגט איהם איבער דער יוד פונ'ם מנין, האַלט אָפען די טהיר און זאָגט צו איהם:

— רעד אַהער, רעד אַהין! אָט האָב איך אײַך געגעבען אַן אַדרעס פון אַ קאָמיטעט, פאָהרט זיך דורך אַליין צום קאָמיטעט וועט איהר זעהן, אַז ס'איז אָללרײַט.

ג.

אַרויסגעגאַנגען פונ'ם יאָהרצײַט, איז אונז נאָכגעלאָפען דער ריח

פון די געפּרעגלטע פיש, מיר אַלע האָבען געקלערט וועגען זיי, נאָר רעדען האָט קיינער נישט גערעדט פון זיי, אַחוץ ברכה. זי האָט זיי אָנגע=בענשט אַ פולען קאָפּ. זי האָט זיי געווינשעוועט, זיי זאָלען זיך דער=ווערגען רבונו של עולם מיט זייערע געפּרעגלטע פיש וואָס זיי אוירן אויף אַ מייל. מיין מאַמע קאָן נישט ליידען:

— וואָס האָסטו דו צו זיי? נעביך עהרליכע מענשען! זיצען אין אַזאַ גיהנם, פונדעסטוועגען, אַז עס קומט צו אַ יאָהרצייט, זוכט מען אַ מנין...

דערויף ענטפערט איהר ברכה:

— שווייגער! לאָזען זיי אייך ברענען אינאיינעם מיט זייערע יאָהר=צייטען און מיט זייערע געפּרעגלטע פיש! מען שטעלט אָב פרעמדע מענשען, מע רופט זיי אַריין צו זיך אין שטוב אַריין, נעהם גיב דעם קינד אַ שטיקעל געפּרעגלטע פיש חאָטש פון יוצא וועגען...

דאָס מיינט זי מיך. אָט ערשט בין איך געוועזען ביים יודען אַ „בר=מצוה=בחור ל״, איצט בין איך שוין געוואָרען ביי ברכה'ן אַ „קינד״... גוטע יאָהרען, אַז ברכה נעהמט זיך אָן מיין קריוודע! אַזוי טראַכט איך. מיר לאָזען זיך אַלע זאַלבע=זעקסט צום קאָמיטעט. אַן עצה האָט אונז דער יוד געגעבען. אַ דאַנק איהם, אַז מיר זאָלען נישט געהן צו=פוס מיר זאָלען בעסער זיך אויפזעצען אויפ'ן טראַמוויי און פאָהרען גלייך. האָט אָבער דער לאָנדאָנער טראַמוויי אַ טבע — ער האָט פיינט זיך אָב=שטעלען. וויפיעל מען זאָל צו איהם נישט מאַכען מיט די הענד — ער טהוט זיך זיינס — ער לויפט. נאָכלויפען איהם וועט אייך נישט העלפען — איהר וועט איהם נישט חאַפּען. אַ גליק, וואָס איינער האָט זיך אויף אונז דערבאַרעמט און דוקא אַן ענגלענדער מיט אָבגעגאָלטע וואָנסעס (טאָמער זעהט איהר אַ מענשען מיט געגאָלטע וואָנסעס, זאָלט איהר וויסען, אַז ס'איז אַן ענגלענדער). דער ענגלענדער האָט געזעהן, אַז מיר מאַכען מיט די הענד צו די טראַמווייען און די טראַמווייען לויפען, האָט ער אונז צוגעפיהרט צו אַ קלויסטער און האָט אונז אָנגעוויזען מיט די הענד, אַז דאָ זאָלען מיר שטעהן. כך הוה, עס האָט נישט געדויערט קיין מינוט איז אָנגעלאָפען אַ טראַמוויי און האָט זיך אָבגעשטעלט, זענען מיר אַלע אַריין — איך און מיין ברודער אליהו און אונזער חבר פּיני און די מאַמע און ברכה און טייבעל — און מיר פאָהרען. געהט צו דער קאָנדוקטאָר און הייסט זיך מען זאָל נעהמען בילעטען. שטעלט זיך אַרויס פּיני און פרעגט איהם: סקאָלקאָ וויפיעל? זאָגט איהם דער קאָנדוקטאָר

„פייף", פרעגט איהם פיני נאך אמאל: סקאלקא וויפיעל? זאגט איהם דער קאנדוקטאר ווידער אמאל שוין מיט כעס: „פייף", דרעהט זיך אוים צו אונז פיני און זאגט: טשטא טאקאיע איהר הערט? ער הייסט מיר פייפען! געהט צו מיין ברודער אליהו און פרעגט איהם מיט די הענד: וויפיעל קאסט א פאהר? זאגט איהם דער קאנדוקטאר שוין רעכט אין כעס: „פייף"! צעלאכט זיך פיני און אליהו רופט זיך אן צום קאנדוקטאר שוין אויך מיט כעס: „פייף אליין"!... ווערט דער קאנדוקטאר מלא גזלן, טהוט א ציה ביי א שטריק, שטעלט אב דעם טראמוויי און ווארפט אונז ארוים מיט אזא רציחה גלייך ווי מיר האבען איהם געוואלט קוילען און צו-נעהמען זיין רייזע-טאש מיט געלד. צום סוף לאזט זיך אוים, אז דאס וואס דער קאנדוקטאר האט „געפייפט", האט ער דאס געמיינט פינף.

— נו? זאל נישט קומען א שרפה אויף לאנדאן?

אזוי זאגט ברכה און מיר געהען אין קאמיטעט אריין צו-פוס.

ד.

אין לאנדאנער קאמיטעט איז פרעהליך ווי אין אלע קאמיטעטען אין הויף וואלגערן זיך עמיגראנטען אזוי ווי מיסט, און אינוועניג אין שטוב זיצען מענשען און רויכערן ציגארען און זאגען זיך איינס דאס אנדערע: אללרייט. דער חלוק איז, וואס די דייטשע קאמיטעטשיקעס טראגען די וואנסעס פעררדרעהט ארויף און רעדען אויף דייטש, און די לאנדאנער קאמיטעטשיקעס האבען אבגעגאלט די בערד מיט די וואנסעס אינגאנצען און רעדען: „אללרייט"! א טעאטער מיט זיי. די מאנסבילען געהען געגאלט און די ווייבער טראגען אלע פארוקען אויף די קעפ, און נישט נאר די ווייבער, אפילו די מיידלעך טראגען צוגעקלעפטע האר מיט אויסגעגרייזעלטע בוקלעם, האבען אלע גרויסע צייהן און זענען אזוי מיאוס, אז סע שלאגט צו דער גאל. פונדעסטוועגען לאבען זיי פון אונז אין די אויגען, טייטען מיט די פינגער, און קוויטשען אזוי, אז ס'איז א בזיון פאר לייטען. צוויי מיידלעך האבען אונז אבגעשטעלט אין מיטען גאס און האבען זיך צוגעטשעפעט צו מיין ברודער אליהו ער זאל געהן אין „בארבארשאפ". פריהער האבען מיר נישט פערשטאנען, וואס דאס בעדייט. איצט ווייסען מיר שוין: געהן אין בארבארשאפ הייסט

אָבשערען זיך און אָבגאָלען זיך. מאָדנע ברואים. אַליין געהען זיי פער-דריפּעט בי'ן האלז, פרעסען אין מיטען גאַס געפּרייטע פיש, וואָס לאָזען זיך הערען פאַר אַ מייל, און האָבען פיינט האָר. שכּורים זענען זיי אויך גאַנץ נישקשה'דיגע, נאָר זיי וואלגערן זיך נישט אויף דער גאַס אַזוי ווי ביי אונז, מען לאָזט זיי נישט. אַ לאַנד איז דאָס זעהר אַ זואהלם, זאָגט ברכה, נאָר עס וויל נישט ברענען?

— וואָס ווערט דיר אַרויסקומען אַז ס'וועט ברענען.

אַזוי פרעגט ביי איהר מיין ברודער אליהו און חאַפּט פון איהר אַ מיאוס'ן פּסק; ברכה אַז זי וויל קאָן זי, אַמאָל מאַכט זיך זאָל זי אייך שווייגען, נישט רעדען אַ וואָרט צו קיינעם, און אַמאָל עפענט זיך אויף ביי איהר אַ קוואַל פון ווערטער, איז אָדער פערשטעלען זיך די אויערן מיט וואַטע, אָדער לויפען אין דער וועלט אַריין. איך גיב אייך איבער איהרע רעד וואָרט ביי וואָרט:

— וואָס שטעלסט דו זיך אַזוי איין פאַר דעם געבענטשטען לאָנדאָן מיט'ן שווארצען הימעל, מיט די גענאָלטע מאָרדעס, מיט דעם שעהנעם ווייטשעפּעל, מיט די געפּרייטע פיש, מיט די אַלטע מוידען, מיט די געדרעהטע בוקלעס, מיט די פערדריפּעטע קליידלעך, מיט די קבצנים וואָס טרינקען דזשינדזשער-ביער, מיט די קאָנדוקטאָרען וואָס הייסען פייפען, מיט די יודען וואָס האָבען יאָהרצייט און זשאַלעווען אַ טרונק וואַסער? אַזאַ שטאָדט מוז ברענען!

אַזוי זאָגט ברכה אין איין אָטהעם ווי די עשרת בני המן — און לאָזט אויס מיט צונויפגעלעגטע הענד:

— „לאָנדאָן, פאַר וואָס ברענסט דו נישט?!...“

רבונו של עולם! ווען וועלען מיר שוין זיין אין אַ מ ע ר י ק אַ???...